

şalom alehem

Lei 5

editura minerva

«Rideţi — îşi sfătuia Şalom Alehem cititorii — doctorii spun că risul este sănătos!»

În volumul de faţă sînt cuprinse două dintre romanele marelui scriitor, pe deplin edificatoare pentru talentul său de umorist: *Halal de mine, sînt orfan!* (lumea unei copilării triste, văzută prin ochii candizi ai unui copil) şi *Romanul unui om de afaceri* (o înlănţuire de episoade de un umor irezistibil: un «pîcaro» modern încearcă diferite afaceri în căutarea unui noroc iluzoriu).

581

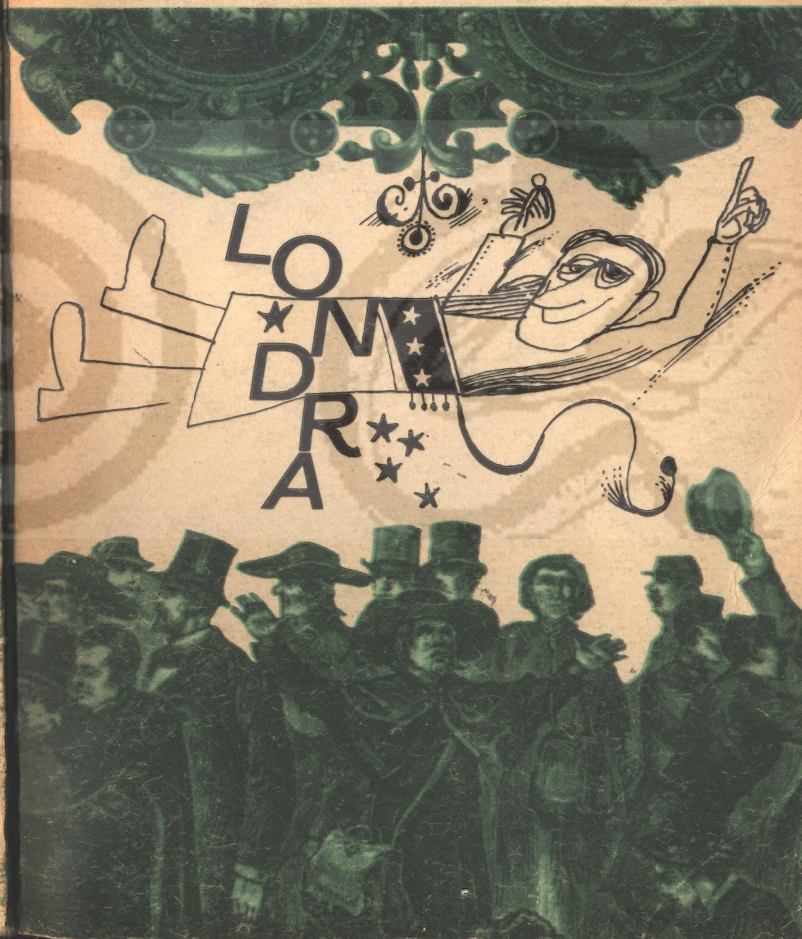

şalom alehem

romanul unui om de afaceri

halal de mine, sînt orfan!

şalom alehem

Ilustrația copertei : *Iosif Teodorescu*

şalom alehem
romanul unui om
de afaceri

•
halal de mine,
sînt orfan!

ROMANE

TRADUCERE DE I. LUDO
PREFĂȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE V. MOGLESU

1970

EDITURA MINERVA

BUCUREȘTI

Textele volumului de față sint re-
produse după: Șalom Alchem, *Opere alese*,
E.S.P.L.A., 1959

P R E F A Ț A

ȘALOM ALEHEM ȘI RÎSUL RĂZBUNĂTOR AL UMILIRII

„— *Rideți* — obișnuia Șalom Alehem să-și sfătuiască cititorii —, *doctorii spun că risul este sănătos!*“ Pentru un umorist de talia lui, o asemenea aserțiune ar putea părea deconcertantă prin banalitatea ei. Dar, cum nimic pe lumea asta nu-și află înțelesul deplin decât în configurația generală a împrejurărilor în care a luat naștere, nici această invitație la ris — atât de simplist, poate, motivată — nu va dobîndi deplina și profunză-i semnificație decât luînd în considerație întreaga ambianță în care a fost formulată și în care trebuia să-și găsească ecoul urmărit. De aceea, pentru a se putea mai lesne pătrunde în adîncimile subtextului ei afectiv și ghici starea de spirit specifică ce a generat-o, ne vom îngădui s-o întregim cu alte mărturii ale scriitorului, după părerea noastră tot atât de simptomatice.

Povestind în amintirile sale cum se exercita asupra-i, copil fiind, autoritatea maternă, Șalom Alehem scria :

„E adevărat că mama lor nu era la fel de blindă și apropiată ca alte mame. E adevărat că de la ea copiii se alegeau deseori cu palme, ghionți și sudalme :

«...Copiii să nu scirîie din dinți, să nu-și schimonosească gura și să nu maimuțărească pe fiecare!» Asta ar fi vrut să însemne că nu aveau voie nici să ridă, deși ei, ca dinadins, rideau. Păi cum să nu rizi dacă-ți vine să rizi? Risul ăsta însă îi costa scump. Îl plăteau cu urechi trase și cu obraji înroșiți de mîinile mici, dar vinjoase ale mamei.¹ Alături de fraza menționată mai înainte, propoziția „risul ăsta îi costa scump” ar putea să figureze ca moto la întreaga operă a marelui clasic al literaturii idiș. Căci nu vom fi niciodată în stare să sesizăm întreaga amplitudine a umorului său, dacă vom ignora prețul exorbitant cu care a trebuit să fie plătit. În acest preț au intrat suferințele, dezamăgirile, amărăciunile îndurate de scriitor în peregrinările sale prin viață, așa cum, de altfel, el însuși o mărturisește în epitaful ce și l-a scris pentru a-i fi gravat pe mormînt :

*„Viața o lua în zefleMEA
Făcînd pe seama ei amare glume,
Dar lumea toată de o-nveselea
El, bietul, o ducea ca vai de lume“.*

Aceste versuri exprimă cum nu se poate mai bine starea de spirit din care s-a alimentat opera marelui umorist. Mai mult decît orice, ele trădează o profundă tristețe izvorită dintr-un *Minderwertigkeitsgefühl* (complex de inferioritate) cum îl numește Adler, ce-și are originea în șirul înfîinit de frustrații ce l-a avut de suferit scriitorul în trecerea lui prin lume.

În urmă cu ani, subliniam ideea potrivit căreia risul ar constitui o reacție spontană, un act reflex prin care individul depășește interior o contradicție între conștiința, mentalitatea, modul în care reflectă sau concepe realitatea la un moment dat, pe de o parte și ceea ce în

¹ Șalom Alehem, *Opere alese*, vol. III, traducere de Olga Brateș și Meer Sternberg, E.L.U., 1966, p. 132.

ordinea exterioară se opune acestei conștiințe, mentalități etc. și este sau a fost cit pe-acți să le zdruncine. Altfel spus, rîsul ar fi stîrnit de contradicția între ceea ce omul concepe drept normal și sănătos, și ceea ce la un moment dat intervine pentru a atenta din afară la acest sistem de reprezentări.

Particularitatea umorului lui Șalom Alehem rezidă mai cu seamă în împrejurarea că ambii termeni ai acestei contradicții se află incluși în însuși subiectul comic, că cel care rîde și obiectul ridicol se confundă pînă la identificarea lor într-una și aceeași persoană, într-una și aceeași categorie și mentalitate tipică. Umorel său are prin urmare un caracter profund autocritic, dacă nu chiar autoflagelator. Explicația stă în faptul că rîsul pe care îl stîrnește constituie o supapă de eliberare a energiilor sale nervoase acumulate în urma permanentei tensiuni psihice la care a fost supus datorită existenței precare pe care a dus-o, fiind în situația de a pași nu o singură dată pe nisipuri mișcătoare. De aceea nu este, credem, de loc hazardat să-l considerăm pe Șalom Alehem un exponent al umorului nervos. În acest context, evident că și afirmația lui : „rîsul este sănătos“ dobîndește un plus de semnificație, nebănuț la prima vedere. În optica lui rîsul constituie o miraculoasă terapie de natură să mențină echilibrul psihic al omului, să-l ferească deopotrivă de prăbușirea în cea mai neagră deznădejde și de absurda hrănire cu cele mai fantastice iluzii.

Epoca și mediul care aveau să-l zămislească pe marele umorist evreu, pregătindu-i concomitent și „materia“ plămuirilor sale viitoare, se situau în constelația de împrejurări a unui fel de interregnum cultural. Șalom Alehem are norocul și nenorocul totodată de a se naște într-un timp și într-un loc aflate la confinența dintre două lumi și unde zarurile hotărîtoare nu fuseseră aruncate. Ieșită dintr-o lungă și întunecată medievalitate, populația evre-

iască din Polonia sau Rusia nu apucase încă să-și facă intrarea definitivă în epoca modernă. Conflictul dintre curentul mistic-religios al hasidismului și cel iluminist al Haskalei se mai afla în curs de desfășurare, dînd tabloului social și spiritual al epocii înfățișarea unui cîmp de luptă devastat, părăsit de o armată în retragere, înainte ca cealaltă să fi izbutit a-l ocupa. Autobiografia lui Șalom Alehem dezvăluind, cu mai multă precizie, poate, decît cea a oricărui alt scriitor, izvoarele ce i-au alimentat opera, are darul de a ne revela întregul joc de forțe spirituale care au concurat la formarea personalității sale. Aflăm din cuprinsul ei că tatăl său „*era, cum știm, un amestec de hasid și de iluminist, de filozof și de bun cîntăreț al rugăciunilor, de cunoscător al Talmudului și de om cu vervă...*”¹, așadar un personaj caracteristic tocmai perioadei de interregnum cultural la care ne-am referit mai sus, găsindu-și, *mutatis mutandis*, un termen de comparație în acci boieri de la noi care, înainte de 1848, începuseră să îmbrace fracul, dar nu lepădaseră încă fesul. În schimb însă, unchiul său Pine sîn Vevik, „*acela era un om cu frica lui Dumnezeu și care purta un tales cuten lung cit toate zilele*”², iar atunci cînd, asemenea oricărui hasid, dansa, chipul lui „*printre sfeșnicele cu luminări aprinse exprima acum mai mult extaz, mai multă transfigurare...*”³

În casa tatălui său se adunau pentru a discuta despre Maimonide, Spinoza sau Mendelssohn acei cîțiva intelectuali autodidacți ce treceau drept mințile cele mai luminate și mai libere de prejudecăți ale tîrgușorului. Îndeosebi unul dintre ei, Arnold de la periferie, cum era poreclit, a avut o deosebită influență asupra tînărului Șulem, cucerindu-i de îndată simpatia. Acest Arnold, după cum ni-l va descrie mai tîrziu Șalom Alehem,

• ¹ Șalom Alehem, *Opere alese*, vol. III, traducere de Olga Brateș și Meer Sternberg, E.L.U., 1966, p. 52.

² *Ibidem*.

³ *Idem*, *op. cit.*, p 54.

„...scuipa foc, zvîrlea cu barda și în Dumnezeu și în Mesia și-i dădea în tîrbacă pe hasizi! Făcea praf din «fanatici»: «Cinstit să-mi fii, că nu-mi trebuie habotnicie! Ne lipsim de habotnicia voastră, dacă-mi sin-teți cu două fețe!»¹ Cînd în familie s-a pus problema drumului pe care ar fi bine să apuce viitorul scriitor, după terminarea *heidărului* (școala clericală evreiască), Arnold de la periferie a insistat ca tînărul să fie înscris la școala rusească, ceea ce a provocat o vehementă ripostă din partea unchiului Pine. Așa a început o ceartă ce nu a putut fi potolită decît foarte greu. Deci însăși familia lui Șalom Alehem era un teren al conflictului dintre hasidism și Haskala. Astfel se explică faptul că prozatorul s-a format ca personalitate artistică sub influența decisivă a iluminismului. Dar aceasta nu lămu-rește încă mare lucru. Căci acțiunea Haskalei avea să se exercite asupra unui fond adînc, pregătît în prealabil de hasidism.

Se știe prea bine că în jocul dialectic, prin care o anumită direcție spirituală ia locul alteia, ideologia cea nouă, progresistă nu poate să nu rețină, chiar fără voia ei — pentru a le dezvolta și plasa cu ajutorul negației într-un alt context — anumite laturi, motive ale celei vechi, conservatoare, deși o combate cu înverșunare pe planul orientării ei generale. Chiar dacă hasidismul ajunsese un jalnic și primejdios anacronism, el totuși existase și-și lăsase amprenta asupra mentalității evreiești. Nu-i greu de imaginat că pătrunderea, prin mijlo-cirea Haskalei, a *panteismului raționalist* al lui Spinoza în conștiința lumii iudaice, a fost în prealabil facilitată de opusul lui, *panteismul mistic* al hasidismului. Acesta făcuse o breșă în dogmatismul rigid al mozaismului de care Haskala profita acum din plin.

¹ Șalom Alehem, *Opere alese*, vol. III, traducere de Olga Brateș și Meer Sternberg, E.L.U., 1966, p. 193.

Disciplina constrângătoare, aspră a învățămîntului religios — menținută de dascăl și părinți printr-un sir neîntrerupt de bătaii și sudalme —, va da naștere în sufletul micului Șulem unui permanent sentiment de frustrare, de revoltă reprimată. Elanul său vital comprimat va țîșni printr-o altă supapă, cea a unei debordante fantezii, alimentată și stimulată totodată de poveștile hasidice.

Tot în autobiografia sa, Șalom Alehem evocă figura lui Șmulik orfanul, un prieten din copilărie ale cărui povești îl fascinaseră :

„Atunci începea Șmulik să povestească poveste după poveste: povestea cu un prinț și o prințesă, povestea cu un rabin și o rabineasă, povestea cu un prinț și un ogar dresat, povestea cu prințesa din castelul de cleștar, povestea cu cei doisprezece hoști de codru, povestea cu vaporul care a pornit-o spre Oceanul Înghețat; povești despre papa și disputele lui cu cei mai vestiți rabini, povești cu diavoli și strigoi, povești cu cete de spiriduși, povești cu vrăjitori, cu pitici, cu tartori, cu monștri jumătate om, jumătate fiară, povestea cu candelabrul din Praga și cite altele. Și fiecare poveste își avea savoarea ei, farmecul și parfumul ei, iar toate laolaltă erau învăluite într-o vrajă fără nume.”¹

Scriitorul mărturisește că în anii săi de maturitate a fost multă vreme urmărit de povestea stranie — auzită tot de la Șmulik — a unei tainice comori, ascunsă la marginea tirgușorului, pentru a cărei descoperire „trebuie să fii post patruzeci de zile și să citești în fiecare zi patruzeci de capitole din Psalmi, iar în a patruzeci și una zi, îndată după scăpătat, să te strecoři cu mare iscusință, ca nici o ființă vie să nu te zărească, pentru că, Doamne ferește, dacă te-a zărit cineva, gata, trebuie s-o iei de la capăt cu postul de patruzeci de zile. Abia atunci,

¹ Șalom Alehem, *Opere alese*, vol. III, traducere de Olga Brateș și Meer Sternberg, E.L.U., 1966, p. 18.

dacă izbutești să nu fii zărit, trebuie să te strecoari într-o noapte întunecoasă, la răsărit de lună, de partea cealaltă a sinagogii, la poalele dealului și să stai acolo patruzeci de minute într-un picior, numărînd de patruzeci de ori pînă la patruzeci. Și dacă nu te încurci la număr, comoara ți se arată de la sine.”¹

Spiritul hasidismului trăiește din plin în această poveste nu numai pentru că este pătrunsă de magia numerelor — caracteristică de prim ordin a *Gabalei* —, ci și pentru că pune în lumină acea frenezie maladivă, nevrotică ce-și găsea expresia în iluziile fantastice întreținute de presupusele miracole ale țadichimilor.

Întreaga operă a lui Șalom Alehem, deși străbătută prin toate fibrele de aversiunea specific iluministă față de superstiții, izvorăște totuși și dintr-o vibrație intensă la starea de elevație spirituală implicată în poveștile hasidice, ceea ce explică multe din tainele umorului său. Căci dacă prozatorul reacționează rece și ostil la misticismul doctrinar al lui Baal Șem Tov și discipolilor lui, cel de al șaselea simț al său de scriitor nu poate rămîne indiferent la acea sfișiere lăuntrică și tensiune existențială — dezvăluind infinite și ascunse laturi ale naturii omenеști — pe care hasidismul i-o oferea drept una dintre cele mai rare și prețioase experiențe de viață. Iluminismul lui Șalom Alehem se apropie într-o privință de cel care prevala în timpul perioadei *Sturm und Drang* (Furtună și avînt) din Germania. Reprezentanții acestei orientări își îndreptau critica împotriva a ceea ce s-a denumit cu un termen general „mizeria germană”, făcînd apel la forțele spontane, adesea iraționale ale geniului național, cultivînd sursele de inspirație populară și străduindu-se să sporească încrederea națiunii germane în propriile ei pături creatoare. Asemenea lor, marele umorist — păstrînd vii năzuințele mișcării *Licht* (Lumina),

¹ Șalom Alehem, *Opere alese*, vol. III, traducere de Olga Brateș și Meer Sternberg, E.L.U., 1966, p. 20.

un fel de omolog evreiesc al lui *Sturm und Drang* — resimțea în chip dureros „mizeria iudaică“ întruchipată în depărtarea de natură și de ocupațiile direct productive, în persistența mentalității de castă cu corolarul ei imediat, dogmatismul talmudic și spiritul speculativ steril.

Aspirînd la o regenerare culturală, el nu-și putea pune nădejtile decît în valorificarea tezaurului popular. Dar pe calea acestui proces de gîndire intra în labirintul unor contradicții aproape insolubile. Critica „mizeriei iudaice“ îl împingea inevitabil spre combaterea hasidismului, pe cînd tendința de a-i scoate pe evrei, cel puțin pe plan cultural, din atare mizerie, presupunea valorificarea folclorului care, oricum, era impregnat de spirit hasidic. În pamfletul său *Ura*, îndreptat împotriva nazismului, Heinrich Mann observa cu subtilitate că, dintre toate popoarele, germanii sînt cel mai puțin îndreptățiți moralmente să fie antisemiți întrucît suferă de același *Minderwertigkeitsgefühl* (complex de inferioritate) ca al evreilor. Desigur, reprezentanții lui *Sturm und Drang* simțeau în chip acut inferioritatea lor față de filozofia raționalistă a iluminismului francez și-și căutau o compensație în exaltarea misticismului și iraționalismului de proveniență populară. Dar folclorul german era totuși produsul unui popor așezat, în ultimă instanță, pe baze sănătoase. De aceea orientarea mișcării *Sturm und Drang* a și putut deschide calca clasicismului german. Goethe avea, fără îndoială, dreptate cînd observa : „*Numesc clasic ceea ce este sănătos, romantic, ceea ce este bolnav. În acest sens, Nibelungenlied este tot atît de clasic ca și Iliada, deoarece amîndouă sînt viguroase și sănătoase.*“

Însă folclorul hasidic, dimpotrivă, reflectă morbiditatea unei populații care era așezată pe temelii nesănătoase.

• Textul lui Goethe, citat anterior, continuă astfel : „*Cele mai multe producții moderne sînt romantice nu pentru că sînt noi, ci pentru că sînt slabe, morbide și bolnăvicioase.*“

Sensibilitatea malativă, concretizată în acel *Weltschmerz* (durere a lumii) caracteristic romantismului, a apărut în literatura germană datorită climatului de apatie și descurajare politică ce și-a făcut loc în intelectualitatea burgheză germană pe timpul Sfintei Alianțe, fiind deci expresia unui moment istoric determinat.

În lumca evreiască, însă, lucrurile s-au petrecut cu totul altfel. Aspirația spre regenerare implica valorificarea unui tezaur spiritual în care *Weltschmerz*-ul era consubstanțial. Așadar, literatura idiș — spre deosebire de toate celelalte — era istoricește destinată să înceapă prin a fi romantică. Pentru ea sănătatea și seninătatea clasică reprezentau un ideal de neatins. Este deci limpede că la Șalom Alechem complexul de inferioritate nu-și putea găsi o compensație în ceva asemănător cu „teutomania“ pe care o exaltau reprezentanții mișcării *Sturm und Drang*. Ca scriitor evreu era funciarmamente sortit să-și caute demnitatea în umilința însăși, așa cum, de altfel, chiar hasidismul preconiza.

Dar umilința nu se poate transforma în demnitate dacă-i privită ca atare. Este nevoie ca ea să fie împinsă pînă la ultimele limite, și aceasta nu se poate dobîndi decît prin mijlocirea ironiei. Numai rîzînd de propria-ți umilință izbutești să te simți înălțat deasupra ei.

Șalom Alechem a ales calea umorului tocmai pentru a se împotrivi destinului romantic ce-i fusese hărăzit de propria-i natură, date fiind coordonatele sociale și spirituale ale ambianței în care s-a născut și format. Acest destin el nu-l poate privi altfel decît ca un blestem. Își impune rîsul cu tot dinadinsul ca un cauterizator — chiar și numai vremelnice — al rănilor sufletești moștenite din timpuri imemorabile și care îl ustură atît de tare încît abia își mai poate reține lacrimile. Ceea ce îl definește este un anumit *refuz* conștient *de a se instala* în nenorocire și durere, deși, obiectiv, de acestea nu poate scăpa.

Romanticii germani considerau umorul „cealaltă față“ a sublimului sau, cu alte cuvinte, o dimensiune finită a infinitului. Jean Paul scria : „Dacă omul, asemenea vechii teologii, ar privi de sus, din lumea de dincolo spre lumea pămîntească, aceasta i s-ar înfățișa mică și zadarnică ; cînd el compară lumea infinită cu cea mică, așa cum procedează umorul, legîndu-le una de cealaltă, țîșnește risul în care este tristețe și măreție“.

Așadar, ei vedeau în ironie un fel de prăbușire în imanent, absolut necesară pentru ridicarea spre transcendent ; mai precis, în concepția lor risul putea fi asemănat cu acea parte a divinului ce decade, luînd forma pămîntescului, pentru ca apoi să se înalțe din nou spre a se întregi cu dumnezeirea. Și hasidimii avuseseră o concepție asemănătoare : pentru ei risul însemna trăirea cu bucurie a vieții pe pămînt ca o condiție a aderării, prin extaz, la divinitate.

Dacă am afirmat că umorul constituie la Șalom Alehem un mijloc de a eluda propriu-i destin romantic este și din pricină că optica sa diferă totalmente de cea pe care o trădează Jean Paul în cuvintele reproduse mai înainte. El refuză transcendentul, refuză să compare lumea „de aici“—cu cea „de dincolo“, și acest fapt fundamental îl desparte de hasidimi. Influențat, fără îndoială, de panteismul raționalist al lui Spinoza —, cum este ușor de dedus dintr-o serie de mărturii ale sale — el consideră lumea una și indivizibilă, avînd în ea însăși încorporat spiritul divin. Dar de aci nu se poate conchide că umorul său ar rezulta dintr-un alt soi de mecanism decît cel al confruntării și alăturării totodată a două lumi ce diferă între ele prin natură și dimensiune.

Dimpotrivă, din perspectiva, de altfel pur ideală, a lumii de „aici“ — care este sănătoasă și viguroasă în esența ei — Șalom Alehem își examinează cu luciditate tîrgușorul copilăriei unde, aidoma celorlalte tîrgușoare evreiești, totul este răsturnat cu capul în jos, totul im-

potriva legilor firii. Umorul său exprimă deci o ranchiună împotriva propriei condiții existențiale care-i interzice sănătatea și vigoarea. Preocuparea pentru sănătate este atît de insistentă în opera lui Șalom Alehem încît devine o adevărată obsesie ; cu alte cuvinte ea însăși se înfățișează într-o formă maladivă.

Acum este limpede că fraza citată la începutul expunerii noastre : „*Rideți, doctorii spun că risul este sănătos !*” posedă o semnificație profundă, dezvăluindu-ni-l pe marele scriitor idiș ca un *romantic prin natură și clasic prin veleități*.

Hegel scria : „*În umor persoana artistului este aceea care se produce pe sine însăși cu trăsăturile ei particulare precum și cu laturile sale mai profunde, încît aici este vorba, în esență, de valoarea spirituală a acestei personalități*”.¹

Opera lui Șalom Alehem atestă, cu maximum de elocvență, adevărul acestei observații. Faptul că arta prozatorului provine din dezvoltarea unui conținut subiectiv (ceea ce se acordă de altfel perfect cu natura sa romantică) rezultă nu numai din împrejurarea amintită de noi mai înainte, că aproape întregul său sistem de motive artistice își are izvorul în propria-i autobiografie, ci și din „tehnica” sa epică. Puțini sînt desigur în lume scriitorii care pot rivaliza cu Șalom Alehem în ceea ce privește arta monologului. Ar fi absurd, firește, să se susțină că în toate monoloagele sale el nu face altceva decît să se reproducă pe sine. Dimpotrivă, posedă o iscusință remarcabilă în a pune să se exprime, prin felul lor particular de a vorbi, cele mai diferite temperamente și caractere. Dar, în același timp, toate pot fi reduse, în ultimă instanță, la un numitor comun ce-și are, mai mult sau mai puțin, rădăcina în structura intimă a scri-

¹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Prelegeri de estetică*, traducere de D. D. Roșca, vol I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p. 610.

itorului. În timp ce citești schițele, povestirile sau romanele sale ești pur și simplu copleșit de uluitoarea lor varietate de tonuri, tipuri și situații, dar mai ales de excepționala versatilitate a ideilor și mobilitate verbală, de suculența cu totul neobișnuită a limbajului. După ce le-ai isprăvit de citit, constăți însă, surprins, că nu ai izbutit să reții decât prea puține tipuri și situații mai precis conturate și că ceea ce memoria ta a fost în stare să înregistreze sînt îndeosebi locuțiunile, proverbele, spiritualele întortochieri de cuvinte. Departe de noi gîndul de a susține că arta lui Șalom Alehem ar fi exclusiv verbală. Nu se poate tăgădui nici un singur moment excepționala sa îndemînare în conducerea acțiunii, înnodarea și deznodarea intrigii, în urmărirea diferitelor stări sufletești caracteristice pe care eroii săi sînt puși să le parcurgă. Însă detaliile apar atît de înghesuite unul în celălalt, momentele sufletești și faptele exterioare se succed atît de repede încît imaginea de ansamblu pare a avea contururile șterse, asemenea unui tablou în care nu mai distingem desenul din pricina petelor de culoare.

Fără îndoială că „refularea“ romantismului prin umor declanșează la Șalom Alehem un mecanism de obiectivare, ceea ce are darul de a-l îndrepta în chip vizibil spre critica socială. Din acest punct de vedere nu lasă impresia a fi un caz singular în literatura europeană a secolului al XIX-lea. Albert Béguin a demonstrat într-una din cărțile sale că realismul balzacian nu este altceva decât rezultatul căderii unui Icar romantic ce și-a frînt aripile în tentativa sa de a se ridica spre transcendent. Dar la Balzac prăbușirea este definitivă, iremediabilă, astfel încît o prăpastie adîncă îl desparte de lumea ce-o plăsmuiește. Pe cînd Șalom Alehem nu-i niciodată în stare să se elibereze cu totul de propriile-i anxietăți și iluzii ceea ce creează un fel de permanentă osmoză între eul său intim și mediul înconjurător. Aglo-

merarea detaliilor și neputința de a reține un desen limpede — în speță dificultatea pentru cititor de a povesti subiectele nuvelor și schițelor sale — își are obirșia într-o anume ambiguitate, într-o anume confuzie ce lasă să se întrevadă cu greu linia de demarcație între autor și personaj. De altfel autorul, de multe ori, nici măcar nu mai încearcă să disimuleze propria sa interferență în discursul personajului său. Ritmul monolcagelor lui Șalom Alehem este adesea punctat de anumite locuțiuni sau zicale ce se repetă, din cînd în cînd, aidoma laitmotivelor muzicale. Astfel în *Tevie lăptarul*, eroul, pentru a trece, în cursul povestirii sale, de la o ordine de idei la alta, are obiceiul să spună : „*Acuma să lăsăm — cum zici dumneata în cărțile dumitale — pe prinț și să ne apucăm de prințesă...*“¹

Evident, o asemenea frază nu-l poate reprezenta pe erou, conceput în general ca un om fără multă știință de carte. Ea aparține autorului și face parte din seria nenumăratelor ironii la adresa prozei sentimental-romantice ce le conțin scrierile sale. Tocmai impregnarea, prin toți porii acestora, a infuziei de subiectivitate — deși tind spre obiectivare și critică socială — determină în cititor sentimentul de a avea în față un fenomen artistic nu prea ușor de încadrat într-o schemă și care ar putea fi caracterizat prin formula, desigur, paradoxală a unei *monotonii a varietății*. Așa cum una și aceeași scenă dintr-un film este obținută prin alăturarea unei multitudini de imagini fotografice, fiecare dintre ele înfățișîndu-i pe protagoniști într-o altă atitudine, cea mai însemnată parte a creației lui Șalom Alehem îl face să se perinde dinaintea noastră, desfășurat în feluritele lui ipostaze, pe exponentul uneia și aceleiași condiții social-istorice, ca reprezentant deopotrivă al autorului și lumii evreiești, în cel mai caracteristic sector al ei :

¹ Șalom Alehem — *Opere alese*, vol. IV, p. 258.

este micul burghez, cu puternice reminiscențe ale mentalității de castă, ce se zbate zadarnic să se mențină la suprafață, hrănindu-se totodată cu iluzia că va putea ajunge un mare capitalist, în împrejurări cînd, obiectiv, dezvoltarea însăși a capitalismului nu-i poate rezerva altă soartă decît pauperizarea.

Înotînd împotriva curentului, aflîndu-se în orice moment pe punctul să se înece, vociferînd, dînd din mîini disperat, văicărîndu-se sau țipînd după ajutor, plăsmuind cele mai năstrușnice combinații, autosugestionîndu-se și crezînd în fiecă clipă că a și ajuns aproape de celălalt mal — deși acesta nici nu se zărește încă — mărturisind o excesivă încredere în propria-i inteligență și capacitate — dar tăinuind în același timp profunda sa anxietate în fața vieții și morții, precum și îndoiala, frica și sentimentul de inferioritate ce-l chinuie în raporturile cu lumea din jur — eroul lui Șalom Alehem oferă spectacolul grotesc și trist totodată al unui echilibrist, dublat de un prestidigitator care, după ce a scos dintr-un joben gol — spre uimirea și invidia sălii — un masiv pachet de bancnote, cerșește publicului cîtiva gologani pentru o piine. Ceea ce îl definește îndeobște este sentimentul că ziua de *azi* nu constituie decît un *provizorat* întrucît cea de mîine îi va aduce cu siguranță consolidarea și stabilizarea situației. Dar ziua de mîine, la rîndul ei se dovedește a fi tot un provizorat dînd naștere unei nădejdi în ziua de poimîine și așa mai departe. Expedientul devine mijlocul de trai permanent, provizoratul se prelungește pînă la capătul vieții cînd, omul făcîndu-și contabilitatea zilelor în care a nădăjduit și a celor în care nădejtile chiar i s-au împlinit, ajunge să constate un deficit catastrofal la capitolul celor din urmă, așa încît se poate spune că de fapt nici n-a trăit propriu-zis, ci numai a visat că trăiește. Nu în zadar cuvîntul visuri (*haloimes*) în idiș este folosit adesea într-o accepțiune peiorativ-ironică.

Atît profilul eroului lui Şalom Alehem cît şi ambianţa ce-l condiţionează invită la o comparaţie cu un alt tip, aparţinînd unei alte zone geografice şi unui alt cadru social-istoric. Decăderea feudelor şi întărirea puterii regale în Spania secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea au dus la apariţia unei mari mase de decలాsati cu blazon nobiliar a căror existenţă, supusă în permanenţă tuturor vicisitudinilor şi incertitudinilor, a format obiectul faimoaselor „romane picareşti“ cum sînt *Lazarillo de Tormes* şi *Vida y Lechos del picaro Guzmán de Alfarache* (Viaţa picaro-ului Guzmán de Alfarache) a lui Mateo Aléman. Produs al unei situaţii istorice oarecum asemănătoare, în speţă, a disoluţiei unei structuri particulare închise (respectiv casta evreiască) într-un cadru social mai larg (societatea capitalistă), protagonistul lui Şalom Alehem este un fel de „picaro“ burghez căruia soarta îi pregăteşte — precum omologului său spaniol — la fiecare pas o aventură, dar şi o dezamăgire. Avînd drept arme — în locul paloşului — creionaşul şi carneţelul cu adrese şi socoteli este, ca şi acesta, un permanent disponibil, gata oricînd să se pună în serviciul cuiva, chiar şi numai pentru a da un sfat, dacă nu poate fi de folos şi la altceva. Ca şi alte tipuri sociale, eliberate de puţină vreme din legături tradiţionale şi străduindu-se să se adapteze cît mai repede noilor structuri, cele mai semnificative personaje ale umoristului evreu se simt întrucîtva stînjinite de starea lor de disponibilitate, deşi îşi mărturisesc lor înşile şi celorlalţi că ea constituie cea mai potrivită situaţie pentru firea lor; în chip obscur stăruie însă în ele nevoia unei dependenţe, a unei „protecţii“ şi de aceea sînt mereu în căutarea inversunată a unui fel de „suzeran“ pe umerii puternici ai căruia să se poată cătăra spre a-şi face un loc în acel mult visat „Eldorado“ al lumii marilor capitalişti. M. Wiener, un cunoscut istoric sovietic al literaturii idiş, observa în studiul său *Rădăcinile sociale ale umorului lui Şalom Alehem* că avatarurile eroilor

la care ne-am referit își au obârșia într-un fenomen social-istoric determinat: masiva emigrare din târgușoarele evreiești spre marile orașe, Kiev și mai ales Odesa, a unui număr însemnat de mici negustori, misiți, comis-voiajori, pețitori etc. ce-și încercau norocul atrași de perspective noi de îmbogățire, întrevăzute la orizont datorită avîntului considerabil luat de dezvoltarea capitalismului în Rusia prin anii 80—90 din secolul trecut.¹ Reprezentînd, neîndoios, un moment nodal din procesul de disoluție a ghetoului ca formă specifică de existență socială a castei evreiești, atare fenomen își găsește o admirabilă transpunere, la scara destinului individual, în pătaniile picaro-ului modern Menahem Mendel (eroul *Romanului unui om de afaceri*) figura cea mai edificatoare din seria amintitelor ipostaze. Plecat de acasă, plin de nădejdi, să-și încaseze zestrea de la Menașe, unchiul nevesti-si, dus apoi cu vorba și purtat pe drumuri fără să poată vedea pînă la urmă vreun ban, se lasă cu ușurință cucerit de mirajul „Londrei“, cum i se spune bursei din Odesa, sau de strălucirea cafenelelor pline cu misiți — gata în orice clipă să te tragă pe sfoară — din Ichupeț, denumire sub care Șalom Alehem înțelege Kievul. Ca un Don Quijote al vremurilor moderne aleargă după himere, conducîndu-și acțiunile potrivit unui sistem de reprezentări, în care ficțiunea și realitatea sînt în chip straniu împletite. Menahem Mendel nu este numai un incurabil, un iremediabil visător, ci mai mult chiar, un frenetic al visului. Căci își trăiește propriile-i fabulații și crede în adevărul lor cu aceeași forță cu care hasidimii, autosugestionați, credeau în puterea miracolelor înfăptuite de țadichimi. Viața lui sufletească

¹ M. Wiener, *Tu der gheșichte fun der idișer literatur in 19-tn iorhundert* (Contribuții la istoria literaturii idiș în secolul al 19-lea), Țveiter Band. *Di sofiale vurțeln fun Șalom Alehem umor* (Rădăcinile sociale ale umorului lui Șalom Alehem), Icuț farlag, New York, 1946, p. 243.

desenează, ca să spunem așa, o curbă sinusoidală în care momentele de înălțare, de extaz — asemănătoare sub multe raporturi celor trăite de misticii religioși — sînt urmate de întunecate și cumplite stări de deznădejde, deprimare sau apatie.

Apare limpede pentru oricine că schimbul de scrisori dintre el și nevastă-sa reprezintă de fapt un dialog între două laturi opuse ale uneia și aceleiași naturi umane ; așa cum în opera lui Cervantes Don Quijote este încarnarea spiritului aerian, expansiv, iar Sancho Panza al celui terestru, prozaic, în *Romanul unui om de afaceri* de Șalom Alehem, Menahem Mendel întrupează neastîmpărul inventiv, starea de nepotolită efervescentă a omului ce tinde să-și depășească propria-i condiție existențială pe cînd Șeine Șeindl ilustrează realismul conservator al acelor pe care bunul-simț îi împiedică să-și facă prea multe iluzii asupra vieții. Nu este, credem, de loc hazardat să se afirme că prin această antinomie Șalom Alehem izbutește marele tur de forță artistic de a traduce în limbajul vieții de toate zilele și al unei arte profund laice psihologia specifică dezvăluită de legendele hasidice. Astfel ajunge să soluționeze contradicția formulată de noi mai înainte și să valorifice numai laturile etice, umane ale folclorului hasidic, respingîndu-i misticismul. Mai mult, însă, decît atît, *Romanul unui om de afaceri* constituie, chiar prin dialogul dintre cei doi protagoniști, o confruntare a lui Șalom Alehem cu sine însuși, avînd darul de a ne dezvălui articulațiile intime ale mecanismului sufletesc ce-a dat naștere umorului său. Menahem Mendel îi oferă mijlocul unei întreprinse autopersiflări : a naturii romantice, iluziilor mic-burgheze și freneziei mistico-mesianice a hasidismului. Țîșnind din extrema cealaltă a eului său, Șeine Șeindl dă chip luminii reci de dimineață ce face să se spulbere nălucile întunecate și întortocheate ale

unei nopți de friguri și delir: „*Inchipuirea — zice mama — e mai rea decît boala*“, scrie eroina.

Ea este ipostaza veleității sale clasice, frîna ce împiedică motorul să deraieze, dar mai ales acel moment plin de amărăciune al deziluziei, cînd toate lucrurile apar la locul lor și în proporțiile lor adevărate, iar propria-ți neputință ți se înfățișează într-un chip afît de tragic încît nu ai altceva de făcut decît să rîzi de tine însuși. Indubitabil, pe planul reflectării realului, Șeine Șeindl nu este decît imaginea unei femei evreice simple, fără știință de carte și cu orizont limitat, căreia munca grea în gospodărie nu-i îngăduie luxul de a-și lăsa imaginația să vagabondeze, grijile de tot felul atîrnîndu-i de picioare ca o greutate ce-o ține bine fixată de pămînt: „*Ce-mi trebuie mie — îi scrie ea lui bărbatu-său — «prezenturile» pe care le vezi tu în fereastră? Vorba mamei: «Plăcinta în vis, nu e plăcintă, e vis».*“

Dar există totodată în portretul ce i-l conturează Șalom Alehem și un al doilea plan care ține nu atît de oglindirea propriu-zisă a realității, cit mai ales de dezi-deratele intime ale scriitorului însuși. Printre rîndurile monobagelor ei descifrăm intenția de a schița prototipul unei mentalități sănătoase, asemănătoare gîndirii robuste țărănești pe care autorul, cel puțin în chip ideatic, intenționează să i-o opună lui Menahem Mendel, conceput ca figură tipică a ghetoului evreiesc în descompunere. Pentru a sublinia cu toată puterea această intenție, nu se sfiește pe alocuri chiar „să iasă“, ca să spunem așa, din pielea propriului său personaj și să i se substituie: „*Păduri! Iaca păduri! De unde și pînă unde la tine păduri? Ai văzut în viața ta măcar o singură dată cum crește un copac? Vorba mamei: «Unde s-a mai văzut rabin să facă negoț de porci?»*“ Este clar că aceste cuvinte aparțin în mai mare măsură autorului decît eroinei; prin ele Șalom Alehem adresează un amar

reproș propriului său destin uman și social care l-a ținut departe de natură și de munca pământului.

Cititorul de azi al operei lui Șalom Alehem este pus, nu rareori, în situația să se întrebe de unde provine rezonanța ei atât de puternică în epoca noastră, spiritul ei atât de familiar nouă, celor ce trăim în a doua jumătate a veacului XX. Firește, drept răspuns pot fi invocate o multitudine de laturi și aspecte care în vremea noastră apar mai semnificative decât în timpul vieții scriitorului. Spațiul nu ne îngăduie să stăruim pe indelete asupra tuturor. Însă dintre toate, credem, cel mai mult ne stârnește admirația *dialectica subtilă a realului imaginarului* ce alcătuiește, am putea spune, unul din motivele ei artistice fundamentale. Menahem Mendel își cheltuiește cu dămnicie și elan inventivitatea pentru a întreține mecanismul unui sistem care-l răsplătește apoi copios distrugându-l fără milă ca ființă umană. De la el și pînă la Ofițerul din *Colonia penitenciară* a lui Kafka nu este decît un singur pas. Eroul kafkian, ce se lasă cu seninătate ucis chiar de mașina ce-o supraveghea plin de fervoare, după ce în prealabil participase la construirea ei, este produsul unei viziuni care, în germene, apare, sub forma ei hazlie, încă la Șalom Alehem. În această privință, sînt deosebit de semnificative următoarele cuvinte ce i le adresează Șeine Șeindl soțului ei: „*Mă mir de tine, Mendel, că tu știi destul de bine ce scrie la carte: Cu sila trăiește omul, cu sila moare*”.

Menahem Mendel, omulețul bonom ce se plimbă radios pe Kresciatik, gata oricînd să-ți servească o anecdotă proaspătă sau să-și dezlege băierile pungii pentru a ajuta un om sărman — căci așa îi poruncește Dumnezeu — nu pregetă să-și lege nădejdlile de îmbogățire de perspectiva izbucnirii unui război. În reprezentările sale imediate războiul nu apare sub o înfățișare concretă, cu întreg cortegiul său de morți și răniți, cu copii

orfani și mame înlăcrimate, ci în chip abstract, ca un dans haotic al cifrelor ce fac să sporească bogății iluzorii prin adăugarea de noi zerouri la cele anterioare. Combinația de ficțiuni — frumos etajate și logic armonizate — ce populează lumea lui interioară este alimentată de sistemul social, întemeiat nu mai puțin pe valori fictive. Ceea ce Menahem Mendel nu va fi niciodată în stare să înțeleagă îi este totuși dat să priccapă „minții proaste” de femeie a lui Şeine Şeindl, căci ea, biologic, nu se poate rupe de realitatea fundamentală a perpetuării vieții : „*Și cine-i țicnitul cela de la voi, de la Odesa, care visează numai împuşcături — împuşca-l-ar Cel-de-sus ! De război îi arde lui ? Vorba mamei : «Singele altuia e bragă la el ?»*”

Şalom Alehem are marele merit de a fi intuit și tradus, foarte de timpuriu, în limbaj artistic un adevăr pe care abia astăzi îl resimțim în dureroasa lui plenitudine : că oamenii, oricât ar fi de buni, fiecare în parte, nu pot *umaniza un sistem* și că dimpotrivă *sistemul îi dehumanizează* chiar și pe cei mai buni dintre ei. Cel de al șaselea simț al său de scriitor a putut sesiza primejdia pentru specia umană a întreținerii și cultivării miturilor și ficțiunilor de către un sistem ce-și caută tocmai în ele justificarea.

Menahem Mendel este sclavul propriei sale fantezii tocmai pentru că realitatea îl ține prizonier între gratiile ei de fier. Dominat în întregime de împrejurările vieții exterioare, cărora le slujește drept neputincios obiect de joc, el caută, la rîndul lui, să le stăpînească în sfera unde se simte pe deplin liber, adică în propria lui imaginație. Şalom Alehem, îngăduindu-și o dată în plus să se înscreze pe sine în logica croului său, duce acest proces pînă la ultimele lui consecințe și îl pune, după eșecuri repetate în afaceri, să se dedice literaturii. Momentul este semnificativ nu numai din punctul de vedere al creației marelui umorist în ansamblul ei, ci și din cel al

esteticii. Prin dantelăria fină și aparent frivolă a unei „badinerie“, scriitorul ne sugerează că arta nu ar fi decît o ultimă și disperată modalitate de a triumfa asupra neputinței, un succedaneu al existenței reale, consolare și compensație derizorie pentru o vitalitate și o virilitate de care ești deposedat. După ce limbajul faptelor și-a epuizat întru totul posibilitățile începe să se afirme cel al cuvintelor, sunetelor, culorilor.

Această idee Șalom Alechem ne-o scoate în relief nu numai prin avatarurile lui Menahem Mendel, ci și prin trăsăturile specifice de ansamblu ale propriului său scris. Dacă de pildă la Hemingway — a cărui viață este în chip egal și armonios împărțită între acțiune vitală și literatură — cuvintele par a fi trase cu cleștele din gura eroilor, la umoristul evreu ele se năpustesc ca un șuvoi vijelios asupra cititorului. Personajele sale îți fac impresia unor oameni care au trăit mult timp în singurătate și se folosesc de rarul prilej de a te fi întîlnit pentru a-ți împuia capul cu istorisirile interminabile ale păta-niilor lor. De fapt, însă, ele nu duc o existență solitară, ci dimpotrivă sînt în viața cotidiană de o foarte pronunțată agorafilie. Dar totodată simt în forul lor interior povara solitudinii, agorafilia nefiind decît un slab remediu al funciarei lor claustrofobii. Natura romantică a operei lui Șalom Alechem, cu caracterul ei esențialmente subiectiv este produsul unei introversiuni sufletești. Preludiu al „universului concentraționar“ din literatura europeană a veacului nostru, lumea marelui clasic idiș trădează un zbucium lăuntric, o agitație febrilă și o zbatere neputincioasă în căutarea unei ieșiri care practic nu se întrezărește nicăieri. Căile de afirmare a potențelor sale vitale fiind pretutindeni blocate, scriitorului nu-i rămîn decît nostalgiile. Pentru a nu deveni un cinic simte nevoia unei alternative la realitatea din juru-i care nu rareori îl apasă ca un coșmar. Umorul său n-a atins treapta unei satire acidulate în chip excesiv și și-a păstrat aproape

întotdeauna tonul îngăduitor și înțelegător față de slăbiciunile omenești — exprimînd mai curînd mila decît ura și aversiunea —, deoarece scriitorul nu a încetat o clipă să creadă în iluzia rousseauistă a omului bun de la natură și pe care numai civilizația l-ar fi pervertit. Realitatea înconjurătoare neoferindu-i nici o nădejde, Șalom Alehem caută umanitatea esențială, nealterată chiar în sine însuși. Privirile sale interioare sînt distribuite în două direcții, aparent opuse, dar care se întîlnesc totuși în spațiul imperceptibil al propriei conștiințe : una este îndreptată înapoi spre lumea copilăriei, cealaltă înainte spre fascinanta lume a artei. Numai în aceste două lumi, visul — complet eliberat de finalitățile sale practice meschine — trădează resursele de puritate din acea zonă a vieții umane intime care mai este încă sus-trasă alienării. În copilărie mașina infernală a sistemului social n-a apucat încă să ciuntească între roțile ei dințate integralitatea ființei umane. Iar în artă, aceeași integralitate rămîne intactă deoarece se afirmă pe planul idealității, acolo unde realitatea este transfigurată și modelată potrivit unor legi ce nu sînt afectate de intervenția brutală a „calculului egoist“.

Imaginea tirgușorului evreiesc — cu sentimentul dominant de irespirabilă claustrare, al oamenilor ce-l populează — se conturează în *Halal de mine, sînt orfan !* într-un chip cu atît mai tragic cu cît este văzută prin ochii candizi ai unui copil, maturizat precoce (întrucît copilăria însăși îi este refuzată), care tinjește după inaccesibila grădină a vecinului, însuflețit de o dorință nu mai puțin arzătoare decît a credincioșilor ce aspiră să pătrundă prin porțile raiului. Băiatul Motl al Cantorului este instituit de Șalom Alehem drept judecător al celor mari și din perspectiva sa infantilă — ce îndeplinește rolul unui fel de *Verfremdungseffekt* (efect de distanțare), ca să folosim o expresie a lui Brecht — conflictele sociale din rîndurile evreimii dobîndesc un relief și o

semnificație sporite (de pildă, micul erou încearcă o mare bucurie când lucrătorii socrului fratelui său fac grevă), întregul sistem al raporturilor dintre oameni dezvăluindu-ne iremediabila sa absurditate. Mai mult poate decît în orice altă operă, umorul îl ajută pe Șalom Alehem să surprindă în *Halal de mine, sint orfan!* nenumăratele farse tragice pe care viața însăși i le joacă omului aproape în fiecare zi. Acestea sînt cu atît mai cîmplite cu cît au drept consecință însăși întinarea unui suflet de copil. În *Sălcii verzi de Rusalii* îl vedem pe micul erou pervertit din pricina claustrării și distrugînd într-un acces de sadism grădina unui zarzavagiu. Lumea artei ocupă în creația lui Șalom Alehem un loc tot atît de însemnat ca și cea a copilăriei. Scriitorul i-a dedicat o întreagă trilogie alcătuită din *Stempeniu*, *Iosolă Solovei* (Iosolă „privighetoare”) și *Stele rătăcitoare*. Limitele ce ni le-am fixat pentru expunerea de față ne împiedică să le consacram o analiză exhaustivă deși ar merita-o cu prisosință. Ne vom mărgini numai la unele considerații (pe marginea ultimei dintre cele trei opere) ce se încadrează strict în ordinea noastră de idei. Bazat pe o serie de întîmplări reale, furnizate de biografia cunoscutului actor evreu Segalescu (unul din pionierii teatrului idiș în România), romanul *Stele rătăcitoare* lasă impresia a fi fost plănuît inițial cu o intenție parodică la adresa prozei romantice așa cum, de altfel, au fost concepute și o serie de nuvele ca de pildă *Primul meu roman* sau *Romane de dragoste*. Pe parcurs însă, această intenție pare să fi fost părăsită treptat, din ea nerămînînd decît un fel de parafrază a structurii și tipologiei specifice unor romane ca cele ale lui Dumas, de pildă. Pe scheletul acestei parafraze se înalță de fapt edificiul unei povestiri picaresce țesută din avatururile a doi îndrăgostiți ce se hotărîsc în adolescență să fugă de acasă cu o trupă de teatru evreiesc pentru a deveni, el actor, iar ea cîntăreață și pe care soarta îi desparte în chip stupid în clipa cînd

idila dintre ei abia se înfiripase. Pe drumuri paralele, Leib Rafalescu ajunge o celebritate a teatrului evreiesc, iar Roza Spyvack o renumită cîntăreață de operă, fiecare fiind stimulat în arta sa de dragostea pentru celălalt, de apriga dorință de a-l revedea ca și de nostalgia primei lor întîlniri. În peregrinările prin căile întortocheate ale vieții sînt adesea obiectul de speculație murdară al felu-riților impresari ce-și fac tot felul de calcule și a căror intruziune grosolană chiar în propria lor intimitate sufletească nu este lipsită de efecte corupătoare. Cînd, la sfîrșitul romanului, izbutesc să se întîlnească își dau seama că dragostea lor nu a rămas totuși neîntinată de noroiul lumii prin care au trecut și nu se căsătoresc. Dar fiorul primei lor idile va rămîne grefat ca o nostalgie și o aspirație, mereu vie, în acel colțișor al sufletului unde visul, generator de artă, dă omului întreaga măsură a setei lui de eternitate.

Ideea strînsei legături dintre lumea copilăriei și cea a artei l-a preocupat atît de mult pe Șalom Alehem încît și-a înzestrat o parte din micii săi eroi cu cîte un talent artistic : Motl al Cantorului din *Halal de mine, sînt orfan !* are un glas frumos și înclinare spre desen, Noe, din *Pricopsiții*, spre sculptură, toți cei trei eroi principali din *Stele rătăcitoare*, Leib Rafalescu, Roza Spyvack și Grișa Ștelmah își dezvăluie însușirile lor artistice încă din copilărie, cantorul din Lomza, personaj al aceluiași roman, alcătuiește o orchestră cu cei unsprezece copii ai săi etc.

O asemenea insistență asupra importanței ce-o are — sau o poate avea — arta în viața evreiască este probabil legată la Șalom Alehem de un dublu aspect al idealurilor sale iluministe. Pe de o parte ținea să insufle evreilor încredere în capacitățile lor creatoare, arătîndu-le imensul tezaur de forțe spirituale ce vegetează, nevalorificate în lumea întunecată a tirgușoarelor-ghetouri (așa cum în Germania, adepții mișcării *Sturm und*

Drang chemau la descoperirea și încurajarea „geniilor originale“), iar pe de altă parte tindea să ofere un teren laic de afirmare a culturii evreiești.

Precizam mai înainte că pe calea făuririi respectivei culturi, marele umorist consideră necesar să pornească de la ceea ce imaginația populară însăși însuflase poveștilor hasidice și arătam că într-unul din cele mai semnificative tipuri ale sale, Menahem Mendel, psihologia specifică hasidismului trăiește din plin, deși în conștiința personajului locul aspirației către „transcendentul divin“ este luat de năzuința lui de a-și depăși propria-i condiție existențială umană. Dar sfera valorificării — prin reorientare și remodelare — a folclorului hasidic de către opera lui Șalom Alechem este departe de a se reduce doar la atita. Însăși adoptarea în chip frecvent a monologului ca mod de expresie își are, după cit se pare, obârșia în retorica din care s-au alimentat legendele țesute în jurul lui Baal Șem Tov și al discipolilor lui. Evident, dacă ar fi să avem în vedere majoritatea monoloagelor șalomalehemiene — în care personaje diferite din lumea țirgușorului evreiesc, negustori, mișiți, cizmari, apari, cerșetori, precupețe, cantori sau slujnice, sînt puse să se mărturisească în limbajul lor de fiecare zi — legătura cu această retorică ar fi mai greu de stabilit. Scriitorul, însă, își trădează din plin izvoarele în clipa cînd părăsește stilul colocvial cotidian pentru a recurge la parabolă sau fabulă, mijloace ce făceau parte, prin excelență, din arsenalul predicilor ținute de țadi-chimi. În paragraful consacrat *Umorului subiectiv*, din care am citat anterior, Hegel mai atrăgea atenția asupra faptului că: *„Umoristicul se întoarce oarecum înapoi, la simbolic, unde semnificația și figura sînt de asemenea una în afara celeilalte, numai că acum pura subiectivitate a poetului este aceea care comandă peste material, ca și*

peste semnificație, juxtapunându-le în chip straniu¹.

Cînd ajunge la sentimentul că vălmășagul de cuvinte cu care-l năpădește pe cititor nu mai poate fi dominat și că răvășirea sa interioară riscă să se convertească într-un discurs haotic și absurd, Șalom Alehem procedează la condensarea ideilor în simboluri pe care le inserează în parabole sau fabule, construite după modelul celor hasidice. Sub acest raport, s-ar putea spune că arta sa reflectă într-o oarecare măsură momentul de cotitură din literatura europeană cînd formele figurative apărînd neîndestulătoare, cele abstracte au început să-și facă un loc tot mai mare printre mijloacele de expresie. În *Croitorul fermecat* folosește întreaga structură a legendelor hasidice pentru a persifla, prin parodiare, conținutul magic al acestora, dar mai ales pentru a semnifica printr-un simbol specific iudaic acea zonă obscură a conștiinței, ce ține încă de animalitate și-i îndeamnă pe oameni să se încaiere între ei. O capră (la vechii evrei, de *Iom Chipur*, ziua ispășirii, se alunga un țap în pustiu spre a duce cu el toate păcatele oamenilor) îndeplinește în povestirea scriitorului evreu aceeași funcție ca și „mărul discordiei” în mitologia greacă.

Însă nicăieri, poate, în opera lui Șalom Alehem influența retoricii hasidice nu iese mai grăitor la lumină ca în schița *Moștenitorii*. Doi frați gemeni, Meer și Șneer, se ceartă pentru singurul lucru ce le-a fost lăsat moștenire de tatăl lor : un scaun la loc de cinste în sinagogă chiar lingă cel al rabinului. După legea mozaică, jilțul ar trebui să revină de drept primului-născut, dar cum cei doi frați sint gemeni nu se poate stabili care-i mai în vîrstă. Neajungînd în nici un fel la vreo înțelegere se înfățișează rabinului, ferm decisi să se conformeze întru totul hotărîrii lui. Acesta pentru a-i împăca oferă unuia

¹ G. W. F. Hegel, *op. cit.*, p. 611.

dintre cei doi frați propriul lui scaun, el rămânind să se închine în orice alt loc din sinagogă :

„Un jilt doar nu-i un măr, pe care-l tai în două și spui : ține tu o jumătate de jilt... și ține tu o jumătate de jilt ! Dar un leac tot ar fi să putești sta amândoi la peretele de răsărit, jilt lângă jilt. Iată care : fiindcă jiltul tatălui vostru și jiltul meu sînt două jilturi, lipite unul de altul, așezați-vă, frățiorilor, pe jilturile astea și stați sănătoși cît vreți... numai să n-aud că vă certați ! Întrebarea e : dar eu, ce o să mă fac eu fără jilt ? La asta o să vă răspund : unde scrie că un rabin, sau oricare altul, oricine o fi el, trebuie să aibă neapărat un jilt la peretele de răsărit și neapărat în sinagoga veche din Casrilifca ? Să ne gîndim bine : de ce ne ducem noi la sinagogă ? Să ne rugăm Celui-de-sus ! Dar unde se găsește Celui-de-sus ? Peste tot : în lumea întreagă. Dar dacă-i așa, atunci ce mi-e peretele de răsărit, ce mi-e peretele de apus, de miazăzi sau de miazănoapte, în jiltul din față sau într-unul ceva mai înspre ușă ?”¹

Nu încapă nici o îndoială că limbajul retoricii hasidice este aci utilizat în dublu scop, de discreditare morală a simțului de proprietate și de afirmare a unui panteism raționalist de tip spinozist. Dar ceea ce, mai ales, are o deosebită semnificație din punct de vedere literar este faptul că rabinul continuă cele citate mai sus exact în stilul parabolic al acestei retorici !

„Într-o zi s-au înfățișat unui împărat doi supuși de-ai lui cu o mare rugăminte. Deodată, cei doi au început să se certe între ei, să se ia la bătaie și să-și smulgă unul altuia barba și au uitat cu totul pentru ce au venit la palat și în fața cui se află ! Împăratul, bine înțeles, i-a săpunit așa cum se cuvine și a poruncit să fie alungați. Doar e la mintea omului : vreți să vă smulgeți bărbile, duceți-vă sănătoși afară, în uliță, dacă nu știți să vă

¹ Șalom Alechem — Opere alese, vol. IV, p. 16.

purtați cuviincios ?... Așa și voi ! Duceți-vă sănătoși acasă, copii, trăiți în pace... etc."¹

Schițe ca cea la care ne-am referit ne dau tot dreptul să presupunem că spiritul justițiar și egalitarist al hasidismului a constituit principalul fond aperceptiv pe care s-au dezvoltat convingerile democratice ale scriitorului, simpatiile sale pentru cei săraci, dar mai ales pentru muncitori și ideile socialismului.

Umorul lui dobândește nuanțe diferite în funcție de lumea ce-o așază sub lentila microscopului său descifrator.

Arătam ceva mai înainte că Șalom Alehem, rizind de propriu-i sentimentalism romantic, își creează sieși premisele spre obiectivare și analiză lucidă a raporturilor sociale. Datorită acestui proces el nu se poate împiedica să toarne câteva picături de acid sulfuric în licoarea acrișor-dulceagă a risului său atunci când pe ecranul interior al fanteziei lui se perindă figuri din lumea celor înstăriți a târgușorului evreiesc ca, de pildă, cele din *Romane de dragoste* sau *Madam Kirlenier călătorește*. Ca și la Caragiale al nostru zeflemeaua lui se îndreaptă împotriva grabei cu care aceste personaje și-au lepădat caftanul și și-au ras bărbile străduindu-se să maimuțarească felul de trai frivol al burgheziei ruse și chiar al celei occidentale. Îndeosebi este cuprins de un sentiment de iritare și exasperare în fața tendinței acestora de a-și ascunde obirșia lor evreiască, de a se feri să vorbească idiș, deși ruseasca lor este mai mult decît aproximativă. Năzuind spre sănătate și vigoare, Șalom Alehem își va dărui, dimpotrivă, afecțiunea unui personaj ca Têvie lăptarul, om de la țară, fără multă știință de carte, dar posedînd acea gîndire robustă, caracteristică celor ce-și cîștigă existența prin munca brațelor. Opuînd bunul-simț nativ, al acestuia, lumii de fantasmă a lui Men-

¹ Șalom Alehem, *op. cit.*, vol. IV.

hem Mendel, scriitorul vrea parcă să sugereze ideea că ceea ce am denumit „mizeria iudaică“ nu afectează în întregime lumea evreiască și că înlăuntrul ei mai sălășluiesc, ascunse, forțe pe temciul cărora s-ar putea nădăjdui într-o regenerare. Fără îndoială, M. Wiener are dreptate când susține că simpatiile democratice și socialiste ale lui Șalom Alehem nu depășesc limitele unui orizont mic-burghez, chiar dacă la început, îndeosebi în *Sender Blanc*, aceste simpatii s-au manifestat în chip deosebit de puternic, întrucît au avut drept impuls curentul intelectualității radicale evreiești, sub a cărui influență s-a aflat marele umorist într-o anumită perioadă.

Trebuie, însă, să avem în vedere că însuși peisajul social în care s-a format nu-i îngăduia un alt orizont. În lumea tirgușorului evreiesc nu exista o adevărată luptă între clase pentru simplul motiv că întreaga populație aparținea uneia și aceleiași păături, o mică burghezie care se stratifică într-o mare diversitate de grupuri — aflate, e drept, în conflict — ce au, fiecare în parte, ca numitor comun, un anumit nivel al stării lor materiale. Ceea ce s-ar fi putut numi „sărăcimea“ tîrgului era un amestec eteroclit de mici meseriași, mici funcționari, lumpenproletari — proveniți îndeosebi din negustori fa-liți — și intelectuali declasați. Într-o asemenea lume „aspirația spre revoluția socială, menită să aducă regenerarea“, nu poate fi decît *platonică* întrucît îi lipsește baza materială adecvată — marca industrie.

Desigur, în timpul ce s-a scurs de la apariția monoloage-lor sale și pînă acum, multe s-au schimbat în lume. Cele zugrăvite de el ne apar astăzi, în multe privințe, ca un panopticum ireal. Făcîndu-ne să rîdem, ele ne dezvăluie însă un univers spiritual în care rîsul devine principalul vehicul al aspirației spre sănătate și vigoare.

V. MOGILESCU

TABEL CRONOLOGIC

1859 18 februarie *stil vechi*, 3 martie *stil nou* : Se naște în târgul Periaslav, gubernia Poltava (Ucraina), Șulem Rabinovici, viitorul scriitor idiș Șalom Alehem. Este al treilea din cei doisprezece copii ai lui Menahem Nuhem Rabinovici și ai Haiei Ester, născută Zeldin. La câțiva ani după nașterea viitorului prozator, familia sa se mută la Voronka, un mic târgușor din aceeași gubernie. Apoi toată familia se înapoiază la Periaslav unde Șulem Rabinovici stă pînă la vîrsta de 13 ani, cînd mama lui moare de holeră. Este apoi trimis la Borislav unde locuiau bunicii din partea mamei. Scriitorul își va povesti copilăria și tinerețea mai tîrziu în *Întoarcerea de la iarmaroc — Povestiri din viață*, care formează cel de al treilea volum al *Operele alese* publicate în limba română (Editura pentru Literatură Universală, București, 1966). Găsim aci următorul portret al tatălui său : „*Un om înalt, cu o mină veșnic preocupată, cu frun-*

tea albă și încrețită, cu o bărbuță rară, surizătoare, un gospodar, cunoscător al Talmudului, al Bibliei și al limbii ebraice, adept al rabinului făcător de minuni din Tolne și admirator al lui Mapu, al lui Slonimsky și al lui Tederbaum (scriitori și publiciști în limbile ebraică și idiș, n.r.), un om vestit pentru mintea lui ageră, mediator și sfătuitor, jucător de șah și totodată mare cunoscător de briliante și perle — iată adevărata fizionomie a tatălui eroului nostru, pe nume reb Nuhăm sin Vevik, care în târgul Voronka trecea drept cel mai mare bogătaș¹.”

1873 Termină școala evreiască și este înscris la școala rusească.

1876 Termină școala rusească. Dă cîtva timp lecții de limba rusă la Periaslav și apoi în târgul vecin, Rjișcev.

• 1877 Sosește la Sofievka (gubernia Kiev) pe moșia viitorului său socru Loev, care-l poftise să dea lecții fiicei sale Udl.

Despre anii petrecuți acolo el avea să scrie în autobiografia citată : „Ca învățător, eroul nostru a petrecut în acel sat aproape trei ani. Acești ani ar putea fi socotiți cei mai buni, cei mai frumoși și cei mai fericiți ai vieții sale. S-ar putea spune că acei ani au fost adevărata primăvară a vieții, o primăvară sub toate aspectele. Acolo în sat a avut cel mai bun prilej de a cunoaște mai îndeaproape na-

¹ Șalom Alehem, Opere alese, vol. III (Întoarcerea de la iarmaroc — Povestiri din viață), traducere de Olga Brateș și Meer Sternberg, E.L.U., 1966, p. 14.

tura, lumea și pământul lui Dumnezeu, acest pământ din care cu toții ne-am născut și în care ne este tuturor hărăzit să ne întoarcem. Acolo și-a dat seama și s-a pătruns de adevărul că menirea omului este să trăiască în mijlocul naturii și nu la oraș. Acolo a ajuns la convingerea că sîntem cu toții o părticică din vastul, din marele univers și că întotdeauna am dus și vom duce dorul pământului-mumă. Că totdeauna ne-a atras și ne va atrage viața la țară.“

Bătrînul Ioev îl primește cu afecțiune părintească. Scriitorul ni-l va descrie mai târziu în chipul următor : „...Nimeni nu îndrăznea să rostească o vorbă ; doar glasul bătrînului Ioev răsuna ca un clopot. La el subiectele nu se isprăveau niciodată. Pentru orice avea o poveste, o fabulă sau o zicală, care te făceau să rîzi, dar totodată să și gîndești asupra lucrurilor. N-avea pereche în talentul de a povesti și de a-l imita pe fiecare în parte, cu o artă desăvîrșită. Da, era un adevărat talent. Deși trecea drept un om ciudat și cam pidosnic, negustorilor le plăcea să facă afaceri cu el, pentru că vorba lui era sfîntă. Dacă se angajase el să-ți vîndă un produs, oricît s-ar fi scumpit între timp, puteai fi sigur că n-are să-și calce cuvîntul. Toate acestea nu pentru a respecta anumite principii, ci pur și simplu dintr-o onestitate înnăscută, căreia îi erau străine șmecheria, strîmbătatea și meschinăria. În lumea negustorilor, despre un asemenea om, cînd nu-i de față, se spune că-i cam sărit. Totuși, preferau cu toții să aibă a face cu un om sărit ca el, decît cu unul breaz.“

1879 Ultimul an de ședere la Sofievka. Încurajat de bătrînul Lœv, purcede la primele încercări literare. „În cei aproape trei ani — va nota mai târziu prozatorul — pe care eroul i-a petrecut în sat, a scris mai mult decît după aceea în zece ani, cînd ajunsese scriitor cunoscut sub numele de Șalom Alehem. Niciodată parcă n-a scris mai ușor ca în acea vreme. Nopti întregi compunea romane lungi, sfișietoare, drame țipătoare, tragedii încîlcite și comedii. Gîndurile curgeau ca dintr-un izvor, fantezia fișnea ca dintr-o fîntînă arteziană. Pentru ce le scria toate — nu s-a întrebat nicicînd. Îndată ce termina o scriere, o citea elevei sale — și amîndoi rămîneau uluiți. Amîndoi erau convinși că aveau a face cu o capodoperă. Însă de cum isprăvea o nouă lucrare, apoi aceea devenea capodopera, în timp ce prima părea acum palidă, ștearsă, cel mai bun loc pentru ea fiind gura sobei. Și așa a apucat drumul focului nu o singură duzină de romane, nu o singură duzină de drame.“

Publică primele sale corespondențe în revista ebraică *Hațefira* (*Aurora*).

1880 Este ales rabin de stare civilă în tirgul Luben (gubernia Poltava), calitate în care funcționează pînă în anul 1883.

Publică primul său articol în revista *Hamelit* (*Prezentatorul*), precum și alte articole în limba ebraică în *Hațefira* și *Mamanistic*. Pe atunci ebraica nu era încă vorbită în mod curent, ci constituia mai degrabă un fel de limbă academică, asemenea elinei și latinei, fiind uzitată doar în oficierea cultului mozaic, în disputele rabinice și, într-o oarecare

măsură, în anumite texte și debateri intelectuale cu caracter laic. Stilul textelor ebraice avea un caracter oarecum artificial fiind calchiat pe cel al *Bibliei* sau *Talmudului*. Din acest punct de vedere nici scrierile în ebraică semnate Șalom Rabinovici nu aveau să facă vreo excepție. Construite din fraze întortocheate și prețioase ele nu au nici un ecou, singurul lor efect fiind de a demonstra cât de „învățat“ este autorul lor, ceea ce îl făcea pe tatăl acestuia să se simtă deosebit de mîndru de odrasla sa.

1883 2 mai : Se căsătorește la Kiev cu Udl Loev. La insistențele socrului său, Șalom Alehem părăsește funcția de rabin.

Revista *Hamelitș* editează în idiș *Dus idiș Folksblat* (*Gazeta populară evreiască*). Acestui fapt Șalom Alehem îi va acorda o însemnătate covârșitoare pentru dezvoltarea culturală a populației evreiești. Apariția noii publicații va influența de altfel în chip hotărîtor asupra propriei sale evoluții literare. „*Iată — scrie el — o limbă pe înțelesul tuturor pînă și al femeilor*¹. *Și apoi chiar dacă scrii în ebraică, tot în idiș gîndești ! Atunci de ce n-aș scrie de-a dreptul în idiș ?*“

Publică în *Dus idiș Folksblat* prima sa schiță în idiș *Țvei Șteiner* (*Două pietre*).

Toamna : Se mută la Bieloterkov. Continuă să publice în aceeași gazetă diverse schițe umoristice și se bucură de primele succese. Pentru a nu-și dezamăgi părintele semnează

¹ Femeile fiind excluse din obștea care exercită cultul religios mozaic, nu erau nici instruite în limba ebraică, socotită pe atunci la evrei „limba sfîntă“.

tot ceea ce publică în idiș sub pseudonimul de Șalom Alehem, crezînd astfel că tatăl său nu va ști despre cine este vorba. Curînd însă, tatăl său află taina păstrată cu atîta grijă și-i scrie fiului său : „*Toată lumea îți citește foiletoanele tale vesele și se tăvăleşte de rîs. Inima mea de tată se bucură. Păcat numai că scrii toate astea într-o limbă femeiască — în limba bucătăreselor și servitoarelor. Asemenea lucru nu i s-ar putea întîmpla lui Mapu*¹. *Și eu care — după cele ce ai început să publici în ebraică — visam că din tine o să iasă un al doilea Mapu.*“

Se stabilește la Kiev. Ocupă o slujbă la marele fabricant și financiar evreu din Rusia, Brodsky, dar o părăsește după puțină vreme.

1884 Își împarte timpul între afaceri și literatură, căci în ciuda marelui său succes de public nu-și poate asigura existența prin ceea ce tipărește.

1885 Se ocupă cu lichidarea averii socrului său, care, între timp, a murit. Publică primul său mare roman, *Sender Blanc*.

1887 Duce o aprigă campanie împotriva literaturii de mahala a scriitorului Șumer, care, din pricina aceasta, se vede silit să plece în America.

¹ Mapu Abrahăm, născut la Wiliampol (Kovno) în 1808, mort în 1867 la Königsberg. Profesor de ebraică în Kovno. Primul romancier modern în ebraică. O însemnată parte a romanelor sale este dedicată temelor biblice. A încercat însă, în romanul *Ait Zavua (Fățarnicul)*, o imagine realistă a vieții de ghetto. N-are însă decît meritul pionieratului, romanele sale fiind mediocre.

- 1888 Apare romanul său *Stempeniu*, precum și primul număr din *Idișe Bibliotec* (Biblioteca evreiască), o colecție pe care el însuși o inițiază. Publică de asemenea un mare număr de schițe, foiletoane și nuvele.
- 1891 Se mută la Odesa fiind hotărât să renunțe definitiv la afaceri și să se dedice exclusiv literaturii. Nu-și poate însă ține hotărîrea din pricina editorilor care-l exploatează în chip sîngeros, storcîndu-i aproape în întregime veniturile ce i s-ar fi cuvenit din vînzarea cărților sale. Scoate al doilea volum din *Idișe Folksbibliotec* (Biblioteca populară evreiască) — cum o intitulează de astă dată — în care alături de lucrările altor scriitori publică romanul *Iosolă Solovei* și o serie de schițe.
- 1892 Publică primele scrisori ale lui Menahem Mendel ce vor alcătui apoi celebra lui capodoperă, tradusă în românește sub titlul *Romanul unui om de afaceri*. Scrie de asemenea o satiră la adresa lui I. L. Peretz, un alt mare scriitor de limbă idiș. Sub titlul *Cum a învățat omul să facă din hîrtie, cîrpe*, persiflează operele unora dintre scriitorii idiș ai vremii. Tipărește volumul al treilea din *Idișe Folksbibliotec*. În acest scop este silit să facă mari sacrificii. Soția lui trebuie să vîndă puținele obiecte de preț ce le mai are pentru a acoperi cheltuielile de imprimare.
- 1893 Se stabilește din nou la Kiev și se ocupă aproape tot timpul de diverse afaceri.

1894 Publică *Iahnhuz* (intitulată ulterior *Șmil Pasternak*), comedie în patru acte care persiflează lumea afacerilor de bursă. Cenzura interzice spectacolul cu această piesă sub pretextul că replicile personajelor ar constitui o denigrare a „textelor sfinte“ ebraice. Cercetările întreprinse după Marea Revoluție din Octombrie în arhiva cenzurii din Kiev au dus la constatarea că cenzura a acționat în urma insistențelor depuse de speculanții de bursă care s-au simțit vizati de tipurile lui Șalom Alehem. Publică prima povestire din seria *Tevie lăptarul*.

Cu sprijinul material al unuia din membrii familiei de fabricanți și financieri Brodsky, tipărește încă un volum din colecția *Idișe Folksbibliotec*.

1895 Apare a doua serie din scrisorile lui Menahem Mendel.

Adresându-i-se prietenului și confratelui său Mordche Spector îi scrie printre altele : „...*Cea mai bună carte e viața — și cel mai bun roman e viața fiecăruia dintre noi. Și fiindcă viața mea e plină de diverse întâmplări, caractere și tipuri, mi-am pus în gând să încep să scriu zilele acestea o carte care să cuprindă diversele episoade trăite de mine, de la naștere pînă la vîrsta de douăzeci de ani. Cred că-ți dai singur seama că n-o să mă apuc să arăt cetitorului cum am mîncat, sau cum am dormit. Vreau doar să mă opresc asupra faptelor care pot avea un interes deosebit nu numai pentru mine, ci și pentru ceilalți.*“

- 1896—1898 Activitatea sa este foarte redusă, nepublicînd decît două broşuri şi cîteva schiţe.
- 1899 Apare revista *Id (Evreul)* în paginile căreia depune o intensă activitate publicistică. Mai apar două povestiri din seria *Tevie lăptarul*. Publică a treia serie din scrisorile lui Menahem Mendel.
- 1900 Începe o serie de lecturi publice din propriile sale opere în oraşele Kiev, Berdicev, Bieloterköv.
- 1901 Publică altă serie de schiţe, foiletoane şi nuvele printre care şi *Croitorul fermecat*.
- 1902 Colaborează la *Die idiş Familie (Familia evreiască)* supliment al publicaţiei *Id (Evreul)* precum şi la *Idiş Folkstaitung (Gazeta populară evreiască)*.
- 1903 Începe colaborarea şi la cotidienele *Der Freund (Prietenul)* şi *Der Tug (Ziua)* din Petersburg. Publică piesa *Țizeit in țişpreit (În cele patru vînturi)* şi romanul *Moşkele gonev (Moşkele hoțul)*. Întreține o intensă corespondență cu Tolstoi, Cehov, Korolenko şi Gorki pentru a-i convinge să colaboreze la publicația ocazională *Hilf (Ajutorul)*. Pentru această publicație Șalom Alehem traduce *Trei povestiri* pe care i le-a trimis Tolstoi. Editura „Cultura poporului” îi publică patru volume de schițe.

1904 Încearcă să înființeze un cotidian, în care scop întreprinde o călătorie la Petersburg, Vilna și Varșovia. Autoritățile însă refuză să-i acorde autorizația de apariție. Cu prilejul vizitei la Petersburg face cunoștință cu Gorki, Alexandr Kuprin, Leonid Andreev. La Varșovia are pentru prima oară prilejul să-l cunoască pe I. L. Peretz.

Publică noi serii din *Menahem Mendel* și *Tevie lăptarul*, precum și schițe din suita *Casrilifca*.

1905 Editura „Cărți pentru toți” reeditează într-o serie de cărțuții unele din schițele și nuvelele sale. Citește în public din operele sale cu prilejul unui turneu pe care-l face în orașele mai importante din Galiția, Polonia, Lituania.

La Varșovia se reprezintă în traducere poloneză piesa sa *În cele patru vânturi*. Asistă la una din reprezentații ; publicul îl ovacionează îndelung.

Vara : Încearcă să întemeieze la Odesa împreună cu artiștii Sam Adler și Spivakovsky un teatru evreiesc sub direcția sa. În urma denunțurilor unor colegi, care se temeau de concurență, autorizația de funcționare îi este refuzată.

Octombrie : Trece, împreună cu familia, prin momente grele. Demoralizat și complet sărăcit, pleacă spre America. În drum face numeroase escale deoarece nu are suficienți bani pentru a ajunge la destinație.

1906 Citește din operele sale în public prin toate orașele pe care le străbate : Varșovia, Cracovia, Vilna, Tarnopol etc. La Iași se organizează

în cinstea lui o seară festivă. Apoi se oprește la Viena, la Geneva și la Bruxelles, la Paris și Londra. Pretutindeni se bucură de o primire entuziastă.

Octombrie : Sosește în America. Ziarele de limbă idiș și engleză îl omagiază.

- 1907 Colaborează la New York la ziarele *Tageblatt*, *Morgen-journal*, *Wahrheit* în care publică numeroase articole și schițe. I se reprezintă două piese : *Șmil Pasternak* la Grand Theater al lui Iacob Adler și *Stempeniu* (dramatizare după romanul cu același nume) la teatrul lui Boris Tomașevsky.

Vara : Pleacă în Elveția unde se află familia sa și doi buni prieteni și colegi de breaslă : Mendolă Moher Sforim și Ben Ami. La un congres evreiesc de la Haga face cunoștință cu marele poet în limbile idiș și ebraică Haim Nahman Bialik, autorul cunoscutului poem *Be'ir Haharegah* (*În orașul măcelului*).

Publică prima serie din povestirile lui *Motl Peisi dem hazens* (*Motl Peisi al Cântorului*) tradusă în românește sub titlul *Halal de mine, sint orfan !*

- 1908 Colaborează la gazetele new-yorkeze *Tageblatt* și *Americaner*, precum și la *Freund* din Petersburg și *Unser Leben* din Varșovia. Face o vizită de două luni la Berlin unde cunoaște o seamă de scriitori refugiați din Rusia. Contractează tipărirea a trei volume din operele sale cu editorul Iacov Lidski din Varșovia. Scrie piesa *Comoara*, care a constituit sub bagheta regizorală a lui Iacob Sternberg un

mare succes al teatrului evreiesc din România în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Sfârșitul lui mai : Pleacă în Rusia unde face un turneu de lecturi publice din operele sale prin numeroase orașe și târguri.

Iulie : Ajunge la Baranovici unde se îmbolnăvește grav de tuberculoză.

Septembrie : La recomandăția medicului se stabilește, împreună cu o parte a familiei sale, la Nervi, în Italia.

Este sărbătorit cu prilejul împlinirii a douăzeci și cinci de ani de activitate literară. Continuă să colaboreze la diferite reviste și ziare din Rusia, Polonia și America. Începe să se preocupe în chip insistent de vechiul său proiect de a-și scrie autobiografia.

1909 Pleacă în Elveția unde stă, rînd pe rînd, la St. Blasien, Lugano și Lucerna. Deși bolnav în pat cu temperatură, continuă să colaboreze la toate ziarele evreiești din America, Polonia și Rusia. Editura rusă „*Sovremenia Problem*“ din Moscova începe să publice traducerea operelor sale în rusește.

1910 Intervine o îmbunătățire în starea sănătății sale, ceea ce face ca activitatea sa publicistică să ia un nou avînt. Lansează în presa evreiască un apel intitulat *Cartea focului* prin care cere scriitorilor, editorilor și tipografilor să scoată o lucrare ocazională în folosul celor sinistrați de pe urma incendiilor care distruseseră în acel an numeroase țirgușoare evreiești.

1911—1912 Își îngrijește sănătatea prin diferite stațiuni balneo-climatic, continuîndu-și în același timp activitatea publicistică.

1913 Pe cînd se află la Lausanne, în Elveția, i se ivește perspectiva de a putea avea răgazul necesar realizării vechiului său proiect : scrierea autobiografiei. Întîlnește aci pe unul din admiratorii săi, un anume Sisiro — mare petrolist din Rusia — care se oferă să-i avanseze o anumită sumă lunar pentru a-și scrie în liniște cartea, angajîndu-se s-o tipărească apoi pe socoteala sa. Șalom Alehem se apucă frenetic de scris. Capitolele așternute pe hîrtie în 1908 sînt refăcute în întregime. Ajunge să scrie pînă și episoadele ce povestesc întîmplările de la vîrsta de douăzeci de ani. Este însă silit să-și întrerupă lucrarea, prietenul și comanditarul său fiind obligat să plece pe neașteptate.

1914 Pleacă într-un nou turneu de conferințe în Rusia. Apoi vizitează Germania unde-l surprinde începutul războiului. Se refugiază în Danemarca. Lipsit complet de mijloace de trai, cîteva luni este pradă unui grav zbucium nervos.

Decembrie : În sfîrșit izbutește să ajungă la New York, împreună cu o parte a familiei sale.

1915 Incepe să-și pună la punct autobiografia în timp ce colaborează la ziarul *Der Tug* (*Ziua*) unde de fapt aceasta trebuia să și apară. Iată cum descrie biograful său, I. D. Bercovici, împrejurările în care era silit să-și desăvîrșească

această ultimă operă : „Grelele condiții de viață din New York i-au stat într-ajutor în munca aceasta. Ultimul an din viața lui Șalom Alehem care a trebuit să-și sfârșască zilele în lumea înfricoșătoare a New York-ului a fost cel mai greu, cel mai amar, cel mai întunecat din toată existența sa. Zarva acestui oraș cu milioane de capete, viața nebună trăită în fugă, drumurile pe care, așa bolnav cum era, trebuia să le facă în fiecare zi în trenurile subterane supraîncărcate, mediul rece, străin al lumii publicistice evreiești, dorul nestăpinit după soarele dulce și sclipitor al Italiei și după dragostea caldă a camarazilor și colegilor săi din Europa, greaua situație materială care nu-i îngăduia să plece în California în lunile de iarnă ale New York-ului, toate astea îl împingeau parcă pe maestru îndărăt, spre trecutul îndepărtat, spre anii tinereții lui uitate. Dacă pentru cei dimprejur mai zîmbea, în adîncul sufletului său era trist și preocupat. În zilele acelea, se plimba pe străzile din jurul casei lui din Bronx, mereu dus pe gînduri, cufundat în amintiri — și țesea firul regăsit al visurilor lui din tinerețe. Cînd te uita la el îți venea greu să crezi că e Șalom Alehem cel de odinioară : în toată expresia feței lui, atît de vicaie, atît de sclipitoare pînă atunci, se concentrase acum o tristețe adîncă, chinuitoare. Nu în zadar tonul multor capitole din autobiografie încetase să mai fie cel obișnuit în creațiile-i umoristice, ajungînd de o resemnare elegiacă. Era reflexul stării sufletești a maestrului din ultimele luni ale vieții sale. Redactarea acestei cărți pe care a intitulat-o Ofin Țirid (Întoarcerea de la iarmaroc) îl aca-

parase cu totul. Se gîndea numai la ea. Numai despre asta vorbea cunoscuților săi în timpul plimbărilor. Făcea planul capitoarelor următoare, povestea dinainte care anume pasaje vor fi îndeosebi interesante — și era amărit că ziarul la care colabora nu vrea să acorde acestei lucrări prețuirea ce i s-ar cuveni.“

Sfîrșitul verii : Primește vestea morții fiului său mai mare, Moise. În seara aceleiași zile se închide în camera sa și-și redactează testamentul.

1916 Deși suferind, ține o serie de conferințe. *Primăvara* : Se îmbolnăvește grav.

„În seara de 8 mai — scrie I. D. Bercovici — cu patru zile înainte de moartea sa, am fost chemat la telefon ca să mi se spună că Șalom Alehem vrea să mă vadă numaidecît. După cîte spuneau doctorii — starea bolnavului nu era gravă. Trebuie să mai stea doar cîteva zile în pat ca să se facă deplin sănătos. Cu toate acestea — în timpul drumului de la Eastside pînă la Bronx — mă stăpînea o mare îngrijorare. Și nu m-am liniștit decît în clipa în care, ajuns în fața casei lui Șalom Alehem, i-am văzut fereastra luminată ca de obicei. L-am găsit pe Șalom Alehem în pat, ceva mai vîoi și mai bine dispus... Între altele, mă întreabă dacă la redacția ziarului Wahrheit unde colabora în ultima vreme se știe că el e bolnav. Apoi ne povestește că toată noaptea trecută (adică noaptea de luni spre marți) a scris — cu toate că durerile nu-l slăbiseră de loc.

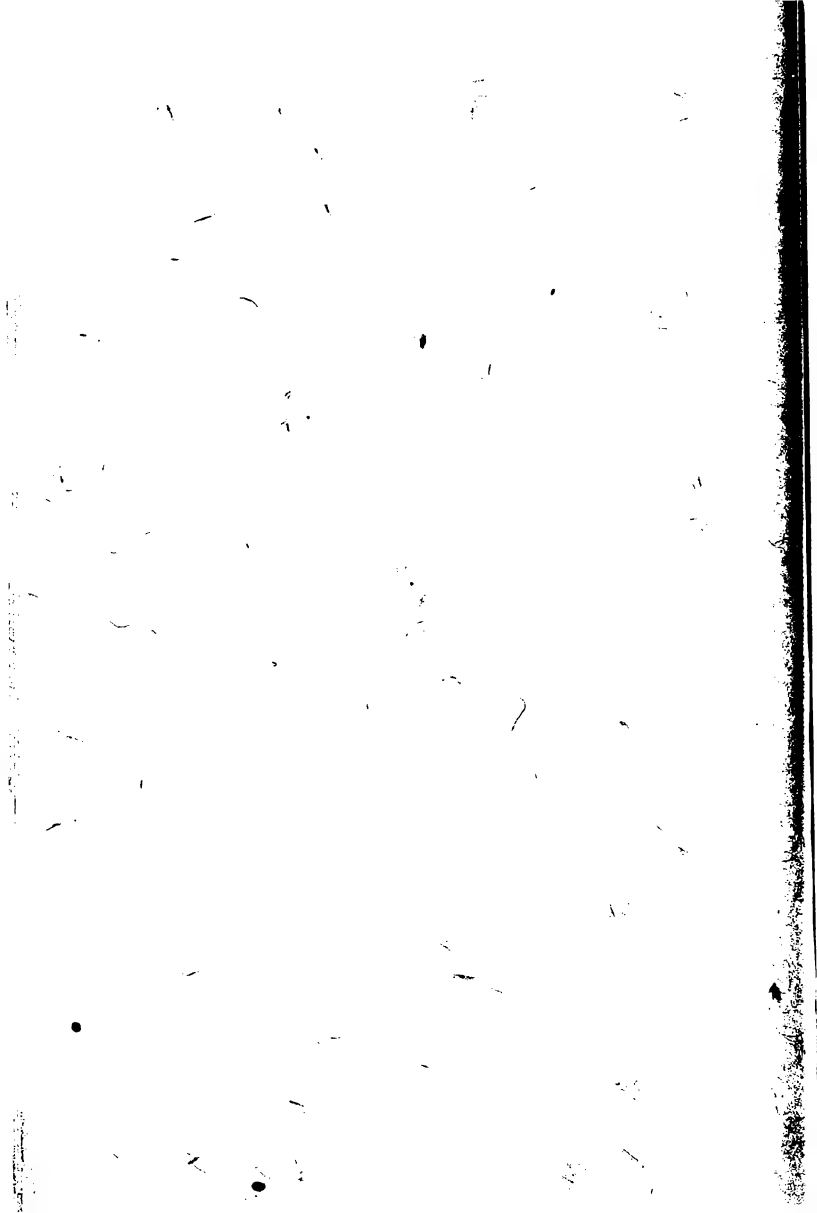
«Zac așa cît e noaptea de mare — ne spuse el de-abia putînd să răsufle. Nu pot închide

ochii nici măcar pentru o clipă ! Gîndurile mă frămîntă într-una ! Ce rost are să stau așa fără să fac nimic ? Și-i spun mamei (soției) : De ce-mi pierd vremea degeaba ? Mai e mult pînă la ziuă... Mai bine lucrez. Dă-mi tocul și hîrtia ! Mi-e mult mai bine dacă scriu. Tot nu mă lasă gîndurile în pace... Și uite așa, încet, încetișor, am scris cîteva capitole din Motl Peisi (Motl Peisi al Cantorului în America).» Și ochii lui puțin obosiți, care în ultimele zile erau înecați într-o ciudată lumină albastră, asemenea albastrului îndepărtat al cerului, s-au însusflețit deodată ca ochii fericiți ai unui copil. Acestea au fost ultimele rînduri scrise de Șalom Alehem și ultimele vorbe pe care le-a rostit el față de alții despre opera sa. A doua zi, starea lui s-a înrăutățit, doctorii și-au pierdut capul, și nenorocirea a început să se apropie și să întunece casa, ca un nor din ce în ce mai negru.“

13 mai, dimineața : Își dă ultima suflare. Este înmormîntat provizoriu la cimitirul din Brooklin.

1921 Osemintele lui Șalom Alehem sînt scoase din mormîntul lor provizoriu și îngropate în același cimitir, dar în parcela rezervată muncitorilor. Astfel a fost îndeplinită dorința ce și-a exprimat-o în testament de a fi înmormîntat printre „muncitorii de rînd — în mijlocul adevăratului popor“.

ROMANUL
UNUI OM DE AFACERI

PREFAȚA AUTORULUI

Menahem Mendel nu este eroul unui roman și nu este, mai cu seamă, o figură imaginară. El este un biet om rupt din mulțime, pe care autorul l-a cunoscut personal și îndeaproape. Am trăit alături de el vreo douăzeci de ani. Ne-am cunoscut în anul 1892 la Bursa mică din Odesa, am trecut apoi cu el, mână în mână, la Bursa din Iehupeț, prin toate anticamerele iadului, am plecat cu el la Petersburg și la Varșovia, am îndurat cu el o mulțime de „crize“, m-am apucat, împreună cu el, mereu de o altă afacere, dar — vai ! n-am avut nicăieri parte de un dram de noroc. Astfel că, în cele din urmă, am fost siliți să facem ceea ce fac toți cei deopotrivă cu noi : să emigrăm.

Deocamdată am adunat toate scrisorile trimise de către Menahem Mendel nevesti-si în diferite epoci, în decurs de optsprezece ani, precum și scrisorile trimise lui de către nevastă-sa, Şeine Şeindl, în același răstimp și le-am strâns într-un volum

pe care pentru conținutul său l-aș putea numi epistolar.

Și este, propriu-zis, un roman epistolar în șase capitole. Așa că, ori de câte ori un negustor va voi să scrie nevesti-si, să zicem de la Odeșă, n-are decît să caute un model în primul capitol : Londra. Un speculant de la Bursa de acțiuni din Iehupeț va găsi ce-i trebuie în capitolul al doilea : Acții, sau în al treilea : Milioane. Un misit, un pețitor, un agent de asigurare n-au decît să caute mai departe. Într-un cuvînt, fiecare o să găsească ceea ce-i trebuie. Și cum afacerile evreiești sînt, cu ajutorul lui Dumnezeu, peste tot la fel, adică încep toate destul de binișor, într-un avînt fără pereche, sub imboldul celor mai strălucite speranțe și se isprăvesc mai întotdeauna ca vai de lume — întocmai ca și în cazul lui Menahem Mendel — nu-i nevoie să muncești mult, ca să compui o scrisoare. Ea poate fi copiată, așa cum se găsește în capitolul respectiv, cu punct și cu virgulă. Și dacă se va găsi unul dintr-o mie căruia afacerile să-i meargă, pînă una-alta, ceva mai bine, el poate fi sigur că asta mult n-o să ție. Tot ce-i clădit pe vînt și pe fum trebuie în cele din urmă să se prăbușească. Tare plăcut nu este. În schimb, este adevărul curat. Și oamenii doar iubesc adevărul.

ȘALOM ALEHEM

CARTEA ÎNȚI

Londra
Bursa de la Odesa

I

*Menahem Mendel din Odesa către
nevastă-sa Şeine Şeindl din
Casrilişca*

Nepreţuitei, istetei şi preacuratei mele neveste,
Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului,
bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întot-
deauna unul de altul numai veşti bune, amin !

Află apoi că nici nu mă simt în putere să-ţi
zugrăvesc cît de mare şi de frumos e oraşul
Odesa şi cît de cumsecade sînt oamenii de prin
partea locului şi ce afaceri straşnice se pot pune
la cale aici. Închipuieşte-ţi ! O pornesc cu beţi-
şorul prin Greţk — aşa-i spune uliţei unde ai
noştri fac negoţ — şi dau peste douăzeci de mii
de afaceri : vreau grîu, am grîu, vreau tărîţe, am
tărîţe, lină, lină, făină, sare, fulgi, stafide, saci,
scrumbii, mă rog, tot ce-ţi trăsneşte prin minte
găseşti la Odesa.

La început adulmecasem chiar vreo două-trei
afaceri, dar nu-mi mergeau tocmai la inimă... şi
m-am plimbat atîta prin Greţk pînă m-am înfipt

și eu în ceva ca lumea : o învîrt — cum s-ar zice — cu „Londra“ și merge... să nu-mi fie de deochi, merge ! Cîteodată poți să înșfaci un douăzeci și cinci de ruble, sau un cincizeci și uneori chiar și un sutar... Mă rog „Londra“ e o meserie așa de-a dracului, că într-o singură zi poți să ajungi mare bogătaş. Iaca, nu de mult, a picat pe aici unul — un ceauș, sau știu eu ce dracu o mai fi — și cît ai clipi din ochi, a înhățat treizeci de mii... Și-acu, nu-i ajungi nici cu prăjina la nas, de fudul ce e. Îți spun drept, dragă nevastă, pe aici înoți pe străzi în aur, așa să trăiesc ! Nici mai mult nici mai puțin ! Mulțumesc lui Dumnezeu — nu-mi pare rău de loc că am venit la Odesa. O să mă întrebi tu, desigur, ce caut eu la Odesa, cînd o pornisem parcă spre Chișinău ! Îmi era, pesemne, scris să cîștig bani din gros !

Cum am ajuns la Chișinău, la unchiu Menașe, să-mi iau zestrea, mă apucă el că la ce-mi trebuie zestrea ? Zic :

— Se vede că-mi trebuie, că dacă nu-mi trebuia, n-aș fi venit.

Zice el că bani peșin acuma, n-are. El poate să-mi dea — zice — o scrisoare către Brodski de la Iehupet.

Zic :

— Las' să fie și Iehupet, numai parale să fie !

Zice el că așa sigur nu e că o să capăt parale la Iehupet. El poate să-mi dea — zice — o scrisoare către Bachrach de la Varșovia.

Zic :

— Las' să fie și Varșovia, numai parale să fie !

Zice el : 'Ce-mi trebuie Varșovia ? Varșovia e departe. Dar dacă vreau, îmi dă o scrisoare către Barabas de la Odesa.

Zic :

— Las' să fie și Odesa, numai parale să fie !

— Ce ai atîta nevoie de parale ?

Zic :

— Se vede că am. Să nu fi avut, n-aș fi venit !

Ce să-ți mai spun ? S-a sucit încolo-înceo — degeaba ! Dacă spun eu parale — parale rămîne !

Se apucă dumnealui, unchiu Menașe, și-mi scoate două polițe de cîte cinci sute de ruble pe cinci luni și-o scrisoare către Barabas de la Odesa, pentru trei sute. Restul mi-l dă în bani, ca să am — zice — de drum. Dar fiindcă n-am vreme, o scurtéz. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul.

Fii sănătoasă și dă complimente socrului, soacrei și copiilor — să trăiască — și tuturor celor care întreabă de mine, din partea

bărbatului tău
Menaheș Mendel

Cînd vin la Barabas, mi se spune că scrisoarea nu face doi bani. Dar ce-i cu scrisoarea asta ? Cai verzi pe pereți ! Să vină mai întîi de la unchiu dumitale Menașe vagonul de grîu și apoi vagonul ăsta de grîu să fie vîndut și atunci o să poți pune mîna pe parale.

Frumoasă istorie, păcat numai că-i scurtă !

I-am scris repede unchiului o c.p. la Chișinău și i-am spus că dacă nu trimite grîul îndată, îi bat o depeșă. În sfîrșit, îi scriu iar și-i tot scriu și umblu amărit ca vai de lume și de abia ieri îmi

vine de la Chişinău un sutar şi pentru celelalte două o poliţă.

Acu înţelegi de ce nu ţi-am scris ? Începusem să cred că pot să-mi iau rămas bun de la cele trei sute de carboave. Vezi ! De asta nu-i bine să ţi-l închipui pe dracu mai negru decît arată. Pe lumea asta este un Dumnezeu mare şi bun, care nu te uită niciodată. Toată sărăcia de parale am băgat-o în „Londra“. Mi-am tîrguit o partidă de marfă, „hosuleţe“ şi „besuleţe“ şi — slavă Domnului — mi se spune că sînt în ciştig.

Tot bărbatu-tău

II

*Şeine Şeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Odesa*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină în vecii vecilor !

Mai întii şi întii îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd, îţi scriu că iar m-au apucat frigurile de altădată, să dea Dumnezeu să-l apuce pe unchiu Menaşе care ţi-a făcut harcea-parcea din cele o mie cinci sute de carboave zestre — crăpar-ar fierea în el, cum îmi crapă mie. Vorba

mamei, să trăiască : „Îți trimite lapte prin pisi“. Polițe aș fi luat de la el ? Holeră aș fi luat, tifos pe cinci luni aș fi luat de la el. Ascultă-mă pe mine ! Să dea Dumnezeu să rămîn de minciună, dar tare mă tem c-o să-ți mai vezi rămășița de parale, cînd o să-ți vezi ceafa, că mi le-ai cărat tocmai la Odesa. Norocul tău e că nu știe mama nimica de polițe ! Ar fi vai de capul tău ! Și că-mi scrii că faci avere, ne pare, desigur, grozav de bine la toți. Da' dar-ar boala-n tine, să dea Dumnezeu, de vreme ce-mi scrii, scrie ca oamenii. De ce nu-mi spui deslușit ce neam de marfă e aceea cu care faci tu negoț, cît îi cotul, ori se dă cu kilogramul, sau ce dracu o mai fi ! Și cu ce se mănîncă ! Și apoi, nu pricep ce-mi spui, că nici n-ai apucat bine să cumperi marfa și ți-a și ieșit cîștig ! Ce mîncare o mai fi și asta, de crește la tine, așa de repede ? „Ciuperci ? zice mama. Dar și la asta trebuie ploaie.“ Și dacă-i vorba de cîștig, de ce n-o vinzi ? Ce mai aștepti ? Să moară lumea de lipsa ei ? Și de ce nu-mi scrii unde stai, ce mănînci, ca și cum i-aș fi o străină, nu o nevastă, să-i trăiască... o țiitoare, Dumnezeu să mă ierte, vorba mamei, să trăiască : „Atunci cînd se duce vita la cireadă, uită și de bună ziua“. Eu cred — dac-ai vrea să mă ascuți — c-ai face bine să te lași păgubaș și să-mi vii acasă cît mai degrabă cu ce ți-a mai rămas din parale și o să găsești aici afaceri ceva mai de soi ca... atita boală dacă știu măcar cum îi spune și fii sănătos cum îți dorește din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă,
Seine Seindl

III

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-şa Şeine Şeindl din Casrilişca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste, Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai veşti bune, amin !

Află apoi că nu prea mă miră că nu-ţi intră în cap ce este „Londra“, fiindcă de vreme ce oameni cu barba de un cot nu ştiu nici cît face doi şi cu doi, cum o să ştie o femeie ? De asta, vreau să te lămuresc, ca să înţelegi aşa cum trebuie afacerea asta. Află, dară, că „Londra“ asta este o marfă subţiré de tot, care de vîndut se vinde pe cuvînt şi de văzut nu se vede. La tot minutul se schimbă : acu e mai scumpă, acu e mai ieftină, acu e „hos“, acu e „bes“... la Berlin, adică, rubla ba se urcă, ba scade. Asta atîrnă de Berlin ; cum spune Berlinul, aşa rămîne. Umblă cursurile în sus şi în jos, ca nişte apucate, zboară depeşile încolo şi-ncoace şi aleargă negustorii ca în toiul iarmarocului. Toţi fac afaceri, toţi se umplu de parale... şi eu la mijloc. E un tărăboi, o hărmălaie, o gălăgie, de te apucă ameţeala ! Uită, ieri de pildă, am făcut un „stalaj“ ; m-a costat un cincizeci de carboave şi azi la douăsprezece fix... dracu le-a luat !... Bucăţi s-au făcut. Dar tu desigur, că nici nu ştii ce se cheamă să faci un „stalaj“. Ascultă ! Dai cuiva, de pildă, un cincizeci pentru o zi şi acela îţi „pune un curs“. Poţi să împarţi „stalajul“ ăsta în „două părţi“, adică

două „besuri“ și două „hosuri“, ori să te oprești cu totul și să-i vinzi celuia un „drept“ pînă la „încheiere“. Încheiere se cheamă, la noi la Odesa, apusul soarelui cam cînd se duc oamenii de la voi la sinagogă. Cum „stă“ cursul locului, s-au dus pe copcă cele cincizeci de ruble. Asta se cheamă să faci un „stalaj“. Dar nu te necăji, dragă nevastă. Un cincizeci pagubă, e floare la ureche. Dumnezeu o să ne ajute... Să se îndrepte numai vremea și-mi scot pîrleala, cu vîrf și îndesat ! Cît despre polițele lui Menășe, te înșeli grozav. Încă nu l-a luat dracu, mai e bun el de plată, n-avea grijă... Să vreau numai să las un „procent“, capăt gologanii pe ele, numaidecît... Dar n-am poftă. Bani găsesc destui, să am numai atîta nevoie; mă desfac de cîteva „hosulețe“ sau cîteva „besulețe“ și am isprăvit ! Dar nici prin gînd nu-mi trece să fac o prostie ca asta. Mai bine cumpăr încă un stalaj. Cu cît mai multe stalaje, cu atîta e mai sănătos. Cînd te culci cu un stalaj, parcă dormi mai nu știu cum. Și fiindcă n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să dea Dumnezeu,

de la bărbatu-tău
Menahem Mendel

La întrebarea ta că unde stau și unde mănînc, îți răspund, dragă nevastă, că nici eu singur nu știu pe ce lume mă aflu. Orașul Odesa e grozav de mare și toate sînt scumpe foc și casele, înalte pînă-n nori, că trebuie să te cațeri cîte o jumătate de ceas pe niște scări de fier pînă ajungi, sub cer, într-o odaie cu un ochi de fereastră, ca la gros. Nu mai pot de bucurie cînd văd că se face ziuă, să pot s-o șterg din închisoare și mă

reped în Grețk, unde și mănînc de-a-nîpicioarele, adică unde îmbuc și eu ce dă Dumnezeu. Cum dracu să mai ai timp să mănînci, dacă mereu trebuie să stai și să afli cursul de la Berlin ? De asta și sînt fructele așa de ieftine, la Odesa. Strugurii nu se mănîncă aici ca la voi, la Casrilifca, numai de Roș Hașana ; aici mănînci struguri în fiecare zi, în mijlocul străzii, fără să-ți pese de nimeni

Tot bărbatu-tău

IV.

*Seine Seindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Odesa*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !
Mai întii și întii îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru, să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu că mă uit la tine ca la un adevărat nebun. Atîta să trăiască Odesa, cît știu eu ce-mi tot trăncănești în scrisoare despre „hes“ și „bos“ și „dilijanț“ — dracu să vă ia pe toți de acolo. Îți curg cincizecile ca găluștele și toate au ajuns la tine acolo, de ris și de batjocură, parale, șmarale... o să te încalți, desigur,

în ciubote de aur cu gheșefturi de-alde astea. Mie nu-mi intră în cap, să mă tai : ce fel de marfă e asta, de n-o vezi? Mița-n sac? Auzi, Mendel ! Mie una, drept să-ți spun, asta nu-mi prea miroase a bine. Eu la tatu-meu acasă n-am fost obișnuită cu afaceri în vînt și să mă păzească Dumnezeu și de aci încolo. Vorba mamei, să trăiască : „De pe urma vîntului, poți să capeti numai guturai“. Îmi scrii că dacă te culci cu o „dili-janță“ parcă dormi mai nu știu cum. Cine dracu se apucă să se culce cu o „dilijanță“, Mendel ? Ce-mi tot îndrugi acolo, Mendel ? Turcește ? Îmi scrii că poți lua bani și pe polițele unchiului Menașe. Dacă eu nu cred, asta nu înseamnă că tot eu o să rămîn de rușine. Vorba mamei — să trăiască : „Pînă nu numeri, să nu crezi“. Știi ce, Mendel ? Ascultă-mă pe mine, nevastă-ta : scui-pă Odesa drept în ochi și hai, zău, mai bine acasă, la Casrilifca. O mie cinci sute de ruble ai, locuință îmi dă tata, să trăiască, prăvălii de închiriat, cîte vrei ! Ce-ți mai lipsește ? La ce bun să-mi poarte toată lumea de grijă și dușmanii să latre că ai șters-o la Odesa și că pe mine m-ai aruncat la gunoi, plesni-ți-ar mațele mai bine, decît să ajungi la una ca asta ! Pînă atunci, poate să crape Odesa de o mie de ori pentru Casrilifca noastră, cu toate casele acelea înalte și cu scările ei de fier pe care trebuie să te cațeri ca nebunii — chiar face, drept să-ți spun, să-ți strici stomacul... și de ce mă rog ? Fiindcă strugurii-s ieftini. Struguri trebuic să mănînci ? Și adică prune nu-ți dă mîna ? S-au făcut la noi anul ăsta prune să tot stai și să-nfuleci... Zece parale o banită. Dar ce-ți pasă ție ce se întîmplă pe la noi, pe acasă ! Nici

nu întrebi măcar ce fac copiii — ai și uitat că ești tată a trei copii, să-ți trăiască ! Vorba mamei : „Depart de ochi, depart de inimă“. Măcar de te-ar scutura așa frigurile, cum are ea dreptate. Deocamdată, rămii sănătos și fii fericit cum îți dorește din tot sufletul

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

V.

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa Şeine Şeindl din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai vești bune, amin !

Află apoi că s-a pornit acum un „bes“ că și se face părul măciucă. Sînt tobă de „Londre“. M-am încărcat cu șaptesprezece „besuri“ și cu opt „stalaje“. Acu trebuie să iau înapoi „diferențele“, vreo cîteva sute de ruble și iar fac „besuri“ — cu ajutorul lui Dumnezeu. De-ai vedea, dragă nevastă, cum se leagă aici afaceri numai pe cuvînt, ai înțelege și tu ce se cheamă Odesa. Un „da“ din cap, e un contract în toată regula. O iau prin Grețk, intru într-o cafenea, mă așez la o măsuță

și poruncesc un pahar de ceai, ori o cafea, ori altceva, vine un misit, al doilea, al treilea, nu-ți mai trebuie nici contract, nici țidulă, nici nimic. Fiecare misit își are o condicuță și un plaivaz, scoate condicuța și scrie că am la el două „besuri“, să zicem. Și eu, mă apuc și plătesc cele câteva ruble... O plăcere !... Și mai tirziu cu câteva ceasuri, dacă vrea Dumnezeu și se aude cursul de la Berlin, vine chiar același misit și-mi dă un douăzeci și cinci pe deasupra. Și peste un ceas, două, dacă se cunoaște „începutul“, îmi mai strecoară un cincizeci. Și dacă se-ndură Cel-de-sus, la „încheiere“, răsare un sutar și câteodată și două și trei chiar — de ce nu ? Doar pentru asta e bursă, nu ? Bursa e loterie, un joc de noroc.

Cît despre polițele lui Menășe, pot să-ți dau o veste bună : m-am și ușurat de ele. Ca dovadă de unde am luat atîta bănet, pentru atîtea „besuri“ și atîtea „stalaje“ ? Și stalajele nu sînt ceea ce numești tu „dilijanțe“ ; „dilijanța“ e căruța cu care pleci la Radomișl și Jitomir și „stalaj“ e o bucată de hîrtie pe care unul scrie și se iscălește. Cînd vine „ultima“, începutul lunii adică, acela e dator să dea și să-ți ia atîția și atîția pfunzi, pe cutare și cutare curs. Lucrezi după gust : ce vrei, asta faci. Vrei, dai, vrei, iei. Acu înțelegi ce-i un stalaj ? Și cînd dă Cel-de-sus niște „variații“ ca lumea asupra „Londrei“ și încep gazetele să trîncănească despre război, cade rubla de-i merg fulgii și „Londra“ se ridică deodată mai sus decît casele. Nu mai departe decît săptămîna trecută, s-a zvonit că regina Angliei nu prea e-n apele ei. Cît ai bate din palme, rubla rusească a lăsat nasul în jos și stalajele s-au urcat pînă-n

nori. Acuma gazetele s-au apucat să scrie că regina a mai prins puteri... așa că rubla a început îndată să se urce și stalajele poți să le cumperi cu grămada. În sfârșit, nu te necăji prea mult, dragă nevastă, o să fie bine, cu ajutorul lui Dumnezeu, cum se spune la noi la Odesa : „în cea mai bună rînduială“. Și pentru că n-am vreme, o scurtez. Dacă-o vrea Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să dea Dumnezeu — și complimente copiilor și tuturor celor care întreabă de mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel

La noi, la Odesa, sînt călduri așa de mari, încît ziua te prăjești și noaptea te topești ca ceara. De asta, cum se înnoptează, orașul e pustiu, fiindcă lumea se împrăștie pe la Fontana, la Fontana mare sau Fontana mică, sau la Langeron. Găsești acolo tot ce-ți pofteste inima și poți să te scalzi în mare și să asculți muzica în timpul ăsta, fără să dai un cinci.

Tot bărbatu-tău

VI

*Seine Șeindl din Casriliſca lui
Menahem Mendl din Odesa*

• Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întâi și întâi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu că iar m-au apucat măselele — pe mahării tăi de la Odesă, să dea Dumnezeu să-i apuce ! eu trebuie să-mi rup părul din cap de durere și să mă necăjesc cu copiii lui și el — aș ! Ce-i pasă ! Zburdă la Odesa, umblă călare pe „dronjă“, se scaldă în mare, bătu-l-ar Dumnezeu — și lăutarii îi cîntă la ureche. Ce-i lipsește, mă rog ! Vorba mamei : „Călare, ar umbla la mine, călare pe mătură, nu pe o dronjă“. Ce vrei, nenorocitul ? Ești tu negustor și faci afaceri cu marfa ceea deochiată pe care o numești tu „Londra“, aibi în grijă, încaltea, negoțul, nu pe regina Angliei ! Gîndește-te mai bine la nevastă-ta... ai o nevastă — să-ți trăiască — cu trei plozi. Vorba mamei : „Gîndește-te la tine și o să uiți de vecini“. De cînd cu noroacele tale, îți spun drept, îmi vijiiie urechile : nu-mi vine a crede, nici în ruptul capului, că îți pică așa sutarele, pară mălăiață ! Ce fel de șmecherie o fi și asta, o boscărie sau ce ? Scoate-ți bine ochii și vezi numai ca din toate bucuriile astea, să nu te atingi — ferească Dumnezeu — de zestre, fiindcă să știi : cum o lipsi vreun ban... te înhață mama și atunci n-aș mai vrea să fiu în pielea ta !... Să-și aducă și el aminte de mine, măcar atita... Mi se pare că știi doar prea bine că am nevoie de o mantilă de mătase ca de ochii din cap și de niște lîină de o rochiie și de vreo două bucăți de șifon. Pentru orice fleac trebuie să-l tragi de

minecă ! Singur, săracu de el, nu știe. Și-a pierdut capul de atîta grijă. Vorba mamei : „Cui nu pri-cepe singur, trebuie să-i dai una la fălci“ — cum îți dorește din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

VII

Menahem Mendel din Odesa că-tre nevastă-sa Șeine Șeindl din Casrilifca

Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întot-deauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că am ajuns acuma departe — că sînt, adică, virît pînă-n gît în „besuri“ și că am început să lucrez cu „Londra“ numai cu ridicata — dau adică ori iau dintr-o dată zece ori douăzeci de mii de pfunzi, bineînțeles cu un „depozit“. Sînt bine cu o grămadă de oameni cu greutate de pe la bănci și-mi dă mîna să stau la „Fanconi“, la cafenea, cu toți „șpigulanții“ mari, la mesuțe albe de marmură și să cer să mi se dea o porție de înghețată. Fiindcă la noi, la Odesa, e obiceiul ca de îndată ce te așezi, să vină unul cu un frac și să-ți spună să ceri să ți se aducă o înghețată. Nu poți fi așa de gros de obraz să spui nu — așa

că poruncești să ți se aducă. Și după ce măninci porția asta de înghețată, acela cu fracul îți cere să ceri iar să ți se dea încă o înghețată — dacă nu, n-ai voie să șezi și trebuie să te plimbi pe stradă. Pricepi că treaba asta nu prea șade bine unui șpigulant. Și unde mai pui că la colț te pîndește un sergent care nu te lasă să te învîrți pe uliță. Dar ai noștri trebuie să se învîrtă și atunci se iau la ceartă cu el, încearcă să-i tragă chiulul, fug... se ascund cît pot mai bine... și dacă-i cade vreunul în labă, îl duce ca pe o piatră scumpă drept la secție, cum s-ar zice: „iaca, v-am adus un jidan!“... Îmi scrii că tu nu crezi în „diferențe“ și „variații“! Asta se cheamă că nu prea ești tare în politică. Iaca, stă, de pildă, la noi la cafenea, la „Fanconi“, unul Gambetta. Zi și noapte o să-l auzi vorbind de politică și iar de politică. El ne arată negru pe alb că miroase a război. „Ascultați! zice el. În fiecare noapte bubuie tunurile. Nu aici, acolo la franțuz. Franțuzul nu vrea să i-o ierte lui Bismarck, nici mort. Un război trebuie să izbucnească. Dacă nu azi, mâine. Nu se poate altmintrelea.“ Dacă ar fi să te ici după Gambetta, ar trebui să te descotorosești de tot ce ai, să-ți vinzi și cămașa de pe tine și să cumperi stalaje și besuri, zi și noapte, mereu besuri și besuri și iar besuri. Cît privește mantila de mătase despre care-mi scrii, am pus ochii pentru tine, dragă nevastă, pe ceva mai frumos, pe un ceasornic adică, pe un ceasornic de aur, cu un „mendalion“ și cu un lăntișor de aur... și o broșă și o „branzeletă“. Le-am văzut într-o fereastră, nu departe de „Fanconi“... da-ți spun drept, ceva prima-nția. Și fiindcă n-am vreme, o scurtez și — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scri-

soarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Vinzarea merge aici, să nu-i fie de deochi, din plin și ai noștri sînt așa de zăpăciți de afaceri, că uită și de sîmbătă și de sărbători. La mine, bineînțeles, sîmbăta e sîmbătă, poate să tune și să fulgere, eu sîmbătă trebuie să mă duc la sinagogă. Sinagoga de la Odesa poți să te duci s-o vezi! Mai întii, sinagoga se cheamă Templu Coral. Toată lumea stă cu fața „într-acolo” — spre altar adicătelea — și cantorul (Pini îi spune, dar ce cantor! un cantor și jumătate) umblă cu barba retezată, dar carte știe mai multă decît Moise Duvid al vostru. Să-l vezi cînd ajunge la „*B'rich ș'me d'mure alma*”¹, îl iau toți dracii. „*Mizmor șir l'iom hașabat*”² al lui, face să-l ascuți cu bilet de intrare. Coriștii toți stau în jurul lui, îmbrăcați în „talesimi” mititei... îți spun drept, ți se topește inima de plăcere! De-ar fi de două ori sîmbătă pe săptămînă, de două ori m-aș duce să-l aud pe Pini. Eu nu pricep de ce nu se duc evreii de aici la sinagogă. Și cei care se duc, nici nu fac rugăciunea cum se cuvine. Îi vezi înfipti ca niște butuci de lemn, în jobene, cu făl-cile umflate, cu niște „talesimi” de ți-e mai mare mila să te uiți la ei de mici ce sînt... și... ssst! liniște... să vrea să facă vreun evreu rugăciunea

¹ Slăvit fie numele stăpînului lumii (ebraică).

² Cîntec de șabat (ebr.).

mai tare, îl apucă un ceauș cu nasturi și-i poruncește să tacă din gură. Trăzniți oameni și-n Odesa asta !

Tot bărbatu-tău

VIII

*Seine Seindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Odesa*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întâi și întâi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu, dragă bărbate, că nu pricep ce-i bucuria asta pe tine, că trebuie să stai la „Franconi“ — arză-o-ar focul s-o arză — la o măsuță de marmură și să crăpi de dimineața pînă seara, dracu știe ce ! — numai ca să zvîrli banii pe fereastră. Și cine-i țicnitul cela de la voi, de la Odesa, care visează numai împușcături — împușca-l-ar Cel-de-sus ! De război îi arde lui ? Vorba mamei : „Sîngele altuia, e bragă la el ?“ Ai găsit, îmi scrii, ceasornice și brățări în ferestrele din Odesa ! Vai de capul tău ! Ce-mi trebuie mie „prezenturile“ pe care le vezi tu în fereastră ? Vorba mamei : „Plăcinta-n vis, nu e plăcintă, e vis“. Vezi de intră mai bine într-o dugheană și tîrguiește-mi ceva pînză de rufe și mandipolon de

cearșaturi și vreo două plăpumi de lână și ceva argintărie pentru casă și altele. Să vezi cum mi se umflă Blime Zlotă în pene — umfla-s-ar ca un balon — de ce ? Fiindcă are un șirag de perle — n-ar mai avea parte de el. Trăiește ea la bărbatu-său, halal ! Au unele noroc la toate. Numai eu m-am născut într-o zodie așa de nenorocită, că de cel mai mic flecușet trebuie să-ți aduc aminte. Las' să ți se pară că ai cumpărat încă un „hes“ și încă un „bos“ și dracu mai știe cum le mai ziceți voi pe acolo. Eu îi spun : vinde tot ce ai și adună-ți gologanii... da' el se duce și mai cumpără ! Adicătelea ce ? Te temi că n-o să găsești marfa asta și mai târziu ? De-abia acu văd eu ce soi de afaceri sînt astea și ce fel de oraș e Odesa, că simbăta nu e simbătă, că sărbătoarea nu e sărbătoare și cantorul umblă cu botul ras — necazurile mele pe capul lui, să-i dea Dumnezeu ! Eu cred că de un oraș ca ăsta trebuie să fugi ca de ciumă și el... ce vrea să știe ? S-a băgat pînă-n gît în „hesuri“ și „bosuri“ și nu-l mai poți urni din loc, nici cu zece perechi de boi. Vorba mamei, să trăiască : „S-a vîrit viermele în hrean și crede că ceva mai dulce pe lumea asta nu e“. După aceea, îți mai scriu, dragă bărbate, să-ți deschizi bine ochii și s-o curmi cu golănitul în grozăvia ta de Odesă — arză-o-ar focul s-o arză, cum îți dorește din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Seindl

Da' ia spune-mi, Mendel, cine-i „Franconi“ asta, de-mi scrii că stai acolo zi și noapte ! Un el sau o ea ?

*Menahem Mendel din Odesa către
nevastă-sa Şeine Şeindl din
Casrilişca*

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste
Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului,
bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întot-
deauna unul de la altul numai veşti bune, amin !

Află, apoi, că miroase a mii şi mii ! Dacă o da
Dumnezeu şi o trece şi „ultima“ fără necazuri, fac
avere, înhaţ „diferenţele“, vin acasă şi mi te aduc,
cu ajutorul Celui-de-sus, la Odesa, închiriez o
locuinţă pe „Rişelei“, cumpăr mobilă — tot ce-oi
găsi mai frumos — şi o să trăim cum se trăieşte
numai la noi la Odesa. Pînă una alta, am bucluc
cu stomacul... se vede că nu mi-a priit îngheţata.
Cînd mă duc la „Fanconi“, nu mai mănînc înghe-
ţată... Acuma cer să-mi aducă un fel de băutură
pe care o sugi printr-un pai ; e şi dulce şi amară
şi de băut nu poţi să bei din ea, decît două, cel
mult trei pahare — restul vremii trebuie să te
plimbi pe stradă şi să ai daraveri cu sergentul.
Şi asta, înţelegi că tocmai plăcut nu e ! De la o
vreme a pus ochii pe mine, dar Dumnezeu m-a
scăpat pînă acum din ghearele lui. Fug de dînsul
ca de drăcu şi mă ascund prin toate găurile. Ce
nu face omul pentru o pîine ? Să-mi ajute numai
Cel-de-sus să treacă „ralizaţia“ bine şi-ţi cumpăr
de toate, de două ori cît ceri tu — ce zic de două
ori ! — de o mie de ori mai mult decît poţi să-ţi
închipui tu singură. Cît despre Gambetta, să ştii

că nu-i chiar așa de nebun cum îți închipui : e numai puțin cam iute. Să te ferească Dumnezeu să vorbești altfel decât cum vrea el : e în stare să te rupă în bucăți. El crede că azi-mîine crapă dracul ; și dacă s-au potolit lucrurile deodată, tocmai asta-i un semn că o să fie război. „Întotdeauna — zice el — înainte de furtună, e liniște.“ Ieri aș fi putut vinde niște besuri și vreo două-trei stalaje, să-mi iasă cîteva parale, dar nu m-a lăsat Gambetta : „Ferfeniță te fac — zice el — dacă tocmai acum lași măcar o bucățică de marfă din mină. Vine vremea cînd un stalaj de cincizeci o să ajungă un sutar și două și trei și cinci și chiar o mie de ruble. Și de ce nu adică și două mii ?“ Dacă ar fi după cum spune Gambetta, sau măcar jumătate din cît spune Gambetta, ajung un bogătaş între bogătași. Am de gînd ca după „realizație“ să întorc foaia — cu ajutorul lui Dumnezeu — și să joc la „hos“ și să încep să iau ruble și să vînd „Londre“, — de să se sperie lumea. Le arăt eu „șpigulanților“ ce se cheamă „Londre“ și ce se cheamă ruble ! Și fiindcă n-am vreme, o scurtez și, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să-ți dea Dumnezeu, de la mine.

bărbatu-tău
Menahem Mendel

La cele ce întrebi tu de Fanconi (nu cum îi zici tu „Franconi“) îți răspund că nu e nici un el și nici o ea, ci o cafenea unde se bea cafea, se mănîncă înghețată și se fac afaceri cu „Londra“. De-aș avea numai pe jumătate din cîte se învîrt pe acolo într-o singură zi !

*Şeine Şeindl din Casrilîfea lui
Menahem Mendel din Odesa*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii şi întii îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu că toţi trei copiii zac de pojar şi eu nu închid ochii nopţi întregi şi el îşi suge, nu ştiu ce — durerile mele de cap să i le dea Dumnezeu — printr-un pai ! Ce-i lipseşte ? Tifosul şi holera ! Gata ! A şi luat vînt ! La Odesa ar vrea să mă care dumnealui ! El îşi închipuie că dacă mi-a spus Odesa, am şi zburat la Odesa ! Auzi tu, Mendel ? Scoate-ţi-o din cap, Mendel ! Acolo n-o să mă tragi, n-aibi grijă ! Nici bunica bunicii mele n-a călcat vreodată pe acolo şi n-a păţit nimic... n-o să păţesc nici eu. N-o să-i las eu, Mendel, pe mama şi pe tata şi pe toţi ai mei şi să mă duc la prăpădita ceea de Odesă — arză-o-ar focu s-o arză ! Poţi să-mi spui orice : mie, Odesa ta a început să-mi stea în gît. Nu pot s-o sufăr, nu ştiu de ce ! După minţea mea proastă, n-ai face rău să-ţi vinzi marfa încetul cu încetul şi să încropeşti ceva parale. Adică ce ? Te temi poate că o să ieşi păcălit ? Norocul celuia ! Şi că nebunul tău de Gambetta — la mine, un nebun, tot nebun rămîne — nu te lasă să vinzi, nu mai pricep nimic. Ce-i treaba lui ? Ce-şi bagă el botul ? Scuipă-l în obraz !

Ce-ți bodogănește el de războaie? Ascultă-mă pe mine, Mendel, taie-o cît mai e vreme: dacă mai crezi în Dumnezeu, vinde! Ți-au ieșit cîteva ruble, ajunge! Pînă cînd o să tot golănești pe-acolo? Dar ce stau să-ți vorbesc — Doamne iartă-mă! Pe-o ureche îți intră și pe alta îți iese! Eu sînt doară Șeine Șeindl, nu Blime Zlote. Numai o dată se uită ea la bărbatu-său și-l și apucă bițiielile! Mendel, desfă-ți marfa cît mai degrabă, ia-ți boccelele și haide acasă! Nu uita nimic: o duzină de cămăși brodate pentru mine, catifea de o rochie pentru mama — să știe și ea că ginere-său a fost negustor de ducă-se-pe-pustii, la Odesa — pînză de cămăși cum se poartă astăzi și dacă mai intră în geamantan, oleacă de sticlărie și ce mai înțelegi tu că ne trebuie și vino odată acasă, să nu-mi mai scoată lumea ochii și să mă tăvălească în noroi — și las' să vedem să nu mă ascuți — că moartea o să dea în dușmanii mei, cum îți dorește din toată inima

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Șeine Șeindl

XI

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa Șeine Șeindl din Casrilifca

- Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste, Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim în-

totdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că „ultima“ a venit și a fost moarte de om, o jale, un prăpăd de să te ferească Dumnezeu ! Din „variația“ ceea mare pe care o așteptam ca pe Mesia... praf s-a ales ! Cică și Bismarck a răcit și a căpătat un guturai și de asta s-a răsturnat cu dosu-n sus toată politica. Nici nu mai știi pe ce lume te afli. „Londra“ a ajuns să fie cîntărită cu aur și rubla a intrat în pămînt de rușine și s-a pus bursa pe „besuri“, de te apucă frigurile. O să mă întrebi acu, firește, unde sînt „besurile“ și „stalajele“ mele și eu o să-ți răspund că „besurile“ nu sînt „besuri“ și „stalajele“ nu sînt „stalaje“. Nimeni nu vrea să le ia, nimeni nu vrea să dea — și n-ai decît să te speli pe cap cu ele. Dacă-ți place, bine — dacă nu, dă-mă în judecată ! Și parcă a fost un făcut : am rămas împotmolit cu marfa, tot la oameni care nici n-au apucat să fie zgîlțiiți cum se cade și au și dat ochii peste cap. Ce să-ți mai spun ? E o nenorocire, un foc, o grozăvie cum nu s-a mai văzut de cînd lumea !... Parcă au trecut turcii pe aici, așa e de pustiu locul. Vai de zilele mele ! Numai cu o zi înainte să mă fi descotorosit de marfă ! Dar du-te de fii ghicitor ! Toți aleargă în sus și în jos, ca niște guzgani opăriți, toți zbiară „Londra“, unde-i „Londra“ mea, dă-mi „Londra“ ! Londra, Londra, care Londră, ce Londră ?... Zboară palme, tifle, suduieli... și eu la mijloc ! Colac peste pupăză, nu mai găsești „Londra“ niciăieri. În sfîrșit, dragă nevastă, e vai și amar de pielea mea... Am prăpădit toate paralele și cîștigul și giuvaericele ce ți le-am cumpărat...

pînă și surtucul de sîmbătă l-am dezbrăcat și l-am pus amanet... Și acu sînt într-un hal... nici dușmanilor mei nu le doresc, Dumnezeu!... Și dor de casă mi-e, că nu mai pot. Îmi blestem zilele de o sută de ori pe minut. Mai bine-mi rupeam un picior decît să fi călcat pragul Odesei. Un om o duce aici mai rău ca un ciine. Poți să crăpi în mijlocul drumului și nimeni, nici să se uite la tine. Cîți misiți se învîrteau în jurul meu și trăiau de pe urma mea și-acuma... parcă mă vād pentru întîia oară! Înainte mi se dăduse porecla de Rotschildul din Casrilifea și astăzi lumea își bate joc de mine. Misiții îmi spun că nu mă pricep la afaceri. La „Londra“ — zic ei — trebuie „cap“. Da' pînă acum unde au fost deșteptii ăștia? Nici numele nu mi se mai pomeneste, de parcă aș fi murit. Măcar de mă lua dracu înainte. Și Gambetta acela, trăzni-l-ar Dumnezeu — îmi stă parcă dinadîns pe cap și-mi toacă într-una cu politica lui :

— Aha ! zice el. V-am spus eu c-o să vie' un „bes“.

— Ce-mi iese mie — zic — din „besul“ dumitale, dacă nimeni, zic, nu-mi dă nici măcar o Londră ?

Dar el, de colo, ride de se strică :

— Cine-i de vină ? spune el. Bursa, zice el, trebuie s-o pricepi. Și dacă nu știi să faci negoț cu „Londra“, atunci să faci negoț cu mături.

Îți spun drept, dragă nevastă, mi-e atîta silă de Odesa asta, cu Bursa, cu „Fanconi“, cu toți șmecherii de aici, că-mi vine să-mi iau lumea în cap. Și fiindcă n-am vreme, o scurtez și în scrisoarea următoare, cu ajutorul lui Dumnezeu, o

să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate, să ne dea Dumnezeu. Complimente copiilor și socrului și soacrei, de la mine.

bărbatu-tău

MenaheM Mendel

Aici, în Odesa, e un obicei că dacă-ți trebuie câteva parale cu împrumut, nu te duci la vecin, sau la vreo rudă, sau la vreun cunoscut — cum e la noi la Casriliſca — nu pentru că ți-e lene, ferească Dumnezeu, să te duci, dar fiindcă știi bine dinainte că-ți răcești gura de pomană. Nu ți se dă și pace ! Dar ce te faci dacă-ți trebuie și-ți trebuie cu tot dinadinsul ? A făcut Dumnezeu pentru asta un „Lombardo“, care-ți dă parale cît vrei, numai să-i aduci un amanet bun : aur e aur, argint e argint, aramă e aramă și-o haină, și-un samovar, și-o vită chiar, dacă aduci, capeți pe ea gologani. Cusurul e că se prețaluiește totul prea ieftin, aproape pe degeaba. În schimb, au și ceva bun în ei,ăștia de la „Lombardo“ : iau proțente de rup pielea de pe tine... proțente de vezi stele verzi, proțente care-ți mănincă tot, așa că la fiecare două săptămîni trebuie să se facă o „lecitație“, adică să se scoată în vînzare lucrurile rămase și atunci e rost să cumperi chilipiruri, din care să-ți iasă apoi cîtiva gologani. Dacă aș avea acuma oleacă de parale, aș putea învîrți ceva pe la „Lombardo“, să-mi scot pîrleala... poate cu cîștig chiar. Dar du-te de fă ceva, dacă poți ! Fără parale mai bine să nici nu te naști. Și dacă te-ai născut, mai bine să mori... Nu mai am putere să-ți scriu. Vreau să știu cum o

duci cu sănătatea și ce faci copiii, să trăiască. Complimente socerului și soacrei și tuturor celor care întreabă de mine.

Tot bărbatu-tău

XII

*Şeine Şeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Odesa*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii și întii îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slăvă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd, te întreb, papă-lapte ce ești : vezi ce ispravă ai făcut ? Cine dracu te-a poftit să te duci la Odesa ? Ce bunătăți ai găsit pe acolo ? Ți-a mirosit a porumbei fripti ? „Londra“ ? Înghețată ? Să sugi paie ai vrut ? Dacă ai auzit că-ți dau faliment ceia cu „Londra“, de ce n-ai căutat să pui degrabă capăt afacerii, pe proțente, nătărăule, cum se obișnuiește printre negustori ? Dar ceilalți unde sînt ? Dar un rabin, unde e ? Ce sînt mofturile astea ? Ultima, șmultima ! Ai cumpărat marfa, unde e marfa ? Vai de viața și de zilele mele ! Parcă am presimțit că din Odesa ta, lucru bun nu se alege. Eu îi scriu : „Pleacă, Mendel, dă-i dracului cu «Londra» lor cu tot — minca-o-ar riia s-o mănince — fugi, îi zic — fugi, Mendel !“ Dar el, ce ! E nebun să mă asculte ? Eu sînt doar Şeine Şeindl, nu Blime Zlote. Hei !

Mama, săraca, nu degeaba spun eu că-i deșteaptă. Mereu îmi zicea ea că pe un bărbat trebuie să-l ții în friu, să simtă că are o nevastă. Dar ce pot să fac, dacă sint așa de slabă de inger! Eu nu pot să fiu ca Blime Zlote, eu nu pot să-njur!... Eu nu pot să-mi bag bărbatul în mormînt, nu pot! S-o fi avut tu pe Blime Zlote, mai bine să n-ajungă, să dea Dumnezeu — ai fi știut ce se cheamă nevastă. Vrei să mori, îmi scrii? Deșteptule! Un om nu-și dăruiește singur viața, un om nu-și dăruiește singur moartea. Și dacă pierzi zestrea, ce e? Trebuie să te spînzuri pentru atîta lucru, nătărăule? Unde stă scris că Menahem Mendel trebuie să aibă parale! Și adică Menahem Mendel cu parale nu-i același ca și Menahem Mendel fără parale? Nerodule! Vrei să-i faci Celui-de-sus împotrivă? Vezi doară destul de bine că el nu vrea ca tu să ai bani. Atunci ce mai bați capul? Ai rămas calic? Pagubă-n ciuperci! Las' să ți se pară că te-au prădat hoții, ori că ai băut toată zestrea, dar nu fi muiere, Mendel! Dumnezeu o să ne mai ajute, numai vino acasă. Vei fi primit aici, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca un musafir scump de către copiii tăi. Îți trimit pentru drum cîteva ruble și vezi, Mendel, nu te mai duce pe la „listații“ și nu te apuca să faci negoț cu zdrențe. Numai asta îți mai lipsește! Îndată ce primești scrisoarea și banii, urcă-te în tren și ia-ți rămas bun de la Odesa pe veci. Și cum o să ieși din oraș, să se aprindă — să dea Dumnezeu — Odesa, din toate patru colțurile, praf și cenușă să se facă, nici urmă să nu se mai aleagă de ea — cum îți dorește din tot sufletul.

cu adevărat credincioasa ta nevastă.

Seine. Seindl

CARTEA A DOUA

„Acții“ Bursa de la Iehupeț

I

*Menahem Mendel din Iehupeț către
nevastă-sa Şeine Şeindl din
Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste,
Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului,
bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află, apoi, că nu mai sînt la Odesa, ci la Iehupeț (și ăsta un oraș, Doamne ! — poți să te îngrași numai cît te uiți la el) și nu mai fac afaceri cu vînt, cu fum, cu „Londra“ ! Mi-a dat Dumnezeu o afacere ceva mai bună în mînă, o afacere faină de tot, o afacere cu hîrtii. Fac adică negoț cu „acții“. O să mă întrebi, desigur, ce caut eu la Iehupeț ? Trebuie să-ți înșir, dragă nevestă, o întreagă istorie și să te rog să nu-ți fie cu supărare că nu ți-am scris de atîta vreme, fiindcă, nici mai mult, nici mai puțin, n-am avut ce să-ți scriu și apoi credeam într-una că, iaca-iaca, plec acasă. Și numai unul Dumnezeu știe cît mă trăgea așa spre voi. Dar mi-a fost, pe-
semne, scris ca să fiu zvîrlit tocmai la Iehupeț

și să fac afaceri cu „acții“. Îți jur, dragă nevastă, pe viața mea, că mă și găseam în vagon, gata să plec la Casrilifca, acasă, cînd dă Dumnezeu și mi se așază alături unul, un „șpigulant“ din Odesa, care zice că se duce la Iehupeț. Ce caută la Iehupeț? îl întreb eu. Afaceri cu acții, zice el. Ce mîncare de pește-î asta, acții? Mă face el să înțeleg că acțiile nu sînt „Londra“, care atîrnă de Berlin, de Bismarck și de regina Angliei; acțiile sînt o afacere care atîrnă numai de Petersburg și Varșovia. Și unde mai pui că e o marfă care se poate vedea cu ochii, se poate pipăi cu mîna, nu ca „Londra“, apă chioară, prostii, potcoave de cai morți... Și a început să-mi laude Iehupețul și „șpigulanții“ de acolo, de simțeau că-și dă sufletul de plăcere. Ehei! Unde se potrivesc ceia de la Odesa, cu ăștia de aici... oameni lină în lină... n-ar da zece odeseni pe cel din urmă „șpigulant“ de la Iehupeț! Ce să-ți mai spun? M-a bîrîit atîta la cap, că am început să mă bat cu gîndul: tot trec pe la Fostov, ia să dau o fugă pînă la Iehupeț, să văd și eu minunea asta de tîrg, cu bursa și „șpigulanții“ de acolo. Și dă Dumnezeu și nimeresc tocmai cînd se abate un „bes“ grozav peste acții și „primele“ se dau aproape pe degeaba. Multe parale nu trebuie. Si-mi zic: hai să-i trag un joc, poate s-o îndura Cel-de-sus și mî-o ieși vreun cîștig, să am de cheltuială pentru drum. Și s-a milostivit Dumnezeu și „hîrtiile“ au început să se urce și mi-am vîndut „primele“ și am ciupit ceva, pînă am legat cîteva sutare, bani gheață. Mă gîndesc: de ce să plătesc eu altuia „prime“, ia mai bine să-mi „angajez“ eu singur hîrtii, cu bani peșin! Și plec la Petersburg și-mi înjgheb un „portofel“ cu marfă de toate soiurile: „Putivel“, „Transport“,

„Volga“, „Molțev“ și altele de soiul ăsta... care se urcă într-una. Și slavă Domnului — mă ure! Și fiindcă n-am vreme, o scurtez, și în scrisoarea următoare, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu. Complimente copiilor și socerului și soacrei, de la mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Dacă-mi scrii, trimite-mi scrisorile pe numele meu, la Boiberic, fiindcă la Iehupet n-am voie să stau... Mă învîrt ziulica întreagă prin Cresciatic, pe la Bursă și seara o șterg la Boiberic, unde „șpigulanții“ stau în vile pînă se crapă de ziuă și joacă-n cărți (bărbați și femei împreună, așa-i obiceiul pe aici)... ! Și dis-de-dimineață iar îndărăt la Iehupet, cu toții grămadă... și eu la mijloc !

Tot bărbatu-tău

II

*Seine Seindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupet*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii și întii îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină să-

nătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd, îți scriu, dragă bărbate, să aibă dușmanii mei atîta putere să trăiască — Dumnezeule ! — cum am eu putere să-ți scriu că abia mă țin pe picioare. O să am nevoie, pesemne, de o „reparație“, zice doctorul cel nou — zice-i-s-ar de moarte să i se zică, să dea Dumnezeu ! El își închipuie, se vede, că o să mă stoarcă de ruble. Și de unde crezi că-mi vine boala ? Numai de la necazuri, de inimă rea. Înțelegi ? Eu îți trimit bani de drum, să-mi vii acasă și tu te apuci să pleci la Iehupeț ! Apoi să nu te ia toți dracii ? Și „scandalul“ și rușinea față de lume ? Vorba mamei : „Suflă-ți nasul și unge-ți obrazul“. Afaceri, suceli, mi se părea că-i gata ! A crăpat „Londra“, a înghițit-o pămîntul, am scăpat de bucluc și o să mi se întoarcă întreg acasă, bărbățelul meu scump ! Cînd colo, altă năzbîtie ! Iehupeț, hîrtii — și asta-i o afacere ! Poftim ! Coșcogea om, să facă afaceri — cu dracu știe ce fel de rupturi, zdrențe, hîrtii ! Îți citesc scrisoarea, -dragă bărbate, și mă gîndesc mereu, că ori ești tu — ferească Dumnezeu — sărit, ori nu sînt eu în toate mințile... că-mi vorbești tătărește parcă : „Petersburg“... „acții“... șmacții... portofel... Cresciatic... parcă a intrat necuratu-n el... ziua la Iehupeț și noaptea la Boiberic, cu bărbați și cu femei, toți grămadă, unul peste altul ! Ce cauți tu noaptea la Boiberic ? Unde ți-i mintea ? Ce gînd ți-ai pus cu mine ? Nu-ți mai plac ? Hai acasă și desparte-te de mine. Dacă nu, pleacă, încaltea în America, dracului, ca Iosl Leib Arn, să nu știu măcar unde-ți zac ciolanele... dacă mi-e scris să rămîn văduvă cu trei plozi. Așa să-i mănince tifosul pe toți duș-

manii mei, cum ai tu noroc că nu mă pot repezi acuma pînă la tine, că m-a pedepsit — Dumnezeu să mă ierte — Cel-de-sus și trebuie să bolesc în pat. Vorba mamei, să trăiască : „Dacă n-ai degete, nu poți să dai cu tifla“. Altmintrelea, mă urcam în tren și mi te-aduceam, pe sus, acasă, n-avea grijă ! Ți-arătam eu că o nevastă-i o nevastă ! Și adică ce ? Îmi scapă și mie cîte o vorbă mai tare, că mă doare inima... dar îmi trece îndată, vorba mamei : „Un chibrit se aprinde repede și se stinge repede“, cum îți doarește din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă,
Şeine Şeindl

III

Menehem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa Şeine Şeindl din Casrilișca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste, Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că hîrțiile nu sînt ceea ce crezi tu, hîrtie curată. Numai vorba vine că-s hîrtii, dar adevărul e că sînt „acții“, acții de la Petersburg, ca de pildă „Putivel“, „Transport“, „Volga“, „Molțev“ și altele de felul ăsta. Astea sînt niște fabrici

unde se lucrează cale ferată pe acții. Asta înseamnă că se dă drumul la acții de câte un sutar și se plătește pe ele trei, fiindcă se dau „dividende“; cu cât mai multe „dividende“, cu atîta mai bine; dar fiindcă înainte de sfîrșitul anului nu știe nimeni ce „dividende“ o să fie, umblă oamenii ca orbeții și cumpără și cumpără. Și de aici scote capul un „hos“ — se cheamă că hîrțiile cresc, adică... și cîștigă lumea parale... și eu la mijloc... Hehei! Să vezi, dragă nevastă, cum niște oameni mititei, niște fleacuri, niște sărăcii de mișiți, acolo, s-au ridicat deodată și au ajuns mari bogătași și nu le mai dă mîna decît să stea la Boiberic, în palate și pleacă la băi prin stră-nătăți și damele lor se scaldă numai în aur și mă-tăsuri și copiii lor umblă cu biciclete prin casă și-mi țin guvernante, și-mi vorbesc franțuzește, și-mi cîntă la pian, și-mi mănîncă dulceață, și-mi beau vișinată!... O rublă e gunoi la ei. Asta-i trai... și tot din hîrtii! Cum se face ziuă, să vezi ce-i pe aici, prin Cresciatic: capete peste capete, numai „șpigulanți“ și „șpigulanți“, plin de „șpigulanți“! Dar ce să te miri, dacă din bănci te alungă, pe străzi n-ai voie să stai și fiecare vrea să știe mai întii cum a venit cursul... și-i o zarvă, o gălăgie, un tîmbălău! Iaca, astăzi de pildă, a venit de la Petersburg, „Putivel“, cu o sută șaptezeci și opt. Cum să te rabde inima să nu cumperi „Putivel“ sau „Moțev“ care s-a urcat, se spune, la o mie trei sute cincizeci. Să nu cumperi „Moțev“, cînd „Moțevul“ crește văzînd cu ochii, zi de zi! Pe „Putivel“-urile mele, pot să iau un pumn de sutare. Mereu mă bate lumea la cap, poate m-oi îndura să le vînd! Dar eu, dimpotrivă,

mă gîndesc să mai cumpăr vreo sută cincizeci de bucăți „Putivel“, vreo cinci „Molțev“ și oleacă de „Volga“ și — dac-oi avea zile — ceva „Transporturi“, fiindcă de la Petersburg vine mereu vorbă să se cumpere „Transporturi“ numaidecît. Toată lumea are aici „Transporturi“ : bărbați, femei, doctori, profesori, băieți, servitoare, meseriași, servitori... cine n-are „Transporturi“ ? Aici dacă se întîlnesc doi pe stradă, numai ce-i auzi : „Cum stă azi «Transportul» ? Vii într-o „restaurație“, îți iese stăpîna-nainte : „Cît e azi «Transportul» ?“ Te duci să iei o cutie de chibrituri, te întrebă tutungiul : „Cam cît crezi c-o să fie «Transportul» ?“ Ce să-ți mai spun ? Iehupeț e un loc bine-cuvîntat de Dumnezeu, unde poți să te umpli de gologani. Toți șpiculează, toți se ridică, toți cîștigă... și eu la mijloc ! Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez și, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu și complimente la fiecare în parte, de la mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Ce fac noaptea la Boiberic, mă întrebi ? Ți-am scris doar că Iehupețul e un tîrg în care un evreu n-are voie să locuiască decît dacă e mare bogătaş. După ce mă voi desface de „portofel“ și o să văd cum stau cu paralele, plătesc birul și-atunci pot să stau la Iehupeț. Deocamdată trebuie să mă ascund, și ascunzătoare mai bună ca la Boiberic nu este. E un orășel de vile, plin de musafiri. Șterg musafirii putina, o șterg și eu ! Acuma ai înțeles ?

*Seine Seindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Ichupeț*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii și întii, îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd, îți scriu, dragă bărbate, că mi-a dat Dumnezeu o nenorocire, dar și o bucurie o dată cu ea ! Moişe Herşolă al nostru a înghițit o copeică. Mă întorceam din tîrg — era vineri, cumpărasem niște pește proaspăt, se mai zbătea încă... și copilul... zbiară de-mi sparge urechile. Îl bat de-l smintesc. El zbiară într-una „Ce vrei, diavole ! Iaca, ai necazurile mele, na, ține o copeică — ține-te-ar crampele să te ție !“ Cu chiu cu vai l-am făcut să tacă din gură. Peste cîteva minute, mă uit : „Moişe Herşolă, unde-i copeica ?“ „Nu-i topete !“ face el și-mi arată gura cu degetul. „Ai înghițit-o, vai de mine și de zilele mele !“ Iau copilul, mă uit în gură... Vai și amar de viața mea ! „Moişe Herşolă, sufletelul meu, unde ai pus copeica ?“ Îl scutur, îl bat, îl ciupesc de iese vînat din mîna mea, da' el o ține una : „Nu, ham topete... ham !“ În sfîrșit îl duc la doctor... îmi spune să-i dau cartofi. Două zile la rînd am chinuit copilu, săracu de el și l-am îndopat cu sila, nici tu lapte, nici tu apă, numai cartofi și cartofi, că am crezut că se sfîrșește cu el și tocmai a treia zi, dau să deretic prin casă,

mă uit în pat, sub pernă, ce să vezi ? Copeica ! Atîta să mai trăiască doctorii, dacă știu măcar cine i-a fătat ! Numai asta-mi mai lipsea, poate n-am destule ! Vorba mamei : „Capac la durerile de cap“. Eu trebuie să mă chinuiesc cu copiii lui, să-mi bat capul cu doctorii, cu nebunii, cu dracu mai știe cine — și el, milionarul, ce grijă are ? Zboară încolo și încoace, de la Odesa la Iehupet, de la Iehupet la Boiberic... Ce s-a întîmplat ? Bucurie mare, hîrtii, transporturi, „portofel“ ! Și-a băgat în cap că poate s-ajungă bogătaş cît ai bate din palme. „Închipuirea — zice mama — e mai rea decît boala.“ Nătărăule, ce mă amețești pe mine cu povești, acții, șmacții, dividend, șmindenvend, cai verzi pe pereți ! Cu cinci degete nu te îmbogățești. Vorba mamei, să trăiască : „Dacă bagi friguri, scoți tifos“. Ascultă-mă ce-ți spun, Mendel : toți șmecherii tăi de la Iehupet de care-mi vorbești, dacă s-au îmbogățit peste noapte, o s-ajungă repede-repede — cu ajutorul lui Dumnezeu — aceiași calici de mai înainte și încă ce calici ! Cu lustru ! Fiindcă eu cred, Mendel, în „transporturile“ și „șmolțevurile“ tale, ca în „Londra“ ta de la Odesa. În farmece îmi vine să cred mai degrabă decît în toate „portofelele“ tale. Of ! De mi-ar minca un ciine inima, ar turba pe loc. Văd eu la alții, neveste ; se amestecă și ele cu cite-un da și cite-un nu, se răstesc și ele o dată la bărbat de-l apucă tremuriciul, nu așa ca mine, că trebuie să umblu cu el cum ai umbla cu un ou moale, să nu scap, ferească Dumnezeu, vreun cuvînt strîmb, ori să-i scot ochii pentru scandalurile ce le am din pricina ta... că la fiecare în parte, trebuie să fac o mutră dulceagă, să zîmbesc, să fiu veselă, vorba mamei : „Palme peste obraji, numai rumeneală să fie“. Vai de

viața mea, că nu mai face nici două parale ! O să mă sting încet, încetișor, pe nesimțite, pînă o să mă topesc, topi-s-ar dușmanii mei ca o luminare, să dea Dumnezeu, sau o să crăp de inimă rea, într-o bună zi, crăpar-ar toți bogătașii tăi de la Iehupeț, cum îți dorește din toată inima

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Şeine Şeindl

Ascultă ! Beirl al lui unchiu Menaşer iar are o pacoste pe cap : săptămîna trecută i-a ars casa. A ieşit de-acolo gol puşcă, așa cum l-a făcut mă-sa. Acu, l-au pîrît că a pus el singur focul, fiindcă îi era asigurată casa pe un preț de trei ori mai mare cît făcea. L-au chemat la procuror, dar Beirl nu-i nici el din cei de trei la zece parale ; a pus martori care se duc să jure că în noaptea aceea el nici n-a dat pe acasă. Deocamdată, l-au băgat la gros și Zlotche, de spaimă, a născut și a avut un șeptilici. Să-i fie cu noroc, să dea Dumnezeu !

V

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa Şeine Şeindl din Casrilisca

Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că plec la Varșovia. O să vrei să mă întrebi, desigur, că de vreme ce stau la Iehupet și învîrt afaceri cu Peterbarg, ce caut la Varșovia? Nu te necăji dragă nevastă. Și Varșovia e un oraș, și Varșovia are hîrtii și încă ce hîrtii! Toți „șpigulanții” s-au înstărit de pe urma Varșoviei. Varșovia nu e Peterbarg. Varșovia, nu mai departe decît săptămîna trecută, își pune de gînd și ridică „Lilipitele” de la o mie două sute la două mii. Acu te întreb și eu: poți să stai cu mîna în sîn și să nu cumperi asemenea hîrtii? Sau „Căruțele” care abia acu trei săptămîni stăteau la o mie patru sute, la cît crezi că au ajuns? La două mii. Și încă fără „capon”. Trebuie să fii un adevărat bandit să nu cumperi „Căruțe”. Unde mai pui că Varșovia nu are nevoie de parale. Ea nu cere parale, ea nu vrea să știe de „depozit”. Vrei „Lilipituri”, „Căruțe”? Dai cîteva sute de ruble peste curs și-ți faci o „primă” pe „ultima”, cum s-ar zice pe limba noastră, cam pînă la începutul lunii. Cînd vine ziua, poți să iei hîrțiile, poți să nu le iei. Dar parcă cine dracu te lasă să aștepti pînă la sfîrșitul lunii? Doar pentru asta a dat Dumnezeu misiți: să nu te lase să treci strada și să rupă pielea de pe tine, poate ai „Lilipite”, poate ai „Căruțe”. Tocmeală, ciorovăială, pînă îți dau ceva pe deasupra și-ți smulg hîrțiile din mînă. De-abia ieri s-au agățat de mine doi misiți de la Odesa, ca să le dau numai decît „Lilipituri” și „Căruțe”. Și-au găsit chiar omul, pe cine să-l înșele! „Frățiorilor — le zic — n-am, să fiu al dracului dacă am!” Ce să-ți mai spun? M-au hărțuit atîta, pînă ce, în cele din urmă, tot mi-au scos cele cinci „Lilipituri” și cinci „Căruțe”. Dar eu, crezi că m-am lăsat? Le-am făcut-o, cu vîrf și îndesat: m-am „aco-

perit“ îndată, am „încheiat“ din nou şi nădăjduiesc — cu ajutorul lui Dumnezeu — să pun mîna pe un cîştig mai măricel, fiindcă-mi merge așa de bine — să nu-mi fie de deochi — în vremea din urmă, că tot ce cumpăr azi, a doua zi creşte. Toată lumea îmi spune că am mînă bună. Dacă o da Dumnezeu şi o trece „ultima“ la Varşovia, cum se cuvine, o să-mi fie liber tot „portofelul“, şi atunci trec la o altă bancă, fiindcă la banca unde lucrez acum e, să nu-i fie de deochi, atîta înghesuială, că nu poţi nici să răsufli. Săptămîna trecută, mai-mai să iasă un scandal cu bătaie. Am ajuns şi la palme, unul din noi, adică, a încasat o palmă. Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate să ne dea Dumnezeu şi complimente fiecăruia în parte, de la mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Ceea ce-mi scrii despre Beirl al lui Menaşe... cred şi eu. Cu negustorii voştri de la Casrilifca nu poate fi altfel. Vezi, la noi, la Iehupeţ, o asemenea istorie nu se mai poate întîmpla. Mai întîii şi întîii, fiindcă aici fiecăruia îi merge — să nu-i fie de deochi — bine ; apoi, dacă se aprinde chiar — ferească Dumnezeu — casa cuiva, focul se stinge cu totul altmîntrelea, adică înainte de se toarnă apă, se aruncă pompierii cu coifurile de aramă în flăcări şi încep să stropască cu tulumbele. Face să vezi un foc la Iehupeţ ! De-ai vedea cum arde aici o casă, ţi-ar creşte inima, uite așa !

Tot bărbatu-tău

*Seine Şeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeţ*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii şi întii îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu, dragă bărbate, că după cîte mi se pare mie, eşti nebun de-a binelea ; poţi să începi să alergi pe străzi. Nu-i ajunge că-l cunoaşte toată lumea la Odesa, la Iehupeţ, la Boiberic, acum vrea ca şi la Varşovia să se ştie că a zidit Dumnezeu pe pămîntul ăsta pe un Menahem Mendel, pe marele şmecher Menahem Mendel, care odată a avut afaceri cu „Londra“ şi astăzi face negoţ cu găuri de covrig, hîrtiuţe, tinichele — ştiu eu ce — portofele, căruţe, potcoave de cai morţi, pe care trebuie să le caute tocmai la Varşovia şi să se mai şi bată pentru ele. Of ! Unde dă Dumnezeu un deştept care să-ţi scoată cu palmele prostia din cap, ca să nu te mai gîndeşti acolo la cine ştie ce cînd ai aici o nevestă care toată ziua îşi rupe pieptul cu copiii lui, ba una, ba alta. Chiar ieri era cît pe ce să-mi opăresc un copil cu strecurătoarea. Noroc că nu i-a curs peste tot capul ! Vorba mamei : „Si la nenorocire trebuie să ai noroc !“ Dar lui ce-i pasă ? Se plimbă acolo pe la focuri, bucurie mare pe el, Iehupeţul arde, arză-l-ar focul să-l arză cu Varşovia şi cu „Petebarg“ împreună. Toată

lumea își bate joc de mine ! Parcă pot trece strada măcar ? Toți m-arată cu degetul : iaca trece nevasta lui Menahem Mendel de la Iehupeț. Ni se duce vestea-n lume, vai de zilele și de viața mea ! Și mama, să trăiască : „Pe un bărbat nu trebuie să-l lași să zburde. Dacă-și păzește ciobanul oile, sînt oile oi. Eu — zice ea — știam dinainte că n-o să se isprăvească bine istoria asta. De-un ginere cu parale îmi arde mie ! Vorba ceea : porcule, ai parale, haide, fi-mi cumătru ! Scrisori i-aș scrie ? De friguri, i-aș scrie. Cine nu înțelege cu binele, pe acela trebuie să-l pocnești cu ciomagul. Eu — zice ea — ți l-aș aduce acasă călare pe-o prăjină.“ Vrei poate să spui că n-are dreptate ? Dar ce să fac — vai de păcatele mele — dacă eu sînt o vită și cred tot ce mi se îndrugă, și la tot ce mi se cere, zic da ! Să fie alta în locul meu, Blime Zlote, de pildă, hehei ! de mult ar fi bătut în ușă la toți rabinii și de mult te apuca ea pe stradă și-ți trăgea o săpuneală, că ai fi uitat pînă și că te cheamă Menahem Mendel și că faci afaceri cu durerile mele de cap, pe dușmanii mei să cadă, să dea Dumnezeu. Îți spun drept, afacerile tale strașnice, cu noroacele care au dat peste tine acolo, se și văd după „prezenturile“ pe care mi le trimiți de la Iehupeț, cu diamantele, cu „brialiantele“, cu cămășile brodate, cu plăpumiile de lînă, să te sperii, nu alta ! Îți spun cu binisorul, dragă bărbate, mult nu mai poate merge așa. Din două una : ori vii acasă și te faci om ca toți oamenii, ori să-i trăznească Dumnezeu pe toți dușmanii mei și să se isprăvească odată, cum îți dorește din tot sufletul

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Şeine Şeindl

VII

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa Șeine Șeindl din Casrilifca

Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai vești bune, amin !

Află apoi că salt, că zbor, că ard, mă-nalt, cresc ! Multora le iese ochii, fiindcă tot ce cumpăr astăzi, mâine se scumpește. „Căruțele“ s-au urcat cu două sute și „Lilipitele“ mele stau acum — slavă Domnului — dincolo de două mii cinci sute, dar nu-mi dă încă mîna să le vînd, fiindcă toți spun că or să crească într-una. Se zvonește că străinătatea s-a aruncat asupra hîrtilor noastre — se face un „sedicat“, o singură mină adică. Vor străinii să le cumpere pe toate, să nu se lase măcar una, de leac. O să mă întrebi tu desigur : de ce ? Iaca de ce : bani găsești azi și-n noroi, unde vrei și unde nu vrei — de bani nu duce nimeni lipsă. Proțentele — patru-cinci la sută pe an, ne ajung pînă peste urechi : da' mai ales cînd dă Dumnezeu și iese zece-cincisprezece la sută — nu se cheamă că-i un adevărat noroc ? Ce-mi scrii tu de „Lilipituri“ ? Parcă ți-am mai spus o dată că astea sînt hîrțile unor fabrici unde se lucrează drum de fier și se dă pentru asta „dividend“ ; drumul de fier este în Siberia, hîrțile sînt la Varșovia și mușteriii la Iehupeț. Acuma înțelegi, ori nu ? Același lucru e cu „Căruțele“, cu „Putivelurile“ și cu „Transporturile“. Și de crezi

cumva că dacă cumperi hîrtille, le vezi și la ochi, iar te înșeli. Trebuie să te fac să înțelegi o dată pentru totdeauna afacerea asta. Îți vine, de pildă, pofta să cumperi „Transporturi“, intri la o bancă, dai la casă cîteva ruble în „depozit“, ceri să te treacă la catastif cu olecută de marfă și ți se dă o scrisoare la mînă, cum că s-au cumpărat, pentru tine, atitea și atitea „Transporturi“ la cutare și cutare preț, cu cutare și cutare „depozit“. Și dacă — ferească Dumnezeu — scade, trebuie să mai aduci gologani. Dar asta-i moft ! Nu scade așa de ușor și nu trebuie să aduci nici o para ; dimpotrivă, se ridică. Uite, așa lucrez eu mereu și-mi merge — slavă Domnului — de nu mi-ar merge mai rău și de aci încolo, ca să mă pot repezi pînă la Vasilicov, să plătesc birul. S-ar isprăvi atunci cu plimbările încolo și înapoi, ziua la Iehupet, noaptea la Boiberic. Toți misiții s-au făcut „negustori“. Să vezi cum trăiesc și cum mănîncă... și apoi nevestele lor, ce diamante, ce brialiante !... Am întrebat unde pot să cumpăr aici brialiante și am ochit pentru tine niște lucruri — îți spun drept... că nu numai la voi la Casrilifca, dar pînă și la noi la Iehupet, or să facă zarvă mare. Și fiindcă n-am vreme, o scurtez și — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scrisoarea următoare o să-ți scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu și complimente la fiecare în parte, de la mine

bărbatu-tău,
Menahem Mendel

Tu îți închipui, dragă nevestă, că eu sînt singurul pe lumea asta care face afaceri cu „hîrtii“. Și Brodski face afaceri de-alde astea ; numai că eu, dacă mă apuc să cumpăr hîrtii, trebuie să-mi scot

bine ochii mai înainte și să nu iau decît atîtea cît mă ține cureaua, pe cînd Brodski, dacă vrea să cumpere, cumpără dintr-o dată o mie de bucăți, două mii, cinci mii, zece mii. Te joci cu Brodski ? Cînd trece el în caretă, se cutremură întreg Cresciaticul și toți evreii își scot pălăriile... și eu la mijloc ! Frumos ar fi — ce zici ? — să ajung și eu un Brodski odată ! Dacă Dumnezeu vrea, proasto !...

Tot bărbatu-tău

VIII

*Seine Seindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeț*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, ȳestitului, învățatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomiñă, în vecii vecilor !

Mai întii și întii îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu, dragă bărbate, că „dintr-o coadă de ciine — zice mama — sită de mătase nu se face“. E vorba de scumpa ta cumnată, de Ientă, arză-o-ar focu s-o arză ! Se apucă săptămîna trecută și dă sfoară în țară că ai șters-o în America și că m-ai lăsat — să n-ajungă ea, să dea Dumnezeu ! De unde — zice — știe ea asta ? Sura Nehum a auzit din gura lui Laizi Herșche al lui Avram că Burăh al lui Ben Zion a văzut cu ochii lui, la Moîșe Șmil, o scrisoare

pe care Meer Motl i-a trimis-o din America. Dau fuga într-un suflet la Moişe Şmil. „Unde-i scrisoarea ?“ Mă întreabă el : „Ce scrisoare ?“ Zic eu : „Scrisoarea pe care ai primit-o de la Meer Motl din America“. Zice el : „Cine ți-a spus asta ?“ Zic eu : „Burăh al lui Ben Zion !“ Zice el : „Cum a putut să-ți toarne mincinosul ăsta de Burăh una ca asta, cînd eu nici nu mai vorbesc cu el de mai bine de un an !“ Ca scoasă din minți, mă reped la Burăh al lui Ben Zion, cînd colo aflu că el lipsește din Casrilifca de aproape trei săptămîni. Alerg la Leizi Herşche al lui Avram și-i trag un perdaf, să mă țină minte cîte zile o avea, pentru ce i-a potcovit Surii Nehum o minciună așa de gogonată, cu scrisoarea ceea din America ! Se uită el la mine ca la o nebună : „Ce scrisoare, care scrisoare ?“ Și aflu că tot fitilul ăsta este isprava ei, a lentei a ta, bineînțeles — bătut-o-ar Dumnezeu s-o bată. Numai o scîrnăvie ca ea poate să facă una ca asta. Dar tot ce-ți scriu eu aici îți intră, desigur, pe-o ureche și-ți iese pe cealaltă, cînd tu altă grijă n-ai decît damele de la Iehupet, arză-le-ar focul să le arză, cu „brialantele“ lor cu tot. Auzi, Mendel ! Nici măcar numele să nu le aud, așa scîrbă mi-e de ele... și pînă și de „prezenturile“ pe care vrei să mi le cumperi. Îți spun dinainte, Mendel, că dacă ai de gînd să-mi iei ceva, să alegi tot lucruri care nu se poartă pe acolo. Nu vreau să mă asemeni cu nimeni, dar-ar holera în ele să dea ! Dar să ajung o dată acolo, să văd ceva de la tine cu ochii, nu pe hîrtie, vorba mamei : „Mai puțin o vorbă, mai mult o îmbucătură“. Nătîngule ! Ce-ți trebuie să amîni pe-a doua zi ? La o afacere ca asta, dacă nu rupi

un gologan cu sila, nu-l ai. Poți să spui tu ce-î pofti, pînă n-oi vedea cu ochii mei, n-o să te cred, nu fiindcă te țin, ferească Dumnezeu, drept mincinos, dar fiindcă te iei ca prostul după tot ce-ți spun oamenii tăi de la Iehupet. Ce te potrivești cu Brodski ? Ai păscut porcii cu el împreună ? Dacă ți se dă ceva pe hîrtii, ia cu amîndouă mîinile ! Ce le mai ții ? Șarlatanii de la Odesa au dat peste tine tocmai la Boiberic și au vrut să te amețească și să-ți ia bunătate de marfă, antica, chilipirul, mă rog ! Dar poftim de vorbește cu un nebun, dacă lui i-a venit, hodoronc-tronc, să se facă „negustor“ și încă unde ? La Vasilicov ! Nici nu mai știe ce să mai născocească, puîsorul mamei, ca să-și facă plăcerile. Ce-ai văzut la Vasilicov, de-ți place atîta ! Dar ce să mă mai mir ! Dacă ziua îmi ești la Iehupet, noaptea la Boiberic și de plecat, pleci la Varșovia și Petebarg, poți să fii foarte bine și la Vasilicov și la dracu și la tat-său ! Mendel ! Vezi numai ca din toate bucuriile astea să nu trebuiască să-ți mai trimit o dată parale de drum, ca să ai cu ce veni acasă, cum îți urează azi și întotdeauna

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Seindl

Trebuie să-ți dau, dragă bărbate, o veste nu tocmai tare plăcută. Frate-tău Beniumin a rămas văduv... Scrisoarea era gata lipită, cînd mi s-a adus știrea că Zlotche s-a prăpădit ; a murit din facere. A avut doi gemeni. Copiii trăiesc, ea a murit. Mî se pare că nu strica dacă era tocmai pe dos. Vorba mamei : „Dumnezeu ăsta știe să-ți

facă în ciudă, cînd vrea !“ Cumnată-ta Zlotche — Dumnezeu să mă ierte — a fost cu mine întotdeauna la cuțite, dar ce-mi strica dacă mai trăia încă o sută de ani și să nu fi lăsat șapte orfani, unul mai mărunț decît celălalt ! Dar la înmormîntare tot m-am dus și am plîns atîta că abia am ajuns vie acasă. Vorba mamei : „Cînd îți aduci aminte de moarte, nu mai ești sigur de viață !“

IX

*Menahem Mendel din Iehupet
căt-re nevastă-sa, Șeine Șeindl
din Casrilifca*

Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că toată săptămîna am zăcut la Boiberic, nu pe moarte, ferească Dumnezeu, dar de o boală destul de păcătoasă : am căzut și m-am lovit la șira spinării, că nu mă mai pot întoarce pe partea cealaltă. Astăzi mi-e ceva mai bine. Credeam tot timpul c-o să-mi ies din minți : mă rog, glumă e asta, să stai opt zile departe de bursă și să nu știi nimica de cursuri ? Tot mi se pare într-una că se răstoarnă pămîntul, acolo ! Mîine-poimîine, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă duc, fără doar și poate, în oraș. Deocamdată, îți

fac o scrisoare; am chef să`flecăresc cu tine oleacă și să-ți dau o socoteală amănunțită cum stau cu afacerile, ca să nu crezi că sînt un papă-lapte, care poate fi dus de nas de către oricine. Am în „portofelul“ meu o sută cincizeci de „Putiveluri“, o sută de „Transporturi“, cinci „Molțevuri“, cinci „Lilipite“ și cinci „Căruțe“, afară de „prime“. Acu nu-ți mai spun că „Putivelurile“ și „Transporturile“ sînt date pentru mai tirziu cu trei ruble arvună. Dacă o să-mi fie răscumpărate la yreme — și răscumpărate o să-mi fie — îmi rămîn pe ele, cîștig curat, după ce scad toate cheltuielile, vreo patru-cinci mii de ruble. Afară de asta, mai am vreo cîteva zeci de „hosulețe“, asupra „Putivelului“ și „Molțevului“. Pe astea trebuie să capăt vreo mie șapte sute, o mie opt sute de ruble. Ai vra să zică șapte mii de ruble bune. Pe cele cinci „Molțevuri“ le socotesc, pe puțin, patru mii de ruble, fiindcă ar fi o rușine, un „șcandal“, dacă n-o să stea peste cîteva zile măcar la două mii de ruble bucata, cu toate că în zilele din urmă au cam căzut olecuță; dar nu-i decît o „manipulație“ a „blanchiștilor“ de la Péterbarg, ca să se poată „acoperi“. Rămîne bijuteria, steaua, soarele — vreau să zic „Lilipitele“ și „Căruțele“. Aici e o socoteală limpede ca apa: pînă la „ultima“ mai avem vreo optsprezece zile și cum „Lilipitele“ se ridică cu cîte o sută de ruble pe zi, ai o sumă de o mie opt sute ori cinci, adică nici mai mult, nici mai puțin, decît nouă mii de ruble. Și „Căruțele“? Astea au și început să sară cu o sută cincizeci de ruble pe zi. De optsprezece ori o sută cincizeci, înmulțit cu cinci, nu face treisprezece mii cinci sute de ruble? Unde mai

pui „Volga“, „Don“ și celelalte mărunțișuri ? În sfârșit, planuri mari nu-mi fac, dar cred că, luate grămadă, să-mi aducă după toate șpezele, „cartaj“, „șmechera“, una peste alta, patruzeci-cincizeci de mii de ruble. Dacă dă Dumnezeu și scap de „ultima“, fără buclucuri, „ralizez“ — cu ajutorul lui Dumnezeu — toate acțiunile și încep s-o iau pe „partea cealaltă“ adică joc „a la bes“ și vînd tot ce mi-o cădea sub mînă, cîștig parale cu ghioțura și iar mă arunc îndărăt „a la hos“ și iar îmi intră grămezi de ruble ; așa că — numai să vrea Cel-de-sus — și cele cincizeci de mii de ruble pot să ajungă o sută de mii, din o sută de mii, două sute de mii, din două sute, cinci sute și așa mai departe, pînă ating milionul. Cum dracu altmîntrelea să ajungi un milionar, un Brodski ! Adică tu ce crezi ? Că un Brodski nu-i toț un om din carne și oase, care mănîncă, bea și doarme ? L-am văzut și eu cu ochii mei — așa să mă văd fericit la casa mea. Oricum, dragă nevastă, nu fi necăjită. Am învățat așa de bine „șpigulația“ și cunosc așa de bine șurubăriile de la bursă, că a început lumea să vină la mine după sfaturi, fiindcă, după cum îți spun, mulțumesc lui Dumnezeu, pricep jocul ! Că tu nu crezi și-mi dai mereu zor să curm cu afacerea asta, nu mă miră. E la noi, de pildă, unul Hinche, un „șpigulant“ — Hinche îi spune — un „șpigulant“ turbat și un cartofor de n-are pereche, ziua joacă la bursă și seara în cărți. Și i se întîmplă, chiar acu o săptămînă, să viseze noaptea o carte proastă, semn de „bes“. A doua zi, fuga la Peterbarg și de acolo la Varșovia și într-o singură zi se curăță de tot portofelul ; astăzi, să-l vezi cum își rupe părul din cap de

ciudă. Aşa-i trebuie ! Cine-l roagă să se ia după visuri ? Abia aştept ziua de mâine, ca să aflu cursul ; cum ajung în oraş, mă duc la giuvaergiu după broşa şi cerceii tăi de brialiante şi dacă-mi mai rămîne timp, dau o raită prin „Padol“ ca să-ţi iau ceva rufăric, feţe de masă, prosoape, cămăşuici pentru copii şi încă ceva de-ale gospodăriei — nu cum spui tu că te-am uitat. Şi fiindcă n-am timp, o scurtez şi — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate să dea Dumnezeu, sărută-i pe copii şi dă complimente socrului şi soacrei — şi lui Ber Beniumin să-i spui că dacă i-a murit nevasta, să nu şi-o pună la inimă prea mult. O nevestă e ceva dat de Dumnezeu ! Dumnezeu dă, Dumnezeu ia !

De la mine, bărbatu-tău *Menahem Mendel*

După cîte îmi scrii de Vasilicov, văd că nu m-ai înţeles bine. Fiindcă aici n-am voie să stau, vreau să mă fac negustor localnic şi asta nu se poate decît dacă eşti înscris mai întîi la Vasilicov, măcar de o jumătate de an. De îndată ce o să mi se dea voie să stau la Iehupeţ, îmi închiriez, cu ajutorul lui Dumnezeu, o locuinţă pe Padol şi te aduc aici cu copiii, într-un ceas bun, să dea Dumnezeu. Ți-e necaz pe Iehupeţ numai fiindcă nu cunoşti oraşul şi oamenii de aici. Oraşul ca oraşul, de el nici n-ai ce vorbi, e o bijuterie, dar oamenii de aici sînt nişte îngeri ! Cei de la Odesa, nici măcar la tălpile ăstora n-ajung ! Sînt așa de buni, așa de cumsecade şi bărbații și femeile ! Un singur cusur au : se dau în vînt după cărți. Cum vine noaptea, se pun pe lucru și trage-i și trage-i

pînă dimineța și strigă într-una : pas ! Cei mari joacă preferans și cei mici macă sau paisprezece-treizeci și unu.

Tot bărbatu-tău

X

*Șeine Șeindl din Casrilifca, lui
Menahem Mendel din Iehupeț*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întîi și mai întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie.

În al doilea rînd îți scriu, dragă bărbate, să fie într-un ceas bun, cu noroc și sănătate, să dea Dumnezeu : frate-tău Ber' Beniumin s-a însurat ! Nici n-a avut răbdare să se îplinească măcar două luni ; s-a dus la Bardicev, unde se fabrică mame vitrege pentru toată lumea și a adus plocon copiilor, o mamă — o fată de nouăsprezece ani ! Atîtea zile să mai aibă bărbații, dacă toată afacerea asta are vreun rost ! Vorba mamei : „Mai bine rămîneam noi după voi văduve, decît să faceți voi din copiii noștri niște orfani“. Îmi închipui cum ai boci tu, dacă, ferească Dumnezeu, ți-aș lua-o înainte și te-aș lăsa să mă îngropi — n-ar mai ajunge-o damele tale de la Iehupeț. Te-ar năpădi ca albinele, ar rupe pielea de pe tine, că după o lună de zile, ai fi, vorba mamei :

„Oală curată, lingură curată“. Ai putea să rămii atunci pentru totdeauna la Iehupet. Salti, spui? Saltă, zboară, arde, eu n-am să vin la tine, să știu de bine că zaci pe patul de moarte : și cele cincizeci de mii de ruble ale tale, iar mă sperie puțin. Mai întâi ești bărbatu-meu cu cele cincizeci de mii de ruble, întocmai ca și fără cele cincizeci de mii — după aceea fac la mine cele cincizeci de mii de ruble cit zăpada de anțărț — vorba mamei : „Cită vreme banii sînt pe hîrtie, hîrtie sînt“. Drept să-ți spun, dragă bărbate, dacă poți să pui mîna acu pe cîteva ruble și ai de gînd să aștepti cu tot dinadinsul ca să ajungă la cincizeci de mii, ești ori un smintit, ori un hoț, ori un ucigaș ! Nu ți-e milă nici de nevastă-ta — să-ți trăiască — nici de copiii tăi. Îmi place cum mă îndoapă cu povești ! Miine mi se duce la bijutier, miine o să-mi cumpere rufe, miine cutare, toate cele miine. Nătărăule ! Miine Dumnezeu știe ce-o să mai fie ! Tu cumpără mai bine astăzi. Rupe cîtiva gologani, ia de unde poți... o să fie ca găsiți în drum ! Mama, să trăiască, nu degeaba-mi spune : „Ce-ți trebuie ție, fata mea, «prezenturi», fețe de masă, prosoape ! Bani să-ți trimită, asta-ți trebuie ! Moartea nu întreabă dacă mortul are cu ce să se învelească.“ Mai aștept cîteva săptămîni, încă, pînă m-oi mai înzdrăveni puțin, iau trenul și vin de-a dreptul la tine, acolo. Și atunci o să fie vai de capul tău, că nici dracu n-o să te mai scape din mîna mea. O să mă țiiu ca scaiul după tine, pas cu pas unde o să te învîrți, o să te lovești de mine... N-avea grijă, Mendel ! O să fugi ca împușcat de acolo, în mijlocul nopții, cum fii urează din toată inima

Cu adevărat credincioasa ta nevastă
Seine Seindl

*Menahem Mendel din Iehupet
căt-re nevastă-sa Şeine Şeindl
din Casrilifca*

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin !

Află apoi că aici e potop ! Au venit de la Peterbarg nişte cursuri aşa de jigărite că ne-a apucat leşinul pe toţi. Un trăsnet a căzut peste capul nostru ! O bombă ! A intrat moartea în bănci şi Cresciaticul e ras ca de un cutremur. Şi n-am răsuflat bine după Peterbarg şi hop şi Varşovia cu cursurile ei. S-a pornit un urlet; o spaimă, o goană — mînia lui Dumnezeu ! S-au împrăştiat şpi-gulanţii ca potîrnicile care încotro şi eu la mijloc. S-a mîntuit cu Bursa ! Băncile au rămas pustii ca nişte cimitire, bancherii plouaţi, ce să-ţi mai spun ? Sfîrşitul lumii. Închipuieşte-ţi, dragă nevastă, „Molţevul“ pe care socoteam că-l dau pe puţin cu două mii de ruble bucata, n-are ce face şi se prăvă-leşte pînă la nouă sute cincizeci ! Sau „Putivel“, de pildă ! Mai degrabă m-aşteptam să-l ia dracul cu totul, decît să scadă de la o sută optzeci, la şaizeci şi şapte. Dé „Transport“ nici nu mai pomenesc — „Transportul“ a ajuns, să-i fie lui în nas cum. Nici dracu nu se mai atinge de el. Aceeaşi poveste cu „Volga“, cu „Don“ şi cu celelalte hîrtii. Dar toate astea sînt încă o afacere grozavă pe lîngă „Varşovia“. Cu „Varşovia“ e, într-adevăr, un prăpăd !

De cînd e lumea nu s-a mai pomenit un măcel ca
ăsta ! Se apucă „Varșovia“ și, nici una, nici două,
zvirle „Lilipitele“ de la două mii patru sute cinci-
zeci, tocmai la șase sute douăzeci. Și „Căruțele“.
„Căruțele“, care stăteau așa de fain, așa de frumos,
că-mi și închipuiam că iaca-iaca sînt la trei mii
de ruble — cît crezi că au ajuns astăzi ? Nici n-o
să ghicești ! Patru sute de carboave. Cum îți place
cursul ? O jale ! De cap să-i fie Varșoviei, că bine
a mai întors-o din condei ! A împins-o, a împins-o
și cînd colo, iaca ispravă ! De unde a pornit fur-
tuna asta, nu știe nimeni. Unul spune una, altul
spune alta — cică ar fi din pricina banilor...
că n-ar fi bani adicătelea. Pe nemțește îi zice
„Geldmangel“, pe limba noastră îi spune de-a
dreptul, fără înconjur : „leftereală“. Acu o să mă
întrebi, desigur, cum ? De abia ieri se bălăcea lumea
în parale... Ai să te alegi cu întrebarea. Vorba e,
s-au ars „șpigulanții“... și eu la mijloc ? Ajunge !
Drept să-ți spun, nu mi-e atîta necaz pe Peter-
barg, cît mi-e pe Varșovia asta ! Mă rog, „Peter-
barg“, haide, fie, cu Peterbarg mai treacă-meargă...
„Peterbarg“ scade încet-încetîșor, în fiecare zi cu
douăzeci, treizeci de ruble acolo... și atît. E
— vorba ceea — așa cum trebuie să fie în negoț.
Dar „Varșovia“, să-l ferească Dumnezeu de aci
încolo pe oricare om de treabă, de „Varșovia“. Un
iad ! Nu e zi de la Dumnezeu să nu ne rupă
„Varșovia“ asta o sută cincizeci, două sute, trei
sute de ruble de bucată. Palmă după palmă, palmă
după palmă, că am început să vedem numai stele
verzi. Milioane ne costă „Varșovia“ ! Doamne,
Dumnezeule, unde mi-a fost mintea. Măcar de
te-aș fi ascultat, dragă nevastă, cum le-aș mai fi
dat cu tifla ăstorlalți, astăzi. Nici Brodski nu

mi-ar mai fi fost de-o seamă ! Dar se vede că așa-i voia Celui-de-sus ! Încă nu mi-a venit rîndul pesemne ! Mai am oarecî de noroc că bancherul meu — să trăiască și să fie sănătos — nu-mi cere cele cîteva ruble ce i le datorez ; dimpotrivă, se arată tare milos cu mine. Dacă s-o mai îndrepta vremea — îmi zice el — o să vadă, poate o să mă învîrt de cîteva ruble pe lîngă el. Pînă una-alta, trebuie să mă usuc. Pe la Bursă dau tîrcoale numai strigoi, nu „șpigulanți“ — și misiții umblă în sus și în jos, ca nebunii, cu limba de un cot, doar-doar le-o ajuta Dumnezeu să împuște ceva ! „Șpigulanții“ — zic toți — și-au mîncat mîlaiul. Nu se mai scoală morții din groapă, degeaba ! N-ai de ce să te agăți. Dar dacă aș avea cu ce, cred că aș mai putea s-o duc, pînă s-or mai liniști lucrurile. Vorba ceea : doar nu s-a făcut gaură în cer ! Prostii ! Mie-mi spune inima că o să mai fie de lucru pe aici ! Dumnezeu e mare și bun și Iehupetul e un oraș, slavă Domnului ! N-o să fie asta, o să fie ceea ! Dar, vorba mamei tale : „Dacă n-ai degete, nu poți da cu tifla !“ Am încercat și eu să mă împrumut cu ceva parale, pe cîteva zile ! Dar în loc de parale, mi s-a răspuns că tirgul stă prost și că pînă și bancherii cei mari sînt tinichea. Ce să-ți mai spun ? Poți să te întinzi după o para ! De s-ar îndura Dumnezeu cu mine, să mă omoare bandiții, ori să cad așa lat, deodată, în stradă — fiindcă nu mai pot să îndur atîtea, dragă nevastă. Închipuiește-ți ! Să stai așa de bine — că am avut, vorba ceea, o căciulă plină — și deodată, poftim istorie ! Și fiindcă sînt amărît, o scurtez și — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate

mai cu de-amănuntul. Deocamdată, noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu, scrie-mi ce fac copiii — să trăiască — și cum îți merge cu sănătatea și complimente socrului și soacrei, de la mine,

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Lumea își are o zicătoare : după foc, te îmbogățești. Eu cred că tocmai acum, după o nenorocire ca asta, s-ar putea face niște afaceri grozave — fiindcă poți lua orice pe o nimica toată. Faci azi „hosulețe“ și „prime“ cu cele mai bune hirtii — aproape fără parale. Îți spun de pe acum — și pot s-o jur în fața oricui — că cine o să fie deștept și o să plece îndată la Peterbarg și Varșovia ca să cumpere câte ceva, halal de el ! Fiindcă abia după toată pățania asta pot să mă laud că pricep jocul și pe dos și pe față. La „șpigulația“ asta îți trebuiesc numai trei lucruri : minte, noroc și parale. Minte — slavă Domnului — găsești la mine, ca la toți „șpigulanții“, norocul e de la Dumnezeu și paralele, paralele sînt la Brodski.

Tot bărbatu-tău

XII

*Seine Șeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeț*

- Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întâi și întâi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu, dragă bărbate, că de scris ar fi trebuit să-ți scriu o „grămadă, dar nu mai am „stofă“ în mine și nu mai știu ce să-ți scriu... fiindcă ce o să-mi iasă mie dacă o să te tăvălesc de-o să te ia dracu... ferească Dumnezeu ! O să-mi ajute asta la ceva ? Că doar nu sînt Blime Zlote, care-și mănîncă bărbatul de viu ! Eu n-o să te mănînc, eu n-o să-ți spun vreo vorbă rea, eu n-o să te iau de păr, dar un singur lucru vreau să te întreb : dar-ar moartea-n dușmanii mei — zi tu dacă nu ți-am scris eu de mai înainte, că ăsta o să fie sfîrșitul ? Zi tu dacă nu ți-am strigat toată vremea : „Fugi, zic, Mendel, fugi ca de foc, zic, ce-ți trebuie zdrențe, gunoi !“ Vorba mamei : „Dacă stai acasă, nu-ți rupi pingelele“. Da' parcă el e nebun să mă asculte, dacă lui i-a căzut Iehupețul cu tronc la inimă și se prăpădește după toți nepricopsiții de acolo ! Mai bine să plesnească fierea în ei, să dea Dumnezeu, decît să mă ploconesc înaintea lor pentru un gologan cu împrumut ! Arză-i-ar focu să-i arză ! Mă mir de tine, Mendel, că tu știi doar destul de bine ce scrie la carte : „Cu sila trăiește omul, cu sila moare !“ Și ce-mi înșiri la prostii într-una ? Totul e de la Dumnezeu. Nu vezi tu cum se poartă Cel-de-sus cu tine ? Nu umbla după fleacuri la Iehupeț ! Un bărbat trebuie să muncească, să-și scoată ochii, să-și rupă spinarea și să-i dea nevestei de mîncare. Uită-te la Nehemia ! Și el știe carte destulă ! Cu toate astea, vezi-l cum se zbuciumă și se chinuiește ; nu-i iarmaroc la care să nu se ducă, umblă pe jos, se bagă peste tot, muncește ca

un bou de dimineată pînă-n seară. Și el ar vrea, desigur, să se plimbe ca tine, cu bețișorul, prin Iehupet, și el ar vrea să nu-și murdărească minușitele și să facă afaceri cu potcoave de cai morți și să zboare mereu la Boiberic și să se uite cum joacă — nu știu ce — damele de la Iehupet, dar el își are o nevastă, nevasta lui, care se numește Blime Zlote și dacă se uită Blime Zlote asta a lui numai cu coada ochiului la el, îi piere graiul. Ia să-i dea Dumnezeu numai prin minte și să vină dumnealui de la Iarmelineț, de pildă, cu mîna goală, fără să-i aducă ei o pelerină, o pălărie, un cortel — trăsni-o-ar Dumnezeu, că toate gusturile știe să și le facă! Dar ce, ca mine, că mă aleg numai cu vorba, că iaca îmi cumperi asta, iaca îmi cumperi ceea și la urmă, ia dacă ai ce! Dar tu îți închipui, desigur, că eu nu mai pot după „prezenturile“ tale, după broșele și „brialantele“ și ceasornicele ce mi le tot cumperi! Da' ducă-se toate dracului, numai să ajung să te văd odată acasă. Nici nu-mi vine a crede că mai trăiești! Astă-noapte am visat-o pe bunica Zeitl, fie-i țărîna ușoară, întocmai așa cum era, cînd trăia — de asta aș vrea să te văd acasă sănătos și cît mai degrabă, cum îți dorește mult noroc

Cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Şeindl

CARTEA A TREIA

Milioane
Negustori, Misiți, „Șpigulanți“

I

*Menahem Mendel din Iehupeț
căt-re nevastă-sa Șeine Șeindl
din Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai vești bune, amin !

Află apoi că nu mai sînt „șpigulant“. Am dat dracului „șpigulația“... Mi-a scos peri albi și mi-a stors și măduva din oase, parcă aș fi zăcut de friguri ! Dacă ai ști prin cîte am trecut noi pe aci !... Praf s-a ales din Iehupeț ! Bursa a fost dată peste cap, uite așa... E o jale de nedescris prin toate ungherele, ca după un război ! Mai rău decît a fost la Odesa ! O nenorocire, un prăpăd ! Toată lumea a început să dea faliment, dar știi, un faliment zdravăn... și eu la mijloc !... Aici a ajuns falimentul la modă. Mari bancheri, cei mai mari bancheri, au spălat putina. Sașteaua a făcut-o bancherul acela care ne mijlocea să plecăm cu „acțiunile“ noastre la Peterburg și Varșovia. Într-o bună zi, intru în birou... fiindcă aveam să-i dau o

mică diferență pentru niște „Molțevuri“ și „Putiveluri“ și întreb : „Unde-i boierul ?“ Mi se răspunde : „Ehei, e de mult în America“. Și s-a stîrnit o zarvă !... Ne-am repezit îndată la casa de fier, am deschis-o și am dat peste o sticlută de cerneală și un galben ros, ba încă și găurit pe deasupra. Un altul a lăsat în casa de fier un pachet întreg cu cărțulii despre istoria evreilor de la facerea lumii pînă în ziua de astăzi și a plecat în Palestina. Un al treilea, un bancher mare, mare de tot, n-a mai dat faliment, ci a pierdut cîteva milioane într-o singură săptămînă. Numai Brodski a ieșit, ca prin minune, teafăr din afacerea asta. Am văzut o dată pentru totdeauna că dacă nu-ți este scris — degeaba sînt toate ! Noroc că nu mi-am pierdut capul și după ce m-am uitat bine primprejur să văd cum stau lucrurile, m-am apucat de o nouă meserie — o meserie într-adevăr cinstită. M-am făcut misit. Și misit, chiar aici în Iehupet, la Bursă. Se găsesc în Iehupet, să nu le fie de deochi, atîția misiți cîte stele pe cer. Și m-am gîndit : Cu ce sînt eu mai altfel decît ei ? Mi se pare că am și eu mîini și picioare și un nas și ochi, ca oricare altul. Și boieri mari ca mine mai sînt și alții destui și cu toate astea nu le este rușine să ia bastonașul și să se facă misiți. Mare lucru să fii misit, îți spun drept ! Nu ți se cere decît să știi să potcovești o minciună și dacă pe lingă asta mai ești și obraznic, ajungi un misit de mîna întii ! Ba dimpotrivă, cu cît ești mai mincinos și mai obraznic, cu atît ești mai mare misit ! Poți să mă crezi, sînt aici în Iehupet misiți cărora la voi, în Casrilifca, le-ar sta bine să fie ucenici ori harabagii, că nici să se iscălească nu știu —

și cu toate astea, uite, vezi, cum spune mama ta : „Dacă Dumnezeu vrea, ajunge și mătura pușcă !“... Trebuie să-ți pui numai o cămașă albă și o pălărie ca lumea, să știi să te vîri, să tragi cu urechea, să adulmeci, să prinzi o vorbă din zbor, să te repezi pînă acolo, să faci un salt pînă dincoace... și poftim, te rog, „cartajul“ !... „Cartaj“ se cheamă banii ce ți se cuvin pe misitie !... Ah, ce dulce e gologanul pe care-l scoți din „cartaj“ ! Fără bătaie de cap, fără durere de burtă !... Uite, chiar ieri am pus mîna pe un cincizeci de ruble „cartaj“ — atîta să știu de boală dacă știu pentru ce. Am mijlocit zece mii de puzi de zahăr cu atîta ușurință... mai ușor decît aș aprinde o țigară ! Adică de mijlocit au mijlocit-o alții, dar m-am băgat și eu printre ei. Pe scurt, am pus mîna, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe cincizeci de ruble. Dacă Dumnezeu îmi ajută și merge așa cam vreo jumătate de an, mă pun din nou pe picioare și ajung iar ceea ce am fost mai înainte, fiindcă la noi în Iehupet banii sînt lucrul cel mai de seamă. Omu, săracu, nu prețuiește nimic. Nimeni nu ține seama de ceea ce ești. Poți să fii oricine-ai fi, și cel mai mare tilhar de pe lume, parale să ai ! Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare, o să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, soacrei și socrului și fiecăruia în parte,

de la mine, bărbatu-tău

Menahem Mendel

Scrie-mi, te rog, ce se mai aude pe la voi, dacă plouă, cum stă sfecla și dacă sînt mulți gîndaci. Trebuie s-o știu neapărat și cît mai degrabă.

*Şeine Şeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeţ*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întâi şi întâi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd trebuie să-ţi scriu, odorul meu scump, că să dea Dumnezeu holera şi ciuma în duşmanii mei ! Tu, ticălosule, tu, banditule, tu, ucigaşule !... Tu ştii că nevastă-ta a zăcut la pat, mai-mai să se prăpădească după „reparaţia“ pe care deochiatul cela de doctor mi-a făcut-o — pe capul muierilor tale de la Iehupeţ să dea Dumnezeu — că nu ştiu cum mă mai ţin pe picioare şi că plozii tăi îmi dau toată vremea de lucru, ba cu dinţii, ba cu gîtul, ba cu burta, ba cu toţi dracii să dea Dumnezeu pe capul duşmanilor mei ! Cum poţi să taci din gură atîta vreme şi să nu-mi trimiţi nici un rînd ? Una din două — dacă ai murit, scrie-mi !... Şi dacă trăieşti, abia trebuie să-mi scrii !... Da' ce să mai vorbesc, dacă am de-a face cu un nerod — vorba mamei, să trăiască : „Mai degrabă ai să vezi pe un beţiv treaz, decît pe un prost să se facă deştept !“... Vai de viaţa şi de zilele mele, dacă Şeine-Şeindl-Burăh-Herş-Leia a Dvosei a ajuns să aibă de bărbat un misit ! Dar face să fii de toate : misit, covrigar, hingher — numai să poţi să stai la Iehupeţ, arză-l-ar focul să-l arză. Acuma îmi scrii că ai pus mîna pe cinci-

zeci de ruble cu noua ta meserie și tragi nădejdea că ai să pui mîna în fiecare zi pe cîte un cincizeci de ruble. Numai că nu-i sărbătoare în fiecare zi. Tu crezi că ai luat-o iar de la capăt cu „acțiunile” tale de odinioară, de la Odesa, cu „Londonurile” și drăcoveniile și toate chilipirurile tale care-mi mai stau în git și acuma. Nătărăule, o să-ți mai iasă de cincizeci de ori ochii din cap, pînă o să mai vezi cincizeci de ruble. Și apoi nu prea cred în ciștigurile de la Iehupeț care toate încep cu o afacere nemaipomenită și nemaivăzută și toate se sfîrșesc cu apă de ploaie. Cît despre cele ce-mi scrii că ești fericit că nu ți-ai ieșit din minți — îți răspund că din cele cîte îmi spui nu se prea vede, fiindcă vorbești cam aiurea. Mă-ntrebi despre sfeclă și dacă plouă la noi. Dar ce-ai fi vrut, ca vara să ningă ? Și ce ai tu cu sfecla ? Și de unde sfeclă acuma ? Acuma fac borș de lobodă. Sfecla iese tocmai hăt-încolo, în toamnă, tîrziu ! Apoi întrebi de gîndaci. Ce-i cu gîndacii ăștia pe tine ? Alta acuma ! Gîndaci ! Nu ne luptăm destul cu ploșnițele — ne mai lipsesc și gîndacii ! Păi, sigur : la Iehupeț stai, zahăr fabrici, pumni de cîte cincizeci de ruble înșfaci — acuma numai de sfeclă, de ploaie și de gîndaci mai duci lipsă ! Cum îți place ? Bine zice mama săraca, să-mi trăiască și să-mi fie sănătoasă : „Un nebun sparge geamurile altuia, nu ale lui”... Zău, ascultă-mă, Mendel, dă dracului toate afacerile tale de acolo și dacă ți-a mai rămas ceva din cele cincizeci de ruble, vino îndată acasă, că dacă nu, am să-ți trimit bani de drum. Adu-ți aminte că ai o nevastă, pînă la o sută douăzeci de ani și copii mici care așteaptă cu zeci de ochi să te vadă și să nu-și bată joc lu-

mea de noi, că-mi arde obrazul de rușine, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Da' de ce nu-ntrebi ce se aude pe acasă ? Pe-
semne că nici nu-ți pasă că mama n-a mai lăsat-o
pe soră-mea să se logodească ? Și crezi, poate, că
din pricina banilor ? Nu !... Cu banii e altă soco-
teală. Dar logodna s-a desfăcut pentru că socrul
a fost la noi simbătă și mama s-a apucat să-l
cicălească și să-i dea a înțelege că e neam de mă-
celar și că de la un bou mai mult decât carne de
vită nu poți să ceri și încă alte înțepături de fe-
lul ăsta. Socru s-a dus acasă, dar-ar dracu-n el
și a trimis înapoi hîrțile de logodnă, așa că
pentru a treia oară biata Nehume-Brendel iar nu
mai este mireasă și iar a rămas fată.

III

*Menahem Mendel din Iehupeț
către nevastă-sa Şeine Şeindl
din Casriliſca*

Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste,
Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slăvă Domnului,
bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întot-
deauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că n-ai înțeles bine ce ți-am scris.

- Te-aș ruga numai să nu te necăjești că am ajuns
din „șpigulant“, misit. Nu sînt singurul în Iehupeț.

Se găsesc la noi, să nu ne fie de deochi, o mulțime de misiți, misiți de zahăr, misiți de „acții“, misiți de grîne, misiți de bani, de case, de păduri, de chereștea, de fabrici, de butuci, de distilerii — în sfîrșit, pentru tot ce-ți dorește inima se găsește aicea un misit. Aici nu se face nici o afacere fără misit. Și fiecare misit încape pe mîna altui misit, fiindcă misitul cutare are un mușteriu și celălalt misit are un mahăr — așa că de aici iese tocmai o pereche potrivită. Acu, se mai întîmplă de multe ori ca de fiecare misit să se țină scai alți doi-trei misiți. Și atunci toți între ei își împart „cartajul“ — fiecare primește adică ceea ce i se cuvine — și dacă nu sînt mulțumiți de împărțeală, ori se duc între „oameni“, la judecată, ori fac ceea ce se făcea și la Odesa — adică se iau la palme... Acuma înțelegi ce se cheamă „misitie?“ Dar cei mai mari misiți sînt misiții de zahăr, fiindcă tot zahărul trece prin mîna lor — și atunci să vezi trai pe ei ! Umblă în trăsurile lor, pleacă la băi, la Boiberic, joacă în cărți și au „amante“ și „șansonetiste“... În sfîrșit, am văzut că misitia este cea mai bună afacere... Fiindcă ce are de pierdut un misit ? Una din două : dacă ai nimerit-o, o să cîștige mușteriu parale — dacă nu, o să batem din buze amîndoi. Într-adevăr, ai dreptate, nu în fiecare zi apuci cincizeci de ruble. De la afacerea despre care ți-am scris, n-am mai făcut nimic — și cele cincizeci de ruble s-au risipit ca fumul în vînt, fiindcă eram dator pînă peste cap — și apoi am mai și împărțit cîteva ruble cu împrumut pentru o zi-două, așa că am rămas iar fără o lețcaie. Dar nu-i nimic ! Nădăjduiesc că în curînd o să fac, cu ajutorul lui Dumnezeu, o afacere și atunci o să-ți trimit cîteva parale prin bancă. După aceea, nu te mira că te întreb dacă plouă pe la voi. Zahă-

rul, doar, se face din sfeclă și sfecla are nevoie de ploaie, altfel nu poate să crească. De asta te întreb cum stați cu ploaia acolo. Că dacă nu plouă și dacă gândacii mănâncă sfecla din rădăcină, atunci știi ce se întâmplă ? Dacă n-o să fie sfeclă destulă, n-o să fie nici zahăr. Și dacă n-o să fie zahărul, zahărul o să fie plătit cu aur și atunci „șpigulanții“ o să facă afaceri și misiții o să cîștige parale și eu la mijloc ! Și fiindcă n-am vreme, o scurtez și să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor și fiecăruia în parte,

de la bărbatu-tău
Menahem Mendel,

Cît privește cele ce-mi scrii despre soră-ta — dacă între timp nu s-a logodit, am pentru ea un băiat, o bijuterie, unul chiar de aici, din Iehupeț, necăsătorit, cu toate că nu mai e prea tînăr, dar tocmai în anii potriviți, cu o bărbuță cărunță. Bogătaș nu este. Dar are în mînă o meserie bună — adică e misit și se învîrtește pe lîngă zahăr. Uite, partida asta e tot ce poate fi mai nimerit pentru ea, fiindcă e un băiat foarte cuminte și liniștit. Dacă n-ai nimic împotrivă, telegrafiază-mi sau trimite-mi o scrisoare și o să pun la cale vederea.

IV

*Seine Șeindl din Casrilișca, lui
Menahem Mendel din Iehupeț*

• Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întâi și întâi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu să dea Dumnezeu ca dușmanii mei să-și rupă capul și picioarele și să nu se mai poată urni din loc cîte zile or avea. Bucurie mare pe bunică-mea, că dacă n-o să fie ploaie și dacă n-o să fie sfeclă, n-o să fie zahăr. Și dacă n-o să fie zahăr, o să cîștige dumnealui parale, o grămadă ! Tocmai povestea țiganului cu ursul. Și ce-o să se întîmple, Mendel, dacă o să afli că la noi plouă în fiecare zi cu găleata și că sfecla crește parcă dinadins mai al dracului ca întotdeauna și că nici urmă de gîndaci nu-i pe aici, în afară de ploșnițe — ei, o să te simți mai bine ? Cît despre cîștigurile tale, așa să-mi ajute Dumnezeu că am știut-o dinainte, că din cele cincizeci de ruble cîștigate n-o să-ți mai rămînă nimica și că acum o să ai pe dracu... nu parale. Eram sigură că mai degrabă o să faci praf din gologani, tot împru-tînd pe unul și pe altul, în loc să-ți bagi în cap că ai o nevastă, să-ți trăiască pînă la o sută douăzeci de ani. Să le împrumut parale ? Durerea mea de șale le-aș împrumuta-o — și necazurile mele... Fiindcă dacă o să ajungi și tu la ei să te împrumuți — o să vezi că nimeni n-o să fie acasă. Vorba mamei : „Unul din Niemirow nu-i unul din Gheberov — și prietenul ți-e prieten numai pînă la buzunar !” Da' parcă cine altul e de vină, dacă nu chiar eu singură ! Treabă-i asta să-l lași pe bărbatu-tău să ajungă să-și facă de cap în halul ăsta, să înnebunească de bine ! Mi se învîrte prin Iehupet, acolo, ca un prinț și nu-i lipsesc decît ploi și gîndaci și eu stau aici îngropată ca un cîine, vai de capul meu de nenorocită ! Se apucă unul din copii,

Moișe Herșolă, arză-l-ar focu și cade și-și rupe o buză. Am un inel cu pietre, mi-l fură servitoarea... Îmi merge, să nu-mi fie de deochi, din toate părțile din rău în mai rău. Vorba mamei: „Vine norocul, se răstoarnă ciubărul!“ Ei, n-am avut dreptate cînd ți-am spus că nu în fiecare zi e sărbătoare și că hîrțiile de cîte cincizeci de ruble nu se tăvălesc pe străzi? Cît privește partida despre care îmi scrii, holteiul acela bătrîn cu barba cărunță poate să rămînă la dracu acolo, unde se găsește acuma! Să n-ajungă Iehupețul să-mi mărit surioara cîu unul de acolo. I se vorbește de un băiat. Care băiat? Chiar logodnicul ei dintîi. S-a despărțit de nevastă-sa și acuma iar umblă să ceară mîna soru-mi. Pesemne că i-a plăcut tare mult „șarlatanului“ ăsta. Dar vorba mamei, să trăiască: „Mai bine un hoț pe care-l cunoști, decît un sfînt pe care nu-l cunoști!“... Și cum se încheie partida, facem și cununia. Și aș vrea să văd să nu-mi vii la nunta sori-mi — cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

Copel al nostru iar a arătat ce știe... A dat faliment și a rămas dator peste trei sute de ruble, și iar e bun de plată la noi în tîrgușor. Și pe Berl al lui unchiu Menășe l-a ajuns din nou nenorocirea: a ars poate, de o sută de ruble și nu capătă decît șaptezeci și cinci. Dar mi se pare că ăsta e cel din urmă foc la noi în tîrgușor, fiindcă e vorba ca societatea de asigurare să nu mai asigure case și prăvălii evreiești în Casrilifca. Și Miriam-Beile s-a apucat și și-a zis: ce-i trebuie ei o perucă? Mai bine își lasă părul să crească. Se pune deopotrivă cu nurorile bogătașului nostru, bătu-le-ar

Dumnezeu, care joacă în cărți cu toți tinerii. Dar mie nu-mi place să vorbesc pe socoteala altuia, vorba mamei : „Ai grijă de tine și o să uiți de altul“. Și scrie-mi ce se cheamă „amante“ și „șansonetiste“... ce-i asta și la ce folosește !

V

*Menahem Mendel din Iehupeț
către nevastă-sa Şeine Şeindl din
Casrîlifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască.

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai vești bune, amin !

Apoi, trebuie să afli că ai nimerit-o. Afacerile cu zahăr nu sînt pentru mine o afacere. Mai întîi că nu pot să trăiesc de răul misiților mari de zahăr. Nu miști bine un deget măcar, că-ți și ră sare ca din pămînt cel mai mare dintre misiții de zahăr și cu toate că-i plin de parale îți rupe din mîină afacerea ! O să mă întrebi desigur, cum ? Dreptate e asta ? Atunci află că asemenea întrebări nu se pot pune în Iehupeț. Dreptatea nu face parale aici. „Mila“ nu se cunoaște aici. Asta e una. Și-apoi, cînd te gîndești bine, te întrebi ce chilipir o mai fi și afacerea asta cu zahărul, dacă zi și noapte trebuie să stai cu ochii la cer și să te rogi lui Dumnēzeu ba să dea ploaie, ba să dea secetă. În sfîrșit, am văzut că asta nu-i treabă pentru mine. Trebuie să fii de o neobrăzare fără pereche ca

să-ți poți bate joc de toată lumea și să-i spui „șpigulantului“ că e prost ca o ciubotă și să dai din gură atîta pînă încep să-l treacă sudorile pe acela care te ascultă și i se face lehamite să mai întindă vorba cu tine. Dar Dumnezeu mi-e martor că eu nu mă simt în stare să fac una ca asta. Mie îmi place ca gologanul pe care-l cîștig, să-l cîștig pe cale cinstită. Cu ajutorul lui Dumnezeu, am acum o afacere în mînă, dar asta știu că e o afacere. Mă învîrt pe lingă bani, fac afaceri de împrumuturi, „șconto“ se cheamă — adică dau și iau cu împrumut bani pe poliță, adică școntez polițele oamenilor, dar pe procente cinstite, vorba aceea : „Cîștigi mai puțin dar dormi liniștit“. Cu asemenea afaceri, toată lumea își scoate pălăria înaintea ta, pentru că dacă are nevoie omul de sunători, se face moale ca un aluat, nu mai știe cum să se ploconească înaintea ta și-ți făgăduiește cîte în lună și în stele. Iaca acu, nu de mult, mi-am trimis Dumnezeu pe unul din Bardicev, pe care l-am cunoscut la hanul în care locuise — un tînăr cum rar se vede — ce să-ți spun ? o inimă de aur. El îmi făgăduiește că dacă-i fac rost de un credit de zece-cincisprezece mii de ruble, o să-mi dea atîtea parale, încît n-o să mai am nevoie să fiu misit. Pînă acum încă nu i-am putut găsi suma de care are nevoie, dar trag nădejde și, cu ajutorul lui Dumnezeu, sînt sigur c-o s-o găsesc. Toți misiții, care se învîrt pe aici, pe lingă bani, se îmbogățesc și își au caii și trăsurile lor în care se duc la plimbare. Trebuie să știi că dacă ai trăsura ta, chiar și afacerile pe care le faci merg mai bine, fiindcă aici, în Iehupet, lumea cinstește mai mult o trăsură cu cai decît un om. Dar fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ți

scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu sănătate și noroc. Complimente copiilor, soacrei și socrului și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Cu privire la ceea ce-mi scrii despre Copel, frumos al dracului trebuie să mai arate falimentul lui față de falimentele de aici. Un negustor care n-a dat faliment pînă acum de trei ori, nici n-are dreptul să se numească negustor. Pe vremuri, era aici obiceiul ca un falit să-și ia tălpășița îndată. Acu nu mai e la modă s-o ștergi. Aici nici nu i se mai poate spune „faliment“. Aici se spune că „a încetat plățile“ — adică nu vrea să plătească — și fă-mi ceva dacă poți. După aceea, mă mai întrebi ce înseamnă „amante“ și „șansonetiste“ ! Îți răspund că pe limba noastră asta se cheamă „țiiitoare“. Dar poți să mă crezi pe cuvînt că mie nu-mi prea arde de asemenea lucruri !.

VI

*Șeine Șeindl din Casrilîfca lui
Menahem Mendel din Iehupeț*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mal întîi și întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănă-

tate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu că din pricina scrisorelelor tale dulci, crapă fierea în mine — crăpar-am dușmanii mei în mii de bucățele, să dea Dumnezeu. De abia ieri ai fost fabricant de zahăr și acum ai ajuns mare bancher. De unde ai luat parale ? Și dacă, într-adevăr, Dumnezeu ți-a ajutat și ție să ai cîteva ruble, trebuie să faci harceaparcea din ele numaidecît ? De abia mi-ai scris că îndată ce pui mîna pe ceva parale te grăbești să mi le trimiți. Așa înțelegi tu să-ți ții făgăduiala ? Mama, sāraca, să trăiască și să fie sănătoasă, are dreptate cînd zice : „Dragă, la parale, de acolo, să nu te aștepți, fiindcă mortul de la groapă nu se mai întoarce — și mai cu seamă, zice ea, din orașul acela deochiat Iehupeț, arză-l-ar focul !... Ți-am mai spus-o demult — zice ea — vorba ceea : ferește-mă Doamne de chiaburii de la Bardicev, de hasidimii ¹ de la Imenia, de băieții de prăvălie de la Constantinov și de șmecherii de la Iehupeț.“ Spune, te rog, dacă nu are dreptate ? Da' ce-i pasă lui de nevastă, ce-i pasă lui de copii ! Zi și noapte, ba una, ba alta. Nu mi-a fost pesemne destul ce-am pățit cu Moişe Herşolă mai anul trecut cu banul pe care credeam că-l înghițise — și-mi vine săptămîna trecută (parcă-i dracu împielit, nu un copil) și cît pe ce să se care pe lumea cealaltă. Zdravăn tun... și deodată, ce vād ? Copilul meu nu mai e copilul meu ! Ține capul într-o parte și urlă mereu. „Ce-i cu tine, micule, puiule, puișorule, băiețașul mamei, zi-mi ce te doare !“ Îmi arată urechea stîngă și urlă. Îl strîng în brațe, îl sărut, îl ciupesc, dar el zbiară în-

¹ Adepții unui rabin (n.r.).

tr-una. De abia a treia zi am adus doctorul. Mă-n-treabă, deșteptul, dacă m-am uitat în urechea copilului. Zic : „Nu numai că m-am uitat, dar i-am și scobit-o cu o andrea — și nu se vede nimic“. Mă întreabă : „Ce-a mâncat simbăta trecută?“ Îi răspund : „Ce se poate mânca simbăta ? Ridichi, ceapă, răcitură... Ce mai vrea ?“ Îmi zice el : „Poate ai gătit fasole ori mazăre ori altceva de felul ăsta ?“ Zic : „Auzi vorbă ! Și dacă a mâncat mazăre, de asta trebuie copilul să-și țină capul într-o parte și să urle ?“ Zice el : „Dacă ai avut în casă mazăre, s-o fi jucat, poate, copilul dumitale cu mazărea asta atîta, pînă și-a băgat un bob în ureche. Și mazărea o fi început să încolțească și să crească în urechea copilului.“ Pe scurt, mi-a adus în casă o întreagă mașinărie, l-a chinuit pe bietul copil o jumătate de oră și i-a scos din ureche un pumn întreg de mazăre. Na, mai ține, poate nu-ți ajunge ! O lume întreagă mănîncă mazăre de să plesnească și nu i se întîmplă nimic... și numai la mine toate trebuie să fie pe dos. Cît despre tine, decît să ai de-a face cu pungașii și bandiții de la Bardicev, mai bine adună cele cîteva parale și vino acasă, că ai să găsești și aicea afaceri destule, vorba mamei : „Cu bani găsești orice, în afară de friguri“ — cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Şeine Şeindl

Știi ce aş vrea să te rog, Mendel : să nu-mi mai scrii despre șarlatanii tăi de la Iehupeț și despre țîtoarele lor. Să n-aud nici măcar de numele lor spurcat. Las' să ardă cu toții acolo !... Mai bine ascultă ce istorie s-a petrecut la noi. Băiatul Surei-Mendel, „Boriș“ — așa i se spune, după bunicu-său

Berişl, Dumnezeu să-l ierte — un golan fără pereche c-ar putea să-l ia dracu, se apucă săptămîna trecută şi-mi intră cu alţi doi golani ca el în dugheana lui Leib Moise Mordhe şi-i spune fetei lui Leib, Feigheolă (Fanişca, aşa-i place să-şi mai zică): „Fanişca, sufletelul meu, ia întinde un deget!“ Fanişca nu stă mult pe gînduri şi-i întinde un deget. Boriş îi vîră un inel în deget şi spune celorlalţi doi: „Fiţi martori, oameni buni, că m-am logodit cu ea, după legea lui Israel“... Gălăgie, ţipete, vaiete! Leib a leşinat şi tot tîrgul s-a adunat în faţa dughenei ca să vadă ce se întîmplă. Cîţiva şi-au vîrit şi ei nasul în afacere şi hai la rabin! Zice rabinul că fata trebuie să se despartă de băiat. Dar Fanişca zice că ea nu vrea să se despartă, că e îndrăgostită de Boriş mai demult. Fire-ar a dracului dragostea lor şi cununia asta pe care au pus-o la cale de mai înainte! Ce spui de tat-său? Necazurile mele pe capul lor, să dea Dumnezeu!

VII

*Menahem Mendel din Iehupeţ
căt-re nevastă-sa Şeine Şeindl din
Casrilifca*

Nepreţuitei, istetei şi preacuratei mele neveste, Şeine Şeindl, să trăiască!

- Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai veşti bune, amin!

Apoi îţi scriu că misitia de bani e o afacere

tocmai bună să mori de foame. Adică ar fi o afacere, dar cum ? Dacă-ți ajută Dumnezeu cu banii tăi, nu cu banii altuia. Alergi și alergi și la urmă alergi de pomană ! E vai și amar de acela care ajunge la bunăvoința cămătarilor mai mari de aici, la toți cărpănoșii ăștia de la Bardicev și Vinița, care cresc fără ploaie, ca urzicile. Da' pînă și cei mai mari de tot, chipurile bancherii, decît să ajungi la ei, e de o mie de ori mai bine să stai acasă și să tai „cumpoane“. În sfîrșit, am dat dracului misitia de bani și m-am apucat de case. Ce mi-a venit tocmai de case ? Fiindcă aici în Iehupeț a început o nouă „șpigulație“ : cu casele. Tu-ți închipui, desigur, că aici în Iehupeț îți cumperi o casă așa ca la voi în Casrilifca. Atunci să știi că te înșeli. Aici în Iehupeț, dacă îți iei o casă, o duci îndată la bancă și iei bani pe ea. După aceea o amaneți și iar iei parale. După aceea amaneți fiecare locuință în parte și iar iei parale. Ce să-ți mai spun ! Aici poți să cumperi o casă fără un ban și să te faci, într-un ceas bun, stăpîn. O să mă întrebi : dacă e așa, atunci poate să aibe fiecare cîte o casă ! Da, ar fi așa — dar de unde să iei parale pentru arvună ? Ehei, dacă mi-ar ajuta Dumnezeu s-o scot la capăt cu afacerea pentru care alerg acum (sînt pe cale să „fac“ cîteva căscioare), atunci îmi cumpăr singur o căsuță (pe numele tău) de vreo douăzeci de mii de ruble și n-o să bag în afacerea asta nici două parale, fiindcă uite care e socoteala : cincisprezece mii de ruble îmi dă banca, șase mii de ruble iau pe ipoteca a doua — ei, nu-mi rămîne o mie de ruble în buzunar ? Am, care va să zică, de la bun început nu numai casă — dar și bani de cheltuială... Apoi, unde mai pui banii de la chiriași și alte mărunțișuri ? Altminteri cum crezi că poți ajunge

bogătaș la Iehupeț ! Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ți scriu despre toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu sănătate și noroc. Complimente copiilor și fiecăruia în parte de la

Bărbatu-tău
Menahem Mendel

Despre cele ce-mi scrii cu privire la feciorul Surii Moise Mendel care s-a logodit cu fata lui Leib, nu mă miră cine știe ce mult. Aici la Iehupeț nu se fac căsătorii decît din dragoste. Mirele și mireasa trebuie mai întîi să fie în dragoste, altfel, partida nu-i partidă. Aici se întîmplă de multe ori ca un bărbat să dea nevasti-si cu piciorul și să se îndrăgostească de nevasta altuia. Sau o femeie dă bărbatului cu piciorul și se îndrăgostește de bărbatul alteia — și nevasta celui alt bărbat se îndrăgostește de bărbatul celeilalte femei, adică își schimbă bărbații și nevestele între ei, ce-i al meu e al tău, ce-i al tău e al meu !... Aici nu-î Casrilifca, aici e Iehupeț.

VIII

Șeine Șeindl din Casrilifca lui Menahem Mendel din Iehupeț

- Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întâi și întâi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu că unde s-a mai auzit așa ceva de cînd lumea, ca un bărbat să-și părăsească nevasta și copiii, socrul și soacra și să mi se așeze într-un oraș străin și să se apuce mereu de alte afaceri : ba este fabricant de zahăr, ba cămătar, ba stăpîn peste o casă din Iehupeț, fără să-l coste un ban ! Chiar face, zău ! Decît să ai o casă și să fii dator pe ea mai mult decît face, ar fi mult mai bine să ardă pînă în temelii împreună cu toate casele din Iehupeț. Mare chilipir pe capul meu că el o să facă o afacere și o să cîștige parale și o să-mi cumpere o casă pe numele meu. Ce-mi trebuie mie casă ? Mai bine mi-ai trimite parale. Că găsesc eu ce să cumpăr aici. Vorba mamei, să trăiască : „Tu dă-mi numai pîinea, că briceag îmi găsesc eu singură“... E un adevărat blestem, o pacoste pe capul meu ! Cred că și eu sînt dintr-un neam la fel de subțire ca și neamul Blimei Zlote și sînt la fel de frumoasă ca și ea... Și la fel de deșteaptă, nîci vorbă... Atunci de ce, Dumnezeule, de ce eu să am parte numai de nenorociri și podoaba asta de Blime Zlote să se facă pe zi ce trece mai lungă și mai lată, usca-s-ar să se usuce, Dumnezeule !... Dar la urma urmei, ce am eu cu Blime Zlote ? Ce-mi strică ea ? Las' să dea Dumnezeu să fie sănătoasă și să trăiască pînă la adînci bătrînețe cu Nuhăm al ei și mie să-mi ajute Dumnezeu așa cum vreau eu. Vorba mamei : „Mai degrabă să-ți

fie toate ție binecuvîntate, decît celuiilalt blestemat !“... Numai că mor de ciudă cînd văd cum trăiesc alții și se îmbracă și eu trebuie s-o duc ca o văduvă și să-l tot aștept pe scumpul meu bărbătel, poate o să dea peste el norocul, acolo : unul o să piardă parale și el o să le găsească și atunci o să-mi ridice o casă în Iehupeț. N-o să ajungă Iehupețul ca de dragul ticăloșilor tăi care-și schimbă nevestele între ei, fără rușine, să-mi nenorocesc casa și să fug după tine acolo, să-mi zvirlu peruca și să ajung „amanta“ ta — rupe-și-ar gîtul mai bine să și-l rupă toate „sansonetis-tele“, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Seindl

„Nu trebuie să fii frumos — zice mama — nu trebuie să fii deștept, ci trebuie să ai numai noroc.“ Ia-o de pildă pe soră-mea Nehume Brendl și ia-o și pe Ruhl a mătușii Dvoire. Nehume e frumoasă ca soarele și ceălaltă acră ca oțetul. Rămîne biata Nehume Brendl fată nemăritată și Ruhl ia de bărbat pe un băiat din Iampol. Și încă un bărbat cumsecade, cinstit, așezat, adică un mare nătărău, dar de neam bun. Cică ar avea o soră botezată. Singurul neajuns e că nu-i tocmai sănătos, dar în schimb nu se teme c-o să fie luat în armată. O adevărată plăcere să te uiți la perechea asta. Ea crede că ceva mai isteț decît el pe lumea asta nu este — și el crede că ceva mai frumos decît dînsa pe lumea asta nu este. Vorba mamei : „Nu iubesc ce-i frumos, ci-i frumos ce iubesc“.

IX

*Menahem Mendel din Iehupeț
căt-re nevastă-sa Șeine Șeindl
din Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că afacerea cu casele nu face doi bani. Între timp m-am apucat de altă meserie. De „moșii“. Cu moșiile, vezi, treaba se schimbă cu totul... Mai întii nu trebuie să-ți rupi pîngelele. Scrii un bilețel, așterni cum s-ar zice pe hîrtie tot ce e nevoie să știe mușteriu despre moșie, mușteriuului pleacă să vadă moșia — și cu ajutorul lui Dumnezeu, iese o afacere. Unde mai pui că aici nu te încurci cu niște calici. În asemenea afaceri stai de vorbă numai cu boieri, cu moșieri, cu prinți. O să mă întreb : de unde pînă unde eu la prinți ? Aici e o istorie întreagă !... Așa cum știi, n-am voie să locuiesc în oraș. Și se întîmplă uneori ca poliția să dea deodată năvală în han, pe neașteptate, să facă puțină curățenie. Hangioaica, însă, are grijă să ne dea de veste din vreme, ca să ne risipim care încotro : unul la Boiberic, altul la Demiovka, altul la Slobodka. Dar se întîmplă uneori că nici hangioaica nu știe cînd are de gînd poliția să pună mîna pe noi — și atunci îți închipui că e prost al dracului ! Săptămîna trecută, cum ne găseam noi cu toții la han și dormeam, deodată auzim pe cineva că bate

în uşă. Sare hangioaica din pat speriată şi ne spune :

— Ascundeţi-vă repede !...

Şi începem să alergăm ca smintiţi, să ne ascundem unde s-o nimeri. Care în pivniţă, care în pod — şi eu la mijloc. Numai decît după mine se caţără încă unul, de felul lui din Cameneţ. Cum stau eu aşa, mai mult mort decît viu, pitit într-un colţ, aud cum ceta din Cameneţ geme, săracu de el.

— Ce gemi ? îl întreb eu în şoaptă.

— Vai de capul meu ! zice el. Mi-am lăsat hîrtille sub pernă. Mi-e frică să nu pună cineva mîna pe ele !

— Ce fel de hîrtii ? zic.

— Nişte hîrtii de mare preţ. Toate la un loc fac, una peste alta, cam vreo jumătate de milion.

Cînd am auzit că-mi vorbeşte de jumătate de milion, m-am tîrît încetişor pînă la el şi l-am întrebat :

— De unde la dumneata atîtea hîrtii şi, ce fel de hîrtii sînt ?

— E vorba de nişte moşii ! face el. Am moşii în gubernia Volhinia, nişte moşii mari... cu pămînturi bogate, cu boi, cu cai, cu oi fără şir şi mori de apă şi vii şi livezi şi tot ce vrei şi ce nu vrei !

Vorbele astea mă fac să mă dau mai aproape de el.

— De unde la dumneata atîtea moşii... şi încă moşii atît de bogate ?

— Moşiile astea nu sînt ale mele. Sînt ale unor boieri. Dar mi-au fost date mie pe mînă, să le vînd. De asta am şi venit aici cu toate hîrtille şi registrele lîr. Ce crezi, n-o să le pierd ?

— Doamne ferește ! zic. Cui îi trebuie lucru străin ? Numai Dumnezeu să ne ajute să nu se cațere poliția pînă aicea, în pod !

Dar pînă una alta, îl pipăi :

— Ei, și ai făcut ceva cu moșiile dumitale aici ?

— Nu ! zice el. Deocamdată nimic. Mi-e frică de misiții de aici. Sînt niște mincinoși fără pereche. Nu sînt în stare să scoată o vorbă din gură fără să mintă. Poate cunoști dumneata vreun misit de moșii ca lumea și mai cu seamă cîstit, nu unul care minte.

— Ah, zic eu, cu cea mai mare plăcere. Chiar eu sînt misit de moșii. Adică în viața mea n-am făcut misiție de moșii, dar ce-are a face ! Numai să dea Dumnezeu să-mi pice un mușteriu cumsecade în mînă, că nu-i cine știe ce mare ispravă să „fac“ și o moșie !

— Văd, zice el, că am de-a face cu un om cîstit. Dacă e așa, hai să batem laba. Jurăm că rămîne între noi și-ți spun unde se află moșiile mele și ce se găsește pe pămînturile lor.

Pe scurt, am făcut, cu ajutorul lui Dumnezeu, o afacere, adică am făcut tovărășie cu el în toate afacerile pe care le vom încheia de aci înainte. El pune în „combinația“ asta toate moșiile lui și eu mușterii mei. Dar, fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor și tuturor în parte, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Spaima pe care am tras-o la han a fost de pomană. Un vecin a bătut din greșeală la noi în

fereastră și noi am rupt-o de fugă ca niște nerozi. Dar din asta vezi că așa cum orînduiește Dumnezeu lucrurile, așa este bine. De pildă, dacă vecinul n-ar fi bătut în fereastră, nu ne-am fi speriat și eu n-aș fi fugit în pod și nu l-aș fi cunoscut pe omul acela din Cameneț și n-aș fi știut nici de moșii, nici de prinți. Acuma, îmi lipsește numai un dram de noroc.

Tot bărbatu-tău

X

*Seine Șeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeț*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii și întii îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu că a dat peste mine o tuse, pe madamele tale din Iehupeț s-o dea Dumnezeu. Am început să beau lapte de capră și am fost la doctor. În anii ăștia din urmă, doctorii mi-au stors atîtea parale, că ar face bine să boalească ei împreună cu farmacistul. Noroc că s-a deschis la noi o farmacie nouă, așa că mai am cum să mă tocmesc. Să fie într-un ceas bun cu noua ta meserie, cu moșiile și cu prinții tăi. Cum

mi se joacă ei cu afacerile ! În fiecare zi cîte o afacere nouă. După ce că e așa de isteț și așa de plin de noroc, mai și strîmbă din nas și mai caută și cusururi. Vorba mamei : „Cînd fata nu știe să țopăie zice că lăutarii nu știu să cînte“. Tare mă tem, Mendel, că o să încerci atîta cu afacerile, pînă ai să ajungi să vinzi chibrituri pe stradă, ca Hună al mătușii Sosi, care a plecat în America, unde a crezut că umblă cîinii cu covrigi în coadă, așa cum crezi tu pînă în ziua de azi că umblă la Iehupeț. Și acuma, Hună trimite de acolo niște scrisorele atît de jalnice, că ar putea să facă pînă și pietrele să-i plîngă de milă. El scrie că acolo, în America, fiecare trebuie să lucreze din greu, pînă îi ies ochii din cap, altminteri poate să crape de foame și tot n-o să-i întindă nimeni o bucățică de pîine. Frumoasă țară, arză-o-ar focul împreună cu Iehupețul tău. Mare chilipir pe voi, vorba mamei : „Dacă ai pîine, să nu te apuce pofta de turtă dulce“. Să facă Dumnezeu cel puțin minunea să nu aud în curînd despre tine ceea ce se aude despre Hună al mătușii Sosi și încă și ceva pe deasupra, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Seindl

„Cerul și pămîntul — zice mama — și-au jurat ca nimic să nu se piardă pe lumea asta.“ A picat la noi un funcționar de la gubernie care tot scormonește și cercetează ca să afle unde sînt banii pe care Moise Mordhe i-a lăsat pentru binefaceri. Niște haimanale au arătat poliției că banii au rămas la chiabur și că chiaburul cunoaște so-

coteala, dar că banii s-au topit. Cum s-au topit ? Asta n-o mai știe nimeni ! Măcar de-aș ajunge să văd cum îl bagă la răcoare pe banditul ăsta, Dumnezeule !

XI

*Menahem Mendel din Iehupeț
căt-re nevastă-sa Șeine Șeindl din
Casilțca*

Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai vești bune, amin !

Află apoi că am pînă acuma moșii de peste un milion. Niște moșii o minune, cum nu s-a mai văzut de cînd lumea. O să mă întrebî desigur : de unde la tine atîta avere ? O să-ți răspund : cînd am venit la Bursă cu misitul de la Cameneț și am bătut toba că avem de vînzare moșii, au dat peste noi năvală o grămadă de misiți care aveau și ei moșii de vînzare și am făcut și cu ei o afacere — adică am schimbat moșii pe moșii. Asta înseamnă că noi le-am dat lor hîrțile moșiilor noastre și ei ne-au dat nouă hîrțile moșiilor lor. Dacă o să vindem noi moșiile lor, atunci nici nu încape vorbă că o să cîștigăm parale. Și dacă ei o să vîndă moșiile noastre, iar o să cîștigăm parale, așa că oricum o fi, de pierdut tot n-o să pierdem. În sfîrșit, stau și eu în rînd cu toți misiții și am ajuns,

cu ajutorul lui Dumnezeu, un misit între misiții cei mari și m-așez și eu, în sfârșit, la „Semedeni“ ca oricare altul, în jurul mesuțelor de marmură, ca la Odesa și beau cafea cu franzeluțe cu lapte, cum se obișnuiește aici, că dacă nu bei, vine unul și te dă afară. Bursa adevărată este aici la „Semedeni“. Aici se adună toți misiții. Totdeauna este aicea o gălăgie, o hărmălaie, un balamuc. Toți vorbesc laolaltă, rid, dau din mîini, uneori se iau la ceartă, apoi vin între oameni să se judece, fiindcă la împărțirea „cartajului“ trebuie să fie totdeauna vorbă și pretenții și injurături și palme — și eu la mijloc ! Dar fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, soacrei și socrului, fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel.

Una din moșiile mele se află în gubernia Volhinia și are un palat. Și palatul ăsta are șaiszeci și șase de odăi cu pereții, tavanul și dușumeaua numai din oglinzi. Și o grădină căreia i se zice „rangerei“ și în care iarna și vara cresc lămii și portocale. Unde mai pui caii și trăsurile care se găsesc acolo ! Și toate astea se vînd. Dacă s-ar îndura Dumnezeu să-mi trimită niște mușterii ca lumea, cine ar mai fi atunci de o seamă cu mine ! Păcat că afacerea are un cusur : misiții de moșii sînt mai toți mincinoși. Le place să spună că albul este negru și negrul e alb. Dar ce poți să-i faci ! Ca să scoți o bucată de pîine, trebuie să mai și minți uneori.

XII

*Şeine Şeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeţ*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii şi mai întii îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu că am început să scuipe sînge din pricina scrisorilor tale. Mi-e ruşine să arăt cuiva cele ce-mi scrii. Vorba mamei, să-mi trăiască : „Durerea cea mai mare este aceea pe care n-o poţi mărturisi“... Te întreb şi eu : ce rost are să stai cît e ziulica de mare la „Sime-Dina“ ceea (ce-i Sime Dina asta, fir-ar a dracului să fie ? La noi a fost una Sime Dina, dar a murit de mult) şi să bei cafea cu franzeluţe cu lapte, parcă ar fi în fiecare zi sărbătoare la tine ? Mare bucurie pe capul lui, că are de vînzare moşii cu şaizeci şi şase de odăi, şaizeci şi şase de bube să li se aşeze duşmanilor mei pe vîrfurile limbii ! Fiindcă ce-i pasă lui acolo, la Iehupeţ, că eu am aici de furcă zi şi noapte cu copiii lui ? Uite, chiar ieri, Leicuţa, minca-o-ar mama, s-a luat la bătaie cu Moise Herşolă, să-mi trăiască şi l-a izbit cu o furculiţă în obraz, noroc că nu l-a nimerit în ochi. Dar de ce să mai pierd vremea cu el, dacă tot ce-i spun, lui îi intră pe-o ureche şi îi iese pe cealaltă ! Ai mai văzut un ticălos ca el ? Eu scriu şi scriu şi plesnesc tot scriind şi el îmi stă la mama dracului, la Iehupeţ şi bea cafea cu franzeluţe cu

lapte și se uită cum își trag misiții palme unul altuia, acolo, la Bursă. Măcar de-ar da Dumnezeu să-i treacă unuia prin minte să te ia și pe tine la palme, așa cum ți se cuvine, poate ți-ar veni mintea la loc, cum îți dorește mult noroc cu adevărat credincioasa ta nevastă
Seine Seindl

Poți să fii fudul, Mendel, cu „stecrații“ tăi — de nas să le fie ! S-auzi ce se petrece la noi în târgușor cu cei doi doctorași ai noștri, doctorul Chicătură și doctorul Vătămătură... Se iau de păr unul pe altul. Doctorul Chicătură s-a apucat și l-a pîrit pe doctorul Vătămătură, că doctorul Vătămătură a otrăvit un copil. S-a apucat doctorul Vătămătura și l-a pîrit pe doctorul Chicătură că împreună cu Feivel agentul, a înscris un mort la societatea de asigurare „Iakir“. S-a apucat doctorul Chicătură și l-a pîrit pe doctorul Vătămătură, că doctorul Vătămătură... dar să-i ardă focul pe amîndoi, să dea Dumnezeu, că unul nu-i mai bun decît celălalt.

XIII

*Menahem Mendel din Iehupeț
căt-re nevastă-sa Seine Seindl din
Casrilișca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Seine Seindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai vești bune, amin !

Află apoi că acuma fac afaceri numai cu pădurî, fiindcă o moșie fără pădure e ca o casă fără hodgeag. Toată frumusețea unei moșii este pădurea. De pe urma pădurilor mulți dintre ai noștri s-au îmbogățit. Au făcut milioane. O să mă întrebi desigur : de unde ai tu păduri ? Ei, uită-te, vezi cum știe să te ajute Dumnezeu cînd vrea. De îndată ce am ajuns misit de moșii și am început să mă bag printre misiți, am intrat în vorbă cu un misit dintre cei mari. Și-mi spune :

— Ei, ia să văd ce marfă ai !

M-apuc și scot hîrtille, un pachet întreg de hîrtii, ca să vadă că am moșii care fac un milion șapte sute de mii de ruble. Zice el :

— Să nu-ți fie cu supărare, dar toate moșiile dumitale nu fac nici cît o ceapă degerată.

Îl întreb, bineînțeles :

— De ce ?

Zice el :

— Fiindcă toate moșiile dumitale sînt moșii goale, rase ca în palmă... cer și pămînt... și iar cer și pămînt. Dar pădurile ? Unde-s pădurile ? La ce bun o moșie, cînd nu are pădure ? De ce taci ? Pădure, să-mi dai pădure !

Am înghițit în sec. Îmi era și rușine de mine însumi, că umblu cu o marfă care nu-i marfă.

— Dacă-i așa, îi răspund, atunci dă-mi o moșie cu păduri, fiindcă am un mușteriu bun.

— Oh, face el, cu cea mai mare plăcere ! Am, zice el, pentru dumneata o pădure în care n-a călcat picior de om. Acolo, zice el, se găsesc niște copaci, uite așa... că nu s-a mai văzut așa ceva de cînd lumea și pămîntul ! Niște stejari groși și înalți pînă-n nori, de o parte linia de cale ferată și de cealaltă un iaz. Dar ce fel de iaz, zice

el, crezi dumneata ? Uite, aici e pădurea și aicea iazul. Tai copacul și... poc !... cade în apă !

Cum am auzit vorbele astea, am și alergat în oraș să caut un mușteriu potrivit. Și m-a ajutat Dumnezeu și am pus mîna pe unul. De urma lui am dat, bineînțeles tot printr-un misit. Și misitul ăsta printr-alt misit. Dar n-are a face, numai să dea Dumnezeu ca afacerea să fie afacere, că o să ne ajungă la toți. În sfîrșit, cînd am venit la mușteriu și i-am arătat că am o pădure așa și așa, întocmai cum scrie la carte, de o parte linia de cale ferată, de cealaltă iazul, tai copacul și poc !... cade în apă — afacerea i-a plăcut numaidecît. Și a început îndată să mă descoase și să mă întrebe cum se cheamă pădurea și unde se află și ce copaci cresc acolo și cît de înalți sînt și cît de groși sînt și de unde încep crengile și cum poți să ajungi pînă la pădure... și cum e drumul și dacă acolo sînt zăpezi mari iarna. Ce să-ți spun, m-a potopit cu întrebările, că n-am apucat să scot o vorbă măcar. Tocmai la urmă îmi spune :

— Ce să ne pierdem vremea degeaba ! Dumneata adă-mi hîrțiile, să văd și eu ce are pădurea aceea și o să vorbin după asta !

Zic :

— La ce-ți trebuie hirtii ? Uite, dau o fugă și ți-l aduc îndată chiar pe stăpînul pădurii cu pricina ! nu-i mai bine decît o mie de hirtii ?

Și mă reped după cela cu pădurea, îl apuc de braț și-l aduc la client acasă. Dar cum s-au văzut, au început amîndoi — și stăpînul pădurii și mușteriu — să rîdă așa, că-mi venea să cred c-o să plesnească de atîta ris, și unul și celălalt.

— Țsta-i stăpînul pădurii ? mă-ntreabă mușteriul.

— Țsta-i mușteriul care vrea să cumpere pădurea ? mă-ntreabă stăpînul pădurii.

În clipa asta se deschide ușa și-mi intră doi inși care, fără vorbă multă, trag măsuta la mijloc, scot cărțile de joc și tusp patru se așază să facă o macă... și afacerea cu pădurea este amînată pentru a doua zi.

Și fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente socrului și soacrei și copiilor, să trăiască și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

XIV

*Șeine Șeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeț*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii și întii îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu că viața mea nu-i viață, vorba mamei : „Decît cu o căruță ca asta, mai bine umbli pe jos“. Îmi închipui — vai de viața și de zilele mele — ce soi de oameni sînt negustorii ceia ai tăi, dacă atunci cînd se adună să vorbească despre o pădure, care face mii de milioane, lasă totul baltă și mi se așază o noapte întreagă să joace maca, măcă-i-v-ar așa în cap cum îmi măcăie mie în inimă, cînd mă apucă blestemata ceea de tuse ! Vai de mine și de mine, ce mi-a fost dat să trăiesc, dacă bărbatu-meu, care habar n-avea măcar cum arată o carte de joc, îmi vorbește acum de jocuri de cărți. Altceva nu-ți mai lipsește, Mendel, decît să ajungi cartofor la bătrînețe ! Păduri ! Iaca păduri. De unde și pînă unde la tine păduri ? Ai văzut în viața ta măcar o singură dată cum crește un copac ? Vorba mamei : „Unde s-a mai văzut rabin, să facă negoț de porci !“ Tare mă tem că din pădurile tale o să-ți iasă tot atîta cît ți-a ieșit din toate afacerile tale, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Seine Seindl

Toată lumea îți poartă de grijă. Săptămîna trecută vară-ta Creindl, lua-o-ar dracu s-o ia, se întîlnește în piață, la pește, cu mama și începe să mă jelească și să mă bocească, arză-o-ar focul ! De ce, zice ea, nu mă despart de tine și să se isprăvească o dată. Cred că-ți închipui că mama n-a tăcut și a știut ce să-i răspundă. N-a înjurat-o, n-a repezit-o, nu i-a spus nimic, ci doar i-a aruncat, așa, o vorbă, cum știe ea : „Decît un ciob nou mai bine o oală

veche". Și i-a mai spus mama și altele, că nenorocita aceea de Creindl a șters-o, fără să mai scoată un cuvînt.

XV

*„Mahem Mendel din Iehupet
căt-re nevastă-sa Seine Șeindl din
Casrilifca*

Neprețuitei, istetei și preacuratei mele neveste Seine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, *amin* !

Află apoi că din afacerea cu pădurea nu s-a ales nimic. N-a fost nici tu pădure, nici tu copaci, nici tu iaz — apă de ploaie ! Degeaba l-am mai ameuțit pe altul și m-am ameuțit și pe mine. Degeaba mi-am rupt picioarele și mi-am stricat ciubotele. Am înțeles numaidecît că pădurile nu sînt pentru mine și că nu-i de obrazul meu să am de-a face cu niște porci și niște mincinoși cum sînt ăștia. Ei sînt în stare să-ți născopească cine știe ce năzdrăvanie, ca să intri apoi în pușcărie din pricina lor. Și ce crezi că am făcut ? M-am apucat îndată de altă afacere : rafinării (adică fabrici în care se face zahăr). Asta e cea mai bună afacere din ziua de azi. Ai noștri cumpără rafinării și misiții cîștigă parale. Este aici un misit care s-a băgat pe la frații Radomișl și le „face“ în fiecare săptămînă cîte două-trei rafinării. De fiecare dată pune mîna

pe cîte zece, cincisprezece mii de ruble și la fiecare sfîrșit de săptămînă pleacă acasă să-și vadă nevasta și copiii. Ce vrei mai mult ? Niște băieți de prăvălie au ajuns negustori de rafinării, au ceasuri de aur, vorbesc nemțește, au început să se simtă bolnavi de ficat, își trimit nevestele la băi — mă rog, au ajuns niște „stercați“, de să te sperii. În sfîrșit, o singură afacere a mai rămas în picioare azi la Bursa din Iehupeț : rafinăriile. Toți mișiții „fac“ rafinării — și eu la mijloc ! O să vrei desigur să știi de unde și pînă unde am intrat eu într-o atît de „fundamentală“ afacere... de care n-am auzit în viața mea pînă acum. Stai să vezi cum știe Dumnezeu să-ți ajute cînd vrea. De o bucată de vreme am încetat să mai intru la „Semedeni“ (nu așa cum scrii tu „Sime-Dina“ — fiindcă e bărbat, nu femeie). Și nu i-am mai călcat pragul, nu fiindcă m-am certat cu el, ci fiindcă mi s-a făcut silă de atîta cafea și franzeluțe cu lapte — și fiindcă, pe deasupra, îmi mai lipsea și mărunțișul... și am început să mă plimb ca toți ceilalți de o seamă cu mine, pe stradă. Și m-am plimbat atîta în lung și în lat, pînă mi-a pus Dumnezeu în față un misit de rafinării, după cît se pare un om foarte cinstit, care face niște afaceri grozave. El zice că are peste tot ușa deschisă, pînă și la Brodski.

— De unde ești dumneata ? mă întreabă el.

— De la Casrilifca, zic, adică de felul meu sînt din Iampol, zic, de crescut am crescut la Mazepovca, de însurat m-am însurat la Casrilifca și afaceri fac în Iehupeț.

— Ce-i Casrilifca asta ? întreabă el. Un sat sau un tîrgușor ?

— De unde târgușor ? E un târg în toată legea.
 — Și au voie evreii să stea acolo ?
 — Și încă cum au voie ! zic.
 — Ei, și un iaz, zice el, se găsește pe la voi ?
 — Și încă ce iaz ! „Puturoasa“ îi zic.
 — Ei, și cale ferată ceva se găsește pe acolo ?
 — Se găsește, cum să nu ! Cam la vreo șapte-zece de verste depărtare... Dar de ce întrebi ?

— Dă-mi mîna, zice el, că asta rămîne între noi ! Pot să-ți dau o veste bună, reb Menahem Mendel... În curînd o să ciștigăm amîndoi parale, dar știi, parale, să tot stai să numeri ! Chiar acu, zice el, mi-a trecut prin minte că s-ar putea face o afacere cum nu se pomenește decît o dată în o mie de ani... Stai să vezi ! Fiindcă azi mușterii pentru rafinării sînt cît păr în cap... că alte rafinării nu se găsesc... cîte au fost le-au luat frații Radomișl... și mai multe n-o să se vîndă... apoi fiindcă toată lumea s-a apucat să ridice rafinării noi... și fiindcă în sate evreii nu pot să intre... se caută locuri pentru rafinării numai în târgușoare, adică acolo unde se dă voie evreilor să locuiască. Ei, acumă înțelegi dumneata pentru ce a făcut Dumnezeu Casrilifca dumitale ? Pentru ca să se poată ridica acolo o rafinărie ca asta ! Și fiindcă, așa cum mă vezi, am un mușteriu care vrea să zidească o rafinărie cam de vreo jumătate de milion de ruble, dar n-am găsit pînă acumă un târgușor potrivit, fii bun și spune-mi : nu cumva știi dumneata cu cine aș putea sta de vorbă și dacă se găsește sfeclă destulă în târgușorul dumitale și dacă ar fi pe acolo un loc potrivit unde am putea clădi rafinăria ?

— O ! Cum nu ! zic. Cu cea mai mare plăcere ! Am acolo, zic, o nevastă, să-mi trăiască și un so-cru și o soacră și o mulțime de neamuri. Mă așed chiar acu să le fac o scrisoare și poți fi sigur, zic, că o să-mi răspundă îndată la tot ce o să-i întreb.

De aceea, dragă nevastă, îți scriu și te rog vorbește cu Azriel și cu Moșche roșul, care se învîrt printre boieri, ca să-i tragă de limbă dacă se poate găsi un loc nimerit și cîtă sfeclă se poate avea și cîte parale trebuie să coste și să-mi răspunzi îndată printr-o scrisorică, fiindcă aici, mă-nțelegi, e rost de ceva gras, cam la vreo zece-cincisprezece mii de ruble pe puțin. Și fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci, să ne dea Dumne-zeu noroc și sănătate. Complimente fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

L-am întrebat pe misitul de astăzi, cine are de gînd să facă rafinăria și am aflat că este vorba chiar de unul din frații Radomișl, un mușteriu care stă ca pe cărbuni să facă afacerea, fiindcă toți din familia asta a Radomișlilor ard după rafinării, poate să fie chiar și o moară de vînt, numai să aibă un coș și să fluiera. De aceea trag nădejdea că afacerea asta va fi, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-adevăr o afacere și că o să cîștigăm, cu voia Celui-de-sus, parale destule, cu toate că sîntem mai mulți tovarăși, cred că vreo zece. Dar las' să dea Dumnezeu să se facă afacerea... Tu știi doar că nu sînt un om lacom !

Tot bărbatu-tău

XVI

*Seine Şeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeţ*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii şi întii îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu că ţi-am citit şi ţi-am răscitit toată povestea şi n-am înţeles nici o boabă din tot ce mi-ai înşirat pe hîrtie — aşa că nici nu ştiu ce vrei. Mă-ntrebi dacă este aici loc ? Îţi răspund că în cimitirul cel nou este loc destul, c-ar putea ajunge şi pentru jumătate de Iehupeţ. Şi ce mă întrebi de sfeclă ? Dacă ţii la întrebări, de ce nu întrebi şi de varză şi de păstîrnac şi de hrean ? Apoi iazul ! Avem aici un iaz, de cap să le fie tovarăşilor tăi !... În ajun de Paşti e bragă, nu apă... şi vara, e verde ca iarba. Tare aş vrea ca oamenii tăi de treabă din Iehupeţ, care sînt bolnavi de stomac, să poftască aici să guste apa noastră cam prin iulie. Nu, Mendel, las' mai bine să bolească ei acolo în Iehupeţ, că noi putem s-o ducem şi aşa, fără fabricile lor. Scoate-ţi o dată din cap toate prostiile astea. O să vinzi fabrici, tocmai aşa cum ai vîndut şi păduri şi moşii şi case şi zahăr. Poţi să fii sigur de pe acuma că n-o să întorci bine capul şi fabricanţii tăi o să te dezbrace pînă la piele, fiindcă ai fost un nenorocit, şi o să rămii un nenorocit, cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Şeindl

XVII

*Menahem Mendel din Iehupeț
către nevastă-sa Şeine Şeindl
din Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că afacerea cu rafinăria a murit. A dat peste ea o „criză“, că au început rafinăriile să se tăvălească pe străzi, atît de multe sînt și nu se găsesc mușterii. Lumea, mă-nțelegi, s-a îndopat cu rafinării și a cam întrecut măsura, iar banii sînt scumpi și zahăr e peste tot, fiindcă s-a fabricat atîta zahăr, încît nu mai știi ce să faci cu el, că-ți vine să-l azvirli la gunoi. Afacerea s-a dus dracului, fabricanților le ies ochii din cap după un ban, capitaliștii nu vor să miște un deget, misiții umblă ca niște curci plouate, fără să facă nimic — și eu la mijloc. Dar tu vei fi crezînd poate că e sfîrșitul pămîntului ! Să n-ai nici o grijă — Dumnezeu e Dumnezeu și Iehupeț e încă un oraș mare. Oameni ca mine, slavă Domnului, nu se pierd niciodată. Dimpotrivă, am început să nădăjduiesc că de abia de aci înainte o să înceapă, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-mi meargă mai bine, fiindcă sînt pe cale să fac o afacere la care trebuie să cîștig, numai partea mea, cam la vreo unsprezece mii de ruble. Afacerea pe care o fac se ridică la vreo zece milioane și poate chiar mai mult de zece mi-

lioane, că nici nu-i mai poți măsura prețul, atât de mare și de grozavă este. Auzi ! E vorba că ar fi acolo pământ în care se găsește aur. Unde mai pui argintul și fierul și arama și plumbul și argintul viu ! De cărbuni și de piatră nici nu mai vorbesc. Afară de asta se mai găsesc acolo cîmpii și păduri și atîtea, și atîtea alte bogății, cum numai în povești poți întîlni. Și pentru toată afacerea asta, se cere, una peste alta, cam la vreo trei sferturi de milion. Un chilipir ! Ce zic chilipir ? Parcă ar fi de furat. Un singur cusur are : e puțin cam departe. Adică tocmai în „Simberia“. Și ca să ajungi acolo, trebuie să umbli vreo trei săptămîni în șir, fiindcă nu este tren. Cu cine poți să încerci să faci o asemenea afacere ? Bineînțeles cu Brodski ! Da, dar cum dracu răzbești pînă la Brodski ? Mai întîi stă la ușă un paznic cu nasturi și se uită la tine să vadă cum ești îmbrăcat. Cum vede că porți un caftan ceva mai așa, te pofteste să nu mai încurci drumul. Și dacă Dumnezeu îți ajută să scapi din mîna ușierului, stai șase ceasuri pe scări și aștepți poate s-o îndura Cel-de-sus să dai ochi cu Brodski — și dacă apuci, în sfîrșit, ceasul cel mare să-l zărești de departe, îți trece în zbor pe la nas, că pînă te miști, dumnealui s-a și urcat în trăsură și mai pune mîna pe el, dacă poți. Așa că fii bun, te rog și mai vino și-a doua zi. A doua zi, iar începe povestea. Ce vrei, un om cu atîtea afaceri pe cap, cîte are el... După cum vezi, nu poți să ajungi cu una, cu două pînă la Brodski. Dar am nădejde în Dumnezeu că o dată și o dată o să mă găsesc față

- în față cu el — și atunci o să fie bine. Dar fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți

istorisesc de toate mai cu de-amănuntul. Pînă
atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate.
Complimente copiilor și fiecăruia în parte, de la
bărbatu-tău
Menahem Mendel

XVIII

*Seine Şeindl din Casrilişca lui
Menahem Mendel din Iehupeş*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vesti-
tului, învățatului meu bărbat, Menahem Mendel
— rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii veci-
lor !

Mai întîi și întîi, îți fac cunoscut că ne găsim cu
toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate.
Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din
partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd, îți scriu că soră-mea Ghitl a
rămas văduvă cu șapte copii, unul mai mic decît
celălalt. Cumnatu-meu, Dumnezeu să-l ierte, a
murit din pricina unei măsele — adică, la drept
vorbind, n-a fost niciodată prea sănătos. Avea obi-
ceiul să tușească de multe ori cu sînge. Cu toate
astea am crezut c-o să se mai chinuiască așa, o
bucată de vreme. Și cînd colo se apucă să-și scoată
un dinte la Şmelche felcerul și mi se întinde în
pat și moare. Deocamdată, Ghitl, săraca, bocește
într-una, de răstoarnă pămîntul cu vaietele
ei. Poți să fii sigur că dacă murea săraca soră-mea
Ghitl și dacă rămînea Zalman Meer văduv, el n-ar
fi plîns atîta după dînsa și după cîteva săptămîni

s-ar fi grăbit să aducă plocon copiilor lui o mamă vitregă de la Bardicev. Când spun asta, mă gîndesc la toți bărbații, lua-v-ar dracu mai bine pe voi, decît pe nevestele voastre ! Unde s-a mai pomenit ca un tată de copii să-și bage în cap un sticlete : milioane ! Auzi ce noroc a dat peste el : stă la ușa lui Brodski ! Sînt sigură că mai departe de ușa n-o să răzbești. Zău că-i păcat de ciubote !... Uite, iaca, acuși se apucă Brodski să scoată milioane din buzunar și pornește într-un suflet înspre Simberia, de ce ? Fiindcă Menahem Mendel a auzit, chiar cu urechile lui, că acolo, undeva, unde și-a întărcat dracu copiii, înoti în aur și argint viu. Vorba mamei : „Un surd a auzit cum un mut a povestit că un orb a văzut cum un șchiop a luat-o la goană“. Dar eu știu de pe acum că în scrisoarea următoare o să-mi scrii, desigur, că nici din afacerea asta grozavă nu s-a ales nimic. Și mai știu că dacă după aceea, o să se ivească iar cine știe ce lepădătură și iar o să-ți înșire o poveste că o vacă a zburat peste acoperiș și s-a ouat... tu iar o să te aprinzi și iar o să începi să alergi pe străzi ca un smintit. Dar dacă te-ai trezi o dată din visurile tale neroade... și ți-ai aduce aminte că ai nevastă, să-ți trăiască și copii mici care te așteaptă cu zeci de ochi, ca pe un Dumnezeu, să te vadă o dată acasă, nu te-ai mai tăvăli prin tîrguri străine și nu te-ai mai ține de toate prostiile, că mi se întorc mâțele pe dos numai cînd te aud că-mi vorbești de ele. Tot nu te-a învățat minte destulă Iehupețul ăsta, arză-l-ar focul, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Seindl

Auzi, istorie ! Pe Meer al lui Meşulem îl cunoşti ? Are o fată, Sprinţală, o fetişcană voinică, puţin cam trecută, dar cuminte şi vrednică. Şi s-a îndrăgostit de ea unul care umblă din casă în casă şi vinde cărţi cu poveşti şi „romanse“. Şi Sprinţală s-a repezit la cărţuliile astea ca la nu ştiu ce şi a citit din ele, se zice, cam la vreo sută — şi de atunci, săraca de ea, e puţin cam sărită. Tot vorbeşte într-una... vorbe fără şir, pe care nimeni nu le poate pricepe... Zice că n-o mai cheamă Sprinţe, ci Berta şi că aşteaptă în fiecare clipă să-i sosească unul pe care-l cheamă „Lord“ şi care are s-o răpească prin fereastră şi are s-o care cu el cine ştie unde, tocmai la mama dracului, la Londra şi de la Londra la Stambul... Ei, să nu-i ardă focul pe ceia care nascocesc toate năzdrăvăniile astea, bune numai să sucească mintea copiilor ?

XIX

*Menahem Mendel din Iehupeţ către
nevestă-sa Şeine Şeindl din
Casrilifca*

Nepreţuitel, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sint, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin !

Află apoi că avem o zi mare. Să auzi poveste. Cînd m-am apucat să umblu pe la Brodski, toată lumea de la Bursă a început să se uite la mine cu alţi ochi. Şi au început să se înghesuie în mine

toți miștii, cu mii de afaceri : case și moșii și păduri și căi ferate și rafinării și fabrici de milioane — toate pentru Brodski. Printre miștii ăștia sînt cîțiva pripășiți pe aici nu de mult. Unul poartă un frac și altul are un nume așa de urît, încît mi-e rușine să ți-l scriu... Și ăști doi miști mă opresc în drum într-o zi, cînd veneam de la Brodski și acela cu fracul îmi vorbește așa :

— Ascultă, reb Menahem Mendel, ce-am vrea să-ți spunem. Am auzit că te învîrți pe la Brodski. Din partea noastră, să-ți ajute Dumnezeu. Ce avem noi cu dumneata ?

— Ei și ? zic. Ce vreți ?

— Ce să vrem ? zice el. Vrem ceea ce vrea oricare mișit. Vrem să cîștigăm. Sîntem și noi miști, avem și noi afaceri... ce mai întrebi ? Dacă o fi să facem ceva, să facem împreună... Las' să fie un cîștig mai mic, numai cîștig să fie !

— Să mă iertați, zic. Ce atita vorbă ! Mai bine, spuneți-mi ce afaceri aveți ! Nu trebuie să vă fie rușine !

— Avem, zice el, cu ajutorul lui Dumnezeu, o grămadă de afaceri : avem cărbuni în gubernia Poltava, avem fier în districtul Kaniev, avem o moară arsă în Periaslav, avem niște mașini nou-nouțe, pe care le-a născocit unul de-ai noștri din Pinsk... apoi mai avem un boier care vrea să dea în schimb o pădure pentru o fabrică și pe unul de-ai noștri care vrea să cumpere o casă mare în Iehupeț fără parale... și apoi moșii, păduri... Poate ai mușterii și-o să-ți dăm moșii. Ori poate ai moșii... și-o să-ți dăm mușterii !

— Nu, zic, cu moșii și păduri nu mai fac afaceri. S-a isprăvit. M-am ars o dată, mi-ajunge. Destul cu moșiile ! Mi-am dat cuvîntul că n-o să mai pun mîna pe moșii și păduri !

— Ei, lasă ! face cel îmbrăcat în frac. Parcă toate afacerile sînt la fel ? Uite, avem acum o moșie în Caucaz, o moșie cu petrol... Adică un pămînt din care țîșnește petrol. Țîșnește și țîșnește și nu mai încetează să țîșnească. Se spune că pămîntul acela poate să arunce un milion de puzi de petrol într-o singură zi.

— A, dacă e așa, zic, atunci e altă gîscă. Așa îmi mai vii de acasă ! Uite, vezi ! Asta zic și eu că-i o afacere. Asta poți să mi-o dai pe seamă.

Și am intrat tustrei la „Lăptăria evreiască“ (nu mă mai duc la „Semedeni“, fiindcă de acolo te dă afară, ci mă duc la „Lăptăria evreiască“, unde tot te simți parcă mai acasă, la tine, între ai tăi și poți să stai și să vorbești și să faci tot ce-ți place) și am pus la cale afacerea și am făcut tovărășie și cînd a trebuit să scriem toate astea pe hîrtie, cei doi misiți mi-au mărturisit că la afacerea asta mai sînt și alți cîțiva tovarăși : unul cu niște buze groase, un altul galben de parc-ar avea gălbinare și care face afaceri cu ceasornice, un mincinos fără pereche, de să te ferească Dumnezeu, un al treilea cu nas roșu, plin de negi și încă unul, un văduv. Cînd am auzit că sînt atîția tovarăși, treaba nu prea mi-a plăcut. Da' cel cu fracul mi-a vorbit atîta și mi-a împuiat capul cu atîtea pilde din *Biblie*, încît a trebuit să-i primesc pe toți în afacere și să-i las și pe ei să iscălească învoiala dintre noi. Se înțelege că între tovarăși trebuie să fie și ciorovăială. Fiecare zicea că lui i se cuvine o parte mai mare... Dar în sfîrșit, gata ! Dumnezeu să-mi ajute să fiu așa gata cu Brodski, cum sînt gata cu misiții și atunci n-o să fie rău de loc, fiindcă la o asemenea afacere, ar fi o adevărată rușine să nu cîștigi cel puțin un milion de ruble... M-am hotărît, dacă se face afacerea, să-mi

îchiriez îndată un birouaş pe Nikolaevski şi să
ajung, cu ajutorul lui Dumnezeu, un mare misit.
Şi fiindcă am treabă şi nu am vreme, o scurtez.
Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea urmă-
toare o să-ţi scriu de toate, mai cu de-amănun-
tul. Pînă atunci, să ne dea Dumnezeu noroc şi să-
nătate. Complimente copiilor, să trăiască şi
fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Aveam de gînd să-ţi scriu despre ceva care îmi
stătea foarte-foarte mult la inimă, dar am uitat.
Aşa că rămîne, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru
rîndul viitor.

XX

*Seine Seindl din Casrîlfca lui
Menahem Mendel din Iehupet*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vesti-
tului, învăţatului meu bărbat, Menahem Mendel
— rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii veci-
lor !

Mai întii şi întii îţi fac cunoscut că ne găsim cu
toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănă-
tate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi
din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu pe scurt, fiindcă nu mă
mai țin puterile să stau de vorbă cu tine. Orice
ţi-aş spune, tot nu se lipeşte nimica de tine. Ai
ajuns, într-adevăr, un om mare între cei mari la

Iehupet, fiindcă, de !... stai doar la ușa lui Brodski și-ți curg milioanele. Cu toate astea nu trebuie să te ții așa de măreț. Milioanele sînt deocamdată la Brodski și s-ar putea întîmpla pînă la urmă, ca din pămîntul acela, în loc să țîșnească gaz, să nu țîșnească, să mă ierți de cuvînt, cine știe ce altceva și cînd o fi la o adică, să se sfîrșească toată afacerea cu sudălmi și cu palme. Și cine o să mă-mînce palmele ? Tu ! Așa că sfatul meu ar fi s-o ștergi din vreme de acolo și să vii îndată acasă. Uită ce a fost pînă acuma, chiar dacă te-am supărat cu un cuvînt mai tare. Vorba mamei : „Mai bine o palmă de la un prieten, decît o sărutare de la un dușman“. Și trimite-mi o depeșă și vino acasă, să se isprăvească o dată — cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Seine Seindl

Să-ți povestesc ceva — că numai despre asta se vorbește aici toată ziua. Îl cunoști doar pe Meer Motl al lui Moise Meer. Are o fetiță, Rațel — și-i o Rațel ceva-ceva, o Rațel lăbărțată că nu încape pe ușa — o mamzelă fudulă, nevoie mare și o dă numai pe franțuzește și nu stă de vorbă cu nimeni — îți închipui, cum să nu-i dea mîna, dacă e neam de măcelar. În sfîrșit, mereu i se vorbește de o altă partidă, partide cîte vrei și ea tot zice că nu vrea. Nici unul nu-i place. Vrea un logodnic fără cusur. Să fie și frumos și bogat și deștept — luna de pe cer. Pețitorii au muncit pe brînci să-i găsească ceva potrivit și în sfîrșit, i s-a adus mai zilele trecute, un băiat, o antică se zice, cu toate că e dintr-un tîrgușor, din Avrîci ! S-au adunat cuscii cu toții și fata și băiatul au fost lăsați sin-

guri într-o odaie, să se uite unul la altul. Îl întreabă fata pe băiat :

— Ce se aude pe la voi de Dreyfus ?

Zice el :

— Despre care Dreyfus ?

Zice ea :

— Nu știi despre care Dreyfus ?

Zice el :

— Nu ! Ce afaceri învîrte ?

Cînd a auzit vorba asta, fata a ieșit fuga din odaie și a leșinat. Și băiatul, săracu, a trebuit să plece înapoi, mofluz, la Avrîci... Să-l ia dracu pe el, s-o ia dracu pe ea, să-i ia dracu pe amîndoi. Te rog, lămurește-mă tu, că doar te învîrți printre oameni, cine-i Dreyfus ăsta că fierbe atîta lume întreagă din pricina lui.

XXI

*Menahem Mendel din Iehupeț
cître nevastă-sa Șeine Șeindl din
Casrilișca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că m-am despărțit de Brodski. Asta nu înseamnă, Doamne ferește, că m-am certat cu el. Dar am încetat să mă mai duc pe acolo. Ce-mi trebuie mie Brodski, dacă acum am de-a face cu Rotschild de la Paris ? O să mă întrebi,

desigur, de unde am ajuns eu, Menahem Mendel, tocmai la Rotschild de la Paris ? Vezi, asta este ! Tot din pricina Caucazului și din pricina gazului. Tot gazul care se găsește în Caucaz este al lui, cu toate că el șade la Paris. Ei și ce ? Ce legătură am eu cu toată afacerea asta ? Ai să vezi îndată că este o legătură. La noi, la Bursă, e un șmecher, unul Toidres. Acest Toidres a fost pe vremuri unul din cei mai mari „șpigulanți“. Când s-a întâmplat nenorocirea la Bursă și toți cei de acolo s-au curățat de parale, „șpigulanții“ cei mari și cu mine la mijloc ne-am făcut misiți. Toidres a plecat la Paris și învîrte acolo afaceri de milioane. Spre norocul meu, Toidres ăsta se află acum aici, la Iehupet. Fără să stau mult pe gînduri, am dat fuga la el acasă și i-am povestit că am un locșor în Caucaz de unde țîșnește o grămadă de gaz și fiindcă se cer multe parale, cred că afacerea asta ar fi foarte nimerită pentru Paris. Face Toidres către mine :

— Am un mușteriu !

Întreb :

— Cine e mușteriu ?

Zice el :

— Rotschild !

— Îl cunoști, zic, pe Rotschild ?

— Dacă-l cunosc, zice el, pe Rotschild ? Să avem, zice, noi amîndoi atîta, oîte afaceri am făcut cu el și cîte parale am cîștigat de pe urma lui.

— Să nu-ți fie cu supărare, zic, poate ai vrea, zic, să-i scrii lui Rotschild, la Paris ?

— Să-i scriu lui Rotschild la Paris, zice el, nu-i cîine știe ce mare lucru. Eu sînt cu el, uite așa, dar una cu alta nu are a face. Trebuie să avem hîrtii și un plan, altminteri nu se poate face nimic !

M-am repezit la tovarășii mei și i-am adus toate hîrtille de care are nevoie. Ei, îți place cum știe bărbatu-tău Menahem Mendel să pună, cu ajutorul lui Dumnezeu, la cale o afacere ? Acuma, să dea numai Dumnezeu să ne vină vestea cea bună de la Rotschild și atuncea ai să-ți dai seama cam cîte parale o să facă la mine toți misiții ăștia de la Iehupeț ! Un singur lucru mă supără : că deocamdată, nu-mi pică nimic, dar nimic — nici măcar un gologan de un covrig. Dacă ai vedea ce se petrece pe aici și cum aleargă lumea cu limba scoasă după parale ! În fiecare zi te aștepti la cîte un alt faliment. Dar nu te necăji, dragă nevastă, fiindcă toate au un sfîrșit. Pentru necazurile pe care le îndurăm, Dumnezeu o să ne răsplătească, poți să fii sigură, cu mari bucurii. Las' să vină numai răspunsul pe care îl aștept de la Paris și o să am eu grijă, cu voia Celui-de-sus și de mine și de tine și de copiii noștri, să fie sănătoși ! Și fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Cit privește cele ce-mi scrii despre Dreyfus, e o poveste tare frumoasă. Istoria s-a petrecut cam așa. La Paris, Dreyfus a fost căpitan, adică a fost un căpitan care se numea Dreyfus. Și Estherhazi a fost maior. (Un maior e mai mare decît un căpitan, ori poate tocmai pe dos, un căpitan e mai mare decît un maior.) Și Dreyfus era evreu și Estherhazi, maiorul, era creștin. Și a scris un

borderou, vreau să zic, maiorul Estherhazi a scris borderoul și a aruncat toată vina pe el, pe Dreyfus adică. Și s-a dus Dreyfus și a vrut să se dezvinovătească — și a fost osîndit să stea toată viața singur pe o insulă în mijlocul mării. S-a dus Zola și a făcut gălăgie și a arătat cu dovezi că nu Dreyfus a scris borderoul. Ce aveți cu el? Isprava e a maiorului, a lui Estherhazi. Și s-au apucat și l-au osîndit și pe el la pușcărie. Și s-a apucat Zola și a fugit. Și a mai venit unul, Pikar, un colonel și a început și el să zbiere și să facă gălăgie. A sărit atunci Mersi un general și încă unul Roșe, tot general și încă o mulțime de generali și au dat mărturii mincinoase despre Dreyfus. Și a început un război printre franțuji ca să fie adus Dreyfus înapoi. Și a fost dus la Ren, la judecată. Și a venit un avocat de la Paris. Și au vrut să-l împuște. Și l-au împușcat pe la spate. Dar el a făcut din toți generalii harcea-parcea. Cu toate astea Dreyfus a fost iar osîndit. Dar îndată i s-a dat drumul. Asta înseamnă, vinovat — dar și nevinovat, dacă-ți place. Ei, acuma știi ce-i cu Dreyfus asta?

Tot bărbatu-tău

XXII

*Seine Șeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeș*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întâi și întâi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu că nu mai ești departe pîn-o să înnebunești de-a binelea. Un singur lucru îți mai lipsește : să pui mîna pe un baston și să începi să alergi pe străzi ! Ai auzit bucurie pe el ? Împroașcă toată ziua cu gaz, zboară la Paris, zvîrle cu milioane... se pune pe aceeași treaptă cu bogătașii din Iehupeț... ei n-au parale, n-are nici el parale. Vorba mamei : „Sînt și eu o vită și pier și eu cu vitele laolaltă, într-o cireadă“. Ascultă ce-ți spun, Mendel : dacă o să fii adus acasă înapoi, ori în lanțuri, ori într-un cearșaf, așa cum ți se cuvine, să nu uiți că ai o nevastă, să-ți trăiască pînă la o sută douăzeci de ani, care are mai multă minte decît tine. Și pentru toate darurile tale, Mendel, pe care o să mi le cumperi, îți mulțumesc foarte, de pe acum. Las' să dea Dumnezeu negustorilor de pe acolo numai mușterii ca tine și ca tovarășii tăi, mincinoșii care cîștigă mii de milioane și aleargă cu limba de un cot după un gologan. Să dea Dumnezeu să nu ajungi și mai rău, cum îți dorește mult noroc,

cu adevărat credincioasa ta nevastă,
Seine Seindl

Cit privește istoria lui Dreyfus, atîta rău pe mine dacă am priceput ceva din tot ce mi-ai scris. Cum poate fi un evreu căpitan și ce fel de borderou a aruncat acela pe ăstălalt ? Și de ce a trebuit Zola ăsta să fugă ? Și de ce au vrut să-l împuște și de ce l-au împușcat pe la spate și nu în față ? Vorba mamei : „Așa să știe caprele de grădina altuia, cum știe bărbatu-tău ce-i cu el !“

XXIII

*Menahem Mendel din Iehupeț
căt-re ne-vastă-să Șeine Șeindl
din Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna, unul de la altul numai vești bune, amin !

Află că din afacerea cu Caucazul nu s-a ales nimic. Mai bine îl înghițea pămîntul înainte de a-l fi cunoscut. Nici nu mă mai pot arăta pe la Bursă. De ce ? Uite de ce ! Vin ieri la Bursă și-mi iese înainte Toidres, care-mi spune :

— Ia ascultă, te rog, unde e Caucazul dumitale ?

— Caucazul, zic, e în Caucaz. Dar de ce mă întreb ?

— Eu, zice el, am căutat pe hartă unde se găsește afacerea aceea a dumitale și cînd colo, nimic ! Orașul despre care mi-ai vorbit dumneata, încă nici nu s-a născut. E un oraș pe care l-ai scos dumneata din mîneacă.

— Cum asta, zic, l-am scos din mîneacă ?

— Uite așa !... L-ai scos din mîneacă ! Mi-ai dat un oraș cu un nume aiurea ! Și acu te întreb : cum se apucă un om în toată firea să-ți vorbească de o afacere fără cap și fără coadă ?... Și cui încă ? Lui Rotschild ! Dumneata știi, zice el, cine-i Rotschild ?

— De ce, zic, să nu știu ! Știu foarte bine cine-i Rotschild. Dar cu ce, zic, sînt eu vinovat ? zic. Mi s-a spus așa, așa ți-am spus și eu dumitale !

Și îndată am început să alerg să-l caut pe misitul cu fracul și l-am găsit la „Lăptăria evreiască“, acolo unde se adună toți ai noștri și l-am luat în răspăr.

— Ia zi-mi, te rog, unde se găsește afacerea noastră ?

— Auzi vorbă ! Poi afacerea noastră se găsește doar la dumneata. Dumneata ai mușteriu, nu noi !

— Nu ! zic. Nu despre asta-i vorba. Ci unde se găsește chiar afacerea, adică în ce loc ? Dacă vrei să pleci într-acolo, pe unde o iei ?

— Asta, vezi, zice el, n-o mai știu. Asta trebuie să-l întrebăm pe tovarășul meu !

Și ne-am dus amândoi să-l căutăm pe tovarăș. Dar tovarășul zice că asta trebuie s-o știe cela cu nasul roșu. Cela cu nasul roșu zice că habar n-are de nimic. El a auzit de la cel cu buzele groase că omul cu frac are o afacere în Caucaz, dar unde e Caucazul și ce-i cu Caucazul ăsta, n-are de unde să știe. Atita să știe el de rău, dacă știe unde-i Caucazul. Ce să-ți spun, am cercetat atita ca să aflu de la cine pornește afacerea asta și fiecare a avut atita grijă să arunce vina unul în spinarea celuilalt — încît, în cele din urmă a ieșit, bineînțeles, că vinovatul sînt eu. Așa îmi este scris, pesemne, să-mi meargă bine, Dumnezeu să mă ierte ! Totdeauna trebuie să plătesc eu oalele sparte. Știi, dragă nevastă, ce aș vrea să-ți spun ? Că dacă n-ai noroc, mai bine să te îngropi de viu. De oricare treabă m-aș apuca, toate la început îmi merg bine, cît se poate de bine... iaca-iaca mă lovește norocul... iaca-iaca mi-s buzunarele pline... și deodată roata se întoarce și se duce dracului totul... Pesemne că nu-mi este dat să mă îmbogățesc din misitie, în Iehupeț. Toți plesnesc de

bine, numai eu trebuie să stau și să mă uit cum lumea face afaceri și cîștigă parale și să mă în-virt, fără nici un rost, ca un străin. Văd înaintea mea milioane și milioane și nu pot să pun mîna pe ele. Totdeauna trebuie să rămîn pe dinafară. Se vede că încă n-am nimerit drumul cel drept... Nici un om nu știe unde-l paște norocul. Trebuie să-l cauți mult și dacă-l cauți, îl găsești... Și fiindcă sînt tare amărît, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Complimente soacrei și socrului și scrie-mi ce mai faci tu cu sănăta-tea și sărută copiii, să trăiască și să fie sănătoși și scrie-mi ce se mai aude pe la noi prin Casri-lifca

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Cînd vezi cît de prost o duc alții, parcă rabzi mai ușor necazurile tale. Uite, ia-l, de pildă, pe cel care șade cu mine în aceeași odaie. Pe vremuri a fost, zice el, un mare bogătaș, stăpîn peste o mulțime de dughene și case și acum se judecă cu statul. Nădăjduiesc să capete drept despăgu-biri o mulțime de bani. Dar fiindcă n-are o para chioară la sufletul lui, se ține de mine... Cu aju-torul lui Dumnezeu, cînd o să capete banii, după judecată, n-o să mă uite, zice el... Și mai locuiește împreună cu mine încă un calic... dar un calic mare de tot... ăsta e scriitor... Scrie pe la gazete și face o carte. Pînă una-alta, adică pînă ce o să-i fie cartea gata, șade cu noi împreună și de milă, hangița îi dă, din cînd în cînd cîte un pahar de ceai. Și s-a mai aciuit pe lîngă noi la han unul, un nenorocit, mult mai nenorocit decît scriito-rul. Cine e și ce e, nu știu nici eu. E olecuță a-

gent de asigurare, olecuță pețitor, olecuță actor, știe să cînte cîntece vesele și vinează guzgani... E un omuleț tare vesel, n-are nici măcar o cămașă pe el și crapă de foame. Ce să-ți mai spun, vezi atîtea necazuri pe lumea asta, încît uiți de ale tale... Te rog încă o dată, dragă nevastă, scrie-mi despre sănătatea ta și despre copii, să fie sănătoși, și despre socru-meu și despre soacră-mea și despre fiecare în parte,

Tot bărbatu-tău.

XXIV

*Seine Șeindl din Casrilișcă către
Menahem Mendel din Iehupeț*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii și întii îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îți scriu — ei, ce ți-am spus, nătărăule ? Ar trebui să-mi săruți cuvintele, vorba mamei : „Sărută biciul care te bate !” Gata — te-ai săturat de afacerile tale de acolo și acuma te-ai înhăitat cu o bandă de zdrențăroși, de haimanale, de scriitori, de cîntăreți, de vînători de guzgani — n-are cine să rîdă de tine, vai de păcatele mele !... Ei, nu face să stai pentru asta la Iehupeț

într-un han și să risipești rublele ! Îmi place numai că ți-a venit mintea la cap : pesemne că nu ți-a fost scris, zici, să te îmbogățești acolo, să ajungi milionar ! Mai stai încă la îndoială, Mendel ! De cînd îți tot scriu să-ți scoți din minte gîndurile astea neroade. Să fiu așa ferită de toate relele și de prostia ta fără de margini — cîm ești tu ferit de milioane ! Uită, Mendel, de milioane, uită că e un Brodski pe lumea asta și o să vezi ce bine o să-ți fie ! „Nu te uita mai sus de tine, uită-te mai jos de tine !“ așa, mi se pare, scrie în cărțile noastre, nu ? Și nu te mai uita cu atîta pizmă la șmecherii aceia din Iehupeț, care crapă de bine — las' să crape de bine, las' să crape cu totul, las' să ardă, să dea Dumnezeu, cum îți doarește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Seine Seindl

Spune-mi, te rog, ce te-a apucat deodată că ți-ai adus aminte să întrebi de Casrilifca noastră ? Și cum se face că ți-am devenit deodată atît de scumpă, încît te îngrijești așa de mult de sănătatea mea ? Te-a răzbit dorul după noi, pesemne — sau ce ? Vorba mamei : „Lasă vițelul să fugă, cînd o să-l apuce foamea se-ntoarce el singur acasă !“... Aștept să primesc de la tine depeșa că vii... Ar fi și vremea... E vremea de mult. Să dea Dumnezeu ca asta să fie cea din urmă scrisoare a mea.

CARTEA A PATRA

O meserie cinstită :
Menahem Mendel, scriitor

I

*Menahem Mendel din Iehupeț
căt-re nevastă-sa Seine Șeindl
din Casrilișca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste
Seine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului,
bișe sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întot-
deauna unul de la alț-ul numai vești bune, amin !

Apoi trebuie să afli că am dat dracului toate
afacerile. Gata ! S-a isprăvit cu Bursa, s-a ispră-
vit cu „Semedeni“, s-a isprăvit cu misiții — toate
nu sînt decît hoții și înșelăciune și neobrăzare și
tot ce poate fi mai rău pe lumea asta... Acu' am
o nouă meserie, o meserie nou-nouță, poți să mă
crezi, ceva mai frumoasă și mai cinstită decît mi-
sitia. Am ajuns într-un ceas bun, scriitor. Scriu !

Dacă-ți amintești de scrisoarea mea din urmă,
am cunoscut aici, în hanul în care locuiesc, un
scriitor care scrie la gazete și trăiește din scris.
Cum adică ? Se așază și scrie ceva și ceea ce scrie
trimite și i se tipărește ce a scris și dacă i se ti-
părește ce a scris primește plată pentru rîndurile
pe care le-a scris — cîte o copeică un rînd : cîte

rînduri atîtea copeici. Și m-am gîndit : pentru numele lui Dumnezeu, cu ce sînt eu mai rău decît el ? Ce mare ispravă e să fac și eu ceea ce face el ? După cite mi se pare, am învățat la heider ¹ și eu — ca și el... Și o mîină să scriu am și eu una la fel de frumoasă ca și a lui ! Ce-ar fi să încerc să scriu și eu la o gazetă evreiască ? Parcă ce mi s-ar putea întîmpla ? Ce, o să mi se taie capul pentru atîta lucru ? Nu, n-o să mi se taie capul !... Ei, ce fac ? Da, nu... da, nu ! Și mă apuc și fac o scrisoare către redacție cum că așa și așa și le povestesc întreaga mea „biografie“... cum altădată răsturnam pămîntul la Bursa de la Odesa și Iehupeț, cum m-am aprins după tot soiul de „combinații“, cum am făcut afaceri și misitie de milioane cu „Londra“, cu „acții“ și cu dracu, cum de șaptezeci și șapte de ori am fost ba plin de parale, ba calic lipit pămîntului... pe scurt, nu m-am zgîrcit la scris și le-am înșirat toate cu de-amănuntul, poate pe vreo zece pagini și i-am rugat să-mi răspundă dacă le place scrisul meu și le-am scris că dacă o să le placă ce le scriu, o să le scriu și o să le scriu într-una. Și ce crezi tu ? Nu-mi vine după o lună și jumătate un răspuns de la redacție ?... Desigur că-mi vine ! Și-mi scriu cei de la redacție că scrisul meu nu numai că le place, dar le place chiar foarte mult și-mi cer să le scriu toate descrierile mele, cît mai pe larg cu putință. Și dacă descrierile mele o să fie bine descrise, atunci o să-mi tipărească descrierile mele cu plăcere în gazetă — și o să-mi plătească de fiecare rînd cîte o copeică. Înțelegi ? Cîte rînduri, atîtea copeici. Am pus mîina îndată pe toc să fac socoteala. Cîte rînduri îți închipui, de pildă, că aș putea să scriu ? După socoteala mea, aș putea să scriu,

¹ Școală veche evreiască.

cred, într-o zi lungă de vară, cam la vreo mie de rînduri. Ei, nu face asta zece ruble pe zi ? Avem, care va să zică, una peste alta, cam la vreo trei sute de ruble pe lună. O afacere destul de bunicică, ce spui ? Și fără să mai stau mult pe gînduri, mi-am cumpărat o sticlută cu cerneală și un top de hîrtie și m-am pus pe lucru. Și fiindcă mă aflu tocmai în toiul scrisului, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, socrului și soacrei și fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Dacă-mi ajută Dumnezeu și o să fiu gata cu descrierea — vreau să spun, cu numele descrierii, fiindcă n-am încă un nume, trimit îndată tot ce am descris la redacție și cer ca să trimită pe numele tău la Casrilifca fiecare copeică ce mi se cuvine. Vreau, dragă nevastă, să ai și tu plăcere de pe urma noii mele meserii. E ceva mai cinstită decît misitia. La misitie se cheamă „cartaj“ și la scriitorie se cheamă „honerar“. Dulce bucată de pîine „honerarul“ ăsta ! Ușoară și cinstită !

II

*Seine Șeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupet*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întâi și întâi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd te întreb, iubitele și scumpule, ce o să se aleagă de tine ! Oricum ți-aș vorbi, tot nu ajută ! Nici cu răul, nici cu frumosul ! Fă și tu socoteala cîte isprăvi ai făcut de cînd te-am luat de bărbat, vai de viața și de zilele mele — și tot nu-ți ajunge, ba acuma te mai apuci la bătrînețe să te faci măscărici. Acu ai început să mîzgălești hîrtie, toată ziua strici hîrtie... Și se mai găsesc nătărăi care îți mai și plătesc pentru asta ! Doamne ferește ! Cine știe ce poznă mai ești tu în stare să faci cu descrierile tale... Am tras doar destule de pe urma ta, așa că știu la ce pot să mă aștept... Vorba mamei : „...Unui cîine bătut nu trebuie să-i arăți bățul !“ Mereu își alege cîte o meserie ușoară, ca o păsărică în zbor. Altminteri, cum o să-mi stea dumnealui la han în Iehupeț și o să-mi mîzgălească hîrtie... și eu să mă tăvălesc aici în Casrilifca cu copiii lui și să bolesc de „flenție“... De vreo trei săptămîni s-a cuibărit pe la noi „flenția“ și nu mai vrea să plece de aici. Ne-a lovit pe toți, de la mic pînă la mare. Cît despre cele ce-mi scrii, că-mi dai mie banii pe descrierile tale, îți mulțumesc de pe acum. Atîtea zile să mai aibă șmecherii tăi de la Iehupeț, să dea Dumnezeu cît ai să capeți tu de la redacție „golenar“... Golan ești tu singur și un nerod ! De sus și pînă jos un golan și un nerod ! Și dacă nu vrei ca să mor înainte de vreme și ca plozii tăi să nu rămînă, Doamne ferește, orfani — scoate-ți din cap toate meseriile tale ușurele ca vîntul, fiindcă sînt făcute din vînt — și toate descrierile tale, atît de dulci și frumoase... și vino o dată acasă, la nevastă-ta și copiii tăi, la

socrul și soacră-ta și o să fii primit, cu ajutorul
lui Dumnezeu, ca un musafir scump, nu să te
tăvălești acolo ca un ciine, cum îți dorește mult
noroc,

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Seine Šeindl

III

*Menahem Mendel din Iehupet
către nevastă-sa, Seine Šeindl
din Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste
Seine Šeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului,
bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întot-
deauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Apoi trebuie să afli că o să fie bine, cu ajutorul
lui Dumnezeu. Mă găsesc, slavă Domnului, tipă-
rit la gazetă, la fel ca toți ceilalți scriitori și mă
simt acum cu totul alt om. Cînd mi-am văzut nu-
mele tipărit în gazetă : „Menahem Mendel“, mi
s-au umplut ochii de lacrimi. Știi de ce ? Numai
pentru că am văzut că sînt pe lumea asta oameni
atît de buni și atît de cumsecade. Îi cred pe cei
de la redacție. Îți închipui ! Și doar nu m-au aș-
teptat pe mine, ca să aibă ce să tipărească în ga-
zetă. Sînt destui scriitori și așa, fără mine. Cu
toate astea, nu s-au dat în lături și mi-au citit
descrierile mele, după cît se pare, de la început
pînă la sfîrșit și mi-au și răspuns îndată, adică
la „Cutia cu scrisori“, că descrierea mea le place,
dar că e puțin cam prea lungă — ăsta-i numărul unu.

În al doilea rînd, îmi cer să nu le descriu povești născocite de mine. Ei nu-mi cer decît să le descriu viața orașului Iehupet, cu toate „tipurile“ lui. Asta înseamnă că vor să știe ce se petrece la noi în Iehupet, fiindcă altfel ce înțeles are cuvîntul „tipuri“? Ai văzut ce oameni subțiri și bine crescuți sînt ăștia de la redacție! Așa că nu pot să mă port ca un măgar cu ei și s-o las pe a doua zi. Mi-am sumecat mînecele îndată și m-am apucat să scriu și scriu și scriu și nu mai isprăvesc cu scrisul. Și fiindcă am tare multă treabă cu scrisul meu și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, soacrei și socrului și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Scrie-mi te rog dacă ai primit ceva parale de la redacție — fiindcă am rugat redacția să-ți trimită deocamdată cîteva sutare. N-o să ne certăm; mai dă tu, mai las eu, că doar o să mă socotesc eu la urmă cu ei.

IV

*Șeine Șeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupet*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întâi și întâi, îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie.

În al doilea rînd, îți scriu că am început să scuip sînge din pricina scrisorilor tale dulci. Cred că „redacția“ aceea a ta, atîta să mai trăiască ea cît o să-mi trimită ea mie sutare, că numai cu sutare m-am umplut de pe urma scrierilor pe care mi le scrii. Și chiar dacă mi-a fost scris ca bărbatu-meu să fie scriitor, nu înțeleg de ce pentru asemenea treabă e nevoie ca el să stea la Iehupeț ? Nu-i cerneală destulă aici, în Casrilifca ? Nu, nu-i lucru curat ! Ceva trebuie să fie la mijloc ! Vorba mamei : „Mușcă mărul și o să dai de vierme !“ Nu, zău, dragă bărbate, adună-ți descrierile și vino acasă fără nici un fel de amîinare, fiindcă nu mai pot să rabd durerea copiilor. Mereu mă întrebă : cînd vine tata ? Și într-una trebuie să le spun : ba mîine, ba poimîine... Nu mai vorbesc de Moise Herșolă, minca-l-ar mama, ce băiat deștept este, mai deștept decît tat-său, cum îți doarește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Šeindl

Ce spui de soră-mea Brendl ? Se desparte și de bărbatu de al doilea. Nimeni nu știe de ce. Bărbatu-său a venit la mine și mi-a arătat brațul... e plin de vînatăi... El zice, se lasă păgubaș și de zestre și de bijuterii numai să scape de o pacoste ca asta. Nici una din familia noastră n-are noroc la bărbați !

V.

*Menahem Mendel din Iehupeț
către nevastă-sa Șeine Șeindl din
Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că am scris pînă acuma două sticlute cu cerneală și acum țin la a treia. Dar ce crezi tu, jucărie e asta — să descrii un oraș ca Iehupeț ? Am început cu hanul în care locuiesc și m-am apucat mai întîi și întîi de hangîță. O să mă întrebi : de ce tocmai de hangîță ? Și am să-ți răspund : fiindcă nu este hangiu ! Dînsa e de treisprezece ani văduvă. Bărbatu-său a fost soldat și hangîța i-a fost nevastă de-a doua. L-a luat, zice ea, ca să aibă voie, după aceea, să locuiască aici în Iehupeț și a dus cu el un trai, zice ea, vîi și amar de zilele ei, fiindcă era mai tînără decît el cu vreo douăzeci de ani și a fost, zice ea, o fată de o frumusețe cum rar se vede. Pe toți bărbații, creștini și evrei, îi lua dracu după ea. Și acuma ea trebuie să se roage lui Dumnezeu ca să-mi vie mie o dată poftă de un borș sau de o bucatică de carne cu hrean — și din asta să-și țină la gimnaziu un băiat și o fată, care nu face nimic și nu mișcă un deget măcar ca s-o ajute în casă și așteaptă ca mama să le aducă dimineața de-a gata la pat paharul cu ceai și mai tîrziu, cînd vin de la școală, fără să întrebe dacă este sau nu este

de unde, cer ca mîncarea să fie gata pregătită și dacă masa nu este pusă, e vai de capul ei ! Uite, așa copii are ! Nu de mult, fata, gimnazista, a început să zbiere într-o dimineată, că nu-i săpun și a dat buzna, pe jumătate despuiată, cu gîtul gol, peste noi, cei aflați în gazdă, care stăteam la masă și beam ceai și a început să zbiere la măică-sa : „Ce-i porcăria asta ?“ Cînd am auzit-o urlînd, ne-a sărit țandăra și nouă și ne-am apucat cu toții să-i tragem un perdaf. Cum ? Pentru asta merge la gimnaziu ? „N-ajunge, zic, că mama ta muncește atîta și-ți văcsuiește și ghetele cînd tu dormi încă ?“ Așa-i vorbesc fetei și-mi trag glasul să-i vorbesc mai departe, că se repede la mine și începe să urle : „Dar ce-i treaba dumitale ?“ Și m-a făcut cu ou și cu oțet — ce să spun ! De cînd sînt n-am văzut o asemenea obrăznicătură. Treaba asta m-a usturat bine de tot și atunci am descris-o pe biata văduvă cu podoaba ei de fată și cred că dacă descrierea o să fie tipărită, o să fie cea mai bună lecție. Lumea e destul de mare. Se mai găsesc, desigur, încă multe văduve sărace ca ea — și gimnaziste și gimnaziști care își calcă mamele în picioare. Acum înțelegi, dragă nevastă, de ce îmi dă redacția parale ? Dar fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, socrului și soacrei și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

VI

*Seine Şeindl din Casrilifca lui
Menahem Mendel din Iehupeţ*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii şi întii îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu că ţi-am citit scrisoarea şi nu-mi vine a crede ochilor. Ai înnebunit de-a binelea ! Altceva n-a mai găsit să descrie !... I-a dat Dumnezeu o văduvă cu copii, dracu îi ştie ce fel de copii — şi el se topeşte de mila ei şi nu mai ştie ce să facă cu ea ! Dacă aş fi în locul tău la Iehupeţ, mi l-aş descrie pe băietas cu totul altmintrelea — şi pe fata cu spatele gol aş băga-o în bucătărie, să-mi cureţe mai bine cartofi, nu să-mi pierd vremea să-i mustru ! Altă meserie pe capul bărbatului meu : muştrări ! Şi pentru asta, zice el, i se plăteşte. Vorba mamei : „Sînt tot felul de nebuni pe lumea asta !“ Eu cred că, decît să-ţi viri nasul unde nu-ţi fierbe oala şi să te amesteci în treburile unor copii străini, mai bine ţi-ai vedea de necazurile tale. Mi se pare că tu eşti tatăl copiilor tăi, da ori ba ? Dacă l-ai auzi pe Moişe Herşolă cum învaţă să citească — ar putea s-o ia dracu pe văduva ta din Iehupeţ, cu „redacţia“ ta împreună... că tare-i dulce şi deştept ! Dacă n-aş fi așa de amărîtă l-aş fotografia

împreună cu ceilalți copii și ți-aș trimite o fotografie și ție, ca să vezi cel puțin pe cine ai schimbat cu văduvele și cu redacțiile și cu necazurile mele, pe capul lor să dea Dumnezeu — cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Şeine Şeindl

VII

*Menahem Mendel din Iehupeț
către nevastă-sa Şeine Şeindl din
Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că am isprăvit cu hangioaica și că m-am apucat de cei care sînt în gazdă la han, adică îi descriu pe toți amărîții ăștia care stau cu mine în gazdă aici. Pot să mă laud că mi-a izbutit — să nu-mi fie de deochi. Un nenorocit mai mare decît celălalt. Dar cel mai nenorocit dintre toți este unul căruia i se zice „norocosul“. Aș avea atîtea să scriu despre el, încît nu mi-ar ajunge nici hîrtia, nici cerneala. De felul lui e din Svanet, a fost ginere pentru întîia oară la Ladijvin, apoi pentru a doua oară la Soroca, pe urmă s-a pripășit pentru cîtăva vreme pe la Ekateri-

noslav, unde a pus la cale cea dintîi afacere, adică a început să facă negoț de bani. Asta înseamnă că o bandă de șmecheri i-a vîndut cîteva săculețe cu aur, i-a luat toți gologanii și la urmă, nenorocitul, s-a trezit că a făcut afaceri cu nisip, nu cu aur. De necaz a fost gata-gata să se arunce în Nipru. După aceea și-a luat un bastonaș și a început să lucreze la Bursă și după cum e obiceiul, să toarne la minciuni. A făcut cîteva parale și a pus să i se tipărească într-o gazetă că vrea să facă o afacere în tovărășie cu cineva. N-a trecut mult și s-a ivit unul cu o afacere grozavă, adică a cumpărat, împreună cu un tovarăș, la Krivoi-rög, o bucată de pămînt în care s-ar fi găsit aur. A venit unul și a vrut să-i dea cîteva mii de ruble cîștig ca să vîndă pămîntul, dar el a spus : ori o jumătate de milion, ori nimic. Și nu s-a făcut nimic. S-a apucat atunci de cărbuni, a pus mîna pe un inginer, un neamț, adică unul de-ai noștri care vorbește nemțește și a început să scoată cărbuni. Dar într-o bună zi a țîșnit un izvor, nu se știe de unde, un adevărat potop. A pus două mașini ca să scoată apa. Scoteau apa și apa venea iar la loc... O istorie fără sfîrșit. L-a dat dracului pe neamț și s-a întovărășit cu un altul care adună ouă stricate, nu proaspete, și face din gălbenușuri nu știu ce, am uitat cum îi spune. Se nime-rește tocmai atunci să se strice o mașină și tova-rășul își-ia tîlpășița și-l lasă singur cu fabrica de ouă stricate. Și au început să-i miroase ouăle astea așa de urît că i s-a făcut un proces-verbal, și el a trebuit într-o noapte să spele putina și să lase dracului Ekaterinoslavul cu afacerile lui cu tot. Olecuță de bani mai avea, așa că s-a oprit la Kremenciuk, unde a deschis cu unul o fabrică

de țigarete. Spre norocul lui tovarășul ăstălalt nou se dădea în vînt după șah, că se putea așeza să joace, zicea el, o zi și o noapte fără să mănînce, fără să doarmă, numai să joace șah. Și amîndoi au jucat șah atîta pînă au rămas fără nici o țigaretă. Unde au dispărut țigaretetele — nu se știe. Deocamdată a auzit că unul, un farmacist dintr-un tîrgușor nu departe de Kremenciuk, vinde o prăvălie întreagă cu o grămadă de mărfuri, pe o nimica toată. S-a repezit pînă acolo, a cumpărat marfa, a început s-o împacheteze și a trimis-o la gară. Se întîmplă, însă, că în grămada aceea de marfă, de pe urma căreia avea să cîștige un munte de bani, să se găsească o lădiță cu pulbere. Cum a pornit trenul din gară, sare deodată vagonul în aer și-i retează un picior conductorului, că nici nu știu cum a scăpat cu viață. Ce spui tu de norocosul ăsta ? O spune chiar el : dacă aruncă o privire în iaz, pier toți peștii. După cum vezi, mai e, Dumnezeu să mă ierte, și glumeț pe deasupra. E mărunțel și plin de neastîmpăr și are niște ochișori care ard. Cu pălăriuța pe ceafă, cu miinile în buzunare și cu o căpățînă care lucrează fără odihnă — face mereu, „combinații“. „Combinații“ fără șir. El zice că trebuie să ajungă neapărat milionar, altminteri se lasă păgubaș de toate și pleacă în America. Acolo n-are nici o grijă. Și vrea să-mi bage în cap să plec și eu cu el împreună. Zice că niște oameni ca noi nu se pierd nicăieri. Dar ar trebui să fiu nebun să zvîrl o meserie atît de frumoasă ca scriitoria — și să plec să vînez noroace aiurea. Dar fiindcă am prea multă treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu no-

roc și sănătate. Complimente copiilor, socrului
și soacrei și fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Nu pricep de ce nu am nici un răspuns de la
redacție pentru lucrarea mea dintii, pe care am
trimis-o mai de mult. Nici răspuns, nici parale.
Le-am trimis pînă acum trei scrisori. Nădăjdu-
iesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, că azi-mîine o să
primesc ceva de la ei.

VIII

*Seine Seindl din Casriliſca lui
Menahem Mendel din Iehupeſ*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului,
învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămî-
ne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întii și întii, îţi fac cunoscut că ne găsim
cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănă-
tate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din
partea ta și mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu că de îndată ce ai să
primeşti scrisorica aceasta, să vii cu ajutorul lui
Dumnezeu, acasă, fiindcă tata, săracu de el, e foarte
rău bolnav. A și fost un „consilim“ de doctori și
au găsit că are, vai de viaţa și de zilele mele, apă
în pîntec. Suferă așa de rău, că-ţi vine să-ţi iei
lumea în cap. Mama e într-un asemenea hal, că
nici n-o mai poţi recunoaște. Zice : „Dacă stai cu
un vecin treizeci de ani într-o casă și tot ți-e milă
de el...” Și tu îmi stai acolo, în Iehupeſtul acela al

tău și-i descrii pe toți zdrențuroșii, lua-i-ar dracu
să-i ia, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Seine Şeindl

Nu uita să pleci îndată, cu ajutorul lui Dumnezeu
și să-mi trimiți o depeșă.

IX

*Menahem Mendel din Iehupet
către nevastă-sa Seine Şeindl din
Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste,
Seine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului,
bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întot-
deauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Apoi trebuie să afli că scrisorica ta a fost pentru
mine ca un pistol în inimă. Dacă aş avea aripi,
aş zbura ca un vultur, la voi, la Casrilifca. Dar
n-am cu ce să mă mișc. Sînt dator hangitei atît
de mulți bani, încît nici cămașa pe care o port
nu e a mea. Nu numai că am luat masa la ea pe
datorie, că i-am mîncat și ficatîi, dar mi-a dat
mereu gologani pentru cerneală și hîrtie. Tot cre-
deam că acuș-acuși o să se întîmple minunea... Am
întrebuințat atîta hîrtie și cerneală, am așternut
atîtea lucruri frumoase, că mi-am ros toate dege-
tele — și redacția nici gînd să-mi răspundă ! Tace,
tace mereu ! Nu-i prea frumos din partea ei. Nu-ți
place scrisul meu, scrie-mi și încetez îndată cu
scrisul. Pesemne că puțin îi pasă de altul. Munca

altuia nu prea face parale la ea. Să fi fost altul în locul meu, i-ar fi tras o spălătură numărul unu. Dacă aş avea parale, i-aş trimite o depeşă : albă ori neagră ? Nici nu ți-aş putea descrie supărarea şi durerea şi amărăciunea în care mă zbat ! Ce să-ţi mai spun : am cerut să-mi trimită măcar gazeta fără parale — şi nici la asta nu vrea să-mi răspundă. Dacă în toată vremea asta aş fi tăiat lemne, tot aş fi cîştigat, cred, mai mult ! Nu ştiu cum se petrec lucrurile cu ceilalţi scriitori, dar cu mine s-a purtat mai rău decît cu cel din urmă dintre cei din urmă. Îmi înalţ ochii spre cer, poate o să-mi ajute Cel-de-sus, că tare-tare mi-e rău, cum nici nu se poate mai rău ! Şi fiindcă sînt foarte amărît, o scurtez. Cu ajutorul Celui-de-sus, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu despre toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să dea Dumnezeu noroc şi sănătate şi socrul să se lecuiască de boala de care suferă, cît mai curînd. Să ne ajute Dumnezeu să ne vedem cu toţii sănătoşi, împreună cu copiii de care mi-e dor de mă topesc de-a-n picioarele, bărbatu-tău

Menahem Mendel

Scrisoarea stă la mine încă de ieri fiindcă n-am mărci. M-am gîndit toată vremea de ce să mă apuc, ce treabă aş putea începe să fac, ca să-mi iasă ceva gologani. Cred că nu-i meserie pe lume pe care să n-o fi încercat. În afară de una : peţitoria. E la noi la han un peţitor şi după cîte spune el, peţitul e o afacere de aur. Nu-i o meserie aşa de frumoasă ca scriitoria, dar oricum mai frumoasă decît misitia, tot e ! Asta-i sigur ! Numai să-mi dea Dumnezeu olecuţă de noroc ! Fără asta...

Tot bărbatu-tău.

*Seine Şeindl din Casrilişca lui
Menahem Mendel din Iehupeţ*

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină în vecii vecilor !

Mai întii şi întii, îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie.

În al doilea rînd îţi scriu că n-am ce să-ţi scriu. Am arătat scrisoarea ta mamei şi ea zice că vina o port numai eu. „Cum îţi aşterni — zice — aşa dormi. Dacă m-ai fi lăsat pe mine — zice — să-i scriu eu, ți l-aş fi adus — zice — acasă, de mult, n-avea grijă ! Nu mi-ar fi venit greu — zice — să plec după el. Dar dacă tocmai acum trebuie să zacă tat-tău pe patul de moarte — zice — şi noi amîndouă abia ne ţinem pe picioare.“ Banii pe care ți-i trimit aici, sînt ai mamei — ca să ştii cît de bună e ! Mă rog lui Dumnezeu să nu mai primesc de la tine nici o scrisoare şi ca, de îndată ce ai să pleci din Iehupeţ, să se despice pămîntul în două şi să înghită oraşul acela blestemat, cum a fost înghiţită Sodoma, cu toate afacerile şi chilipirurile şi misiţii şi petitorii şi hanurile şi hangitele şi redacţiile — cum îţi doreşte noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Seine Şeindl

CARTEA A CINCEA

Nu merge treaba...
Menahem Mendel, pețitor

I

*Menahem Mendel din Iehupeț
către nevastă-sa Seine Șeindl
din Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste
Seine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sint, slavă Domnului,
bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim tot-
deauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că treaba nu merge, că tot ceea ce
fac iese pe dos, chiar dacă m-aș rupe în bucăți.
Cum am pus mîna pe cele cîteva ruble ce mi
le-ai trimis, i-am plătit întii și întii hangîței tot
ce-i eram dator și numaidecît am început să mă
pregătesc de drum. Ce vrei mai mult ? Mă și
găseam în vagon, că luasem un bilet pînă la
Hvestov și de la Hvestov mă gîndeam să plec
de-a dreptul acasă, la Casrilifca. Dar fiindcă avem
un Dumnezeu mare pe lume — poți să auzi ce mi
se întîmplă ! Nu de mult îți scrisesem că la han,
la Iehupeț, locuia împreună cu mine un pețitor,
Leivi Lebeliski îi spune, care se lăuda că are în
buzunarul cel mic de la vestă pe cine vrei și pe
cine nu vrei, adică pe cei mai mari bogătași de

pe lume și cîștigă de pe urma lor o avere. Și tocmai atunci trebuia să plece pentru cîteva zile ca să pună la cale o căsătorie de mîna întîi. A primit, zicea el, „o depeșă urgentă“ să vină îndată, așa că și-a lăsat bocceaua la han și a rugat-o pe hangiță s-o păstreze pînă o să vină înapoi de la logodnă, cînd o să se socotească cu ea. Da, așa cum l-ai văzut tu, așa l-am văzut și noi. Înainte de plecare îmi spusese hangița :

— Tot pleci pe linia aceea, na-ți bocceaua lui Lebeliski, poate o să te întîlnești cu nenorocitul ăsta în drum, că eu n-am ce să fac cu zdrențele lui !

Zic :

— Ce-mi trebuie mie boccelele altuia ?

Zice ea :

— Nu te teme ! Nu sînt parale, sînt hîrtii !

În sfîrșit, în vagon, cum n-aveam ce face, deschid bocceaua să văd și eu ce fel de hîrtii sînt pe acolo, mă uit... o adevărată comoară : scrisori de la pețitori, liste de cuscri și o grămadă de hîrtiuțe. Printre hîrtiuțe, un pomelnic lung de logodnici și logodnice, cam de felul ăsta :

Tîrgul Avrîci : Hava, fiica bogătaşului reb Leivi Tonghinoc — neam subțire — nevastă-sa Mariam Ghitl, de asemenea de neam subțire — înaltă de stat — chipeșă — două sute de mii — vrea unul „isprăvit“.

Tîrgul Balta : Faitl, fiul bogătaşului Iosif Hitel-mahăr — om cu carte — sionist — „isprăvit“ contabilitate — scăpat de armată — se duce la sinagogă în fiecare zi — vrea parale.

Tîrgul Kluhiv : Iefim Bolosnik — farmacist fără barbă — îi plac evreii — dă bani cu dobîndă — dorește o brunetă.

Tîrgul Dubno : *Leia*, fiica chiaburului reb Meier Corzic — de neam — mică de stat — păr roșu — vorbește franțuzește — poate să dea parale.

Tîrgul Haisin : *Lipe Broș* — cumnatul lui Ițic Koimen dă sfaturi la fabrica de zahăr a lui reb Zalman Radomișli — singurul la părinți — băiatul e frumos — ochi de bandit, dorește bani mulți.

Tîrgul Vinița : *Haim Hecht* — joacă la Bursă — umblă în faetoane — câștigă mult — face zece mii.

Tîrgul Jitomir : bogătașul Șloime Zalman Tara-peike — două fete — frumuseți de mîna întîii — cea mică ciupită de vărsat — piano, nemțește, franțuzește — vrea unul cu studii — nu-i neapărată nevoie de diplomă.

Tîrgul Hmelnik : Bașea Flekel — bogătașă — văduvă — cămătăreasă — foarte isteasă. Vrea un om învățat, poate fi fără parale.

Tîrgul Talma : rabinul reb Avrêmolă Feinsik — cunoaște Biblia — caută văduvă cu afacere.

Tîrgul Iampol : Moise Nisel Kimbak — proaspăt îmbogățit — și nevastă-sa Beile Leia vor o partidă de le iese sufletul — cît dau cumetrii, dau ei de două ori pe atîta — comision pentru pețitori chiar în seara logodnei — osebit un dar pentru pețitori din partea cuscrei.

Tîrgul Casrilișca : reb Nusim Koireh — mare bogătaș — un mare porc — fiul lui Iosif Ițhoc — tobă de carte — Turgheniev și Darwin — pisică blindă — caută orfană săracă — cît se poate de frumoasă — n-o să-l ia dracul dacă o să trimită bani pentru cheltuieli — bun țambalagi — îi place să țopăie.

Tîrgul Lipoviț : fiul bogătașului Leibiș Capotă — dă examen de opt clase — locuiește la Odesa — cîntă din vioară — o rupe pe ebraică — frumos.

Tîrgul Mejbiș : reb Șimșin Șapsel Șimiliș — văduv — are două fete cu trei mii — dar trebuie să se însoare el mai întîi — vrea o fată.

Tîrgul Niemerov : Șmițik Berhard Moiseevici din adevărați Șmițiki — despărțit — joacă preferans — e tare la autorități — s-ar cuveni să i se dea o fată cu cinci mii — sau o divorțată cu zece mii.

Tîrgul Șmîla : Perole Dame — divorțată cu zece mii — vrea un om cu carte.

Tîrgul Enatevka : reb Mendel Lopete — bătrîn peste șaptezeci de ani — se ține tare — a îngropat trei neveste — vrea o fată.

Tîrgul Priliuk : gimnazistul Freitag, fiul bogătaşului Mehel Freitag — umblă în casă cu șapca pe cap — nu scrie simbăta — vrea două mii — nici un ban mai jos — cuscui să dea jumătate.

Tîrgul Kremenciuk : pentru un om cu carte și sionist înflăcărat — deștept — priceput la șah — Talmudul pe dinafară — știe să vorbească — scrie frumos — am auzit că s-a și însurat.

Tîrgul Radomișl : nepotul lui reb Naftule Radomsker — face parte din curtea rabinului Sadagura — fabrică de zahăr — jumătate hasid, jumătate modern — perciuni scurți și caftan lung — cunoaște limbi străine și priceput în legile evreiești — are un unchi milionar — caută fată frumoasă — de neam — două sute mii — piano — bine franțuzește — perucă — să danseze — să aprindă luminări vineri seara — o fată fără cavaleri.

Tîrgul Spoli : renumitul bogătaş Eli din Cernobi — locuiește la Iehupeț — misit de zahăr și moșii — e tovarăș cu renumitul bogătaş Belevska — are o singură fată — vrea luna de pe cer — să știe mai mult decît un doctor — ferit de recrutare — frumos ca Iosif din Egipt — deștept ca regele

Solomon — să știe să cînte din toate instrumentele — familie fără pată — parale nenumărate — înzestrat cu toate darurile — aproape Brodski — am bătut o depeșă la Radomișl.

Tîrgul Tomașpol : cinci fete — trei frumoase și două slute — sau un doctor cu cabinet și mobilă — sau un avocat cu practică, în Iehupeț — am scris cîteva scrisori.

Și-mi stau așa în vagon cu bocceaua pețitorului în brațe și citesc și iar mai citesc o dată și încă o dată lista de logodnici și logodnice și-mi zic : Doamne, Dumnezeu ! Cite meserii a mai zămislit Cel-de-sus pe lumea asta, pentru făpturile lui ! Uite, de pildă, pețitul. Ce poate fi mai frumos și mai cinstit și mai bun și mai ușor decît o afacere ca asta ? Parcă ce treabă grozavă ai aici de făcut ? Îți trebuie numai olecuță de minte ca să vezi cine cu cine se potrivește ! De pildă : Avrîci are o fată, o frumusețe, cu patru mii, care vrea unul „isprăvit“ ! În schimb Balta are un sionist care a „isprăvit“ contabilitatea și vrea parale. Ei, nu sînt ăștia doi pe măsură ? Sau să luăm Talma : locuiește acolo un văduv, care caută o văduvă cu afacere ! De ce nu s-ăr obosi dumnealui pînă la Hmelnik ca s-o vadă pe văduva Batea Flekel, care caută un văduv fără parale, numai carte să aibă ? Auzi, dragă nevastă, trebuie să știi numai să faci „combinații“... Dacă eu m-aș fi născut pețitor, aș fi orînduit afacerea asta cu totul altfel. Aș fi început să scriu tuturor pețitorilor din lumea întreagă să-mi trimită listele lor și m-aș fi apucat să împerechez, mai întîi pe hîrtie, așa cum se obișnuiește, pe logodnic cu logodnică, pe logodnică cu logodnic și în fiecare oraș aș fi avut un tovarăș : cîte orașe, atîția tovarăși. Oricît de mulți am fi, ne-am împărți între noi frățește. Poate ar fi nimerit să

deschid un birou la Iehupeț ori la Odesa, cu slujbași care să stea mereu să scrie și să bată depeșe și eu să nu fac nimic altceva decît să stau și să împerechez și să fac „combinații“.

Și gînduri și „combinații“ de tot felul îmi zboară prin minte pînă ce dă Dumnezeu și-mi intră în vagon unul, păros din cap pînă-n picioare, care tîrîie după el un sac și fîșie pe nas ca o gîscă și-mi vorbește cu niște cuvinte cu totul neobișnuite și pline de dulceață :

— Tinere, îmi zice el, poate ar fi rost să te obosești cu bătrînețea dumitale, să te dai ceva mai încolo, pentru ca, zice el, un om ca mine să aibă plăcerea să se așeze pentru o clipă în cinstita dumitale vecinătate ?

— De ce nu ? zic. Cu cea mai mare plăcere !

Și m-apuc să-i fac loc și îl întreb așa, într-o doară, fără nici un gînd ascuns :

— De unde vii dumneata ?

— De căminul meu mă întrebî ? îmi răspunde el tot cu aceleași dulci cuvinte. Din Kureț ! Mă numesc Ușer și mi se spune reb Ușer pețitorul. Și sînt, zice el, cu ajutorul lui Dumnezeu, pețitor cam de vreo patruzeci de ani.

— Așa ? zic. Vra să zică ești și dumneata pețitor ?

— După cîte înțeleg, ai fi și dumneata pețitor ! îmi zice el. Poi dacă e așa, atunci se cuvine să-ți strîng mîna.

Și-mi întinde o mîină moale, jilavă și păroasă și mă întreabă, pesemne tot fără nici un gînd ascuns :

— Cum te cheamă ?

Zic :

— Menahem Mendel !

— Numele dumitale nu mi-e străin, zice el. L-am mai auzit undeva. Dar nu știu unde anume. Ascultă, zice el, reb Menahem Mendel, ce aș vrea să-ți spun : de vreme ce Atotputernicul, zice el, mină în așa fel oițele sale, încît noi, doi pețitori, zice el, să ne cunoaștem aici, ar fi poate înțelept, zice el, să facem chiar aici, cît sîntem în drum împreună, în același vagon, o afacere !

— Adică, zic, ce afacere ?

— Poate ai, zice el, un mușteriu pentru un vin bun și un butoi prost !

— Adică, zic, ce înseamnă un vin bun și un butoi prost ?

— O să-ți răspund, zice el, îndată și o să ți se lămurească taina și pe dos și pe față. Dar vezi !... Trebuie să pui aici și oleacă de minte. Am, zice el, la Iarmelineț, o bucătică de marfă clasa întâi... dar ceva-ceva... Îi spune reb Ițkl Tajreț. Că-i de neam subțire, nici vorbă. Pot spune că-i muiat pînă la os în „stecrație“... Și nu numai că el însuși e marfă de soi... dar și nevastă-sa... Ba nevastă-sa e și mai de soi decît el. Cusurul e că pentru subțirimea asta a lor cer o mulțime de bani — și încă bani gheață ! Cît dă el, vrea ca celălalt, cuscru, adică, să dea de două ori pe atîta.

— Stai, zic, mi se pare că am tocmai ceea ce îți trebuie !

Si desfăc iar bocceaua, scot de acolo lista pețitorului Leivi Lebeliski, caut tîrgul Iampol și-i arăt :

— Uite-l, zic, pe ăsta de care duci lipsă. Citește și ai să vezi : „*Moise Nisel Kimbak — proaspăt îmbogățit — nevastă-sa Beile Leia — vor o partidă de le iese sufletul — cît dau cumetrii, vor să dea ei de două ori pe deasupra — bani pentru pețitori chiar în seara logodnei — osebit un dar pentru*

pețitor din partea cuscrei...“ De două ori pe atita, zic, înseamnă tocmai ceea ce-ți trebuie dumitale.

Cum aude el că Moise Nisel Kimbak are de gînd să plătească pețitorului ceea ce i se cuvine chiar în seara logodnei — și că în afară de asta, pețitorul va mai primi și un dar și de la cuscră — mi se ridică reb Ușer al meu de pe bancă, m-apucă de mîna și-mi zice :

— Să fie într-un ceas bun, reb Menahem Mendel ! Am făcut o afacere ! Am văzut, zise el, la dumneata în coșuleț, dacă nu mă înșală ochii, niște covrigi și niște pîine și niște zahăr... așa că n-ar strica poate, zice el, să mai prindem ceva puteri și cînd o să ajungem, cu ajutorul lui Dumnezeu, la Hvestov, o să fii așa de bun să te dai jos după niște apă fiartă ! Am văzut, zice el, că ai și un ceainic, așa că o să bem și un pahar cu ceai. Și desigur, zice el, trebuie să fie în gară și niște rachiu de cincizeci și șapte de grade... așa că o să ciocnim un pahărel în sănătatea mușteriiului meu, de neam, de la Iarmelineț și a proaspătului dumitale îmbogățit, de la Iampol, care se topește după o partidă... și să dea Dumnezeu să fie într-un ceas bun !

— Amin ! zic. Dar mă tem că ești cam grăbit ! zic. Dar el mi-o taie numaidecît :

— Dă-mi voie, reb Menahem Mendel ! Asta înseamnă că nu știi cu cine ai de-a face. Dumneata stai aici de vorbă, zice el, cu un pețitor vîstit în lumea întreagă, un pețitor pe care-l cheamă reb Ușer și care n-are atita păr pe cap, cîte partide a pus el la cale pînă acum. Să ne dea Dumnezeu la amîndoi, zice el, atîția ani buni cîte perechi de-ale mele s-au și despărțit și iar s-au căsătorit și iar s-au despărțit... Eu, zice el, cînd mă uit la o afacere, îmi dau seama numaidecît dacă e sau nu

ceva de făcut. Să știi că Moise Nisel al dumatăle îmi place. Dar ceva trebuie să fie la mijloc... Altminteri, de ce e gata să-și dea sufletul pentru o partidă și de ce îi făgăduiește pețitorului banii chiar în seara logodnei și de ce arde cuscra atîta să-și vadă fata măritată încît ține să-i dea pe deasupra pețitorului un dar și din partea ei !... Pesemne că nu-i lucru curat la mijloc. Mărul are un vierme...

— Și atunci, zic, ce crezi dumneata că ar fi de făcut ?

— Eu cred, zice el, că ar trebui să ne despărțim îndată și s-o pornim, zice el, eu la Iarmelineț, la bogătașul meu Ițkl Tajreț... și dumneata la Iampol, la Moise Nisel Kimbak al dumatăle. Dar să știi : trebuie să lucrăm pe brînci amîndoi. Dumneata să-ți dai osteneala ca mărul ăsta viermănos să dea cît mai mult, zice el, și eu, ca Tajreț al meu să dea atît cît a făgăduit, fiindcă nu-i mare lucru să scoată gologani din buzunar, dacă ține atîta la obraz !

După cum vezi, dragă nevestă, lucrurile au început chipurile în glumă și s-au isprăvit cu totul altfel. Pînă una alta am ajuns la Hvestov. Cînd am ajuns la Hvestov, am băut mai întîi un ceai, după aceea am mîncat zdravăn și am început să vorbim despre afacere, așa cum vorbesc doi oameni care știu ce au de făcut. La început mie îmi venea cam peste mină. Ce fel de pețitor mai sînt eu ? Și eu ce drept îmi bag nasul în hirtiile altuia ? Fiindcă, dacă vrei, poți să numești asta, hoție. Bietul om — îl cred pe Lebeliski — pierde atîta avere și eu o ridic de pe jos, de-a gata ! Dar dacă vrei să judeci și altminteri, îți zic : dacă Lebeliski află, nu-i nimic ! Doar nu sînt un hoț de codru care vrea să fure avutul altuia. Pe scurt, oricum ai

lua-o — e bine ! Așa mă gindeam ! Și ne-am înțeles-o întindem la drum amîndoi : dînsul s-o apuce spre Iarmelineț și eu spre Iampol. Și de îndată ce-o să ajung la fața locului, să caut să aflu de ce Moise Nisel Kimbak umblă atîta după o partidă și după ce o să mă uit împrejur și o să văd că „sîmburele“ îmi place, să-i bat o depeșă îndată la Iarmelineț, și el o să-mi bată mie o depeșă la Iampol și o s-o pornim cu toții la Jmerinka, unde va trebui să aibă loc vederea. Și dacă o vrea Dumnezeu, o să iasă o partidă !

— Mai înainte de orice, zice el, trebuie să vezi, reb Menahem Mendel, să nu fi prea strîns la mîna și să bați depeșe într-una, fiindcă la o partidă, lucrul de căpetenie sînt depeșele. Numai depeșele !... Un cusceru, zise el, dacă vede o depeșă, îl ia dracu !

Dar cînd să ne despărțim și să luăm bilete de tren, ce să vezi ? Lui reb Ușer al meu, pețitorul vestit în lumea întreagă, îi lipsesc banii de drum.

— Mi-am cheltuit, zice el, cel din urmă gologan pe depeșe. Să-ți dea Dumnezeu, zice el, să cîștigi dumneata în fiecare lună atîtea parale, cît mă costă pe mine în fiecare săptămînă „depeșele“ și „telegramele“ !

Înțelegi ? Uite, așa e meseria asta de pețitor. Dar fiindcă trenul nu așteaptă, a trebuit să scot eu din buzunar banii de tren pentru el, fiindcă nici o afacere nu se strică din pricina cheltuielilor. Ne-am dat unul altuia adresa, ne-am luat rămas bun și am pornit-o fiecare la treaba lui : reb Ușer la Iarmelineț și eu la Iampol.

Cînd ajung la Iampol, înainte de toate încep să întreb cine-i Moise Nisel Kimbak ăsta. Și mi se răspunde :

— Unde avem noi paralele lui !

— Are copii mulți ?

Și mi se răspunde :

— Numai un calic are mulți copii ! Un bogătaş are numai un singur copil !

— Ce fel de copil ?

Iar mi se răspunde :

— O fată !

— O fată mai așa ? întreb eu. Ai la ce să te uiți ?

Iar mi se răspunde :

— Poți să faci două din ea.

— Da-i dă zestre ceva mai multișoară ?

Și mi se răspunde :

— Oricît ar da, nu l-ar lua dracu dacă ar da de două ori pe atîta.

Încep să întreb : de ce ? Dar toți tac.

Îmi pun atunci caftanul de simbătă și mă duc de-a dreptul la casa lui Kimbak.

Să-ți descriu casa, nu face. Poți să ți-o închipui și tu. O casă de om înstărit, plină de toate bună-tăturile și slugi și slujnice pe unde te învîrți. Cînd le-am spus cine sînt și ce sînt, am fost primit ca un prinț. Mi s-a dat ceai cu turtă dulce și dulceață de chitre și mi s-a pus pe masă o sticlă întreagă de vișinată. Cuscrul, Moise Niscl adică, mi-a plăcut din capul locului. Un om cumsecade, care nu ridică glasul niciodată. Cit despre cuscră, Beile Leie îi zice, mi-a plăcut și ea numaidecît. O femeie frumoasă, cu o gușă — o plăcere ! Liniștită și la locul ei. Amîndoi au început să mă descoase cine e băiatul și dacă are carte. Ce să le spun, dacă nici eu singur habar n-aveam de nimic. Dar un om ca mine știe să se descurce. Și le-am zis :

— Las' să isprăvim mai întîi cu una din părți și o să vorbim și despre partea cealaltă. Mai întîi,

zic, vreau să știu cât dați ! În al doilea rind a vrea să văd „simburele“ !

La vorbele astea, face Moise Nisel către nevas-tă-sa :

— Unde-i Sonicica ? Cheam-o aici !

— Sonicica se mai îmbracă ! îmi zice Beile Leie care se ridică și trece în odaia de alături.

Eu și cuscrul, Moise Nisel, rămânem între patru ochi. După ce bem niște vișinată și luăm câte o linguriță de dulceață de chitre, începem să stăm de vorbă — despre ce ? Atîta rău dacă știu despre ce.

— Dumneata ești de mult pețitor ? mă întrebă Moise Nisel și-mi toarnă iar un păhărel de vișinată.

— De cînd m-am însurat, zic. Socru-meu, zic, e pețitor. Și tatu-meu, zic, a fost și el pețitor. Toți frații mei sînt pețitori. Aproape toate rudele mele, zic, din asta își scot o bucată de pîine : din pețit.

Așa-i trag eu, o minciună după alta, fără să cli-pesc din ochi măcar, dar simt că-mi ard obraji de rușine. Nu știu nici eu de unde la mine atîta putere să mint ! Dar parcă aveam încotro ? Numai că-mi venea să mint mai ușor, fiindcă-mi făgă-duisem că dacă-mi ajută Dumnezeu și o scot la capăt cu afacerea asta, partea mea de cîștig o împart, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe din două, cu Leivi Lebeliski, pețitorul care și-a uitat la han bocceaua cu hirtoage. De ce nu ? Că s-ar putea găsi vreunul să spună că toată partea mea de cîștig i se cuvine lui Lebeliski, asta e o prostie ! Cine trage sforile în toată afacerea asta ? Nu eu ? Și munca nu face parale ? Ce ? Sînt dator să tai piroane pentru altul ? Și apoi cine știe, poate că Dumnezeu vrea el așa ca Leivi Lebeliski să piardă și eu să găsesc ce-a pierdut el și dintr-o singură lovitură să cîștige trei inși dintr-o dată.

În clipa aceea se deschide ușa și intră cuscra, adică Beile Leie și îndată după ea Sonicica, adică mireasa. Frumoasă, înaltă, zdravănă, ca și maică-sa. Ce înaltă e și ce lată, să nu-i fie de deochi ! mă gîndesc eu. Parcă nici n-ar fi o Sonicica, ci un coșcogeamite Sonicicoi. Mireasa e îmbrăcată cam aiurea, într-un halat lung și arată mai mult a femeie, nu ca vîrstă, ci ca lățime. Lată de să te sperii, nu alta ! Ar trebui să stau puțin de vorbă cu ea, să văd cam ce fel de mîncare de pește o fi, dar nu mă lasă tatu-său. El trîncănește într-una că nu-i chip să deschid gura. Și despre ce crezi tu că vorbește atîta ? Despre Iampol ! Un oraș de flecari ! Pîrîtori și limbuți, toată ziua stau și bîrfesc și numai ce le ies ochii dacă îi merge cuiva ceva mai bine... Răi, de să te ferească Dumnezeu ! Unul altuia și-ar scoate ochii cu cea mai mare plăcere — de răi ce sînt ! Și Moise Nisel ăsta vorbește și nu se mai oprește din vorbă o clipă ! Noroc că Beile Leie îl întrerupe și-i spune :

— Moise Nisel, ce ar fi să isprăvești o dată cu trîncăneala ? Mai bine a-i lăsa-o pe Sonicica să cînte puțin la pian.

— N-am nimic împotrivă, răspunde cuscrul și-i face fii-si cu ochiul.

Sonicica se apropie de pian, se așază, deschide o carte mare și începe să bată din degete, de zici ce-i asta. Face maică-sa către ea :

— Sonicico, ce-ți trebuie asta ? Mai bine ai cînta *Cazacul de dincolo de Dunăre* sau *Obraji fierbinți* !

— Mă rog, zice ea, de ce nu !

Și Sonicica dă din mîini așa de repede că e cu neputință s-o urmărești din ochi. Cuscra, Beile Leie adică, întoarce capul mereu spre mine, cum s-ar zice : „Vezi ce degete ?“ Și cum cîntă ea așa,

mi se strecoară ușurel, afară din odaie, cuscrul și cuscră și eu rămân singur cu mireasa. Îmi zic: acum e vremea să intru în vorbă cu ea, să văd dacă știe măcar să vorbească. Dar cu ce să încep? Să mă bată Dumnezeu dacă știu! Mă ridic de pe scaun, mă așez în spatele ei și-i spun:

— Să nu-ți fie cu supărare, Sonica, că te întreb tocmai la mijloc, dar aș vrea să te rog ceva!

Se întoarce Sonica spre mine și mă măsoră din ochi furioasă.

— De pildă? mă întreabă ca înțepată.

— De pildă, zic, am vrut să te întreb cam ce dorință ai, adică ce fel de logodnic ai vrea?

— Vezi, face ea ceva mai moale și-și lasă ochii în jos. La drept vorbind, aș vrea unul „isprăvit“... dar, știu eu!... Dacă nu merge, aș vrea cel puțin unul cu carte, fiindcă vezi dumneata!... cu toate că orașelul nostru Iampol trece drept un târg de habotnici, noi avem cu toții o cultură politică rusească și, deși nu mergem la școală, n-ai să găsești la noi o singură fată care să nu-l cunoască pe Emile Zola, pe Pușkin și chiar pe Gorki.

Și Sonica îmi spune toate astea pe jumătate în rusește, pe jumătate în idiș, dar mai mult în rusește decît în idiș. Dar tocmai atunci îmi intră cuscră și o cheamă deoparte pe mireasă, cum s-ar zice: „Toate trebuie să aibă o măsură!“ Și după cuscră intră și cuscrul și ne așezăm, eu și cu el, iarăși noi doi singuri și începem să vorbim despre partidă: cită zestre dă, unde să se facă vederea, cînd să se cunună copiii și încă despre alte asemenea lucruri în legătură cu afacerea asta. Mă ridic și vreau să mă duc la gară să bat o telegramă, dar Moise Nisel m-apucă de mîină și-mi spune:

— Mai stai puțin, reb Menahem Mendel ! Mai întâi să iei masa-cu noi, fiindcă trebuie să-ți fie foame.

Ne spălăm pe mâini, ne așezăm la masă, luăm câte un păhărel de vișinată și cușcrul iar începe să-mi toarne despre Iampol, șt Iampol, și Iampol.

— Dumneata nu știi, zice el, ce fel de tirg este asta !... Dacă m-ai asculta pe mine, zice el, nu te-ai băga printre haimanalele astea și n-ai schimba cu ei nici o vorbă. Să nu le spui, zice el, cine ești dumneata și de unde ești și ce cauți aici... și de numele meu să nici nu pomenesci măcar, ca și cum nici nu m-ai cunoaște !... M-ai înțeles, reb Menahem Mendel ?... Dumneata nici nu mă cunoști !

Și mi le spune toate astea, nu o dată, ci de zece ori. După ce am isprăvit masa, m-am dus la gară și am bătut o depeșă omului meu la Iarmelineț, așa cum ne-am înțeles și i-am scris toate cât se poate de deslușit.

„Văzut marfa, prima clasă. Șase mii. Telegrafiază-mi cât dă partea cealaltă. Unde vederea.“

Și-mi vine a doua zi, de la omul meu, o telegramă, în care-mi spune :

„Dacă zece, partea cealaltă jumătate șase. Lucrează cu adaos. Primim Jmerinka. Marfă prima. Telegrafiază.“

Trag o fugă pînă la cuscru și-i arăt depeșa și-l rog să mi-o tălmăcească, fiindcă eu nu prea pricep ce-mi telegrafiază tovarășul meu. Citește cuscrul depeșa și-mi spune :

— Omule, de ce nu pricepi ? E doar limpede ca ziua. El vrea, mă-nțelegi, ca eu să dau zece și el să-mi dea jumătate din șase mii, adică trei mii. Telegrafiază numaidecît, zice el, că e mai deștept decît trebuie. Una și cu una fac două : cât dă el,

dau eu de două ori pe atîta. Și spune-i, zice el, să nu se tocmească, fiindcă ar putea să ți-o ia altul înainte !

Mă iau după el și-i trimit tovarășului meu o depeșă în care îi spun :

„Vorbă puțină. Cît dau ceilalți — dăm de două ori mai mult. Nu zăbovi. Poate să ne smulgă marfa din mînă.“

Și primesc de la Ușer al meu o nouă telegramă, la fel de încilcită :

Înțeles — scrie el — de două ori mai puțin decît ceilalți cu o mie înapoi. Marfă fără pereche.“

Mă reped iar cu răspunsul la cuscru și el iar îmi răspunde :

— Dar e limpede ca ziua ! Tovarășul dumitale, zice el, scrie că e gata să dea tocmai pe jumătate, dar cu un cîrlig : cu o mie mai puțin. Adică : dacă eu dau de pildă, zice el, zece mii, el va trebui să dea cinci mii. Dar el vrea să scadă o mie. Ar însemna că eu dau chiar zece și el nu dă mai mult decît patru mii. Deștept om, zice el, tovarășul dumitale ! Vrea să mă jupoaie din cap pînă în picioare. Dar eu, zice el, sînt negustor și mă pricep la afaceri. Mai bine, zice el, îi dau de două ori pe atîta, cu o mie pe deasupra, în loc ca el să-mi dea jumătate din cît dau eu, cu o mie mai puțin. Și atunci o să iasă așa : Dacă el dă trei, o să dau eu șapte. Dacă dă el patru, o să dau eu nouă. Dacă dă el cinci, o să dau eu unsprezece. Acuma ai înțeles ? Dacă e așa, zice el, du-te îndată și trimite-i o telegramă să n-o mai lungească și să-ți răspundă și el cu o telegramă.

Dau fuga la gară și-i trimit lui Ușer o telegramă în care-i spun :

„Dacă dați trei, va da șapte, dacă dați patru, va da nouă, dacă dați cinci, va da unsprezece. N-o mai întinde. Grăbește plecarea.“

Îmi vine o telegramă din partea lui Ușer, care-mi răspunde în două cuvinte :

„Plecăm. Plecați.“

Cînd crezi că-mi vine telegrama asta grozavă? Bineînțeles noaptea. Așa că-ți închipui : toată noaptea n-am mai închis ochii. M-am apucat să socotesc, cam cît o să-mi iasă pe partea mea, dacă, de pildă, Dumnezeu îmi ajută și izbutesc să duc la bun sfîrșit toate partidele înscrise pe hîrtiuțele ce le-am găsit în bocceaua lui Leivi Lebeliski. Dacă Dumnezeu vrea, toate sînt cu putință. Și m-am hotărit că, dacă o da Dumnezeu și închei partida cu Moise Nisel, fac cu Ușer al meu tovărășie pe veci. Îmi place că-i om de ispravă și om norocos. Și o să am eu grijă ca nici Leivi Lebeliski să nu aibă de ce să se plîngă de mine. Ce-am eu cu el?... Săracu Lebeliski, parcă nu-i și el tot un biet nenorocit cu o casă grea de copii, ca oricare altul ?

A dat Dumnezeu, în sfîrșit și s-a făcut ziuă: Mi-am făcut rugăciunea în grabă și am fugit într-un suflet la cuscru să-i arăt depeșa. Cuscru a poruncit îndată să mi se dea o cafea și pîine cu unt și ne-am înțeles că chiar în aceeași zi să plecăm la Jmerinka. Dar pentru ca tîrgul din Iampol să nu ne ia la ochi că plecăm tuspătru împreună, a rămas ca eu să plec cu cel dintîi tren și ei să vină cu trenul următor. Pînă or veni ei să am eu grijă de un han cumsecade și bineînțeles, să văd să fie pregătită și masa.

Zis și făcut. Vin la Jmerinka înaintea tuturor, trag la hanul cel mai frumos, care din întîmplare este și singurul han din tot tîrgul, intru în vorbă

cu hangița, de altfel o femeie foarte cumsecade
și o întreb :

— Ce aveți de mâncare ?

— Ce vrei să măninci ?

Zic :

— Pește ai ?

Zice ea :

— Pot să cumpăr !

Zic :

— Dar o supă ?

Zice :

— Pot să pun și de o supă !

Zic :

— Cu ce ? Cu tăiței ori cu orez ?

Zice :

— Chiar și cu migdale dacă vreți !

Zic :

— Ei, și rațe fripte ai ?

Zice :

— Cu parale pot să găsesc și rațe !

Zic :

— Ei, și băutură ?

Zice :

— Ce bei ?

Zic :

— Bere este ?

Zice :

— De ce să nu fie !

Zic :

— Ei, da' vinul ?

Zice :

— Bani să fie !

Zic :

— Dacă e așa, fii atît de bună și pregătește o
masă ca pentru opt.

Zice :

— De unde opt, dacă te văd numai pe dumneata ?

Zic :

— Aoleo ! Dar ești și dumneata nu știu cum ! Ce-i treaba dumitale ? Dacă ți se spune opt, e opt...

Și așa cum stăm noi de vorbă, sosește tovarășul meu, reb Ușer, care, cum mă zărește, îmi sare de gît să mă sărute, parcă ar fi mama.

— Am presimțit, zice el, că o să te gălesc aici, la „Hotel Odesa“. E ceva de mîncare pe aceea ?

— Uite, zic, chiar acu am cerut hangîței să pregătească o masă ca pentru opt inși.

— Ce ? zice el. Să aștept pînă la masă ? Masa e masă, dar pînă o să se trezească ceia să vină, noi nu sîntem datori să murim de foame. Văd, zice el, că dumneata ești aici de-ai casei. Așa că, te rog aibi grijă să ni se dea olecuță de rachiu și ceva de îmbrucat, niște carne, ceva, că-mi vine să leșin de foame !

Și reb Ușer se duce să se spele, intră în vorbă cu hangîța, îi cere să pună pe masă tot ce se găsește pe acolo — și în timp ce mîncăm, reb Ușer îmi povestește cum a izbutit să facă minunea și să-l silească pe boierul din Iarmelineț să dea trei mii de ruble.

— Cum asta, zic, trei mii de ruble, cînd ne-am înțeles că nu se poate mai puțin de patru.

— Lasă-mă să-ți vorbesc, reb Mendel ! zice el. Știu eu ce am de făcut. Pe mine mă cheamă reb Ușer. Trebuie să știi, îmi spune el, că boierul meu avea de gînd să nu dea nici un ban, fiindcă e de neam mare, zice el. Și are o nevastă care e de neam și mai mare. Și dacă ar vrea să facă o partidă cu oricine, i s-ar mai da lui parale. Poți să mă crezi, zice el, că am muncit destul... că mi-a

ieșit sufletul, pînă ce, cu chiu cu vai, l-am făcut să dea două mii.

— Ce-i asta, zic, două mii? Nu mi-ai spus trei mii?

— Lasă-mă să-ți vorbesc, reb Mendel! spune reb Ușer. Eu sînt un pețitor mai bătrîn decît dumneata și pe mine mă cheamă reb Ușer. Să se adune numai cuscii și să se cunoască băiatul cu fata și ai să vezi că toate o să fie cum nici nu se poate mai bine. Pentru o mie de ruble nenorocite, zice el, la mine nu se strică o partidă. Pe mine, mă-înțelegi, mă cheamă reb Ușer... Numai că, ceva tot îmi stă pe suflet!

— Adică, ce-ți stă pe suflet? îl întreb eu.

— Știi ce? zice el. Recrutarea. I-am băgat în cap cuscrului de la Iarmelineț că Moise Nisel al dumatăle are un copil foarte tînăr, dar că nu-i pasă de recrutare!... A scăpat de recrutare!

— Ce tot îndrugi acolo, reb Ușer? îl întreb eu pe reb Ușer al meu. Ce recrutare te-a găsit? Care recrutare?

Și-mi răspunde reb Ușer:

— Lasă-mă să-ți vorbesc, reb Menahem Mendel! Pe mine mă cheamă reb Ușer!

— Poate să te cheme de optsprezece ori reb Ușer, zic eu, și tot nu pricep ce vorbești. Îndrugi nu știu ce... recrutare și recrutare. De unde recrutare la Moise Nisel al meu? Dumneata crezi că și o fată trebuie să stea la recrutare?

Mă-ntreabă el:

— Ce-i asta o fată? Da' băiatul lui Moise Nisel unde e?

— De unde, zic, să aibă Moise Nisel un băiat, cînd el are în totul o fată... o singură fată!

— Cum? zice reb Ușer. Și dumneata ai o fată? Parcă am vorbit de un băiat?

— Desigur ! zic. Am vorbit de un băiat, dar știam că pe băiat îl aduci dumneata !

— Unde scrie, zice el, că eu trebuie să aduc băiatul ?

— Dar unde scrie, zic, ca să fiu eu acela care aduce băiatul ?

— Atunci, zice el, de ce nu mi-ai spus că dumneata ai o fată ?

— Ei, zic, și dumneata... ce ? Mi-ai spus dumneata că ai o fată ?

Îi sare țandăra lui reb Ușer al meu și începe să zbiere :

— Știi ce ți-aș spune, Menahem Mendel ? Ești dumneata pețitor cum sînt eu rabin.

Zic :

— Și dumneata ești pețitor cum sînt eu rabineasă !

Dintr-o vorbă în alta, el mie : nenorocitul ! — eu lui : nepricopsitul ! — el mie : boule ! — eu lui : vită încălțată ! — el mie : Menahem Mendel ! — eu lui : bețivule !... ceea ce-l face să sară în sus și să se repeadă la mine și să-mi tragă o palmă. M-apuc eu și-i trag una în barbă și iese un tărăboi, de să te ferească Dumnezeu !

Mă-nțelegi, atîtea cheltuieli și vreme și muncă și unde mai pui rușinea. Tot țirgușorul s-a strîns să-i vadă pe cei doi pețitori care au fost atît de vrednici, încît au izbutit să adune două fete să facă o vedere. Dar reb Ușer, arză-l-ar focul, a șters-o și m-a lăsat pe mine singur să mă răfuiesc cu hangîța. Noroc că am izbutit s-o șterg la vreme, înainte să pice la Jmerinka cele două mirese și cuscrii. Ce s-a întîmplat cu ei acolo, nu știu, dar îmi închipui cît de bine s-au simțit. Și acu, aș vrea să-l văd pe deșteptul care putea să știe de mai înainte că meseria asta de pețitor e o moară

de vînt, o bătaie de joc, o nenorocire !... Vorbești, zbori, bați depeșe și la urmă cu ce te alegi din toate ? Cu două mirese !

O dată pentru totdeauna, dragă, nevastă, nu merge. Orice aș face, nu merge. Și fiindcă sînt foarte amărit din pricina partidei, ți scurtez și, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare îți voi scrie de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor de care mi-e dor de nu mai pot, socrului și soacrei și fiecăruia în parte, de la

.bărbatu-tău

Menahem Mendel.

Dumnezeu cu o mină ia și cu alta dă. Cînd am plecat din Jmerinka am crezut că s-a isprăvit cu mine. Dacă aș fi avut bani destui aș fi venit de-a dreptul acasă la Casrilifca. Dar mi-am făcut socoteala că o să rămîn împotmolit undeva în drum și atunci nu-mi mai rămîne decît să mă arunc înaintea trenului. Numai că e un Dumnezeu mare pe lumea asta și așa am intrat în vorbă, în vagon, cu unul, un agent de asigurare, un inspector, care asigură lumea pe viață și care a început să-mi toace la cap și să-mi făgăduiască cîte în lună și în stele, numai să mă fac și eu agent de asigurare.

Ce-i asta agent și cum asigură pe oameni pe viață, ar fi prea multe de spus, așa că o las pe altădată.

CARTEA A ȘASEA

O nouă afacere
Menahem Mendel, agent de
asigurare

I

*Menahem Mendel din drum, că-
tre nevastă-sa Şeine Şeindl din
Casrilifca*

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sint, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna upul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi, dragă nevastă, că a trebuit să-mi iau tălpășița, adică să fug. De abia am scăpat dintr-o mare nenorocire. Trebuie să-i mulțumesc lui Dumnezeu că mai pot să-ți scriu ! Cît pe ce să intru în pușcărie și Dumnezeu știe cu ce m-aș fi ales. Cu muncă silnică pe viață, dacă nu chiar cu deportarea în Siberia, cu toate că sint tot așa de vinovat ca și tine. Acuma, dacă Dumnezeu mi-a ajutat și am scăpat ca dintr-un foc, m-am așezat să scriu tot ce mi s-a întîmplat, de la început pînă la sfîrșit.

Din cele ce ți-am scris rîndul trecut, trebuie să-ți amintești în ce stare nenorocită mă găscam, după partida aceea grozavă, în care eram gata să împerechez două fete. Mă gîndeam atunci că sint

un om pierdut ! S-a isprăvit cu Menahem Mendel. Dă Dumnezeu însă și mă întâlnesc cu unul, un agent de asigurare, un inspector de la „Acvitevl“, care face asigurări pe viață și cîștigă o mulțime de bani. Și agentul ăsta scoate un carnet și-mi arată cîți oameni a asigurat el pînă acum pe viață și cîți dintre ei i-au și murit pînă acum. Vra să zică afacerea asta e așa : cu cît mor mai mulți, cu atît e mai bine și pentru cei morți și pentru cei vii. Dar tu, desigur, o să întrebi : Care e socoteala ? Socoteala nu e grea de loc. De pildă : „Acvitevl“ m-a asigurat pe viață pe zece mii de ruble. Trebuie să plătesc pentru asta, în total, cam la vreo două-trei sute de ruble pe an, pînă la moarte. Atunci, una din două : mor, Doamne ferește, chiar în cel dintîi an, atunci e norocul tău. Primești zece mii de ruble ! Trăiesc ? Atunci e norocul lui „Acvitevl“ ! Acolo lucrează o mulțime de oameni, agenți, care au și ei neveste și copii și care trebuie și ei să trăiască. Atunci ce-mi strică mie ? Din păcate, nu oricine poate fi agent. Un agent trebuie, mai întîi de toate, să umble bine înțolît, dăr bine-bine de tot : o haină frumoasă, un guler și manșete, ar putea să fie și de hîrtie, numai albe să fie, o cravată frumoasă și o pălărie — nici vorbă. Dar, mai mult decît orice, trebuie să știi să vorbești. Un agent trebuie neapărat să știe să vorbească. Adică să-ți vorbească, să-ți vorbească și să-ți împueze atîta capul cu vorbăria lui, pînă nu mai ai încotro și te asiguri pe viață — și gata ! Pe scurt, omul ăsta al meu, adică agentul-inspector, m-a simțit că am stofă de agent de asigurare de mîna întîi, un „inchizitor“, cum rar se găsește.

- Acu, dragă nevastă, trebuie să te lămuresc, ca să înțelegi care este deosebirea dintre un agent inspector și un agent „inchizitor“. Un agent „inchi-

zitor“ se numește un agent care asigură oameni pe viață, iar un agent-inspector, se numește un agent mai mare, care face agenți. Apoi mai e un agent subinspector general, care face agenți inspectori. Și peste toți acești agenți „închizitori“, inspectori și subinspectori generali, este unul mai mare decât toți, numit inspector general. Mai mare decât el nu este nimeni în toată lumea. Se înțelege că dacă vrei să ajungi general, trebuie să fii mai întâi inspector, după aceea subinspector general și așa mai departe. Și dacă ți-ajută Dumnezeu și ajungi general, atunci ai asigurată o bucățică de pâine pentru toată viața. Generalii sînt niște oameni care cheltuiesc pe an nu mai puțin de treizeci de mii de ruble. În sfîrșit, a început inspectorul să-mi vorbească atîta să mă facă agent de asigurare, că mi-am zis : Ce am de pierdut ! Fiindcă una din două... dacă o să meargă, o să meargă. Dacă nu, nu. Vorba ceea : ce-am avut și ce-am pierdut ! Pareă bag ceva în afacerea asta ? Ce ? Nimic. Dimpotrivă. Mai primesc, zice el, un „avanz“, adică mi se dă o arvună de cîteva ruble pentru munca mea, ca să am deocamdată de cheltuială, să mă îmbrac și să cumpăr o geantă. Dacă este așa, atunci într-adevăr este o „combinație“ bună. Și m-am lăsat înduplecat și m-am făcut, într-un ceas bun, agent.

Lucrul ăsta, însă, nu se face așa, cu una, cu două. Ca să fii agent, trebuie mai întâi să dai ochii cu generalul, fiindcă pînă ce generalul nu iscălește — e moft ! Așa că inspectorul m-a luat pe cheltuiala lui și m-a dus la Odesa, la general, care are de poruncit cam la vreo douăzeci și ceva de gubernii și are sub el, se zice, cam la vreo mie opt sute de agenți. Ca să-ți descriu măreția generalului ăsta, mi-ar fi peste putință. Adică el nu-i

chiar așa de mare, de felul său, pe cît e de mare tot tîmbălăul de acolo. Ochi are mari, niște ochi ascuțiți și o fetișoară albă și niște obrăjori rumeni și i se spune : Jevzerel. Biroul generalului e cît o casă întregă. Odăi, și odăi și odăi, cu o mulțime de mese și scaune cu cărți, cu hărți și agenți, care se învîrt toată vremea pe acolo... și-i o alergătură și o îmbrînceană... și depeșele zboară încolo și înapoi, de se răstoarnă pămîntul ! Pînă răzbești la general, trebuie să treci prin toate chinurile iadului. Eram mai mult mort decît viu cînd am fost dus la generalul ăsta, cu toate că el m-a pofțit numaidecît să iau loc pe un scaun și mi-a întins o țigară și m-a întrebat cine sînt și ce sînt și ce fel de afaceri fac. Și am început să-i deșert tot sacul, de la început pînă la sfîrșit, cum o pornisem la Chișinău și m-am rătăcit la Odesa, unde m-am învîrtit pe la Bursă, am cumpărat și am vîndut „Putiveluri“ și „Lilipituri“ și alte „acții“, apoi cum am ajuns misit de zahăr și de case și de moșii și păduri și rafinării și, după aceea, cum m-am făcut pețitor și pînă și scriitor, cum mă învîrteam și ardeam și zbûram și credeam meru că nimeni nu e mai deștept decît mine și mai bogat decît mine — și la urmă, zic, din toate n-a rămas decît o grămăjoară de scrum. Și acuma, nû-i bine ! Nu-i bine de loc. Toate îmi merg anapoda. Orice fac și oricît dreg, parcă stă cineva și mi se pune de-a curmezișul ca să-mi iasă pe dos. Cînd am isprăvit cu povestea, se ridică generalul, îmi pune mîna pe umăr și-mi vorbește așa :

— Știi ce ți-aș spune, gospodin Menahem Mendel ! Îmi placi ! Ai un nume foarte frumos... și pe deasupra știi să și vorbești bine ! Ți-o spun de pe acuma că, după o bucată de vreme, ai să ajungi un mare agent, chiar unul mare de tot. Deocam-

dată ai să capeți un „avanț“... Pleacă la drum în târgurile și târgușoarele evreiești și Dumnezeu să-ți ajute !

Și așa s-a și întâmplat. Am pus mîna pe cele cîteva ruble „avanț“ — m-am îmbrăcat din cap pînă în picioare în haine nou-nouțe — dacă m-ai vedea nu m-ai recunoaște — mi-am cumpărat o geantă mare, pe care mi-au umplut-o cu cărți și hîrtii și am pornit-o la drum ! Mai întîi în B. Acolo, se zice, poți face afaceri multe...să asiguri și să tot asiguri ! A trebuit să se nimerească, însă, ca tocmai în ziua aceea să se împlinească șapte ani de la moartea tatii, așa că mă văzui silit să mă dau jos din tren într-un târgușor uitat de Dumnezeu — ca să mă pot duce la sinagogă. Habar n-aveam că târgușorul ăsta e de pomină în lumea întreagă pentru hoțomanii de care e plin — mai bine îl ardea focul înainte să-l fi cunoscut ! Dar dacă ți-e dat să ți se întîmple o nenorocire, s-a isprăvit. A trebuit să pic tocmai eu într-un asemenea tîrg și... ce să-ți spun ?... Ce-am pățit aci o să ții minte și pe lumea ccalaltă. Parcă am avut o presimțire că de aici nu scap cu oasele întregi. Dar dacă trebuie să spui rugăciunea de sufletul tatii — parcă ai încotro ?

Cum am coborît din tren, am luat-o la picior, de-a dreptul la sinagogă. Intru, îmi fac rugăciunea, se apropie de mine ceaușul și-mi spune :

— De unde vii dumneata ?

Zic :

— Din drum !

— Cum te cheamă ?

Zic :

— Menahem Mendel !

Zice el :

— Dacă-i așa, atunci trebuie să-ți strîng mîna.

Și-mi întinde mîna și după el vin să-mi dea mîna ceilalți care fac roată în jurul meu și încep să mă descoase cine sînt și de unde și ce fel de afaceri fac.

Zic :

— Sînt agent !

Mă-ntreabă ei :

— Ce fel de agent ? De mașini ?

Zic :

— Nu ! Sînt agent „inchizitor“ !

Zic ei :

— Ce dracu o mai fi și asta ?

Zic :

— Fac asigurări pe viață !

Și încep să-i lămuresc cum se asigură un om pe viață. Stați ei cu toții în jurul meu cu gurile căscate, ca și cum le-aș povesti cai verzi pe pereți. Văd însă că vreo doi dintre ei, unul înalt, uscățiv, îndoit de spate, cu un nas coroiat și lucios și altul scund, lat și oacheș și cu un ochi șmecher își zîmbesc unul altuia. Aștia doi, mi-am zis, au priceput pesemne ce se cheamă să te asiguri pe viață, fiindcă au schimbat între ei o căutătură puțin cam nu știu cum și și-au spus unul altuia, pe sub nas :

— O să meargă !

Am înțeles că ei nu sînt ca ceilalți. Ei știu despre ce este vorba, așa că ar fi rost să fac cu ei o afacere.

Și asta s-a și întîmplat. De abia am ieșit din sinagogă, că-i văd pe cei doi că se țin după mine și-mi spun :

— Ce alergi așa, reb Menahem Mendel ? Mai stai o leacă să te întrebăm ceva. Aici în noroiul ăsta vrei dumneata să faci afaceri ?

Zic :

— De ce nu ?

Îmi zice lunganul cu nasul coroiat :

— Cu nenorociții ăștia ai noștri vrei să câștigi dumneata o bucată de pîine ?

Și cela cu ochiul șiret se ia după el :

— Cu ai noștri e bine să măninci plăcintă !

Zic :

— Și atunci ce-i de făcut ?

Zice lunganul :

— Afaceri să faci numai cu boierii.

— Boierii să trăiască ! îi ține isonul cel cu ochiul șiret.

Și tot așa se țin ei după mine și vorbim și bineînțeles, cînd vorbești, afli. Și ce aflu ? Că ăști doi au un boier, putred de bogat, de pe urma căruia ei câștigă munți de parale. Și după cîte cred ei, aş putea să-i fac boierului ăsta o asigurare din care să mă aleg cu un câștig, să am la ce să mă uit.

Zic :

— O, de ce nu ! Foarte bine ! Să vă văd ! Apucați-vă de treabă... și n-o să vă pară rău ! Mie nu-mi place să fur munca altuia !

Și ne-am înțeles ca a doua zi, cu ajutorul lui Dumnezeu, la rugăciunea de dimineată, să-mi dea de veste despre boierul lor. Numai că ei au o singură rugămintă : la han să nu suflu o vorbă despre cele ce am vorbit. Nimeni nu trebuie să știe că m-am întilnit cu ei și că ne-am înțeles să facem tustrei laolaltă o afacere.

Nu s-a crăpat bine de ziuă și m-am repezit la sinagogă să-mi fac rugăciunea. După ce am isprăvit — mă uit împrejur, oamenii mei n-au venit încă ! Aștept și aștept și ei tot nu se arată ! De ce nu i-am întrebat, nerod ce sînt, cum îi cheamă și unde stau cu casa ? Să-l iscodesc pe ceauș

mi-era teamă, fiindcă le dădusem cuvîntul că tot ce-am vorbit, rămîne între noi.

Abia cine știe cînd, după ce mi-a ieșit sufletul, tot așteptîndu-i, i-am văzut că-mi intră pe ușa. Cînd i-am zărit, inima să-mi sară din loc de bucurie. Dar m-am ferit să mă apropiu de ei ca să-i întreb ce se aude... N-aveam voie s-o fac.

Cum au isprăvit rugăciunea, cei doi au ieșit din sinagogă, foarte grăbiți. Și eu după ei :

— Ei ? le zic.

Și-mi răspund :

— Ssst !... Nu vorbi în uliță... Dumneata nu cunoști tirgul nostru, arză-l-ar focul !... Mai bine ia-te după noi din urmă... Mergem acuma acasă. Acolo o să facem afacerea și o să îmbucăm ceva !

Și cel cu nasul coroiat face din ochi celuia scund care îndată o ia la picior. În cîteva clipe nu-l mai văd, parcă l-ar fi înghițit pămîntul. Eu și cu lunganul începem să alergăm prin niște ulicioare înguste și întunecoase, el înainte și eu după el, pînă dă Dumnezeu și ajungem în fața unei cocioabe. Intrăm într-o odăiță întunecată, cu o mulțime de muște pe pereți și pe tavan. Lîngă cuptor stă o femeie scundă și murdară, cu un obraz galben și cu niște ochi speriați. Lunganul n-apucă bine să intre pe ușa și-i poruncește, scurt :

— Mîncare !

Cît ai clipi din ochi, femeia așterne o față de masă și aduce o pîine, rachiou și mîncare. Nu trece mult și intră cea cu ochiul șiret, însoțit de o arătare cu un nas lung și vînat, cu niște mîini grase și păroase și cu niște picioare cu labelle butucănoase, dar mai încolo din ce în ce mai subțiri. Trebuie să fie tare greu unor picioare ca aștea să poarte un trup atît de înalt și gras.

Arătarea asta este boierul cu pricina. Cînd vede sticla de rachiu pe masă, boierul scoate din pîn-tecul lui gras un strigăt la fel de gros ca și el :

— Bună afacere !

După ce bem cîte un păhărel (boierul bea două), cei doi încep să vorbească în rusește cu boierul, despre grîu și despre secară. Între timp acela cu ochiul îmi șoptește :

— E plin de parale. Are poate o mie de hectare de grîu, în afară de secară ! Nu te uita la el, că umblă așa jerpelit. E zgîrcit al dracului !

Celălalt, lunganul, îi tot dă sfaturi boierului, să nu vîndă grîul, fiindcă grîul o să se scumpească. Mai bine să-l țină pentru la iarnă.

— Bună afacere ! îi spune mereu boierul, care bea păhărel peste păhărel și mănîncă în draci, parcă ar fi postit de cîteva zile.

După ce isprăvim cu masa, lunganul zice :

— Acu, poți să vorbești cu el despre asigurare !

Mă așez cu boierul într-un colțișor, deoparte, și încep să-i țin o cuvîntare lungă, lungă, că nu știu nici eu de unde iau atîtea cuvinte. Vreau să-i dau a înțelege cit de bine este pentru fiecare om, sărac sau bogat, să se asigure. Ba, cu cit omul e mai bogat, cu atît are mai multă nevoie să se asigure, fiindcă un om bogat, dacă-și pierde banii la bătrînețe, se simte de o mie de ori mai nenorocit decît unul sărac. Un om sărac, zic, este obișnuit cu sărăcia, pe cînd un bogătaș, dacă rămîne, ferească Dumnezeu, fără parale, e mai rău pentru el decît moartea. Și-i vorbesc și el m-as-cultă și m-as-cultă și spune mereu :

— Bună afacere !

Și eu iar îi vorbesc și simt că cu cit îi vorbesc mai mult, cu atîta vorbesc mai bine.. Dumnezeu

m-a înzestrat cu darul vorbirii, să știi !... Dar cînd să mă încălzesc mai bine sare deodată lunganul :

— Ajunge ! Destul ai vorbit ! Acum așază-te și scrie ce trebuie.

Și cîla cu ochiul îmi aduce un toc și cîrneală și eu mă apuc să scriu toate hîrțile de care este nevoie. După ce isprăvesc, le întind boierului care asudă și asudă, pînă ce, cu chiu cu vai, izbutește să-și pună iscălitura. Mă duc cu el, după aceea, la doctor să-l vadă, iau o arvună și afacerea este, cu ajutorul lui Dumnezeu, încheiată.

Mai spre seară vin la han vesel și cer să mi se dea de mîncare. Hangiul se apropie de mine și-mi spune :

— Ce se mai aude cu dumneata ?

— Ce să se audă ? zic.

— Pot să-ți zic să fie într-un ceas bun ?

— De ce ? zic.

— Afacerea pe care ai făcut-o ! zice el.

— Ce afacere ? zic și mă fac că nu pricep despre ce este vorba.

— Cu boierul ! îmi zice el.

— Cu care boier ?

— Cu boierul cîla gras !

— De unde știi, zic, că am făcut o afacere cu un boier ?

— E boier cum sînt eu popă !

— Dar ce este ?

— Un golan ! spune hangiul și-mi rîde în nas cu poftă.

Mă apropii de hangiu și-l rog să-mi spună ce-i asta „golan“ și de unde știe el unde am fost și ce am făcut. Hangiului i se face milă de mine — se vede că și-a dat seama că sînt un biet nenorocit și începe să-mi spună cine sînt cei doi tovarăși

ai mei. Dacă mi-ar povesti, zice el, ce isprăvi au făcut, mi s-ar face părul măciucă.

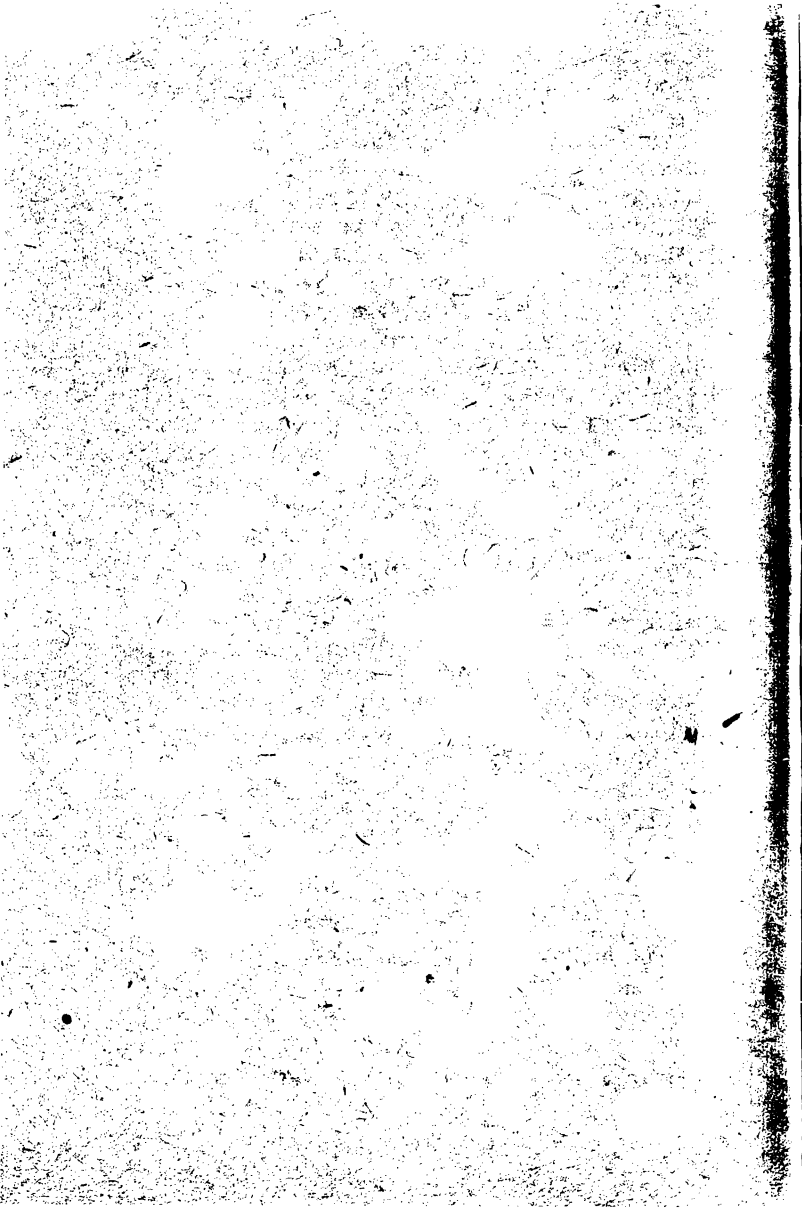
— Hoții ăștia, zice el, au făcut atâtea fărădelegi, că dacă ar fi prinși, ar fi vai de ei ! Boierul ăsta despre care ci ți-au povestit că ar fi un om plin de parale, nu-i decît un bețivan păcătos și cela pe care dumneata l-ai asigurat nu-i boierul „ăsta“ — ci cu totul altul, care ori e pe moarte ori a murit... Acu, înțelegi dumneata cam a ce miroase aci ?

La vorbele astea mi-a înghețat singele în vine. Numai pușcărie îmi mai lipsește acum. Nu mi-au fost de ajuns toate noroacele de care am avut parte în anii ăștia din urmă... Așa că, dragă nevastă, n-am mai stat mult pe gînduri și m-am repezit la gară ca să scap cît mai degrabă de acolo. Ducă-se dracului tot tîrgușorul cu toate afacerile de asigurare pe viață, care pot să te bage într-o asemenea nenorocire, încît să-ți pui și viața în primejdie. Să-mi dea Dumnezeu afaceri mai bune. Dar fiindcă am pornit-o la drum lung, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, și să dea Dumnezeu să ne vedem veseli și fericiți. Complimente socrului și soacrei și fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău.

Menahem Mendel

Sfîrșitul romanului lui Menahem Mendel

HALAL DE MINE,
SÎNT ORFAN!

I. AZI E SĂRBĂTOARE, MAMĂ, AZI NU SE CADE SĂ PLÎNGI !

I

Pun rămășag cu voi, pe cît vreți, că nimeni pe lumea asta n-a fost atît de fericit — în ziua întîia de după Paști — ca mine, Motl Peisi al cantorului și Meni, vițelul vecinului. (Numele ăsta de Meni, eu i l-am dat !) Amîndoi, la fel, am simțit cele dintîi raze călduțe ale soarelui ; amîndoi, la fel am adulmecat mireasma celui dintîi fir de iarbă care mișea din pămîntul abia scuturat de zăpadă ; amîndoi, la fel am dat buzna din birlogul, negru ca noaptea, în ogradă, să cinstim cum se cuvine cea dintîi zi dulce, sclipitoare de primăvară.

Eu, Motl, băiatul cantorului, am ieșit dintr-o mocirlă, dintr-un beci rece și umed, care duhnește a drojdie și medicamente, iar Meni, vițelul, a scăpat dintr-o băltoacă și mai a dracului... un fel de staul strîmt, plin de noroi, cu pereții deșelați, prin care vara răzbește ploaia și iarna zăpada. Din găurile astea blestemate ne-am repezit în lumea largă, luminoasă, în fața căreia și eu și

Meni ne-am arătat mulțumirea, fiecare pe limba lui, după cum s-a priceput el mai bine.

Eu, Motl Peisi al cantorului, am ridicat mâinile la cer, am deschis gura și am tras în piept aer proaspăt și cald, cât am putut să înghit. În clipa aceea am crezut că am început să cresc, că ceva mă trage în sus, înspre bolta albastră, adâncă, adâncă a cerului, acolo unde plutesc și se risipesc nori rari și fumurii, unde păsări albe apar, se fugăresc și dispar într-un ciripit vesel și ascuțit. Și deodată mi-a țîșnit din piept, fără să vreau, un cîntec, mai frumos ca toate cîntecele de sărbători ale tatii. Parcă ar fi fost un cîntec al firii, ca șopotul sprinten și cristalin al izvoarelor repezi — o cîntare a cîntărilor — o bucurie nebună a cerului — o melodie dumnezeiască! Ah, ah, taată, tată... ah, ah, Dooooaaamne, Doamne!... Uite așa mi-am strigat și eu, Motl Peisi al cantorului, fericirea, în cea dintîi zi de primăvară!

Cu totul altfel s-a bucurat Meni, vițelul vecinului. Meni, vițelul vecinului, cum a ieșit din staul, și-a băgat în gunoi botul negru și umed, a scormonit cu copita de trei ori pămîntul, a ridicat coada în vînt, a săltat deodată pe cele patru picioare și a făcut:

— Meee!

Dar „meeeul“ ăsta mi s-a părut atît de caraghios, încît nu m-am putut ține și am început să rîd și să fac și eu: „meee!“ întocmai ca Meni!

Se vede că treaba asta i-a plăcut mult și lui Meni, fiindcă abia m-a auzit, că iar a săltat pe cele patru picioare și iar a început să mehăie. Bineînțeles, n-am așteptat să fiu nici de astă dată poftit și m-am apucat din nou să mă strîmb după Meni — și cu glasul și cu picioarele.

Și joaca asta a mers așa de cîteva ori : a sărit o dată vițelul, am sărit și eu. A făcut vițelul : „mee“ — am făcut și eu : „mee“.

Numai Dumnezeu știe cît ar mai fi ținut joaca asta, dacă nu se îndura să vină frate-meu mai mare, Eli, să mă cîrpească pe la spate, cu palma peste ceafă :

— Trăsni-te-ar să te trăsnească, de haimana !... Coșcogea golan de aproape nouă ani... și se apucă să mi se zbenguie, ca un vițel !... Intră în casă, pierde-vară ce ești !... Lasă ! O să-ți arate el ție, tata, pentru asta... lasă !

2

Moft ! Tata n-o să-mi „dea“ nimic !...

Tata zace bolnav, în pat. Nu se mai duce la sinagogă încă de la Simhath-Tora¹. Toată noaptea tușește. Vine să-l vadă doctorul cela oacheș... Un om gras, cu mustăți negre și ochi care rîd într-una. Un doctor vesel. Mie îmi spune „pîntecosule“, mă pocnêște cu degetul peste burtă și tot o învață pe mama să nu mă mai îndoape cu cartofi, iar tatii, zice el, să-i dea numai supă și lapte. Lapte și supă ! Mama îl ascultă și tace. Dar după ce pleacă doctorul, ea își ascunde obrazul în șort. Umerii încep să i se scuture. După aceea își șterge ochii și îl cheamă deoparte pe frate-meu, Eli, cu care vorbește în șoaptă.

Ce-și sușotesc, habar n-am. Mi se pare că se ceartă. Mama îl trimite la nu știu cine ; el însă, nu are chef să se ducă.

¹ Sărbătoarea Torei (sulul pe care sînt scrise *Tablele legii*).

— Decît să ne milogim la ei, zice el, mai bine crăp !

— Mușcă-ți limba, nătărăule ! Ce tot îndrugi acolo ! îi răspunde mama, în șoaptă.

Și-și stringe fălcile cu atîta necaz și-i face semne atît de furioase lui Eli, încît îi vine să crezi că acuși-acuși îl calcă în picioare. Dar se moaie numai decît și-i spune :

— Ce să facem ? N-avem încotro... Mi-e milă de tata... Aș vrea să-l văd sănătos odată !

— N-avem decît să vindem ceva ! spune frate-meu Eli, cu privirea la dulapul de sticlă.

Și mama, care tot la dulapul ăsta se uită, își șterge ochii și-i șoptește lui Eli :

— Ce să mai vind ? Sufletul ? Am vîndut tot ce s-a putut vinde. Nu mai avem nimic de vînzare... Doar dulapul ăsta gol !

— De ce nu ? spune frate-meu Eli.

— Ticălosule ! se răstește mama la el, cu ochii roșii de plîns. Ah ! De ce m-a blestemat Dumnezeu tocmai pe mine cu niște copii atît de răi ?

Mama tună și fulgeră, în șoapte, bineînțeles. Își descarcă sufletul cum poate, săraca de ea ! Își șterge ochii apoi și se liniștește.

Așa s-a întîmplat și cu cărțile tatii și cu cele două pocale aurite și cu rochia de mătase a mamei și cu toate lucrurile de prisos care au fost vîndute, unul cite unul, fiecare în parte unui alt mușteriu.

Cărțile le-a cumpărat Mehl comisionarul, un omuleț cu bărbuță rară, pe care și-o scarpină mereu.

Frata-meu Eli, săracu, s-a dus la el de vreo trei ori, pînă a izbutit să-l aducă. Mama s-a bucurat tare mult cînd l-a văzut și i-a făcut semn cu degetul, să vorbească încet, să nu audă tata.

Mehl a priceput, a ridicat capul spre policioara cu cărți, s-a scărpinat în bărbuță și a spus :

— Ia să văd și eu ce ai acolo !

Mama mi-a făcut cu ochiul să mă urc pe masă și să-i dau cărțile.

N-a fost, firește, nevoie să mi-o spună de două ori. Am sărit cu atîta bucurie pe masă, încît m-am împiedicat și m-am întins pe jos cît eram de lung. Și fiindcă atîta se vede că nu-mi era de ajuns, mi-a mai dat pe deasupra și frate-meu Eli o palmă, să nu mai sar ca nebunu.

După care, frate-meu Eli s-a urcat el singur pe masă și i-a întins lui Mehl cărțile din raft.

Mehl, cu o mină se scărpină în barbă și cu cealaltă răsfoia cărțile și le găsea mereu alt cusur. Fiecare carte avea un cusur. Ba cartea asta nu-i bună, ba ceea are cotorul prea tare mîncat, ba cealaltă nici nu-i carte măcar. Și după ce, în sfîrșit, s-a uitat bine la toate cărțile, s-a scărpinat iar în barbă și a spus :

— Dacă în locul lor ați avea mai degrabă o colecție din *Mişnaios*¹... aş cumpăra-o, poate !...

Mama s-a făcut albă ca varul, dar frate-meu Eli, dimpotrivă, s-a făcut roșu ca focul. Ca scos din minți, a sărit cu gura pe Mehl comisionarul :

— Puteai să mi-o spui de la început ! De ce ai mai venit să ne bați capul, dacă nu vrei să cumperi decît o colecție din *Mişnaios* ?

— Taci ! face mama speriată.

Și din odaia de alături, unde zace tata, se aude un glas răgușit :

— Cine-i acolo ?

— Nimeni ! se grăbește mama să-i răspundă și-l trimite pe frate-meu Eli, la tata.

¹ Carte de exegeză biblică.

Apoi începe ea singură să se tocmească cu Mehl
căruia îi vinde cărțile, pe o nimica toată pesemne
— fiindcă atunci când frate-meu Eli iese de la
tata și o întreabă :

— Cît ?

Mama îl împinge deoparte și-i spune scurt

— Nu-i treaba ta !

Mehl înșfacă repede-repede cărțile, le bag
într-un sac și o șterge.

3

Niciodată n-am avut atîta plăcere ca atunci
cînd a venit rîndul dulapului de sticlă. E drept
că și în ziua cînd s-a vîndut garnitura de argint a
talesului tatii, a fost pentru mine o mică săr-
bătoare.

Mai întîi și-ntîi tocmeala cu Ioel argintarul.

De trei ori a plecat, dar în cele din urmă, tot
pe a lui a rămas. După aceea, s-a așezat picior
peste picior, cu talesul tatii pe genunchi, la fe-
reastră, a scos un cuțitaș cu o plăsea galbenă
de os și a început să desprindă garnitura cu atîta
dibăcie, încît mă gîndeam că dacă m-aș pricepe
și eu la de-alde astea, aș fi un om fericit.

Cu toate astea, ar fi trebuit s-o vedeți pe mama
cum s-a pornit iar pe plîns. Pînă și frate-meu
Eli, care e un băietan în toată puterea cuvîntului,
logodit așa cum scrie la carte, s-a întors nu știu
cum cu fața spre ușă... să-și sufle, chipurile, nasul
cu un deget... și-a pocit obrazul și a dat drumul
pe gît unui fel de țipăt care nu era nici țipăt,
nici plîns... după care și-a șters ochii cu mîneca...

— Ce-i acolo ? a întrebat tata de alături.

— Nimica ! a răspuns mama, frecîndu-și ochii roșii de lacrimi.

Dar buza de jos și toată jumătatea feții îi tremurau așa, că trebuia să fii mai tare ca fierul să nu plesnești de ris.

Asta, însă, n-aduce nici pe departe cu bucuria ce-am simțit-o cînd ni s-a luat dulapul.

Înainte de toate, cum să se desfacă dulapul din perete ? Mi s-a părut întotdeauna că dulapul nostru de sticlă e una cu peretele, că a crescut o dată cu el. Atunci, cum poți să-l iei de acolo ?

Și apoi, unde va încuia mama pîinea și farfuriile și lingurițele de plumb ? (Am avut două linguri și o furculiță de argint, dar le-am vîndut de mult.) Și unde va ține mama azima de Paști ? Așa mă băteam eu cu gîndul, în timp ce Nahman stolerul stătea și măsura dulapul cu unghia lui mare și neagră. Nahman stolerul îi tot dădea zor că dulapul n-o să iasă pe ușă. Dovadă — uite cît e de lat dulapul și cît e de lată ușa.

— Să fiu al dracului, zise el, dacă iese pe ușă.

— Atunci cum a intrat ? făcu frate-meu Eli.

— N-ai decît să întrebi dulapul ! răspunse Nahman, cu năduf. Știu eu cum a intrat ? L-au cărat înăuntru, a intrat !

O clipă, am tremurat de frica dulapului. Adică am crezut că rămîne la noi. Dar n-a trecut mult și Nahman stolerul s-a întors cu cei doi băieți ai săi — și ei tot timplari — și tustrei au înhățat dulapul de sticlă. În cap Nahman, apoi băieții — și-n urmă, eu. Timplarul porunceă :

— Copel, mai la o parte !... Mendel, împinge la dreapta !... Copel, încetișor !... Mendel, nu lăsa !...

Și eu după ei. Mama și frate-meu Eli n-au vrut să miște un deget măcar. Se uitau mereu la

peretele gol, acoperit de păienjeniș și plingean. Să mori de rîs nu alta ! Numai că plîng.

Deodată, poc ! Tocmai în ușa, plesnește sticla dulapului.

Stolerul și băieții încep să se ciorovăiască între ei. Fiecare aruncă vina pe celălalt : „Dambلاغیule !...“, „Nepriceputule !...“, „Cap de lemn !...“, „Lua-te-ar dracu !...“, „Rupe-ți-ai gîtul !...“

— Ce-i acolo ? se aude glasul răgușit al tatii.

— Nimic ! răspunde mama și-și șterge ochii.

Dar cea mai mare sărbătoare dintre sărbători a fost în ziua cînd am scăpat de canapeaua lui Eli și de pătuțul meu.

Canapeluța fratelui meu a fost pe vremuri o canapea în lege, pe care ședeai cum se șade pe o canapea. Dar cînd frate-meu Eli s-a logodit și a început să doarmă singur pe canapea și eu în pătuț — canapeaua a ajuns „canapeluță“. În vremuri bune, cînd tata era sănătos și cînta la sinagoga măcelarilor, înconjurat de patru coriști, canapeaua avea droturi. Acum droturile astea au încăput pe mîna mea, așa că puteam face cu ele tot felul de chițibușuri. Mi-am jupuit mîinile, cît pe ce să-mi scot un ochi cu ele, ba o dată le-am încolăcit chiar în jurul gîtului și eram gata-gata să mă gîtui, că și începusem să scot limba de un cot... dacă nu sărea frate-meu Eli, care, după ce m-a burdușit bine, a zvirlit arcurile în pod și a luat scara.

De data asta, cumpărătoarea a fost madam Hana, găinăreasa. Pînă n-a spus Hana că le cumpără, mama n-a lăsat-o să se uite mai îndeaproape la lucruri.

- — Poți să le cumperi, așa cum le vezi ! N-ai la ce să te uiți.

Dar după ce s-a tocmit, a cumpărat marfa și a dat arvună, Hana s-a apropiat de canapea și pătuț, a ridicat așternutul, s-a uitat cu băgare de seamă prin toate colțurile ascunse și deodată a început să scuipe de zor.

Mama s-a supărat foc. A vrut să dea arvuna înapoi. Dar a sărit frate-meu Eli de colo :

— O dată cumpărat, e bun cumpărat.

Seara, cind ne-am făcut patul pe dușumea, eu și cu frate-meu Eli ne-am întins pe jos ca niște prinți și ne-am acoperit amîndoi cu o singură plapumă... fiindcă pe a lui o vîndusem de mult. Mi-a făcut mare plăcere să-l aud pe Eli cum spune că nu-i chiar așa de rău să te culci pe jos. Am așteptat mai întîi să-și facă rugăciunea și să adoarmă, ca să mă pot tăvăli, după aceea, în lung și în lat, pe toată podeaua. Loc e, slavă Domnului, destul ! Un cîmp, nu alta, o plăcere, un adevărat rai !

— Și acu, ce-i de făcut ? îl întrebă într-o bună dimineată mama pe frate-meu Eli, în timp ce privea cu fruntea încruntată cei patru pereți goi.

Eu și frate-meu Eli o ajutarăm să privească pereții. Frate-meu Eli se uită la mine grijuliu și cu milă.

— Du-te afară, făcu el către mine. Avem ceva de vorbit.

Atîta am așteptat, s-o zbughesc pe ușă afară — de-a dreptul la Meni, vițelul vecinului. În timpul din urmă, Meni a început să se înalțe pe cele patru picioare ale lui. A crescut, să nu-i fie de deochi, mare, cu botul lui dulce și negru, cu ochii lui rotunzi și deștepți, ca ochii unui om, cu care se uită la tine ca și cum ți-ar cere ceva. Și-i place lui Meni să-i scarpini grumazul !

— Iar te-ai înhăitat cu vițelul ? îl aud pe frate-meu Eli. Nu te mai poți despărți de prietenul tău scump ?

Dar nu mă mai ocărește. Mă ia cu blindețe de mină și-mi spune că merge cu mine la Herș Beer, cantorul. La Herș Beer, cantorul, o să mă simt bine. Mai întâi o să am ce mânca. Acasă e prost, zice el. Tata, zice el, e bolnav. Trebuie, zice el, să-l scăpăm. Facem pentru el tot ce putem. Și frate-meu Eli își dă la o parte caftanul și-mi arată vesta.

— Uite, am avut un ceasornic... Mi l-a dăruit socru-meu... Acum nu-l mai am. L-am vândut... Dacă ar afla socru-meu, ar face un război de s-ar răsturna lumea.

Mulțumesc lui Dumnezeu că socru-său nu știe nimic și că lumea nu se răstoarnă. Vai, vai, mă gândesc, dacă s-ar întâmpla să afle și s-ar răsturna lumea, într-adevăr, ce s-ar întâmpla cu Meni, vițelul vecinului !

— Am ajuns ! face frate-meu Eli, care-mi vorbește tot mai drăgăstos, tot mai dulce.

Herș Beer cantorul e un „cîntăreț“. Adică, la drept vorbind, nu prea știe să cînte — n-are, săracu de el, glas, așa l-am auzit pe tata spunînd — dar se pricepe la cîntece. Și coriști are vreo cincizeci ! Și e iute al dracului !

Mă pune să cînt. Îi trag o cîntare — dar știi ! una cu floricele. Herș Beer mă mîngîie pe obraji și-i spune lui frate-meu Eli că am un „soprano“. La care, frate-meu Eli îi răspunde că am nu un soprano, ci un răs-soprano, soprano-ul sopranului...

După aceea, frate-meu Eli se tocmește cu cantorul, ia de la el o arvună și-mi spune că de azi înainte eu rămîn aici, la Herș Beer. Mă îndeamnă

să fiu cuminte și ascultător și să nu-mi fie dor de casă.

Lui îi e ușor să mă învețe să nu-mi fie dor după toate bucuriile de care am parte, acum în toiul verii, afară ! Soarele arde... cerul e limpede ca un cristal... noroiul s-a uscat de mult. În fața casei noastre, butuci, o grămadă... Unul peste altul. Nu sînt ai noștri. Sînt butucii lui Iosl, chiaburul. Are de gînd să-și ridice o casă. Dè asta și-a pregătit butucii. Fiindcă n-a avut unde să-i pună, i-a trîntit lingă noi, Dumnezeu să-l țină pe Iosl, chiaburul !... Cu butucii lui pot să-mi fac o cetate. Între butuci cresc o mulțime de spini și flori de „bună dimineața“. Spinii sînt tocmai buni să înțepi dușmanii cu ei. Și florile de „bună dimineața“ dacă le izbești de frunte, fac pleosc ! Sînt fericit și Meni, vițelul vecinului, este și el fericit. Eu și cu Meni sîntem singurii stăpîni în împărăția asta de afară... Atunci, cum să nu-mi fie dor după Meni, vițelul vecinului ?

4

Se împlinesc trei săptămîni de cînd mă găsesc la Herș Beer cantîrul, dar de cîntat nici măcar pomeneală... Am altă treabă. Mă car toată ziua în brațe cu odrasla lui, Dovțe. Dovțe e o fetiță coșată, care n-are nici doi ani împliniți. Cu toate astea, este, să nu-i fie de deochi, destul de greută... Mai grea decît minè... Îmi rup spinarea cu ea... Dovțe mă iubește !... Își încolăcește brațele uscate în jurul gîtului meu, de care se agată cu degetuțele ei subțiri ca chibriturile. Mă cheamă : Chico !

Ce-o fi Chico, nu știu !... Dovțe mă iubește !... Nopti de-a rîndul nu mă lasă să dorm... Chico-

chi ! Asta înseamnă s-o legăn... Dovțe mă iubește !
Dacă mănînc, îmi smulge mîncarea din gură...
Chico-pi ! Asta înseamnă „dă-mi-o mie“ !...

Mă trage dorul după casă. Mîncarea nu-i nici
aicea cine știe ce !

Sărbătoare !... Șevuoth ¹ !...

Aș vrea să mă duc afară, să văd cum se spintecă
cerul... Dovțe nu mă lasă... Dovțe mă iubește...
Chico-chi ! S-o legăn, adică. O legăn... o legăn...
adorm... Și-mi pică un musafir... Meni, vițelul ve-
cinului... Se uită la mine ca un înțelept și-mi
spune : „Haide !“ Și-o pornim la vale, spre iaz...
Nu stau mult pe gînduri, îmi sumec pantalonii
și hop ! de-a dreptul în apă... Înot... și Meni după
mine... De partea cealaltă, e cum nu se poate mai
bine... Nici tu Herș Beer... nici tu Dovțe... nici tu
tată bolnav... Mă trezesc !... A fost doar un vis...
Ah ! ce-aș vrea să fug... să fug... să fug ?... Ce-i
de făcut s-o pot șterge de aci ? Încotro ?... Acasă,
desigur !

Dar Herș Beer s-a sculat înaintea mea. Îmi
spune să mă îmbrac repede, să-l însoțesc la si-
nagogă. Azi se va cînta ceva nou, un cîntec de-al
lui.

La sinagogă îl văd pe frate-meu Eli. Ce caută
aici ? El doar își face rugăciunea la sinagoga mă-
celarilor, unde cîntă tata de ani. Ce-o fi asta ?
Frate-meu Eli stă de vorbă cu Herș Beer. Herș
Beer pare nemulțumit.

— Vra să zică, face el către frate-meu, ne-am
înțeles ! Îndată după masă...

Frate-meu Eli îmi spune :

— Hai acasă, să-l vezi pe tata.

¹ Sărbătoarea primirii torei.

Și o pornim amindoi spre casă. El pășește ca toată lumea, dar eu alerg... sar... zbor !...

— Ce fugi așa ? Nu-i nici o grabă ! îmi spune frate-meu Eli și mă apucă de mână.

Vrea, pesemne, să stea puțin de vorbă cu mine.

— Știi, face el, tata e bolnav. E tare, tare bolnav. Dumnezeu știe ce-o să mai fie cu el... Trebuie să-l scăpăm... Dar n-avem cu ce... Nimeni nu vrea să ne ajute... La azil, mama nu vrea nici în ruptul capului să-l lase... Mai bine moare ea, decât să-l ducă acolo... Ssst, taci, uite-o pe mama !

5

Mama ne întâmpină cu brațele întinse. Mă stringe la piept. Simt pe obraz o lacrimă. O lacrimă de-a mamei.

Frate-meu Eli intră în casă, la tata, și eu rămân afară, cu mama. În jurul nostru s-a adunat lume din toate părțile. Pese cea grasă, nevasta vecinului și fiică-sa Mindl și noră-sa Perl și încă vreo două femei...

— A, musafir de sărbători... Bine-ai venit !

Mama cu ochii umflați, în pământ, face :

— Musafir, Doamne iartă-mă ! Un copil !... A venit să-l vadă pe tat-său... Ce vreți ! E doar copilul lui...

Asta o spune mama tuturor femeilor, laolaltă. Dar vecinei, Pese, care dă mereu din cap, îi mai adaugă ceva :

— Tîrg păcătos... Nimeni nu se uită la tine... Douăzeci și trei de ani la rînd și-a rupt pieptul la sinagogă... pînă a căzut la pat... Poate ar scăpa... dar ce pot să fac cu mîna goală ?... Am vîndut

tot... Pînă și pernele... De dragul lui, al bolnavului, l-am tocmit pe copil la Herș Beer...

Cam așa se plînge mama vecinei Pese. Eu îmi sucesc capul și mă uit peste tot, împrejur.

— Ce tot cauți ? mă întreabă mama.

— Ce vrei să caute un șoltic ?... Vițelul, desigur ! spuse Pese cea grasă, care-mi zîmbește cu prietenie. Ei, băiețăș, s-a isprăvit cu vițelul de mult... A trebuit să-l vînd măcelarului... Ce să fi făcut ? Îmi ajunge că trebuie să hrănesc o răpciugă... Să mai am două pe cap ?

Care vra să zică, Meni vițelul a ajuns, cu ajutorul lui Dumnezeu, o răpciugă.

A dracului femeie, Pese asta. Peste tot își bagă nasul. De pildă, e treaba ei dacă avem sau nu azi, de Șevuoth, mîncare de lapte ?

— Dar de ce întrebi ? face mama.

— Uite așa ! răspunde Pese, care ridică șalul și-i întinde mamei o ulcică cu smîntînă.

Mama i-o împinge îndărăt cu amîndouă mîinile.

— Ferească Dumnezeu !... Nu iau !... Da' ce sîntem noi ?... Se vede că nu ne cunoști !

— Tocmai fiindcă vă cunosc, răspunde Pese cea grasă. Văcuța, să nu-i fie de deochi, s-a îndreptat în vremea din urmă... Avem unt și brînză... Pe împrumut. O să-mi dai înapoi cu ajutorul lui Dumnezeu.

Și Pese stă mereu de vorbă cu mama și pe mine mă trage inima spre butuci... spre vițel, spre vițel, spre vițel... Dacă nu mi-ar fi rușine, aș izbucni în plîns.

Mama mă-nvață :

— Dacă tata o să te întrebe ceva, tu să-i răspunzi : Mulțumesc lui Dumnezeu !

Frate-meu Eli mă face s-o înțeleg, mai cu de-a-mănuntul :

— Să nu cumva să i te plingi... Nu-i înșira prostii ! Să nu-i spui decît : mulțumesc lui Dumnezeu. Ai înțeles ce ți se vorbește, sau nu ?

Și frate-meu Eli mă duce la tata.

Masa e încărcată cu sticlute, cutiute, ventuze. Miroase a farmacie. Fereastra e închisă. Odaia e împodobită ca de Șevouth, cu verdeață. La căpătîiul tatii, deasupra patului , atîrnă un magendavid ¹ din busuioc, ispravă de-a fratelui meu Eli. Pe jos, mama a așternut iarbă proaspătă.

Tata mă vede și mă cheamă la el, cu un deget lung și subțire. Frate-meu Eli mă împinge spre pat. Mă apropii de tata. Mai să nu-l recunosc. Obrazul, ca lutul. Firele cărunte de păr, lucitoare și țepoase, par niște peri străini înfipti în creștet și obraji. Ochii negri, înfundați, par niște ochi străini, înfipti în orbite. Dinții, ieșiți în afară, par niște dinți străini, înfipti în gingii. Gîtul e atît de subțire încît capul abia se ține pe el. Noroc că tata nu poate să șadă... Zace întins și-și mușcă buzele... așa... ca un om care înoată : mm... mm... mmm... Îmi pune pe obraz o mînă fierbinte, cu niște degete osoase. Obrazul i se închircește într-un zîmbet strimb, ca de mort.

Intră mama. După ea, doctorul. Doctorul cela vesel, oacheș, cu mustățile mari. Mă întimpină ca pe un vechi prieten — adică mă pocnește cu degetul peste pîtec — și face către mama :

— Musafir de sărbători ?

— Da ! spune ea și-i face semn să-l vadă pe bolnav și să-i dea o rețetă.

În clipa aceea, doctorul, furios, deodată deschide fereastra și se răstește la frate-meu Eli :

¹ Steaua lui David.

— V-am spus de o mie de ori că fereastra trebuie să fie ținută întotdeauna deschisă.

Frate-meu Eli îi dă a înțelege cu mîna, că vinovată ar fi mama. Ea nu-l lasă să deschidă fereastra. Se teme ca tata să nu răcească, Doamne ferește !

Mama face iar semn doctorului să-l vadă pe tata și să-i dea o doctorie.

Doctorul scoate ceasornicul — un ceasornic mare, de aur. Frate-meu Eli cascadează ochii mari la ceasornicul doctorului. Doctorul bagă de seamă.

— Vrei să știi cit e ceasul ? zice el. Zece și jumătate fără patru minute. Cît e la dumneata ?

— Ceasornicul meu stă ! răspunde frate-meu Eli și se face roșu ca sfecla, din vîrfurile nasului pînă în dosul urechilor.

Mama n-are așteptare. Ar vrea ca doctorul să se apuce o dată să-l vadă pe tata și să-i dea ceva. Dar doctorul nu se grăbește. Vorbește cu mama despre cite în lună și-n stele, fără nici o legătură cu boala. De pildă, cînd are loc nunta lui Eli și cam ce spune Herș Beer, cantorul, despre glasul meu. După cite crede el, eu aș avea glas tare frumos. Glasul se moștenește.

Mama nu mai poate de necaz. Deodată, doctorul se întoarce cu scaunul spre tata și-l apucă de mîna lui fierbîntă și uscată.

— Ei, ce spui ? Cum merge anul ăsta cu rugăciunea de Șevuoth ?

— Mulțumesc ție, tata, cu un zîmbet de mort.

— Ai tușit mai puțin ?... Ai dormit mai bine ? întreabă doctorul.

Și se apleacă spre el.

• — Nu ! răspunde tata. Abia îmi trag sufletul... De tușit, am tușit... de dormit, n-am dormit, dar

mulțumesc lui Dumnezeu... e Șevuoth... și-apoi, mi-a venit și un musafir, de sărbători...

Toți ochii se îndreptară spre „musafir“ și musafirul stă cu ochii înfipti în pământ și mintea îl poartă afară, undeva, la butuci... la spinii care înțeapă... la vițelul care a ajuns o răpciugă... la susurul izvorului din deal... la tichia înaltă, largă, adâncă, albastră a cerului.

6

Smintina pe care ne-a „împrumutat-o“ vecina noastră, Pese ne-a prins bine. Eu și frate-meu Eli am întins o masă cu „mîncare de lapte“, așa cum se cuvine într-o zi de Șevuoth : am muiat amîndoi bucăți de pîine proaspătă în aceeași ceașcă cu smîntînă — și n-a fost rău de loc.

— Smîntîna asta are un singur cusur : că e așa de puțină ! spune frate-meu Eli care era în ziua aceea foarte vesel. Atît de vesel, încît mi-a făcut pe plac și, în loc să mă trimită îndată după masă înapoi la Herș Beer, m-a lăsat să mai rămîn pe acasă cîteva ceasuri.

— Azi ești musafirul nostru, îmi spune frate-meu Eli și-mi dă voie să mă duc afară, să mă joc cu butucii.

Dar să-mi casc bine ochii, zice el, să nu-mi rup, ferească Dumnezeu, singura pereche de pantalonăși.

Hahaha ! Să nu-mi rup singura pereche de pantalonăși. N-are, zău, cine să rîdă ! Să vedeți ce mai pantalonăși. Ce să vă spun ? Face să vă uitați la ei. Mai bine să nu mai vorbim. Să vedem, mai degrabă, ce e cu butucii lui Iosl chiaburul. Ah, butucii, butucii !... Iosl chiaburul crede că sînt

butucii lui... Da' de unde !... Butucii ăștia sînt ai mei... Am făcut din ei un palat și o vie ! Eu sînt un prinț... Prințul... Prințul se plimbă în grădină... Rupe o floare de „bună dimineată“... și o pocnește în palme... rupe încă o floare și iar o pocnește... și toți copiii mă pizmuiesc. Pînă și lui Enoch „Chiorilă“, băiatul lui Iosl chiaburul, îi stau în gît bogățiile mele... El trece prin fața mea în hăinuțele lui noi de alpaca, îmi arată cu degetul pantalo-nașii mei, se hlizește la mine și-mi spune :

— Vezi să nu pierzi ceva !

— Mai bine pleacă de aici ! îi zic. Că altfel, îl chem pe frate-meu Eli.

De frate-meu Eli se tem toți copiii. Enoch Chiorilă o șterge și eu rămîn iar singur în grădină, același prinț care se plimbă în grădina lui, cît îi place. Păcat numai că nu-i Meni aici ! Vițelul vecinului nu mai e vițel, ci o răpciugă. Așa spune vecina noastră Pese ! Ce se cheamă o răpciugă ? Și de ce a fost Meni vîndut casapului ? Ca să fie tăiat ? De pe acum ? De asta s-a născut Meni ? Pentru ca după aceea să fie tăiat ? La ce servește un vițel ?

Deodată, aud un zbieret și un bocet. E giasul mamei. Ridic ochii. O mulțime de oameni dă năvală în casă la noi. Femei și bărbați. Unul intră, altul ieșe. Eu stau întins pe un butuc, cu burta-n sus. Mă simt fericit... Ssst, ssst !... Uite că vine Iosl chiaburul. Iosl chiaburul e epitrop la sinagoga măcelarilor, unde tata a cîntat vreme de douăzeci și trei de ani. Iosl a fost și el măcelar, mai înainte. Azi face negoț de piei și vite și este mare, mare bogătaş.

Iosl dă din mîini și zbiară la mama :

— Auzi, auzi, să nu mi se spună că Peisi cantorul e așa de bolnav !

Iosl chiaburul e puțin cam sîsiit.

— De ce atî tăcut ? strigă el mai departe.

— Da' ce ? Era nevoie să urlu ? răspunde mama într-un potop de lacrimi. Tot tîrgul știe că m-am chinuit ca să-l pun pe picioare... Și tare voia, să-
racu de el, să se facă iar bine !...

Mai mult, mama nu mai poate vorbi. Își frînge
mîinile și dă capul pe spate. Frate-meu Eli o prinde
în brațe.

— Mamă, la ce-ți trebuie astea toate, mamă ?
Nu uita, mamă, că azi e sărbătoare, mamă... e
Șevuoth, mamă... Azi, mamă, nu se cade să plîngi !

Iar Iosl, chiaburul, nu mai contenește s-o do-
jenească pe mama :

— Da' se-mi vorbești de tot tîrgul ? Se-mi pasă
de tîrg ? Sine-i tîrgul ?... Mie să mi-o fi spus...
Pentru numele lui Dumnezeu, mie ! Toate merg
pe cheltuiala mea... Înzmormîntarea, seausii... toate
pe cheltuiala mea... Si pentru orfani... dacă trebuie
să se facă seva... tot la mine să vii ! Să nu-si fie
rusine de loc !

Cuvintele lui Iosl chiaburul n-o prea liniștesc pe
mama. Se vaietă și bocește mereu și leșină în
brațele fratelui meu Eli. Frate-meu Eli, care plînge
și el, nu mai încetează să-i aducă aminte că „azi
e sărbătoare, mamă“, că azi e „Șevuoth, mamă“,
că „azi, mamă, nu se cade să plîngi !“

Și puțin cîte puțin încep să pricep despre ce
este vorba și simt că mi se face inima ghem și mă
doare și-mi vine și mie să plîng, fără să știu după
cine. Milă mi-e de mama. Nu pot să sufăr
cum plînge și leșină și se zbate în brațele fratelui
meu Eli.

Îmi părăsesc palatul și grădina, mă apropiu de mama și, cu lacrimi în ochi, îi vorbesc la fel ca și frate-meu Eli :

— Mamă, azi e sărbătoare, mamă, azi e Șevuoth, mamă, azi, mamă, nu se cade să plîngi !

II. HALAL DE MINE, SÎNT ORFAN !

1

De cînd mă știu, nu-mi aduc aminte să fi fost atît de alintat ca acum.

Ce-i chilipirul ăsta pe mine ?

Fiindcă taică-meu, Peisi cantorul, a murit și eu sînt orfan.

Din ziua întîia de Șevuoth, de cînd a închis tata ochii, eu și cu frate-meu Eli am început să spunem *cadeșul*, adică rugăciunea de pomenire a morților. Pe mine m-a învățat rugăciunea frate-meu Eli. Frate-meu Eli e un frate bun, dar un dascăl prost. Se înfurie repede și toate le pune la inimă. A deschis cartea și a început să învețe cu mine.

„*Isgadel vetscadeș șmei rabu*“...¹

Dar el vrea ca asta s-o știu și pe de rost. Așa că o ia de la capăt cu mine încă o dată și iar o dată... și după aceea îmi cere s-o spun singur. Încerc, dar degeaba ! Pînă la „*veiațmach pirkune*“, merge cum merge. Cum ajung, însă, la „*veiațmach pirkune*“, mă încurc.

Frate-meu Eli mă lovește cu cotul și-mi spune că mi-e capul afară, la dracu ! (Aproape c-a nime-

¹ Rugăciunea pentru pomenirea morților.

rit-o ! Sau la vițel ! (Parc-ar fi fost de față !) Și fiindcă frate-meu Eli nu-i leneș de loc, toată povestea începe din nou. Cu chiu, cu vai, am răzbit pînă la „*lecilu unleilu micol birhusu, veșirusu tișbehusu*“. Mai departe nu pot s-o urnesc, să mă tai ! Mă ia frate-meu Eli de urechi și-mi spune că dacă s-ar trezi tata din groapă și ar vedea ce poamă de băiat are...

— ...n-ar mai trebui să spun *cadeș* ! zic eu.

Și m-aleg cu o palmă de-mi țiue urechile.

Mama aude și-i trage lui Eli o săpuneală numărul unu.

— Ce-i cu tine ? Ce faci ? Ce te-ai apucat să bați copilul ? Ai uitat că-i orfan ?

De dormit, dorm cu mama în patul tatii. E singurul lucru care a mai rămas nevîndut. Plapuma mi-o dă mai toată mie !

— Acoperă-te și dormi, dragul meu orfan ! îmi spune ea. Că de mîncat n-ai ce mîncă.

Mă acopăr eu, nu-i vorbă, dar nu pot să dorm. Îmi repet în minte rugăciunea.

La școală nu merg, de învățat nu învăț, rugăciunea n-o fac, de cîntat nu cînt... Am scăpat de toate...

Halal de mine, sînt orfan !

2

Să fie într-un ceas bun ! Cunosce toată rugăciunea pe de rost. În sinagogă stau cocoțat pe o bancă și-i trag un *cadeș*, ce să vă spun ! Glas am... moștenire de la tata... un soprano, dar ce soprano ! Toți copiii se adună în jurul meu și crapă de ciudă. Femeile plîng. Bărbații îmi dau cîte o copeică. Băiatul lui Iosl, chiaburul, Enoch Chiorilă (un păcă-

tos de n-are pereche) își scoate mereu limba. Moare să mă facă să rid. N-o să rid, măcar să plesnească. Arn, ceaușul, îl vede, îl ia de ureche și-l dă pe ușă afară. Bine i-a făcut.

Fiindcă spun *cadeș* și dimineața și seara, am scăpat de Herș Beer, cantorul, și nu mă mai plimb cu Dovțe a lui. Sint liber. Sint toată ziua la iaz, unde ori mă scald, ori prind pește.

Meseria asta am învățat-o singur. Dacă vrei, pot să vă învăț și pe voi. Îți scoți cămașa, îi innozi mânecile și umbli încet, pînă la gît în apă. Trebuie să mergi mult, mult. Cînd simți că se îngreuie cămașa, e semn că s-a umplut. Ieși din apă cît se poate de repede și începi să scuturi din cămașă toată iarba și tot nămolul adunat — și te uiți bine. În iarbă găsești de multe ori o grămadă de brotăcei. Îi zvîrli în apă, înapoi... Niște biete vietăți !... Vai de ele !... În nămol găsești uneori și cîte o lipitoare... O lipitoare face parale... Pentru zece lipitori poți să capeti o copeică și jumătate. Nu strică ! Pești să nu căutați. Au fost odată și pești... Azi nu mai sint... Nu mă dau în vînt după pești. Mă mulțumesc și cu lipitori. Nu întotdeauna găsești. În vara asta n-am dat nici măcar de o lipitoare,

De unde a aflat frate-meu Eli că prind pește, nu știu. Cît pe ce să-mi rupă urechile din pricina peștilor. Noroc că Pese cea grasă, vecina, a văzut ce pătesc. O mamă bună nu mi-ar purta atîta de grijă ca ea.

— Bați un orfan ?

• Frate-meu Eli s-a rușinat și mi-a lăsat urechea în pace. Toată lumea se pune în lung și-n lat pentru mine.

Halal de mine ! Sint orfan !

Vecina noastră, Pese cea grasă, s-a îndrăgostit de mine. Se ține scai de mama să mă lase să stau deocamdată la ea.

— Ce-ți pasă ? zice ea. Unde mănîncă la masa mea doisprezece, o să mănînce și al treisprezecelea.

Mama, cu chiu, cu vai, s-a înduplecat. Dar s-a împotrivit fratele-meu Eli.

— Cine o să bage de seamă de el, să se ducă la sinagogă, să spună *cadeș* !

— Eu ! a răspuns Pese. Ajunge ? S-au mai vreți ceva de la mine ?

Nu s-ar putea spune că Pese e o bogătaşă. Bărbatu-său e legător și-l cheamă Moîșe. Îi merge vestea că ar fi cel mai bun meseriaș din tîrg.

— Dar atîta n-ajunge ! Trebuie să mai ai și puțin noroc ! îi spune mamei, vecina noastră Pese.

Mama gîndește la fel. Ea crede că și la nenorocire trebuie să ai noroc. Iaca eu, de pildă. Sînt orfan. Și toată lumea se bate pentru mine. Unii mă roagă să stau la ei toată viața. Dar atît să trăiască dușmanii mei, spune mama, dacă o să mă dea cuiva pentru totdeauna ! Și plînge.

— Ce crezi ? se sfătuiește ea cu frate-meu Eli. N-ar fi bine să stea deocamdată la Pese ?

Frate-meu Eli e un băiat mare. Altfel n-ar ține mama sfat cu el. Frate-meu Eli își mîngîie obrazul neted — pe care încă nu a crescut nici un fir de păr — ca și cum ar avea barbă și vorbește ca un om în vîrstă.

— Fie ! Numai să nu se țină de șotii.

Și rămîne înțeles că pînă una-alta, voi sta la vecina Pese. Dar nu care cumva să mă țiiu de șolticării.

Ce se cheamă la ei șolticării? Dacă atirni picicii o hîrtie de coadă, ca să se sucească în loc, asta se cheamă la ei șolticărie. Dacă bați cu bățul în grilajul dascălului, pînă se adună toți ciinii din tîrg, asta-i șolticărie. Dacă scoți cepul la butoiul lui Leibchi aparul, că se scurge mai mult de jumătate de apă, se cheamă că te ții de șolticării. Orice se cheamă la ei șolticării.

— Mare noroc ai că ești orfan, îmi strigă Leibchi aparul. Altfel ți-aș rupe mîinile și picioarele. Poți să mă crezi.

Îl cred. Știu că n-o să-l lase inima să mă atingă nici cu un deget, fiindcă sînt orfan.

Halal de mine! Sînt orfan!

4

Vecina noastră, Pese — să nu-i fie cu supărare — a spus o minciună gogonată. Zicea că în casa ei sînt douăsprezece guri. După socoteala mea eu sînt al paisprezecelea. Se vede că a uitat să-l numere pe moș Burăh, orbul. Și poate nu l-a trecut printre cei care mănîncă, fiindcă e foarte bătrîn și n-are un dinte în gură. Fie și așa! Nu are cu ce să mestece!... Dar tocmai de asta înghite ca o gîscă și înfulecă pe nerăsuflete. Toți înfulecă, ceva de speriat!... Și eu înfulec. Dar fiecare dă în mine. Toți mă lovesc cu picioarele pe sub masă. Mai rău ca oricine mă bate Vaști. Vaști e un bandit. Îl cheamă Herșl. Dar fiindcă are o gilmă pe frunte, i se spune Vaști.

Toți aici, pe lingă nume, mai au și porecle, Butucel, Cotoiul, Cucuveaua, Buftea, Petelele, Mai-

dă-mi, Unge-cu-unt... Fiți fără grijă ! Fiecare poreclă își are rostul ei. Pine, de pildă, e numit Butucel, fiindcă e gros și rotund ca un butuc. Velvel e oacheș, de asta îl cheamă Cotoiul. Haim e gras și umflat ca un burduf și i se zice Buftea. Mendel are nasul ascuțit și-l cheamă Cucuveaua. Failt a fost botezat Petelele, fiindcă nu poate vorbi. Berl e un băiat grozav de lacom. Dacă i se dă puțină piine cu untură de găscă, el nu uită să spună întotdeauna : „mai dă-mi !“ Zurăch a căpătat un nume urit : Unge-cu-unt, din pricina unui cusur de care nu-i vinovat, săracu de el. O fi poate vina mă-si care nu prea l-a lăut des. Dar se prea poate să nu fie vinovată nici ea. N-o să mă cert cu voi pentru asta. Cu atât mai puțin, să mă bat. În sfârșit, e o casă în care fiecare își are o pecete. Dacă pină și pisica, o biată ființă nevinovată, are un nume de batjocură : „Feighe Lee, epitroapa“. Știți de ce ? Fiindcă e grasă și fiindcă și Feighe Lee, nevasta lui Nahman, epitropul sinagogii, tot grasă e... Cîte palme n-au mâncat copiii că au dat unei pisici un nume de om ! Dar parcă ajută la ceva ? Au apucat să dea cuiva o poreclă, s-a isprăvit ! Nu mai e nimic de făcut.

Eu am fost poreclit... cum credeți ? Ia ghiciți ! Motl Buzatul ! Se vede că nu le plăceau buzele mele. Cică atunci cînd mănînc, plescăi din buze. Aș vrea să văd care-i deșteptul să mănînce fără să plescăie. Nu mă supăr eu cu una, cu două... nu prea mi-e obiceiul să mă alint... nu sînt unul din aceia de care n-ai voie să te atingi, dar, vedeți, numele ăsta nu mi-a plăcut de loc. Și fiindcă au simțit că nu-mi place, de-abia s-au apucat să mi-l trîntească în nas la tot pasul, fie că se potri-

vește, fie că nu. Dintru-ntîi m-au numit Motl Buzatul. După aceea doar Buzatul și atît !... Apoi, nu știu de ce, Buzele... pentru ca în cele din urmă să-mi spună nici mai mult, nici mai puțin decît „Buze“...

— „Buze“, unde ai fost ? „Buze“, șterge-ți nasul !

Îmi vine să mor de ciudă și plîng.

Într-o zi, bărbatul vecinei Pese, Moişe legătorul, bagă de seamă că plîng și mă-ntreabă :

— De ce plîngi ?

— Cum să nu plîng, îi răspund, dacă pe mine mă cheamă Motl și ei m-au poreclit „Buze“ ?

Zice el :

— Cine ?

Zic :

— Vaşti !

Se repede Moişe să-l bată pe Vaşti. Dar Vaşti se scutură :

— Nu eu ! Butucelul !

Vrea Moişe să-l bată pe Butucel. Dar Butucelul se scutură :

— Nu eu ! Cotoiul !

Și așa, unul pe altul, celălalt pe al treilea, mă rog o istorie să nu-i dai de capăt !

Se apucă atunci Moişe legătorul și-i ia la rînd pe fiecare dintre copii, mi-l culcă cu fața în jos și-i trage o mamă de bătaie cu scoarța unei cărți de rugăciune, de se cutremură casa :

— Ticălosule ! Te-nvăț eu minte să-ți bați joc de un orfan. Dar-ar dracu-n mormîntul lu tat-tău !...

Toată lumea îmi sare în ajutor. Nu-î om să nu-mi țină partea.

Halal de mine ! Sint orfan !

III. CE VA FI DE CAPUL MEU ?

I

Ia ghiciți unde este raiul !

Vă bateți capul de pomană. Știți de ce ? Fiindcă pentru fiecare om, raiul e în altă parte. Mama, de pildă, spune că raiul e acolo unde șade tata acuma. Acolo, zice ea, se află toate sufletele evreiești curate, care au îndurat multe cît au trăit. Fiindcă n-au avut parte de lumea asta, li se cuvine lumea cealaltă. E limpede ca ziua. Cea mai bună dovadă e tata.

— Unde poate fi tata, dacă nu-n rai ? Puțin s-a chinuit el pe lumea asta ? zice mama și-și șterge ochii, cum îi este obiceiul cînd vine vorba de tata.

Dar ia să-i întrebați pe tovarășii mei de joacă unde-i raiul și o să vă toarne o poveste că raiul este undeva pe un deal, numai cristal... și înalt pînă la cer. Băieții aleargă acolo, în sus și în jos, liberi, fără să le pese de nimeni... nu-nvață nimic, se scaldă zile-ntregi în lapte și mănîncă miere cu ghiotura... Acu, credeți că s-a isprăvit, nu ? Uite că vine unul, un legător, care zice că raiul adevărat e vineri, la baia de aburi. Asta am auzit-o chiar eu, cu urechile mele, de la Moîșe legătorul, bărbatul vecinei, așa să aud numai vești bune, să dea Dumnezeu ! Mai pricepe ceva dacă poți.

Dacă m-ar întreba cineva și pe mine, aș răspunde că raiul este în grădina lui Menășe felcerul. De cînd sînteți, n-ați văzut o grădină ca asta. E singura grădină nu numai din ulița noastră, nu numai din tîrgul nostru, dar mă tem că dacă ai cutreiera toată lumea, nu i-ai găsi pereche. Poate să v-o spună oricine.

Despre ce să vorbesc mai întâi ? Despre Menaşe felcerul şi despre nevastă-sa Menaşoica felceriţa, sau despre rai, adică despre grădina lor ? Cred că mai bine să încep cu Menaşe şi Menaşoica lui. Cîntea li se cuvine lor, fiindcă ei sînt stăpîinii grădinii.

2

Menaşe felcerul poartă fie iarna, fie vara, guler tare. Se ia după doctorul acela oacheş. Are un ochi ceva mai mic decît celălalt şi gura puţin cam sucită într-o parte. Adică nu puţin, ci mult, chiar foarte mult. I-a venit din pricina unui „vînt“. Asta o spune chiar Menaşe. Nu înţeleg cum un vînt îţi poate strîmba toată gura într-o parte. Dacă m-aş fi luat după vînturile mai tari sau mai slabe care m-au bătut de cînd mă cunosc, faţa ar fi trebuit să-mi stea de mult unde mi-e ceafa. Eu cred că-i vorba de obişnuinţă mai mult. Uite, am un prieten, Berl, care clipeşte din ochi. Şi un altul, Velvel, care, cînd vorbeşte, parcă ar înghiţi găluşte. Totul pe lumea asta e obişnuinţă.

Dar, cu toate că Menaşe are gura într-o parte, face afaceri mai bune decît oricare alt doctor. Mai întâi, nu se ăţine aşa de fudul, ca doctorii ceilalţi. Dacă-l chemi, vine în goană, că-l vezi numai sudoare de sus pînă jos. Şi-apoi, n-are obiceiul să scrie reţete. Leacurile şi le face el singur. Nu de mult, m-a apucat un junghi şi un frig şi o scuturătură (pesemne fiindcă am stat prea mult în iaz) şi mama a alergat numaidecît să-l cheme pe Menaşe.

- S-a uitat la mine şi a spus mamei, cu gura lui strîmbă :

— N-ai de ce să te sperii. E o nimica toată. O răceală la plămîni !

Și scoate Menășe din buzunar o sticlută verde și toarnă în șase bucăți de hîrtie, ceva alb. Asta se cheamă „prafuri“. Un praf, zice el, să-l iau îndată. Mă sucesc și mă-nvîrtesc ca un vierme. Mă tem că praful trebuie să fie amar ca moartea. Și așa a și fost. Inima nu m-a înșelat de loc. Și „amar“ nici nu-i cuvînt potrivit pentru praful lui Menășe. Ce amar ! Ați gustat vreodată coaja verde a unui puiet de castan ? Gustul ăsta îl aveau prafurile lui. E lucru sfînt : o dată ce-i vorba de prafuri, trebuie să fie amare. M-am împotrivit eu cît am putut, dar n-a folosit la nimic. Am luat praful și am văzut moartea cu ochii. Celelalte cinci prafuri, zicea Menășe felcerul, să le iau la fiecare două ceasuri cite unul. Bine, bine !... Numai cît a ieșit mama din casă, pentru o clipă, să-i spună fratelui meu Eli că sînt bolnav și m-am și dat jos din pat, să vărs cele cinci prafuri în hîrdău și să torn în hîrtii puțină făină albă.

Menășe felcerul i-a dat mamei de lucru. Mereu trebuia să alerge la vecina noastră, Pese cea grasă, să vadă dacă s-au împlinit cele două ceasuri să iau praful. După fiecare praf, mama vedea că mă fac tot mai bine. După al șaselea praf, m-am sculat sănătos.

— Țsta zic și eu doctor ! a spus mama și nu m-a lăsat să mă duc la școală.

M-a ținut toată ziua în casă și mi-a dat ceai dulce cu pîine albă.

— Menășe e mai doctor decît toți doctorii la un loc ! Dumnezeu să-i dea sănătate ! Cu prafurile lui face din mort viu ! zicea mama cui voia s-o audă, în timp ce-și ștergea ochii de lacrimi, cum îi era ei obiceiul.

Nevestei lui Menaşe felcerul toată lumea-i zice Menaşoica felceriţa. O femeie a dracului ! Are un obraz de bărbat. Un glas de bărbat. Poartă cizme bărbăteşti şi cînd vorbeşte, parcă se răsteşte. O zgripturoaică, de-i merge vestea în lume. De cînd trăieşte, n-a dat unui cerşetor o bucată de piine, deşi are o casă plină cu de toate. La Menaşoica felceriţa poţi găsi dulceturi de un an, de trei, de zece. Aş vrea să ştiu : ce-i trebuie ei atîta dulceată ? Dacă ai întreba-o, n-ar şti nici ea ce să-ţi răspundă. Aşa-i plăce ei ! Orice i-ai spune, e degeaba ! N-o mai poate nimeni schimba. Cit ţine vara, ea ştie că trebuie să pregătească dulceată. Şi credeţi poate că o fierbe pe cărbuni ? Nu ! În loc de cărbuni pune pe foc buruieni, crengi, frunze uscate. Şi se iscă în uliţă atîta fumărie, că te înăbuşi, şi nu alta. Dacă ţi se întîmplă să pici la noi vara şi simţi miros de fum, nu te speria ! Nu arde ! Fumul vine din curtea felceriţei, care face dulceată, ea singură, cu mîna ei, din fructele ei, culese în livada ei.

Ce nu găseşti în livada asta ? Mere, pere, vişine, prune, cireşe, agrişe, pomuşoară, caise, agude şi cîte şi mai cîte altele ! Pină şi struguri, în ajun de Roş Haşana ¹, la cine să găseşti dacă nu la Menaşoica, felceriţa. Drept e că, dacă guşti din ei, îţi dau lacrimile pe ochi, aşa de acri sînt. Dar n-are a face !

¹ Sărbătoarea Anului nou (la evrei).

Menaşoica ia bani grei pe strugurii ăştia. Din toate ştie să stoarcă parale. Pînă şi din floarea-soarelui. Să te ferească Dumnezeu s-o rogi să-ţi dea voie să rupi o floarea-soarelui. Cu mai multă plăcere şi-ar smulge un dinte din gură. Mai îndrăzneşte acu să vorbeşti de un măr, de o pară, de o prună — dacă nu ţi-e lehamite de viaţă! Cunosce grădina asta, cum îşi cunoaşte calul ieslea. Ştiu pînă şi unde se găseşte fiecare copăcel şi ce anume creşte pe el şi dacă a dat sau nu rod anul ăsta. De unde la mine toate astea? Nu vă speriaţi. Piciorul meu nici n-a călcat vreodată pe acolo. Livada e îngrădită de un zaplaz înalt, în creştet cu nişte ţepi de fier, ia, atît de lungi. Şi îndărătul zaplazului, legat de o frînghie lungă, un ciîne — adică nu un ciîne, un lup! Ce lup? O nenorocire, nu alta! Să îndrăznească să treacă cineva pe acolo, sau numai să i se pară lui că a trecut cineva! Începe să se rupă din frînghie, să sară şi să latre atît de sălbatic de parcă ar fi intrat toţi dracii în el. Atunci, de unde şi pînă unde eu — în grădina asta?

5

Pe Mendel hahamul îl cunoaşteţi, sau nu? Dacă nu-l cunoaşteţi, atunci nu cunoaşteţi, desigur, nici casa lui. E lipită de cea a lui Menaşe felcerul şi dă de-a dreptul în livadă. Dacă stai pe acoperişul lui Mendel hahamul, vezi tot ce se petrece în grădina lui Menaşe felcerul. Toată şmecheria e să izbuteşti să te caţeri pe acoperişul lui Mendel.

Pentru mine asta-i o jucărie. Ştiţi de ce? Fiindcă noi stăm alături de Mendel hahamul. Casa lui Mendel hahamul e mult mai joasă decît casa noas-

tră. Dacă te cațeri la noi în pod (și eu o fac fără scară — cum? asta o să v-o povestesc, poate, cîndva) și scoți piciorul prin ferestruică, te trezești pe acoperișul lui Mendel hahamul. O dată aici, te așezi cum îți place: cu fața-n sus, sau cu fața-n jos. Oricum, de culcat trebuie să te culci cu orice preț. Altminteri ar mai putea cineva, Doamne ferește, să te vadă și să te întrebe ce cauți tu pe acoperișul lui Mendel hahamul. De obicei, eu mă coțam sus, cam între zi și noapte, cînd începe să se întunece. E vremea cea mai potrivită să te uiți de pe acoperiș în grădină.

Vă jur, e raiul raiurilor. Cînd vine primăvara și copacii încep să înflorească și să se acopere cu fulgi albi, poți să tragi nădejde că azi-mîine se vor ivi agrișe verzi. Sînt cele dintîi fructe după care-ți lasă gură apă. Se găsesc nebuni care așteaptă pînă ce agrișele se fac roșii. Niște proști! Verzi sînt mult mai gustoase. V-o jur! O să-mi spuneți că sînt acre și că ți se strepezez dintîi. Ei și? Acreala te mai înviorează puțin, iar pentru strepezeală am un leac sigur: sarea. Torni sare pe dinți și ții gura deschisă vreo jumătate de oră. După aceea poți să te apuci iar să mănînci agrișe.

După agrișe, vin pomușoarele. Roșii, cu o guriță mică, neagră, cu sîmburi galbeni — zeci și zeci pe o crenguță verde și fragedă. O singură rămurea de astea dacă treci printre buze, ți se umple gura cu bobite zemoase și bine mirositoare. O plăcere!... Cînd se ivesc pomușoarele, mama îmi cumpără o sută de grame de o copeică. Le mănînc cu pîine. La Menașoaica în grădină, sînt două șiruri de copăcei încărcăți cu pomușoare. Ard și sclipesc în razele soarelui. Aș vrea să rup măcar o crenguță, un bob... o bobită... și s-o bag în gură!... Mă cre-

deți ? Numai cît vorbesc de agrișe verzi și de po-
mușoare roșii, mi se strepezesc dinții.

Mai bine să vorbim de vișine. Vișinele nu prea
rămîn verzi multă vreme. Vișinele se coc repede.
Vă jur pe ce vreți că eu singur am văzut, într-o
dimineată, așa culcat cum stăteam pe acoperișul
lui Mendel hahamul, cîteva vișine verzi ca iarba.
M-am uitat bine. Le-am făcut un semn în minte.
După masă, aceleași vișine, bătute de soare, au
căpătat niște obrăjori aprinși. Mai pe seară ajun-
seseră roșii ca focul. Tot mama îmi cumpără și vi-
șine, de cum se arată în tîrg. Dar cîte ? Cinci boabe
pe o ață. Ce faci cu cinci vișine ? Te joci cu ele
atîta, pînă se risipesc și nu le mai dai de urmă.

6

Cîte stele sînt pe cer atîtea vișine găsești în
grădina zgripturoaicei. M-am apucat într-o zi să
număr cîte vișine cresc pe o singură crenguță.
Am tot numărat și nu se mai isprăveau. Vișinele
se țin bine pe ciorchine. Nu prea se întîmplă să
cadă pe jos. O vișină — ca să se desprindă, tre-
buie să fie bine răscoaptă, neagră ca pruna... A !
Piersicile, da ! Piersicile cad repede. Cad cum se
îngălbenesc olecuță.

Ah, piersicile, piersicile ! Mor după ele ! Mai
mult decît după orice. De cînd trăiesc n-am mîn-
cat decît o singură piersică, dar îi mai simt și
azi gustul. Asta s-a întîmplat mai demult. Nu
aveam nici cinci ani împliniți. Tata mai trăia și
în casă mai erau încă toate : dulapul de sticlă și
canapeaua și cărțile și așternutul. Într-o zi vine
tata de la sinagogă, își bagă mîna în buzunarul

de la spate unde-și ținea batista și ne întreabă pe mine și pe frate-meu Eli :

— Ei copii ! Piersici mîncați ? V-am adus piersici. Cîteva piersici.

Și scoase din buzunarul de la spate două piersici mari, galbene, rotunde, aromate — și ne dă cîte una. Frate-meu Eli, lacom, bagă repede piersica în gură. Eu nu mă grăbesc. Mai întii o să mă joc cu ea, am s-o miros, am să mă uit la ea și pe dos și pe față și numai după aceea, desigur, o să mă îndur s-o mănînc. Dar nu dintr-o dată. Ci, puțin cîte puțin și cu o bucățică de pîine. Piersicile sînt bune cu pîine.

De atunci n-am mai mîncat piersici. Dar gustul lor n-o să-l uit cît oi trăi. Și acuma, am în fața mea un copac întreg, care geme de piersici — iar eu stau întins pe acoperiș și mă uit... Mă uit să văd cum cad una după alta. Uite, aici s-a desprins una galbenă, aproape roșie... a căzut... s-a spintecat... și s-a deschis. Îi văd bine simburele mare și pîntecos... Ce-i trebuie felceriței atîtea piersici ! O să le scuture și o să facă, desigur, dulceață din ele. Dulceața o s-o ascundă undeva, într-un dulap și la iarnă o s-o bage în beci, unde o să stea pînă o să se zaharisească, ori o să prindă mucegai.

După piersici vin prunele. Nu răsar toate dintr-o dată. Eu am două soiuri de prune în grădina zgripțuroaicei. Un copac cu goldane. E o prună rotundă, mare, tare și dulce. Și al doilea, cu corcodușe. E o prună proastă. I se mai zice „prună de vadră“. Se vinde cu vadra. Are o pielețică subțire, lipicioasă, și un miez moale, apos. Dar la gust nu e chiar așa de rea cum credeți. Măcar de m-ar lăsa să iau cîteva. Dar nu-i Menașoica femeie s-o rabde inima să dea. Mai bine face din prune povidă pen-

tru la iarnă. Cînd o să mai mănince ea atîta po-
vidlă ?

După ce am isprăvit cu vișinele, piersicile și
prunele, vine vremea merelor. Trebuie să știți că
un măr nu e o pară. Poate fi para cea mai de soi,
dacă nu-i coaptă cum trebuie, nu-i bună la ni-
mic. Mestecă lemn, dacă poți. Pe cînd cu merele, e
altceva. Oricît or fi ele de verzi, oricît le-ar fi de
albi sîmburii, au de la început gust de mere. Da-
că-ți înfigi dinții într-un măr, ți se acrește gura.
Vreți să vă spun ceva ? Nû dau un singur măr
crud, pe două mere coapte. Și asta, fiindcă merele
coapte trebuie să le aștepți cine știe cît. Pe cînd
cele verzi poți să le ai cum dă pomul în rod... Mă-
rul cu cît crește mai mult cu atîta se face mai mare...
Dar nu scrie nicăieri că dacă un măr e mare,
trebuie să fie și bun. Se întîmplă ca un măr mic să
fie mai bun decît mărul cel mai mare. Luați, de
pildă, merele pădurețe. Sînt acre, dar gustoase.
Sau merele leșești, pentru murat. Ce le lipsește ?
În vara asta s-au făcut mere cu duiumul. Vor fi
atît de multe, încît o să fii silit să le duci cu că-
ruța. Asta am auzit-o chiar din gura zgripturoai-
cei, cînd stătea de vorbă cu Riven merarul.

Riven a venit să vadă grădina. Voia să cumpere
merele și perele încă înainte ca ele să fi răsărit
bine. Riven n-are pereche în negoțul lui. Îi ajunge
să arunce o singură privire asupra unui pom, ca
să-ți spună cîte parale poate să-ți aducă. N-o să gre-
șească nici măcar cu atîtica. Doar dacă s-ăr stîrni
vreo furtună, sau dacă s-ar pripăși cine știe ce
vierme în livadă. Dar astea nu le mai poate ști
omul dinainte. Vîntul e-n mîna lui Dumnezeu. E
după voia lui. Ca și viermii. Măcar că eu nu prea
înțeleg ce-i trebuie lui Dumnezeu viermi. Poate

numai ca să-l necăjească pe Riven merarul, care-și scoate din ce dau pomii, o bucatică de piine. Așa spune Riven : el nu cere de la un copac mai mult decît o bucatică de piine. Dar zgripturoaica îi făgăduiește nu numai o bucatică de piine, ci piine cu carne. „Așa s-o ajute pe ea Dumnezeu — se jură Menașoaica felcerița — că ăștia nici nu sînt copaci. Sînt aur. Aur ! Nu copaci !“

— Știi doar, face ea, că nu-ți vreau, ferească Dumnezeu, răul. Ce-ți doresc dumitale să mi se împlinească mie...

— Amin ! răspunse Riven, cu un zîmbet întins pe obrazul lui bun, roșu, care se cojește din pricina soarelui. Mie dă-mi o hîrtie la mină, că n-ăm ce să mă tem nici de vînt, nici de omidă și-ți plătesc mai mult decît ceri.

Zgripturoaica îl măsoară pe Riven de sus pînă jos și-i spune cu glasul ei de bărbat :

— Ce-ar fi să-mi dai dumneata mie o chitanță că dacă pleci de aci, nu aluneci pe drum și nu-ți rupi un picior ?

— Nimeni nu poate fi sigur că nu alunecă pe drum și nu-și rupe un picior, răspunde Riven cu ochii lui buni și zîmbitori. Dar asta ar fi mai bine să se întîmple unuia care are cu ce să se botească.

— Ești mare șmecher dumneata, răspunde felcerița, furioasă. Numai că unui om care-ți urează să-ți rupi un picior, poate să i se usuce limba-n gură, așa din senin, fără să știe măcar de unde i-a venit !

— De ce nu ? face Riven cu același zîmbet. La nevoie, nu strică nici limba. Numai să nu-l nime-rească pe un biet calic, ci pe unul care are de unde !

Păcat că livada n-a trecut în mâna lui Riven merarul. Cu el mi-ar fi fost mult mai bine decât cu zgripturoaica. N-ai văzut încă o asemenea pacoște. Ia să cadă, ferească Dumnezeu, pe jos vreun măr viermănos, uscat, zbircit ca o babă ! Credeți, poate, că o să-i fie lene felceriței să se aplece, să-l ridice, să-l bage în șort și să-l ducă în pod ? Sau poate în beci ? Da' de unde !

Merele le duce, desigur, în beci. Fiindcă se vorbea pe la noi că anul trecut i s-a stricat un beci întreg de mere. Ei, nu face să-i rupi merele din livadă ?

Vorba e, cum le rupi ? Să te strecoři în grădină, cînd toată lumea doarmă și să-ți umpli buzunarele, n-ar fi rău. Dar ce te faci cu ciinele, care atîta așteaptă ! Și parcă dinadins cresc anul ăsta mere, unul și unul. Ei, dacă aș ști vreun descîntec sau dacă m-aș pricepe să fac farmece, să vină merele la mine !

Și mă frămînt atîta cu gîndurile astea, pînă dau de un leac cum nu se poate mai bun. Nu-mi trebuie nici descîntec, nici farmece, ci altceva... Un băț, un băț lung, cu un cui mare în vîrf. Dacă ajungi să apuci craca mărului cu cuiul și tragi bățul încetișor înapoi, mărul e al tău. Dar să ții bățul așa ca nu cumva mărul să cadă pe jos... Și chiar dacă se întîmplă să cadă, nu-i cine știe ce nenorocire. O să se creadă că l-a dat jos vîntul. Numai să nu lovești mărul cu cuiul, fiindcă zgripturoaica asta mai poate să cadă la bănuială. Vă jur pe ochii mei că n-am stricat nici un măr și nici nu l-am scăpat pe jos. Mie merele nu-mi scapă. Știu cum trebuie să țin bățul, cînd vreau să rup mere. Totul e să nu te grăbești. Nu-i nici

o grabă. Ai pus mîna pe un măr ? Mănîncă-l încetișor, odihnește-te și abia după aceea apucă-te de altul. Poți să fii liniștit. Nici dracu n-o să te simtă !

Dar joacă-te cu zgripturoaica ! Știe femeia asta pîna și de socoteala merelor de pe copaci. Se vede că le-a numărat ziua și a doua zi dimineată a văzut că-i lipsesc citeva. S-a ascuns la ea în pod să pîndească, poate o să pună mîna pe hoț. Cred că așa s-a întîmplat, fiindcă altfel cum ar fi putut să afle că eu stau întins pe acoperișul lui Mendel și că lucrez cu bățul ! Cel puțin, dacă ar fi pus mîna pe mine fără să mai fie și alții de față, aș mai fi putut s-o rog să mă ierte. Sînt orfan, doar ! Poate se îndură de mine ! Dar zgripturoaica se apucă și dă de veste mamei și vecinei noastre Pese și nevastei lui Mendel hahamul și le cară pe toate trei după ea, la noi în pod. (Ce este în stare o zgripturoaică să facă !) Din pod nu-i așa de greu să vezi, prin ferestruica ce dă pe acoperiș, cum culeg mere cu bățul.

— Ei, ce spui de odorul dumitale ? Acu vrei să crezi ?

Cuvintele acestea erau rostite de felceroaică. I-am recunoscut glasul. Glasul ei de bărbat. Am întors capul și am văzut și pe cele patru femei. Nu îndrăzneam să mă uit la nici una în ochi. Dacă n-ar fi fost ciinele în curte, m-aș fi omorît de rușine. Mai rău decît tot erau lacrimile mamei. Nu mai înceta să țipe, să se vaiete și să mă bocească.

— Vai de mine și de mine ! În ce hal am ajuns ! Credeam că se duce să-și spună rugăciunea după tatu-său și cînd colo stă pe acoperiș, vai de mine ! Și rupe mere din grădina altuia !

Zgripturoaica lîngă ea, face :

— Un ticălos ca ăsta trebuie snopit în bătai... Bătut pînă la singe... Să știe pușlamaua altă dată... să nu mai fie un ho...

Mama n-o lasă pe zgripturoaică să isprăvească :

— Nu-i decît un orfan... un biet orfan ! face ea către femeia cu glas de bărbat.

Și-i sărută mîinile și-o roagă să mă ierte, că altă dată n-o să mai fac... uite, se jură cu toate jurămintele din lume că niciodată n-o să se mai întîmple una ca asta. Dacă nu, sau moare ea, sau mă îngroapă pe mine cu mîinile ei.

— Să jure că de aci înainte n-o să mai îndrăznească nici măcar să se uite în livadă, răspunde felcerița cu glasul ei bărbătesc, fără nici un pic de milă pentru bietul orfan.

— Să mi se usuce mîinile, să-mi sară ochii ! zic.

Și mă dau jos din pod cu mama, care mă mustră și mă bocește atîta, încît încep și eu să vărs lacrimi.

— Atîta vreau să-mi răspunzi : ce-o să se aleagă de tine, ha ? Ce o să fie de capul tău ? mă întrebă mama.

Și mă pîrăște lui Eli.

Cînd află frate-meu Eli ce ispravă am făcut, se face galben ca ceara. Pesemne de ciudă. Mama se teme că o să mă ia la bătaie. Speriată îl roagă, în șoapte, să nu mă lovească, fiindcă-s orfan.

— Da' cine pune măcar mîna pe el ! Aș vrea numai să știu ce o să fie de capul lui ! Atîta aș vrea să știu : Ce o să fie de capul lui !

Astea le spune tot frate-meu Eli. Și cînd vorbește scrișnește din dinți și se uită la mine să-i spun ce-o să fie de capul meu.

Știu eu ce-o să fie de capul meu ? Poate știi dumneata ce-o să fie de capul meu ?

IV. FRATE-MEU ELI SE ÎNSOARĂ

I

Să fie într-un ceas bun ! Știți ! Frate-meu Eli se însoară ! Ce tărăboi, Dumnezeuule ! Fierbe tirgul ! Se răstoarnă pământul, spune vecina noastră, Pese cea grasă. Ea crede că va fi o nuntă de po-mină. O nuntă ca asta n-a mai fost pe la noi în tîrg, nu mai ține minte de cînd. De ce ? Fiindcă tuturora le e milă de noi. Știți, mama e văduvă și frate-meu Eli, mirele, orfan. Și apoi puțin... și în cinstea răposatului chiar. Tatăl meu, Dumnezeu să-l ierte, a lăsat pe urma lui un nume cîstit ! Cît a trăit nu prea s-a vorbit atîta de el. Acu, după moarte, e ridicat în al șaptelea cer. Ce știi dumneata ! Eu aud ce-i spun mamei, cu toții. Socrul lui Eli, zic ei, n-o să crape dacă o să facă față cheltuielilor de nuntă și o să mai dea și ceva pe deasupra. Să nu uite, zic, că ia de ginere pe feciorul lui Peisi cantorul.

Frate-meu Eli aude, se rușinează și își mîngîie barba ca un om mare, ca un bărbat în toată puterea cuvîntului. E bărbat în lege, frate-meu Eli. Nu de mult, a început să-i mijească o bărbîță. Desigur din pricina fumatului. De cînd a murit tata a început să fumeze. La început a mers greu de tot. Se îneca și tușea. Acu, însă, poate să tragă în piept și să dea fumul pe nări. Măi-măi ! Mare lucru ! Parcă eu nu pot ! Toată nenorocirea e că nu am tutun. Fumez hîrtie, fumez paie, fumez drăcu știe ce ! Cînd prinde frate-meu Eli de veste, îmi trage o săpuneală, Doamne ! El se cade — și eu nu ! Adicătelea de ce ? Fiindcă n-am nici măcar nouă ani impliniți ? Ei și ? Sînt eu vinovat ? A

trebuia să-mi dau cuvîntul că s-a isprăvit. Nu mai fumez. Ce credeți ? M-am ținut sau nu m-am ținut de cuvînt ?

2

— O nenorocire ! spune Pese, vecina noastră cea grasă. A venit de la socrul lui Eli, fiartă. O mare porcărie, zice ea.

Socrul a aflat că ginere-său, frate-meu Eli, nu mai are ceasornic. A fost, săracu, un ceasornic bun, un adevărat ceasornic, unul de argint. Unde a dispărut ceasornicul ? Nu l-a pierdut, Doamne ferește, la cărți. L-a vîndut și banii i-a dat pe doctor și medicamente. A vrut să-l scape pe tata. Ce i se cuvine, mă rog, pentru treaba asta ? întreabă vecina Pese. Da' socru e un om din topor. El întreabă ce legătură are un tată străin cu ceasornicul său. El nu-i dator să hrănească cu ceasornicele lui pe toți tații străini. Ceasornicul a ajuns „ceasornice“ și tata a ajuns „tați“. Pese, vecina, spune că degeaba : din coadă de ciine, nu se face sită de mătase. E vorba de socru. Un mojiu. Un brutar. Îl cheamă Ioină. Ioină covrigarul, fiindcă face covrigi. Bogătaș mare, tata-socru. Pese zice că e putred de bogat. Dînsa i-a spus de la obraz că dacă ar avea jumătate din cît are el, nu s-ar încuscri cu el nici de frică. Nu-i plac porcii. Ioină tace și înghite. El știe că e mai bine să rabzi, decît să încapi în gura ei. În cele din urmă a spus : fie ! Treacă de la el. Îl iartă pe frate-meu Eli pentru ceasornic, numai să se isprăvească odată. Dar Pese, vecina, spune că ea nu-l iartă. Ea vrea ca socrul să cumpere ginerelei un alt ceasornic. Nu șade bine unui mire să meargă la cununie fără

ceasornic. Întreabă el : ce legătură are ea cu ginere-său. Zice ea că are legătură, fiindcă Eli, ginerele, e băiatul lui Peisi cantorul, iar el, Ioină covrigarul, este și un bogătaș și un porc de cîine. Cuvintele astea, bineînțeles, îl ard la ficat pe Ioină brutarul. Furios, trîntește ușa și strigă : Mai dă-o dracului de treabă ! Pese îi răspunde că dacă este să se ducă cineva dracului, atunci cel mai bine îți șade dumitale.

Mama tremură grozav să nu cumva să-și ia socrul, ferească Dumnezeu, cuvîntul înapoi. Dar Pese îi spune că poate să se culce pe amîndouă urechile. Unui orfan nu i se ia cuvîntul înapoi. Și cine credeți că a izbutit ? Noi. Socrul i-a cumpărat ginerelui, adică fratelui meu Eli, un alt ceasornic, tot unul de argint și încă mai bun decît celălalt. I l-a adus acasă chiar el.

Ah ! Dacă aș avea și eu un ceasornic ca ăsta, ce credeți că aș face ? Mai întîi l-aș goli de toate măruntaiele, să văd și eu cum merge un ceasornic. Și după aceea... după aceea, las' că știu eu ce s-ar întîmpla...

Mama îi urează socrului să ajungă să-i cumpere ginerelui un ceasornic de aur. Drept răspuns, socrul îi urează mamei să ajungă să-și însoare mezinul. Aicea mă crede pe mine. Sînt gata să mă înșor și acuma, numai să văd ceasornicul. Mama mă mîngîie pe obraz și spune că o să mai curgă multă apă pe gîrlă pînă o să mă însoare pe mine. Dar de ce plînge cînd spune asta ? Și asta e o pricină de plîns ? Da' ce poți face cu mama ! Ea trebuie să plîngă într-una. Ea nu se poate lipsi de plîns cum nu te poți lipsi dumneata de mîncare. Dacă aduce croitorul hainele poruncite de tata-socru pentru frate-meu Eli, mama trebuie să plîngă. Dacă pregătește Pese, vecina, turtă dulce

pentru nuntă, mama trebuie să plîngă. Dacă mîine pe vremea asta e cununia, mama trebuie să plîngă. Nu înțeleg de unde ia cineva atîta putere să plîngă !

3

E o zi ca în rai. Sîntem cam pe la sfîrșitul verii. Soarele nu arde așa de rău încît să vrei să te scalzi în iaz. Cerul e lăut de simbătă — toată firea se bucură că frate-meu Eli se însoară.

Avem iarmaroc azi în tîrg. Cum e vreun iarmaroc pe la noi, trebuie să fiu și eu la mijloc. Îmi plac bilciurile la nebunie. Negustorii aleargă de colo pînă colo, ca niște guzgani opăriți, asudă, se ceartă, îi trag de mîneacă pe mușterii. Le iese ochii din cap să facă vînzare. Să te strici de rîs, nu alta. Dar mușteriii nu se grăbesc. Merg la pas, cu șepcile pe ceafă, se uită, pipăie, se scarpină, se tocnesc. Umblă după chilipiruri.

Mai frumos decît toate e tîrgul de cai. Acolo se vînd și se cumpără cai, în mijlocul unei îmbulzeli de țigani, bice, evrei, țărani și boieri. O zarvă de-ți ia auzul. Țiganii se jură, boierii pocnesc din bici și caii zboară, ca glonțul din pușcă. Mie-mi place să-i văd cum aleargă. Mai cu seamă pe mînji. Mă prăpădesc după mînji. Aș vrea să am un mînz mititel, ia atîta ! Iubesc tot ce-i micuț : cîini, pisicuțe, pînă și castraveciori mici, cartofiori, cepșoare. Tot ce e mic e drăguț.

Caii gonesc, mînjiile gonesc după cai și eu după mînji. Cînd e vorba să alerg, nu mă-ntrece nimeni ! Sînt iute de picior, cum nu-i altul în tîrg. Umblu desculț. Și sînt foarte ușor îmbrăcat : o cămașă și un pantalonaș.

— Moti, pentru Dumnezeu ! Stai o clipă ! strigă după mine Moise legătorul, bărbatul vecinei Pese.

Moise legătorul se întoarce de la iarmaroc acasă, cu un teanc de hîrtii pe umăr. Mi-e frică să nu mă pîrască mamei și să nu-mi tragă o chelfăneală frate-meu Eli. Mă opresc, mă apropiu încet, cu ochii în pămînt, de Moise, care își șterge sudoarea cu poala hainului și-mi spune, supărat :

— Cum nu-î este rușine unui copil ca tine, un orfan, să alege ca un smîntit după cal ? Și încă într-o zi ca asta ? Nu știi că acuși e cununia lui frate-tău ? Hai acasă !

— Unde ai fost, vai de mine ! îmi strigă mama, plesnind din palme și cu ochii la pantalonii mei rupți, la picioarele mele însîngerate și la obrazul meu aprins și asudat.

Dumnezeu să-l ție pe Moise legătorul ! N-a suflat un cuvînt.

Mama mă spală, îmi pune niște pantaloni noi și o șepcută, pentru nuntă. Pantalonii sînt făcuți nu știu din ce. Dacă-i pui în picioare, stau. Și dacă umbli cu ei, scîrție ! Ai dracului pantaloni !

— Dacă mai rupi și pantalonii ăștia, s-a sfîrșit ! spune mama.

Și eu cred la fel. Pantalonii ăștia e cu neputință să-i rupi. Ci numai să-i spargi.

Șepcuta e o adevărată minune. Un cozoroc negru, lucios. Dacă își pierde lustrul, scuipi în cozoroc și începe iar să sclipească.

Mama mă privește din toate părțile și i se topește inima de bucurie. Lacrimile îi udă obrazul zbîrcit. Mama ține tare mult să plac tuturor.

— Eli, îl întreabă ea pe frate-meu, ce crezi? Nu mă fac de râs! E îmbrăcat, să nu-i fie de deochi, ca un prinț.

Frate-meu Eli mă măsoară de sus pînă jos cu privirea, își mîngîie barba și-și oprește ochii la picioarele mele. Am priceput la ce se gîndește. Se miră cum un prinț poate să umble desculț. Mama, care a ghicit și ea despre ce-i vorba, se face că nu vede nimic. Ea și-a pus o rochie galbenă cu care încă n-am văzut-o pînă azi. Plutește în ea de largă ce-i vine. Pot să jur că am zărit-o îmbrăcată nu demult cu rochia asta, pe Pese, vecina. Pe cap, mama poartă o broboadă de mătase nou-nouță, de o culoare, n-aș putea spune care anume. Cred că se schimbă o dată cu vremea. Ziua e trandafirie, spre seară pare gălbuie și noaptea e albă. Dis-de-dimineată ajunge verzuie. Și dacă te uiți bine la ea, aduce cu o culoare alb-roz-albastru-verde închisă. Să spui să aibă broboada asta un cusur cît de mic! Nu! E o mărfa cum rar întîlnești. Numai că mamei nu prea îi vine bine. Nu i se potrivește broboada cu obrazul. Broboada e una și obrazul e altă. O broboadă femeiască e ca o pălărie bărbătească. Pălăria trebuie să se potrivească cu obrazul. Uite, de pildă, frate-meu Eli și-a pus o șapcă nouă. Parcă-i crescută pe cap. Eli nu mai poartă perciuni. I-a tuns. Nu numai că i-a tuns — dar i-a și ras. Și-a pus o cămașă albă și guler tare cu colțurile îndoite. Și o cravată cu puncte albe, verzi, roșii și albastre. Și niște cizme cu lustru și scîrț și călcîie înalte, să pară mai ră-sărit. Dar ele nu-i pot fi de nici un folos. E prea măruntel. Și nu e el atît de mititel, cît e dînsa de înaltă și zdravănă ca un bărbat. Și glasul

tot de bărbat. Vorbesc de mireasă, de fata lui Ioină brutarul. Bruhă îi spune. O plăcere să-i vezi unul lângă altul, cînd îi cunună rabinul.

Eu n-am vreme să mă uit la mire și la mireasă. Am treabă. Trebuie să privesc lăutarii și nu atît lăutarii cît contrabasul și toba. Frumoase mai sînt ! Păcat că nu te poți apropia să le încerci. Nici n-apuci bine să întinzi mîna și lăutarii te-au și plesnit peste degete. Parcă îi ia dracu dacă pui mîna ! Ah, să fie mama mea o mamă bună, m-ar face numaidecît muzicant. Da' știu că n-o să vrea. Nu fiindcă ar fi rea, ci fiindcă ceilalți n-o să-l lase pe băiatul lui Peisi cantorul să fie lăutar. Nici lăutar, nici meseriaș. Nu o dată s-au întreat ce o să se aleagă de mine, mama, frate-meu Eli, vecina Pese și bărbatul ei Moişe legătorul. Moişe ar fi vrut să mă ia ucenic la legătorie. Nu-l lasă Pese, vecina. Ea spune că lui Peisi cantorul nu i se cuvine o asemenea ruşine. Băiatul lui nu trebuie să ajungă meseriaș.

Văd că am luat-o razna și am uitat cu totul de nuntă. Cununia s-a făcut de mult. Acu se pune masa. Femeile și fetele joacă un cadril. Eu m-am băgat la mijloc, cu pantalonii mei de lemn. Cei dimprejur au căscat mai întii ochii și apoi au început să mă zvîrle de colo pînă colo, ca pe o minge, de la unul la altul.

— Cine-i lighioana asta ? întreabă unul.

— Ce-i cu flecuștețul ăsta ? spune altul.

— Ce vrea puiul ăsta de bogdaproste ? face un al treilea.

Vecina Pese vede ce mi se întîmplă și începe să zbiere cu un glas răgușit (a răgușit, săraca Pese, de cînd cu nunta) :

— Ați înnebunit?... Ați căpiat?... V-a luat Dumnezeu mințile?... Nu vi-e bine?... Nătărăilor!... Dobitocilor!... Măgarilor!... Ce vă bateți joc de copil?... E fratele mirelui!

Vorbele vecinei Pese îi potolesc dintr-o dată pe toți. Bineînțeles, mi se dă un loc la masă, în rînd cu familia miresei.

Și știți alături de cine? Optsprezece capete să aveți și tot n-ați putea să ghiciți. De sora miresei, fata mai mică a lui Ioină brutarul. O cheamă Alta. E mai mare ca mine cam cu vreun an. Poartă două codițe, ca niște covrigi împletiți, legate cu panglicuțe la spate. Eu cu Alta mîncăm din aceeași farfurie, nu departe de mireasă și mire. Mi-rele, adică frate-meu Eli, se uită la mine să stau cuminte, să mănînc cu furculița, să nu înfulec și să mă feresc să pățesc vreo rușine cu nasul. Ce să vă spun? La masa asta n-am prea avut mare bucurie! Nu-mi place să mi se uite cineva în gură cînd mănînc. Dar Dumnezeu mi-o trimite pe Pese, vecina, totdeauna la țanc.

— Să fii sănătoasă! strigă ea cît o ține glasul, către mama. Ian te uită aici... ce pereche potrivită!

La strigătele ei răsare tata-socru, Ioină brutarul, îmbrăcat în haine de simbătă și se încinge o vorbă... cum că eu și cu Alta am fi logodiți. Ioină brutarul rîde cu jumătate gură. Adică buza de sus rîde și buza de jos plînge. Toată lumea se uită la noi. Eu și cu Alta stăm cu ochii în farfurie și rîdem pe înfundate. Ca să nu izbucnesc, mă țin de nas. Obrajii mi se umflă ca niște foale. Încă o clipă și plesnesc. Atîta ar mai lipsi... să sară lumea pe mine... că nu sînt cuviincios. Noroc că tocmai acum începe să cînte muzica. Toată lumea stă și ascultă. Ridic capul și o văd pe mama în rochia ei

galbenă și cu broboada de mătase. Face ce face întotdeauna : plînge.

Nu știți?... Cînd o să isprăvească o dată mama cu plînsul ăsta ?

V. AM O SLUJBĂ GRASĂ

I

Mama a găsit pentru mine o slujbă. Nu, Doamne ferește, ca ucenic la vreun meseriaș. N-o să ajungă să vadă dușmanii ei, zice ea, ca băiatul lui Peisi cantorul să se facă meseriaș. Slujba mea, zice ea, e o slujbă de mîna-ntii, o slujbă grasă și mai cu seamă ușoară. Ziua o să mă duc la școală și noaptea o să dorm la bătrînul Luria. Bătrînul Luria e un mare bogătaș. Numai că e bolnav. Adică, așa, el este sănătos ca oricare altul. Mănîncă, bea și doarme. Dar noaptea nu doarme. Noaptea nu poate să doarmă. Nu închide un ochi toată noaptea. Copiii lui se tem să-l lase singur noaptea. Trebuie să aibă pe cineva lingă el. Poate fi și un copil, numai să nu rămînă singur. Pentru o asemenea treabă nu face să tocmească un om mai în vîrstă. Un copil e altceva. Un copil nu-i nimic. Un copil sau o pisică, totuna. O să capăt cinci ruble pe săptămînă și masa de seară, cînd mă întorc de la școală, spune mama. O masă îmbelșugată, să tot mănînci. Masă de om bogat.

— Noi toți, zice mama, ne-am putea sătura numai cu ce cade de la masa lui Luria. Du-te, copilul meu, la școală și seara vin să te iau să mergem la slujbă. N-o să ai nimic de făcut. O masă

bogată și un pat bogat. Și cinci ruble pe săptămână. Am să-ți iau din banii ăștia un rînd de haine și o pereche de cizmulite.

E cum nici nu se poate mai bine, nu ? Atunci de ce plînge ?

Dar mama nu poate altfel ! Mama trebuie să plîngă.

2

La școală mă duc deocamdată așa, ca să nu stau degeaba acasă. Dar de învățat nu învăț. Nu mai sînt alți școlari de o seamă cu mine, ca să pot învăța cu ei împreună. Îi dau o mînă de ajutor în casă nevastei dascălului și mă joc cu pisica. Nu-i prea mult de lucru. Mătur în casă, car lemne, mă duc pînă la băcănie... astea toate-s pentru mine o joacă. Numai să nu învăț. Orice, în afară de carte. Îmi e mai dragă pisica decît școala. Cică pisica ar fi un dobitoc spurcat. Nu-i adevărat ! Pisica e curată. O pisică, se zice, ar fi un dobitoc rău. Nu-i adevărat. Pisica e dragăstoasă, prietenoasă. Dacă o mîngii pe cap, închide ochii de plăcere și începe să toarcă. Mie-mi plac pisicile. N-am voie ? Dar ia stai de vorbă, te rog, cu ceilalți copii ! O să-ți spună că dacă ții o pisică în brațe, trebuie, după aceea, să-ți speli mîinile. Dacă ții o pisică în brațe uiți tot ce-ai învățat. Nu mai știu nici ei ce să scornească pe socoteala pisicii. Pungașii ăștia au obiceiul să îmbie pisica pînă se apropie de ei și apoi îi trag un picior în coaste. Nu pot să văd cum bat pisica. Rîd toți copiii de mine. Copiii de școală, adică. Sînt răi. Își bat joc de mine. Mă numesc „pantaloni de lemn“ și

mamei îi spun „bocitoarea“ fiindcă plînge mereu. „Iaca, vine mă-ta, bocitoarea!“

A venit să mă ia de la școală și să mă ducă la slujbă. La slujba cea grasă.

3

Pe drum mama se plînge că e vai și amar de ea! Dumnezeu i-a dat doi copii și dînsa trebuie să rămînă singură. Frate-meu Eli, zice ea, s-a însurat, să nu-i fie de deochi, foarte bine. A dat norocul peste el. Păcat numai că socru-său e un necioplit. Un covrigar, Dumnezeu să mă ierte. Ce poți cere de la un covrigar?

Tot vorbind, am ajuns la casa bătrînului Luria, unde mă așteaptă slujba cea grasă. Bătrînul Luria șade într-un palat. Așa spune mama. Un palat de împărat. Aș vrea să mă văd înăuntru. Deocamdată, sîntem în bucătărie. Eu și cu mama. Bucătăria nu-i nici ea urîtă. Oalele scliceșc, plita sclicește, totul sclicește. Ni se spune să ședem. Intră o femeie îmbrăcată ca o cucoană. Vorbește cu mama și mă arată pe mine. Mama dă din cap, își șterge buzele și nu vrea să șadă. Eu mă așez. Mama îmi spune să fiu cuminte și dă să plece. Cu prilejul ăsta, mai varsă un rînd de lacrimi și-și șterge ochii. Mîine dimineată, zice ea, vine să mă ia, să mă ducă la școală.

Mi se dă de mîncare. Supă cu pîine împletită (în mijlocul săptămîinii, pîine împletită) și carne, o grămadă!

După ce am mîncat, mi se spune că acum trebuie să mă urc sus, la bătrîn.

Nu știu ce se cheamă sus. Hana, bucătăreasa, o femeie oacheșă cu nasul lung, îmi arată drumul.

Urc pe niște scări așternute cu un fel de stofă moale. E o adevărată plăcere să calci cu picioarele goale pe scările astea.

Încă nu s-a întunecat bine și aici s-au și aprins lămpile. Lămpi fără șir. Pereții sînt căptușiți cu poze. Scaunele sînt acoperite cu piele. Tavanul e zugrăvit — ca la sinagogă. Mai frumos chiar decît la sinagogă. Am intrat într-o odaie mare, așa de mare, încît dacă aș fi singur, m-aș apuca să alerg de la un capăt la altul, sau m-aș trînti pe jos și m-aș tăvăli pe Țoala de catifea care acoperă toată podeaua. Nu trebuie să fie rău de loc să te tăvălești pe o Țoală ca asta. Și mai ales să te culci și să dormi pe ea.

4

Un bărbat frumos, înalt, cu o barbă căruntă, cu o frunte înaltă, îmbrăcat într-un halat de mătase, pe cap cu o tichie de catifea, în picioare cu niște papuci brodați cu fluturi — ăsta e bătrînul Luria. Stă aplecat peste o carte mare, groasă, își mozolește virful bărbii, clatină din picior și mormăie mereu, nu știu ce. Mă uit la bătrîn și mă întreb : mă vede, nu mă vede ? Se pare că nu mă vede. Fiindcă nici nu ridică ochii la mine și nici nu i-a spus cîneva că sînt aicea cu el. Am fost doar împins încețitor în odaie și încuiat cu cheia de partea cealaltă. Deodată îl aud pe Luria că-mi spune, dar tot fără să se uite la mine :

— Veniți aici să vă arăt ce crede Rombom.

Cui îi vorbește ? Mie ? Mie îmi vorbește așa ?

Mă uit împrejur — în afară de mine, nu mai e nimeni. Bătrînul Luria muge iar, cu glasul lui gros :

— Veniți aici să vă arăt ce crede Rombom.

Mă apropii de el să văd și eu ce vrea.

— Mie îmi vorbiți ?

— Dar cui ? face bătrînul Luria, care se uită într-una în carte.

Apoi mă apucă de mîină și mă smucește tot arătînd cu degetul, să mă facă să înțeleg ce spune Rombom.

Cu cît vorbește mai mult, cu atîta ridică glasul și se aprinde mai rău. Se înfierbîntă bătrînul pînă se face roșu. Urmărește rîndurile cu degetul, mă lovește la fiecare vorbă cu cotul în coaste și-mi spune :

— Ei, ce credeți ? Nu-i așa că e bine ?

Să fie tare bine, nu prea văd. De aceea tac. Eu tac și el se aprinde. El se aprinde și eu tac.

Se aude o cheie scrișnind în broască. Ușa se deschide și intră aceeași femeie îmbrăcată ca o cucoană. Se apropie de bătrînul Luria și-i vorbește la ureche. Se vede că e surd. Altfel n-ar trebui să strige așa, ca s-o poată auzi. Îi spune să mă lase în pace, fiindcă trebuie să mă culc. Mă scoate din mîinile lui și mă culcă pe canapea. Așternutul e alb ca neaua. Femeia îmbrăcată ca o cucoană mă acoperă cu o plapumă de mătase moale, pleacă și încuie ușa de partea cealaltă.

Bătrînul Luria se plimbă prin odaie cu mîinile la spată, se uită țintă la papucii lui frumoși, mormăie și încruntă grozav din sprîncene.

Mi se lipesc ochii de somn. Vreau să dorm. Deodată bătrînul Luria se apropie de mine și-mi spune :

— Să știi că am să te mănînc.

• Mă uit la el, fără să pricep ce vrea să spună.

— Scoală, face el, să te mănînc.

— Pe cine ? zic. Pe mine ?

— Pe tine ! Pe tine ! Trebuie să te mănînc, altfel nu se poate !

Și iar pornește să se plimbe prin odaie, cu capul în jos, cu mîinile la spate și cu fruntea încruntată. Vorbește mereu, dar tot mai încet, mai încet.

Trag cu urechea la fiecare cuvînt. De-abia îndrăznesc să răsflu. Bătrînul se întrebă și tot el își răspunde.

— Rombom, mormăie el, spune că pe lumea asta nu-i un totdeauna... De unde, pînă unde ?... Fiindcă la fiecare pricină trebuie să fie unul care o pricinuieste. Cum aş putea dovedi asta ? Prin voința mea... Adică ? Uite, vreau să-l mănînc... Îl mănînc... Milă ? De loc !... N-are a face !... Îmi împlinesc voința... Voința nu-i scopul !... Eu îl mănînc... Vreau să-l mănînc. Trebuie să-l mănînc !

5

Bătrînul Luria ăsta mi-a dat o veste bună. Trebuie să mă mănînce. Ce o să spună mama ? Mă apucă groaza. Tremură pielea pe mine. Canapeaua pe care dorm e puțin trasă de la perete. Încet, încetișor, mă-ndes spre perete și mă las jos pe podea. Îmi clănțâne dinții de spaimă. Ciulesc urechile și aștept să vină să mă mănînce. Aș vrea să știu cum și cînd. O chem în șoaptă pe mama și simț cum lacrimi grele mi se rostogolesc de pe obraz în gură. Au un gust sărat. Niciodată nu mi-a fost atîta dor de mama, ca acum. Mi-e dor și de frate-meu Eli, dar ceva mai puțin. Îmi vine în minte și tata, după care spun *cadeș*. Cine o să spună *cadeș* după mine, dacă bătrînul Luria mă înghite ?

Se vede că am adormit zdravăn, fiindcă în clipa cînd m-am trezit și m-am uitat împrejur, nu știam pe ce lume mă aflu. Pipăi peretele, pipăi canapeaua, ridic capul... o odaie luminoasă și mare. Plăpumi de mătase pe jos. Pereții căptușiți cu poze și tavanul zugrăvit ca la sinagogă. Bătrînul Luria stă aplecat tot peste aceeași carte groasă pe care o numește Rombom. Îmi place numele de Rombom. Îmi sună în urechi ca Bimbom.

Deodată, îmi aduc aminte că nu mai departe decît aseară, bătrînul Luria a vrut să mă mănînce.

Mă ascund iar între canapea și perete și tac. Aud un zgomot de cheie în ușă. Aceeași femeie bine îmbrăcată intră în odaie, însoțită de Hana bucătăreasa, care duce o tavă mare încărcată cu căni de cafea și de lapte și cu o mulțime de prăjituri.

— Unde-i băiețașul ? întrebă Hana care mă caută din ochi peste tot, pînă dă de mine în dosul canapelei. Ești un mare șoltic, după cîte văd... Vino jos în bucătărie. Te așteaptă mama.

Sar cît ai clipi din ascunzătoare, mă reped spre scările căptușite cu plăpumi și-n timp ce cobor treptele, cînt :

Rombom

Bimbom

Rombom

Bimbom

pînă ajung jos în bucătărie.

— Ce te grăbești ? face Hana bucătăreasa către mama. Lasă-l măcar să bea o cafea și să împace ceva. Ia și dumneata... Nu-i nimic... un pahar de cafea, nu-i mare lucru... N-o să se întîmple nici o nenorocire... Au de unde !

Mama îi mulțumește și se așază pe un scaun. Hana îi dă o cafea fierbinte și niște prăjituri. Ați mâncat vreodată pesmeți din ouă și zahăr? Cam așa sînt prăjiturile boierești. Și poate mai bune încă. Cît despre cafea, mi-ar fi peste măsură de greu să vă fac să înțelegeți ce gust avea. Atîta vă spun : așa -eeva n-am mai băut pînă atunci. Mama ține paharul în mîini, soarbe și nu mai poate de plăcere. Rupe dintr-o prăjitură și-mi dă mie mai mult de jumătate.

Atîta-i trebuie Hanei, să sară în sus și să zbiere, de parcă ar fi înjunghiat-o cineva :

— Să nu faci treaba asta ! Mănîncă dumneata. Avem destule.

Și Hana îmi mai dă o plăcintă întreagă. Am care vra să zică, două și jumătate. Trag cu urechea la cele ce-și spun femeile. Mereu aceeași poveste, pe care o cunosc pe de rost. Mama își descarcă sufletul. O văduvă... cu doi copii... Peste unul a dat norocul... un mare noroc... iar celălalt, săracul, e așa cum îl vezi.

Hana o ascultă pe mama și clatină într-una din cap. Apoi, cînd îi vine rîndul și ei, îi dă drumul. Se plînge cît de nenorocită e că a trebuit să ajungă slugă la altul. E o fată de familie bună. Tat-său a fost negustor. Într-o zi, i-a ars prăvălia. De atunci a început să bolească. După aceea a murit. Dacă s-ar scula acuma din groapă și ar vedea-o pe fiică-sa, Hana, cum stă și gătește în bucătăria altuia, Doamne !... Altminteri, Hana nu se prea poate plînge. De n-ar fi mai rău ! Slujbă are, slavă Domnului, bună. Păcat numai că bătrînul Luria e puțin cam...

Ce înțelege ea prin „puțin cam“ — asta nu știu. Cînd o spunc, Hana învîrte un deget la frunte. Mama o ascultă pe Hana și clatină tot timpul din

cap. După aceea vine iar rîndul mamei. Hana o ascultă pe mama și clatină și ea din cap.

Pe drum mama îmi mai dă o plăcintă. La școală o arăt, plin de fudulie, copiilor. Toți mi se așază împrejur și mi se uită drept în gură cînd mînînc. Pentru ei, e ceva nou. Ceva neobișnuit. Dau fiecăruia cîte o fărîmitură să guste. Își ling degetele.

— Unde ai căpătat-o ? mă întrebă copiii.

În loc de răspuns îmi îndop gura, de mi se umflă obrazii, cu o bucată mare de prăjitură, mă înfig înaintea lor cu minile vîrite în buzunarele adînci ale pantalonilor de lemn și mestec și înghit și topăi, pe picioarele mele desculțe, cum s-ar zice :

— Hehei, calicilor !... Știți voi ce se cheamă prăjituri, hai ?... Și să le mînînci cu cafea, mai ales !... Numai atunci poți să știi ce-i bun... cu adevărat bun !

VI. NOROCUL LUI ELI

1

Singurul lucru care o mai ține pe mama pe picioare este că frate-meu Eli a nimerit-o cum nici nu se poate mai bine. A dat un mare, mare noroc peste el. Așa spune mama. Și de fericită ce e, plînge cum îi este obiceiul. Frate-meu Eli, zice ea, poate dormi liniștit. Toată viața nu va mai avea nici o grijă. Noră-sa, zice ea, e adevărat, nu-i chiar cine știe ce (și eu cred la fel). În

schimb, i-a dat Dumnezeu lui Eli un socru bogat. E brutar. Îl cheamă Ioină, Ioină brutarul. La drept vorbind, nu face el singur pâine. Îi pune pe alții. El cumpără numai făină și vinde pâine. De Paști, face azimă pentru tot târgul. Se pricepe la treaba asta ca nimeni altul. Dar e un om rău. Când se infurie trebuie să te bagi la zece coți sub pământ. Când îl apucă, parcă-i turbat.

Odată vin să-l văd pe frate-meu Eli și mă apucă pofta să mă cinstesc cu un covrig de-al lui socru-său. Un covrig proaspăt, cald, de-abia ieșit din cuptor. Tocmai atunci mi-l aduce dracu pe Ioină brutarul. Să fi văzut mutra lui roșie de necaz și ochii lui de bandit! Din ziua aceea, nu mai calc pe acolo. Nu mai trec pragul casei lui, să știu că mă așteaptă munți de aur. Auzi, un om să aibă îndrăzneala să te ia de guler și să te zvîrle de cealaltă parte a ușii. Ba să-ți mai dea pe deasupra și vreo trei pumni în spate.

Când a aflat mama, a și dat fuga la Ioină brutarul să-i spună ce crede ea despre el. N-a lăsat-o frate-meu Eli. El i-a dat dreptate lui socru-său. Zicea că din pricina mea pățește mereu altă rușine. Ori de câte ori vin la el, mănînc covrigi. Mai degrabă, zice el, îmi dă o copeică, să-mi cumpăr covrigi în altă parte, decît să mă ating de covrigii lui socru-său. Îl întreabă mama: Cum? Și de copil, adică de mine, n-are un pic de milă? Nici nu-i pasă că sînt orfan? Îi răspunde frate-meu că pot să fiu foarte bine orfan, fără să pun mîna pe covrigii altuia. Îl roagă mama să vorbească mai încet. Dar frate-meu Eli, nu! Că el dinadins o să strige cît poate, ca toată lumea să afle că sînt un hoț. Mama nu mai poate să sufere

cuvîntul „hoț“. Schimbă fețe-fețe și-i spune lui frate-meu Eli, să nu uite că mai e un Dumnezeu pe lumea asta. Cu Dumnezeu să nu te joci. Dumnezeu n-are obiceiul să tacă. Dumnezeu e tatăl orfanilor și le ține întotdeauna parte. Da, e- un Dumnezeu mare ! Dacă Dumnezeu vrea, poate să ajungă Ioină brutarul să nu aibă nici măcar cît face un covrig, zice mama către frate-meu Eli.

Apoi mă ia de mîină, trîntește ușa și ne ducem acasă.

2

Pesemne că nu se cade să te joci cu Cel-de-sus ! Dacă ați ști ce sfîrșit a avut Ioină brutarul, aoleo !

Vă spuneam mai înainte că pîinea n-o face el singur. Ci tocmește pe alții. Vreo doi bărbați și vreo trei femei nenorocite, zdrențuite, cu cîte două broboade groase pe cap, cu toate că afară e cald ca într-un cuptor. Se întîmplă într-o zi un bucluc. Nu unul, ci cîteva dintr-o dată. Mușteriii s-au plîns că au găsit în pîine ață, panglici, gîndaci și chiar bucăți de sticlă. Unul, un om mai de soi, a venit să bage sub nasul lui Ioină brutarul, un smoc întreg de păr — de păr negru. Ioină brutarul de data asta a sfeclit-o fiindcă omul cu smocul a zbierat că cheamă poliția. A început Ioină să-i cerceteze pe toți lucrătorii la rînd ca să vadă din capul cui a căzut părul ăsta. Bărbații aruncau vina asupra femeilor, femeile asupra bărbaților. Femeile ziceau că ele toate au păr galben. Dar bărbații au răspuns că cine dracu a mai văzut la bărbați un păr atît de lung. Pînă ce femeile au început să se ciorovăiască între ele.

Și cînd femeile au deschis gura, a avut lumea ce auzi ! Una zicea că i s-a rătăcit în aluat un șnur cu care-și lega ciorapul, alta, că în timp ce frămînta coca a pierdut bandajul de la un deget bolnav, în sfîrșit, s-a aflat că a treia își pune sub cap, în loc de pernă, un bucătoi de aluat. Femeia cu pricina s-a jurat pe tot ce vreți, că nu-i adevărat. Poate, zice ea, să se fi întîmplat o dată, sau de două ori cel mult, fiindcă n-a avut pernă la îndemînă, dar atît !

Tot tîrgul era în picioare. Ioină alerga cu limba scoasă, să se dezvinovățească — dar s-a zbatut de pomană. Nimeni nu mai voia să pună mîna pe pîinea lui. N-are decît s-o arunce la cîini.

Bine i-au făcut. Așa i se cuvine.

3

Dar Ioină nu-i om să se dea bătut cu una cu două. Ioină e un hoț de n-are pereche. I-a dat afară pe lucrători, bărbați și femei și a luat în locul lor alții. Iar în ziua de sîmbătă a pus să se dea de veste pe la toate sinagogile din tîrg că a tocmit alți brutari și că de azi înainte va sta el singur de față cînd se va frămînta pîinea, ca să iasă curată. E gata, zicea el, să plătească zece ruble oricui va găsi de aci înainte măcar un singur fir de păr în pîinea ieșită din cuptorul lui.

Din ceasul acela, Ioină a început iar să facă parale. Lumea s-a apucat să caute cu lumînarea fire de păr în pîine. Dar parcă era un făcut : nici urmă de păr în marfa lui Ioină. Și chiar dacă găsea vreunul ceva și se repezea într-un suflet la Ioină, ăsta îl dădea pe ușa afară.

„Știu ! zicea el. Ai pus dinadins părul în piine, ca să-ți dau zece ruble ! Lasă, zicea el, cunoaștem noi șmecheria !“

Ce hoțoman Ioină ăsta ! Dar o dată ce Dumnezeu și-a pus în gând să se răfuiască cu el, s-a isprăvit ! Stați să vedeți.

Într-o bună zi toți lucrătorii lui, supărați, și-au luat catrafusele și s-au cărat. Nu mai vor să lucreze la el, oricît le-ar da. În afară doar dacă o să le urce simbria cu o rublă pe săptămînă, dacă o să-i lase noaptea să se ducă să doarmă acasă și dacă n-o să le mai scoată măselele din gură cu pumnii. Fiindcă așa-i obiceiul lui Ioină : nici una, nici două, îți repede pumnii drept în măsele.

Ioină s-a făcut foc. De ani de zile de cînd e stăpîn încă nu i s-a întîmplat una ca asta : un lucrător să-l învețe pe el cum să-l bată. Cît despre simbria mai mare, să și-o scoată lucrătorii din cap. El poate găsi în locul lor sute de alți lucrători. Numai lucrători nu-i greu să găsești. Puțini oameni mor de foame ?

Și a început Ioină să caute lucrători. Dar de unde să-i iei — dacă nimeni nu vrea să se tocmească la el ! Pricina ? Toți lucrătorii și-au dat mîna să nu se ducă la Ioină pînă ce n-o să-i ia înapoi pe toți lucrătorii de mai înainte și pînă ce n-o să le dea o rublă pe săptămînă, n-o să-i lase să doarmă acasă și n-o să jure că nu le mai scoate măselele din gură cu pumnii.

Îți era mai mare plăcerea să-l vezi pe Ioină brutarul cum tună și fulgeră și bate cu pumnii în masă și-și blestemă zilele ! Aoleo, ce m-am mai răcorit eu atunci ! Dar asta nu-i nimic pe lingă cele ce s-au întîmplat după aceea.

E zi caldă de vară. De abia au răsărit zămoșii și harbuji. E vremea cea mai plăcută din an. Ceva mai încolo încep zilele plingărețe, zilele de toamnă. Dumnezeu să mă ierte! Nu pot să le sufăr! Îmi place să fiu vesel. Și ce poate fi mai vesel, decît un tîrg plin cu zămoși și harbuji. Unde te învîrtești, dai sau de harbuji sau de zămoși. Zămoșii sînt galbeni, iar harbuji au simburii negri și carnea roșie ca focul și dulce ca o miere gustoasă. Mamei nu-i plac harbuji. Ea spune că zămoșii sînt mai cu spor. Cu ei, adică, te îndopi și mai bine și mai repede. Un zămos ține la noi două zile și avem destul pentru patru mese. Pe cînd un harbuz e o risipă de pomană. Îți umpli numai burta cu apă. Cred că n-are dreptate. Eu dacă aș fi împărat, aș mîncea tot anul harbuz cu piine. Nu-i nimic că are atît de mulți simburii. Dacă scuturi bine un harbuz gata copt, cad simburii grămadă afară și măninci apoi din miez cît îți place... Dar m-am luat cu vorba despre harbuji și am uitat cu totul de Ioină brutarul, socrul lui Eli.

Ce pacoște a dat peste el, Dumnezeule Doamne! Nu s-a așteptat nimeni la una ca asta.

Ascultați! Stau într-o zi cu mama la masă și mănînc zămos cu piine, cînd se deschide ușa și-mi intră frate-meu Eli, în mîină cu o carte de rugăciune — o carte de-a tatii. După el, își tirîie picioarele nevastă-sa Bruhă care într-o mîină ține un guler de blană cu cozi, iar în cealaltă o strecurătoare. Fratele meu Eli e alb ca varul, cumnată-mea Bruhă, roșie ca sfecla.

— Mamă soacră, am venit să rămînem la dumneata! spune cumnată-mea Bruhă.

— Mamă, mulțumește-i lui Dumnezeu că am scăpat cu zile ! zice frate-meu Eli.

Și amîndoi se așază și se pornesc să plîngă ca niște copii, iar mama după ei.

— Ce s-a întîmplat ? A ars casa ? V-a alungat cineva ?

Nici una, nici alta ! Ioină brutarul, socrul lui Eli, a sărăcit dintr-o dată. Creditorii au venit și au pus mîna pe tot. Nu i-au lăsat nici un fir de ață măcar. I-au luat tot. Tot ce se afla în casă și pînă și casa. Și cu ce tărăboi ! Și-apoi rușinea !... Închipuți-vă Ioină, Ioină brutarul, să fie poftit să închidă ușa pe dinafară, adică să fie scos, cum s-ar zice, cu mătura din casă.

— Vai de mine și de mine ! se vaietă mama și-și frînge mîinile. Unde sînt toți banii lui ? E doar un om atît de bogat !

Frate-meu Eli răspunde că mai întîi și întîi nu e Ioină atît de bogat pe cît îl crede mama și în al doilea rînd...

Aici se amestecă cumnată-mea Bruhă, care zice că adevărul e ăsta : tată-său a fost un mare chiabur. Măcar de-ar avea ea acuma pe jumătate din cît a avut tatu-său ! Numai că ce s-a întîmplat ? Nunta ei a costat o avere ! Asta i-a nenorocit : nunta ! Cumnatei mele îi place să aducă mereu vorba de nunta ei. Ori de cîte ori vine la noi, o auzi tot de nuntă vorbind. O nuntă ca a ei, nu s-a mai pomenit de cînd lumea... Numai cîte fripturi au fost la nunta ei... Și torturile... Și cozonacii... Și dulcețurile... Pînă una-alta, a rămas pe drumuri așa cum o vezi, cu un guler de blană cu cozi și cu o strecurătoare. Cît despre zestrea făgăduită de tatu-său, bineînțeles că nici praful nu se mai alege de ea. Ba, colac peste pupază, frate-meu Eli s-a mai pomenit din toate astea

cu un câștig : creditorii i-au luat și hainele lui bune și așternutul și ceasornicul. A rămas cu ce are pe el.

Mama a început să bocească. Auzi ce nenorocire !... Poftim ! Țsta-i belșugul care a dat peste frate-meu Eli ! Toată lumea ar fi vrut să fie în locul ei... Atîta noroc !... Pesemne că a deocheat-o cineva... sau poate că e chiar dînsa de vină că l-a blestemat nu de mult pe Ioină brutarul... Oricum ar fi, dar pacostea asta a lovit-o mai rău pe ea decît pe ceilalți... Crezuse că l-a apucat pe Dumnezeu de un picior și cînd colo, uite cu ce s-a ales !

— Acu... rămîneți la noi, pînă s-o îndura Dumnezeu ! zice mama.

Și mama dă patul ei — singurul lucru care a mai rămas nevîndut — noră-si, Bruhă.

VII. BĂUTURA LUI ELI

1

„Pentru o rublă, poate cîștiga o sută de ruble pe lună și mai mult chiar, oricine va cunoaște cuprinsul cărții noastre, care costă o rublă cu marcă cu tot. Alergați — cumpărați ! Grăbiți-vă să apucați — ca să nu întîrziați !“

Astea le-a citit frate-meu Eli, undeva, într-o gazetă, după ce a părăsit casa lui socru-său, Ioină brutarul, care a dat faliment și din bogat ce a fost, a ajuns un calic ca toți calicii.

Ce s-a întîmplat, v-am mai spus-o. De două ori n-o să vă povestesc același lucru. Numai dacă

o să mă rugați, poate... Azi, însă, nici o rugămintă n-o să mă înduplece, fiindcă am treabă. Am treabă multă. Cîștig gologani. Vînd o băutură pe care o face singur, cu mîna lui, frate-meu Eli. A învățat meseria după o carte care costă o rublă. Și pentru o rublă, poți cîștiga o sută de ruble și poate și mai mult chiar.

Frate-meu Eli, cum a aflat că este o asemenea carte pe lume, a trimis prin poștă o rublă — asta tot ce avea — și a spus mamei să nu-i mai ducă de grijă.

— Mamă, o să fie bine! O să avem, slavă Domnului, parale, ia, pînă aici...

Și-i arată mamei gîtul, cu mîna.

— Dar ce s-a întîmplat? întrebă mama. Ai căpătat o slujbă?

— Ceva mai bun decît o slujbă, răspunde frate-meu Eli.

Și cu ochii sclipind de bucurie, îi spune mamei să mai aștepte pînă o să-i vină cartea.

— Ce fel de carte? întrebă mama.

— E o carte cum nu s-a mai auzit și nu s-a mai văzut, de cînd sînt cărți pe lumea asta, face frate-meu Eli, care o întreabă pe mama dacă are să fie mulțumită cu o sută de ruble pe lună. Rîde mama de el și-i răspunde că ar fi fericită și cu zece ruble pe lună, numai să le aibă. Se supără frate-meu Eli și-i spune mamei că toată nenorocirea e că dînsa nu vrea și nu are nevoie de mai mult de zece ruble pe lună.

Și se duce la poștă. În fiecare zi se duce la poștă și întreabă de carte. A trecut o săptămînă de cînd a trimis rubla și n-a venit încă nici un răspuns. Și pînă una-alta, de unde iei de

mîncare ? N-ajunge să stai și să-ți scuipi sufletul!

Nu înțeleg cum poți scuipa un suflet!

2

În sfîrșit ! A venit cartea.

Nici n-am despachetat-o bine, că frate-meu Eli s-a și așezat s-o citească.

Doamne, Doamne, cite a mai aflat din cartea asta ! Cite mijloace să-ți umpli chimirul. Poți să cîștigi o sută de ruble pe lună, dacă faci, așa cum te învață cartea, cerneală. O sută de ruble pe lună, dacă faci, tot după carte, cremă de ghetе. O sută de ruble pe lună, dacă faci un praf de stîrpit gîndacii și șoarecii. O sută de ruble pe lună, dacă faci după carte, lichioruri, rachiuri, limonadă, sifon, cvas și multe alte băuturi bune și ieftine.

Frate-meu s-a oprit la băuturi. Întîi fiindcă poți cîștiga cu ele mai mult chiar decît o sută de ruble pe lună — așa doar scrie în carte. Și după aceea, nu trebuie să te mînjești cu cerneală sau cremă de ghetе și nici nu trebuie să ai de-a face cu șoareci, gîndaci și Dumnezeu mai știe ce alte scîrboșenii de-alde astea.

Întrebarea e numai : cu ce băutură să începi. Pentru lichioruri și rachiuri trebuie să ai averea lui Rotschild. Pentru limonadă și sifon îți lipsește un fel de mașină care cine știe cît costă. O singură băutură rămîne : cvasul. Cvasul costă puțin și se vinde mult. Mai ales cînd e cald ca în vara asta. Trebuie să știți că la noi în tîrgușor,

unul, Burăh, s-a îmbogățit cu cvas. Face cvas în sticle. Toată lumea cunoaște cvasul lui. Când destupi sticla, țîșnește cvasul afară cu o pocnitură, de parcă ar țîșni dintr-o pușcă. De ce împușcă așa cvasul lui Burăh, nu știu. E o taină a lui Burăh. Cică ar pune ceva înăuntru care face să sară cvasul din sticlă. Unii spun că ar băga o stafidă. Alții, mai știu eu ce. Când vine vară nu mai prididește de atita vînzare.

Cvasul nostru, pe care frate-meu Eli îl face după carte, nu e cvas de sticlă și nici nu pocnește. Cvasul nostru e o băutură de cu totul alt soi. Cum e făcut, n-aș putea să vă spun.

Cînd se apucă să-l fabrice, frate-meu Eli nu lasă să se apropie nimeni. Cît timp toarnă apa toată lumea poate să se uite. Dar cînd trebuie să prefacă apa în cvas, se închide în odaia mamei. Nici eu, nici mama, nici cumnată-mea Bruhă n-avem voie să fim de față. Dar dacă îmi făgăduiți că o să vă țineți gura, pot să vă spun cam ce se găsește în băutura asta. Eu știu, după cîte pregătește el mai înainte de a se închide în odaie. Nu pune multe : coji de lămîie, miere apoasă și ceva acru ca oțetul. Încolo, apă. Apă găsești în băutura asta mai mult ca orice. Cu cît pui mai multă apă, cu atît ai mai mult cvas. Apoi, mesteci toate cu un băț de lemn — orice fel de băț, așa scrie în carte — și băutura e gata. După aceea, nu-ți rămîne decît să torni băutura într-o cană mare în care azvirli o bucată de gheață. Gheața e totul. Fără gheață băutura nu face nici două parale. Asta v-o spun nu după carte, ci fiindcă am gustat și eu din ea fără gheață și am crezut că se isprăvește cu mine.

Cum a fost gata cel dintii butoiuș de cvas, pe-am înțeles că cel care va vinde băutura pe străzi, să fiu eu. Cine altul, dacă nu eu ! Lui Eli nu-i șade bine. E om însurat. Mamei i se potrivește cu atît mai puțin. N-o s-o lăsăm noi pe mama să bată străzile cu o cană în mînă și să strige „cvas, cvas, cvas, oameni buni, cvas“. Toți ai mei au hotărît ca numai eu să fac treaba asta. La fel am gîndit și eu. Frate-meu Eli s-a apucat să mă învețe cum să vînd cvasul. Cana s-o țin într-o mînă, paharul în cealaltă. Ca să silesc lumea să se oprească, îmi spune să cînt, cît pot mai tare cîntecul ăsta :

*Oameni buni, o băătură
O copeică, un pahar !
Reece și duuulce
Să vă răcoriți !*

Am un glas, v-am mai spus-o demult, foarte frumos. Un glas de soprano, moștenire de la tata, Dumnezeu să-l ierte. Am început să cînt în gura mare, pînă am întors cîntecul cu picioarele în sus, cam așa :

*Cvas dulce un pahar
O copeică, un om bun,
O răcoreală și o dulceață
Să vă răciți !*

Nu știu dacă a plăcut atît de mult cîntecul meu, sau dacă, din pricina căldurii grozave din ziua aceea, li s-a părut oamenilor băutura așa de gustoasă. Cea dintii cană cu cvas am vîndut-o pînă într-o jumătate de oră. M-am întors acasă îndată cu aproape o rublă.

Frate-meu Eli i-a dat mamei banii spre păstrare și mie mi-a umplut iar cana cu cvas. Zicea că dacă golesc cana de vreo cinci-șase ori pe zi, câștigăm tocmai o sută de ruble pe lună. Scădeți cele patru zile de sîmbătă pe lună, și o să aflați îndată cite parale băgăm în băutură și ce ne rămîne cîștig. Băutura ne costă puțin. S-ar putea spune că aproape nimic. Scumpă e gheața. Așa că trebuie să golesc cit mai repede cana, pentru ca bucățica de gheață să ajungă și pentru a doua oară și a treia oară și așa mai departe. De aceea trebuie nu să umblu, ci să alerg și să-mi strig marfa în goană. O droaie de pușlamale se strîmbă și mă-ngîină și se țin coadă după mine tot drumul. Dar eu nici nu-i aud, nici nu-i văd. Eu nu vreau altceva decît să vînd cît mai repede cvasul și să dau fuga îndată acasă, să mai iau încă o cană.

Cît am vîndut în ziua întii, nu știu nici eu. Țiu minte numai că mama și frate-meu Eli și cumnată-mea Bruhă nu mai știau cum să se poarte cu mine. Mi s-a dat de mîncare o felie de zămos, una de harbuz și două prune. De cvas nici nu mai pomenesc. Cvas am băut cu toții, ca apa.

Înainte de culcare, mama îmi așterne patul pe jos și mă întreabă dacă nu mă dor, ferească Dumnezeu, piciorușele. Frate-meu Eli rîde. El zice că eu nu sînt un băiat pe care să-l doară vreo-dată ceva.

— Păi cum ! zic. Dacă vreți, mă duc să vînd cvas și în toiul nopții.

Toți trei rîd de vrednicia mea. Dar ochii mamei sînt umezi. E doar lege, o mamă trebuie să plîngă. Aș vrea să știu numai: toate mamele plîng ca mama mea, fără să se odihnească o clipă?

Negustoria merge, să n-a-i fie de deochi, strașnic. O zi mai caldă decît cealaltă. Soarele frige. Oamenii se tolesc de căldură, copiii cad ca muștele. Dacă n-ar fi paharul de cvas la îndemînă, lumea ar lua foc de căldură. Mă întorc cu cana acasă și o umplu de zece ori pe zi cel puțin. Frate-meu Eli se uită în butoi cu un ochi și spune că marfa e pe sfîrșite. Și ca să nu se sfîrșască, îi dă Dumnezeu în minte să toarne cîteva cufe de apă. Gîndul ăsta bun l-am avut eu mai demult. Trebuie să vă mărturisesc că am făcut pozna asta de cîteva ori pînă acum. Mai în fiecare zi mă reped alături, la Pese cea grasă și-i dau să bea un pahar cu cvas. Lui bărbatu-său, Moșe, îi dau două pahare. E un om cumsecade. Copiilor le mai dau și lor cîte un pahar. Să simtă și ei ce băutură știm noi să facem! Bătrînului orb îi dau și lui un pahar cu cvas. Să guste săracu! Un nenorocit! Pe toți cei pe care îi cunosc îi cinstesc cu un pahar de cvas, fără să le iau o para! Și ca să nu fiu în pagubă — pun apă în loc. La fiecare pahar de cvas dat pe degeaba, torn două pahare de apă. Treaba asta o fac și cei de-acasă. De pildă, fratele meu Eli, dacă bea un pahar, pune îndată apă la loc. Are dreptate! Păcat să se prăpădească măcar o picătură de cvas. Cumnată-mea Bruhă bea cîteva pahare de cvas (îi place grozav cvasul lui Eli). Mama gustă și ea cîteodată un pahar de cvas (pe ea trebuie s-o rogi ca să bea — singură n-o să-și ia niciodată) și apoi, toarnă apă ca să acopere lipsa. În sfîrșit, din băutură nu se irosește nimic și facem, să nu-i fie de deochi, parale frumușele. Mama și-a plătit o

mulțime de datorii. Și-a scos de la amanet așternutul și citeva lucruri mai bune. În casă, a răsărit o masă, un scaun. Simbătă avem pește, carne și piine împletită. Mama mi-a făgăduit să-mi cumpere, cu ajutorul lui Dumnezeu, de sărbători, o pereche de cizmulite noi.

Mi se pare că nu-i nimeni mai fericit decât mine.

5

Dar fii te rog atît de deștept și ghicește că tocmai cînd ți-e lumea mai dragă, o să dea peste tine o asemenea pacoste ! Că să vă spun ! Dacă aș fi vărsat cvasul în hîrdău în loc să încerc să-l vînd, totuna ar fi fost. Noroc că n-am pățit-o mai rău și că nu m-au luat la poliție.

Auziți ! Într-o zi mă rătăcesc cu cana de cvas la Pesc, vecina. Toți au băut cite un pahar de cvas și eu, împreună cu ei. Am socotit că-mi lipsesc vreo douăsprezece-treisprezece pahare. M-am repezit în casă, cu gîndul să iau din putina de apă de băut ceea ce îmi lipsește din cvas. Dar nu știu cum s-a întîmplat că am nimerit din greșeală peste albia de rufe și mi-am turnat apă de acolo în cană, vreo cincisprezece-douăzeci de pahare. Și am pornit-o în tirg.

Mă oprește unul, îmi dă o copeică și-mi cere un pahar. Bea tot dintr-o sorbitură și se strîmbă :

— Ce fel de băutură e asta, mă băiețș ?

Nici nu vreau să aud ce-mi vorbește. Mă năpădesc mușteriii. Doi stau și abia așteaptă să le torn cvasul. Unul bea o jumătate de pahar, celălalt o treime. Plătesc, scui pă și pleacă. Vine un altul, duce paharul la gură, gustă și spune că băutura

mea e puțin cam sălcie și miroase a săpun. Un al cincilea se uită la pahar și mi-l dă înapoi.

— Ce-i asta ? zice el.

Se apropie unul de mine, gustă și-mi azvirle tot cvasul din pahar în obraz. Cît ai clipi, fac roată în jurul meu o grămadă de bărbați și femei. Toți vorbesc, dau din miini, zbiară. Unul, pe care dracu-l aduce nu știu de unde tocmai aici, vede lume adunată, se bagă și întreabă despre ce este vorba. I se spune. Ca să se afle în treabă și el, se apucă deșteptul și-mi cere să-i dau să guste din cvas. Șmecherul bea, scuipă și începe să urle :

— De unde ai luat lăturile astea ?

— Dintr-o carte, zic. Meseria lui frate-meu. Băutura asta o face chiar frate-meu.

— Cine-i frate-tău ? urlă deșteptul.

— Frate-meu Eli !

— Care Eli ? mă-ntreabă el.

Iar toți dimprejur, ca unul, cu gura pe mine.

— Tacă-ți fleanca, nerodule ! îmi strigă ei într-un glas. Nu-l mai băga pe frate-tău !

Se iscă o gălăgie, o zăpăceală, ca la iarmaroc. Mereu vin alții. Deșteptul țipă mereu : poliția, poliția ! Adică să fim duși amîndoi la poliție : cvasul și cu mine. Zarva crește.

— Un orfan, săracu, lăsați-l în pace ! aud glasuri din toate părțile.

Unul îmi spune că stau prost de tot. Mă uit la grămada de oameni, mă sperii și încep să plîng în hohote.

— Oameni buni, fie-vă milă de mine !

Un bătrîn se apropie de mine și-mi șoptește la ureche :

— Hai, Motl, ia-ți picioarele la spinare și șterge putina ! Repede !

Fără să mai stau mult pe gînduri, zvîrl cana jos și o iau la sănătoasa.

Acasă ajung mai mult mort decît viu.

— Unde-i cana ? întreabă frate-meu Eli.

— S-a isprăvit cu cana ! zic și cad, plîngînd în brațele mamei.

VIII. CERNEALĂ, CERNEALĂ, CERNEALĂ !

1

Ah, mare nătărău am mai fost ! Fiindcă mi s-a întîmplat să vînd și eu o singură dată un cvas nu tocmai-tocmai, am crezut că... uite, vin ăia cu nasturi și-mi taie capul. Doamne ferește ! Cînd colo, nimic ! M-am speriat fără rost... Cît despre mama... să mori de ris, nu alta ! Dînsa își pune toate la inimă. De asta îl iubesc pe frate-meu Eli. Frate-meu Eli nu se prăpădește cu firea pentru atîta lucru. Ne-am ars cu cvasul ? Să ne fie de bine ! De vreme ce are cartea, îi ajunge ! E fericit ! Cartea îl învață cum să facă parale. Dintr-o rublă, o sută de ruble pe lună. Și fratele meu știe azi cum se face cerneală, cum se face cremă de ghețe, cum se alungă guzganii.

El crede că ar fi bine să se apuce de cerneală. Cerneala, zice el, e o afacere bună. Fiecare învață să scrie. Și frate-meu Eli se duce la Idl „scriitorul“, să-l întrebe cîtă cerneală i se trece lui pe an.

— Cîtă cerneală ? face Idl. O avere !

Idl „scriitorul“ are vreo șaiszeci de fete pe care le învață să scrie. Băieții nu vin la el. Se tem.

Îi bate de-i rupe. Îi bate cu o nuia peste mină. Pe fete nu le poate bate. Mai cu seamă la spate. Îmi pare rău că nu m-am născut fată. Mai întâi n-ar trebui să fac în fiecare zi rugăciunea. Același lucru în fiecare zi. M-am săturat pînă-n gît ! După aceea, n-aș mai ști de școală. O jumătate de zi merg la școală. De învățat, învăț cu lingurița, dar palme, slavă Domnului, înghit cu grămadă. Și nu de la dascăl. Ci de la nevastă-sa. E treaba ei că dau de mîncare pisicii! Zice că prea o îndop. Mi se rupe inima de mila pisicii. E așa de sperioasă, săraca de ea, că nu apuci bine să zici : „cîț“ în glumă, că ți-a și pierit din ochi, de parcă ar fi înghițit-o pămîntul. Nu demult n-a mai dat pe acasă vreo cîteva zile. Am crezut că a crăpat, ferească Dumnezeu ! Cînd colo, a fătat !

2

Frate-meu Eli zice că lumea s-a schimbat mult. Nu mai e ce-a fost ! Pe vremuri, dacă voiai să faci cerneală, trebuia să cumperi mere pădurețe, să le faci terci, să le pui la fiert nu știu cît și să torni peste fiertură un fel de apă neagră, iar dacă țineai ca cerneala să aibă și un luciu, să pui în mîncarea asta și cîteva bucățele de zahăr. O întregă istorie. Azi e o adevărată plăcere !

Cumperi de la farmacie, zice frate-meu Eli, un praf și o sticlă de glicerină, le amesteci pe amîndouă cu apă, pui totul la fiert și gata cerneala !

Zis și făcut ! S-a dus frate-meu Eli la farmacie și s-a întors cu o grămadă de prafuri și cu o sticlă întregă de glicerină. S-a închis după aceea

în odaie și s-a pus pe lucru. Ce a făcut el acolo, ce a dres, nu știu. Tot ce face el e în taină. Dacă trebuie să-i ceară mamei un chibrit, o cheamă la o parte și-i spune în șoaptă :

— Mamă, un chibrit !

Prafurile și glicerina le-a băgat și amestecat într-o oală (a cumpărat anume o oală mare). Oala a băgat-o apoi în cuptor și a rugat-o pe mama, în șoaptă, să închidă bine ușa cu lanțul. Am crezut cu toții că cine știe ce o să se întâmple. Mama era cu ochii mereu la cuptor. Îi era teamă pesemne să nu sară cuptorul în aer.

După aceea, frate-meu Eli a cărat în odaie butoiușul de cvas. A scos oala din cuptor și a golit-o în butoiuș, cu multă băgare de seamă. Apoi, am început să turnăm apă. Când butoiul s-a umplut pe jumătate, frate-meu Eli a poruncit scurt :

— Destul !

Și s-a uitat în carte. S-a uitat el ce s-a uitat și a spus mamei la ureche, să-i aducă un condei și o foaie albă de hîrtie pe care se scriu „cereri“. A muiat pana în butoiuș și s-a așezat să aștearnă pe hîrtia albă, litere cu floricele și cozi întortocheate. Ceea ce a scris, a arătat mai întîi mamei și apoi cumnatei mele Bruhă. Amîndouă s-au uitat, s-au minunat și au spus :

— Scrie !

Numaidecît, frate-meu Eli s-a pus iar pe treabă. Am turnat din nou cîteva căni cu apă în butoi și frate-meu a ridicat iar mîna și a spus :

— Destul !

Iar a muiat pana în butoi, iar a făcut cozi răsucite pe hîrtia albă și iar a arătat ce a scris, mai întîi mamei și după aceea cumnatei mele

Bruhă. Amîndouă s-au uitat, iar s-au minunat și iar au spus :

— Scrie !

Și așa de cîteva ori, pînă ce s-a umplut butoi-iașul. Nu mai era loc nici pentru o picătură de apă. Atunci frate-meu Eli a ridicat mîna și a spus :

— Destul !

Și tuspatru ne-am așezat la masă.

3

După masă, am început să umplem sticlele. Frate-meu Eli a adunat sticle de unde a putut. Tot felul de sticle. Mari și mici. Sticle de bere, sticle de vin, sticle de cvas, sticle de rachiu și sticle, așa !

Și a cumpărat frate-meu Eli și dopuri. Vechi, ca să coste mai ieftin. Și a mai luat o pîlnie nouă și o căniță de tinichea cu care să turmăn cerneala din butoiăș în pîlnie. Apoi, i-a spus din nou mamei, în șoaptă, să închidă bine ușa cu lanțul. Treaba a fost împărțită cît se poate de bine. Cumnată-mea Bruhă clătea sticlele și le dădea mamei. Mama se uita în fiecare sticlă să vadă dacă e bine spălată și mi-o trecea mie. Eu nu făceam decît să pun pîlnia în gîtul sticlei și să țin pîlnia cu mîna și sticla cu cealaltă. Iar frate-meu Eli trebuia să umple cănița în butoi și s-o verse în pîlnie. O treabă foarte plăcută și veselă. Numai că cerneala, tot cerneală este. Îți pătează ciubotele, mîinile, nasul, obrazul. Amîndoi, eu și frate-meu Eli, ne-am făcut negri ca dracu ! Pentru întîia oară o văd pe mama

rizind. Cît despre cumnată-mea Bruhă, ea, să crape de rîs, nu alta !

Lui Eli nu-i place să-și ridă de el cineva. Se răstește la cumnată-mea Bruhă și o întrebă ce i s-a năzărit, de rîde așa. La întrebarea lui Eli, de-abia o apucă rîsul pe cumnată-mea Bruhă. Frate-meu Eli se înfurie. Rîde cumnată-mea și mai cu poftă. Parcă-și dă sufletul. Pînă ce mama ne roagă să ne **astîmpărăm o dată** — și să ne spălăm pe obraz. Dar frate-meu Eli n-are vreme de loc. Nu-i arde lui să se spele tocmai acum, în mijlocul trebii. Are alte griji, frate-meu Eli. S-au isprăvit sticlele. Nu mai sînt sticle. De unde luăm sticle ?

O cheamă la o parte pe cumnată-mea Bruhă, îi dă bani și îi spune la ureche să se ducă ea după sticle. Cumnată-mea Bruhă ascultă ce-i spune frate-meu Eli, se uită la el și pufnește în rîs. Frate-meu se supără foc, o cheamă la o parte pe mama și-i șoptește aceeași taină și ei, la ureche. Mama se duce să cumpere sticle și noi turnăm apă în butoi. Se-nțelege că nu dintr-o dată, ci cîte puțin. La fiecare cană cu apă, frate-meu Eli ridică mîna și-și spune lui însuși, în șoaptă :

— Destul !

Apoi, moaie pana-n butoi, face pe hîrtie aceleași cozi și codițe și-și spune :

— Scrie !

Pînă ce vine mama cu o nouă încărcătură de sticle. Începem îndată să umplem. Dar nu trece mult și rămînem iar fără sticle.

— Mai este mult ? întrebă cumnată-mea Bruhă.

— Să nu-i fie de deochi ! face mama.

Frate-meu Eli aruncă cumnatei mele Bruhă o privire furioasă cum s-ar zice : Îmi ești chiar nevastă, dar femeie proastă tot ai rămas... Dumnezeu să se îndure de tine !

4

Cită cerneală avem, mi-ar fi greu să vă spun. Mă tem că aproape o mie de sticle. Dar ce folos dacă n-ai cui să le vinzi ! Frate-meu Eli a fost peste tot.

— Ca să vinzi cu sticla nu-i o afacere ! zice frate-meu, Eli, lui Moişe legătorul. Când bărbatul vecinei Pese a venit şi a văzut, să nu-i fie de deochi, atîta grozăvie de sticle, s-a speriat şi a făcut un pas înapoi. Bagă frate-meu de seamă că Moişe legătorul e puţin cam mirat şi se ia la harţă cu el.

Eli : Ce te-ai speriat aşa ?

Legătorul : Ce ai acolo în sticle ?

Eli : Ce să am ? Vin !

Legătorul : Ce vin, care vin ? Văd că-i cerneală.

Eli : Atunci ce mai întreb ?

Legătorul : Ce ai să faci cu atîta cerneală ?

Eli : O s-o beau.

Legătorul : Lasă gluma ! Vinzi cu sticla ?

Eli : Crezi că-s nebun ? Nu vînd decît zece, douăzeci, cincizeci de sticle dintr-o dată. Vînd angro. Ştii ce se cheamă angro ?

Legătorul : Ştiu ce se cheamă angro. Cui ai să-i vinzi marfa ?

Eli : Cui ?

Şi frate-meu Eli se duce să dea o raită pe la negustorii din tîrg. Intră la unul, un mare angro-sist. Îi spune lui Eli să-i aducă o stică. Vrea să

vadă cerneala. Altuia, frate-meu Eli îi aduce o sticlă, dar ăsta nici nu vrea să pună mîna pe ea. O sticlă trebuie să aibă lipită pe ea o hîrtiuță frumoasă, cu o poză.

— Eu nu fac poze ! zice frate-meu Eli. Fac cerneală.

— Fă sănătos ! îi răspunde negustorul, în bătaie de joc.

Se repede frate-meu Eli la Idl „scriitorul“. Dar Idl „scriitorul“ îi vorbește foarte urît.

— Am cerneală, zice el, să-mi ajungă pe toată viața.

— Cîte sticle de cerneală ai cumpărat ? întrebă frate-meu Eli.

— O sticlă, face Idl, și o să tot am. Și cînd s-o isprăvi, iar am să cumpăr o sticlă.

Auzi cum poate vorbi un nespălat, un scriitorăș păcătos !... Nu de mult se lăuda că-i trece pe an cerneală, o avere... și acum, poftim ! O sticlă cu cerneală îi ajunge — dracu să-l ia — cîtă vreme !

Frate-meu Eli e nenorocit. Nu știe ce-i de făcut cu atîta cerneală. La început spunea că nu vinde cerneală cu sticla, ci numai cu ridicata. Acuma a început să se facă mai bun. O să vîndă la nevoie și cu sticla.

Și s-a ținut de cuvînt. Stați să vedeți !

Frate-meu Eli a cumpărat o coală mare de hîrtie, s-a așezat la masă și a scris cu litere mari de carte:

„Aici se vinde cerneală CU STICLA și cu ridicata, bun și IEFTIN“.

Cuvintele „cu sticla“ și „ieftin“ erau așa de mari, încît țineau aproape toată coala. Cînd s-a uscat bine cerneala, frate-meu Eli a atîrnat hîrtia pe ușă, afară.

Lumea trecea, se oprea și citea. Eu mă uitam pe fereastră să văd ce se întâmplă. Frate-meu Eli se uita și-și frîngea degetele. Era necăjit rău.

— Știi ce ? face el către mine, deodată. Du-te afară și ascultă ce-ți spun.

Eu, mult nu trebuie să fiu rugat. Mă așez în prag și trag cu urechea. După o jumătate de oră intru în casă. Frate-meu Eli mă întreabă :

— Ei ?

— Ce ?

— Ce-au zis ?

— Cine ?

— Cei care au citit !

— Ziceau că ai un scris frumos.

— Asta-i tot ?

— Asta-i tot !

Frate-meu oftează. De ce oftează ? Asta ar vrea să știe și mama !

— De ce oftezi, prostule ? Așteaptă puțin. Într-o singură zi vrei să vinzi toată marfa ?

— De aș face măcar o saftea ! zice Eli cu lacrimi în gît.

— Mare nătărău ești ! Ai puțină răbdare... Cu ajutorul lui Dumnezeu o să faci și saftea !

Și mama pune masa. Stăm înghesuiți unul în altul. Din pricina sticlelor n-ai unde să te miști.

De-abia am început să mîncăm și năvălește în casă un băiat. Un băiat mare. Logodit gata. Îl cunosc. Îl cheamă Copel. Tatu-său e croitor. Croitor de dăme.

— Aici se vinde cerneală ?

— Da ! Ce este ?

— Aș vrea puțină cerneală.

— Cîtă îți trebuie ?

— Dați-mi cerneală de o copeică.

Frate-meu tremură de furie. Dacă nu i-ar fi rușine de mama, l-ar lua pe Copel la palme și l-ar da pe ușă afară. Scrișnește din dinți și-i dă de o copeică cerneală. Nu trece un sfert de ceas și intră o fetiță. Pe asta n-o cunosc. Se scobește cu degetul în nas și-i vorbește mamei :

— Aici se face cerneală ?

— Da !

— Soră-mea v-a rugat mult să-mi dați puțină cerneală. Vrea să scrie o scrisoare în America, mirelui ei.

— Cine-i soră-ta ?

— Base, croitoreasa.

— A ! Uite cum a crescut, să nu-i fie de deochi ! Nici nu te-am recunoscut !... O călimară ai ? În ce vrei să-ți pun cerneala ?

— De unde la noi călimară ? Soră-mea v-a rugat... poate aveți și un condei... să facă numai scrisoarea și vă aduc inapoi și condeiul și călimara.

Frate-meu Eli se ridică de la masă. E dincolo. Se plimbă cu pași mari, cu nasul în pământ și-și mănâncă unghiile.

5

— Ce ți-a trebuit atita cerneală ? Ai vrut să îngrijești lumea cu cerneală pe toată viața ? Te-ai temut să nu dea peste noi vreo secetă de cerneală ?

Cam așa-i vorbea Moșe legătorul lui Eli. Răutăcios mai e Moșe ăsta ! Îi place să toarne sare pe rană. Așa, n-am ce zice, pare om cum-

secade. Numai că-i place grozav să sîciie oamenii, să intre cu ciubotele în sufletul altuia. Dar las' că nici frate-meu Eli nu-i omul să-nghită. I-a răspuns că mai bine să-și vadă de afacerile lui. Să nu se zăpăcească la legătorie. Să nu bage o carte în scoarța altei cărți, ca să se întîmple apoi ce s-a întîmplat nu de mult cu harabagiul acela, care s-a apucat să citească la sinagogă o rugăciune, cînd credea că citește alta. Se luase după scoarță. Legătorul băgase în scoarța harabagiului o carte străină. A fost la sinagogă un rîs ! Ce să vă spun ! Moise își aduce bine aminte ce a pățit a doua zi. Harabagiul a vrut să-l mănînce de viu !

— Banditule ! i-a strigat el. Acuși îți vîrs mațele pe jos ! De ce ți-ai bătut joc de mine, ha ?
Da ! A fost mare veselie de Paști !

IX. CUM POTI SĂ FACI DINTR-O CAPRĂ ALBĂ, UNA NEAGRĂ

1

Frate-meu Eli umblă fiert. Ce se face el cu atîta cerneală ?

— Iar te-a apucat cerneala ?

— Nû mă gîndesc la cerneală ! răspunde frate-meu Eli. Să dea dracu-n ea ! Mi-e de sticle ! Am băgat „capital“ în sticlele astea... Trebuie să le deșertăm numaidecît și să luăm parale pe ele.
Din toate face parale, frate-meu Eli.

Vrasăzică, golim sticlele. Buclucul e că n-ai unde să verși atîta cerneală. Și ziua în amiaza mare nu poți s-o faci ! Ar rîde lumea de noi.

— N-avem decît să așteptăm pînă discară ! zice frate-meu. Noaptea nu ne vede nimeni.

Ard de nerăbdare să se facă noapte odată. Parcă dinadins o lună plină luminează tîrgul, ca un felinar galben. Cînd ai vrea s-o vezi, ia-o de unde nu-i. Azi și-a găsit să vină !

— Parcă a poftit-o cineva ! zice frate-meu Eli.

Începem să cărăm sticlele de cerneală afară și... pleosc cu ele, unde dă Dumnezeu. Am făcut în stradă un lac de cerneală.

— Nu e bine să vărsăm prea multe sticle în același loc ! zice frate-meu Eli.

Are dreptate ! Caut așadar să golesc sticlele mereu în altă parte. Peretele vecinei, pleosc !... Gardul vecinului, pleosc !... Stau două capre cu ochii la lună și rumegă, pleosc !

— Pentru astăzi, ajunge, hotărăște frate-meu Eli. Hai la culcare.

Tăcere și întuneric. Un greiere țîrîie undeva, sub prag. Pe cuptor pisica toarce cu poftă. Ziua și noaptea ar sta la căldură și ar moțai. În casă se aud pași ușori. N-o fi necuratul ?... Mama încă nu doarme. Mi se pare că mama nu doarme nici-odată. O aud cum își frînge mîinile. Oftează și geme și-si vorbește fără încetare. Așa-i place ei ! În fiecare seară își descarcă ei însăși sufletul. Își povestește necazurile și grijile ei nenumărate.

Cu cine stă ea de vorbă ?

Cu Dumnezeu ! Mereu scoate cîte un oftat din adîncul rărunchilor :

— Of, Doamne, Dumnezeule !

Măi stau încă întins pe jos, în așternut, cînd aîd din somn o larmă nelămurită. Tot felul de glasuri cunoscute îmi ajung la ureche. Deschid ochii încet, încet... cu băgare de seamă. E' ziuă. Razele soarelui pătrund pe fereastră în odaie, parcă ar vrea să mă cheme afară. Vreau să-mi aduc aminte ce-a fost ieri. Aha... cerneala !

Mă scol și mă-mbrac în grabă. Mamă e plînsă (cînd nu e mama plînsă ?). Cumnată Bruhă e furioasă (cînd nu e cumnată-mea Bruhă furioasă ?) și frate-meu Eli stă abătut, ca o vită care așteaptă numai s-o mulgi.

Ce s-a întîmplat ?

S-au întîmplat o mie de întîmplări. Azi dimineață, vecinii, cum s-au sculat și au ieșit din casă, au început să urle parcă ar fi băgat cineva cuțitul în ei. Cerneala ! Unul s-a trezit cu tot peretele stropit — altul cu gardul, gardul lui nou, minjit — un al treilea, cu cele două capre albe pînă aseară, negre de nu le mai recunoaște nici el. Toate astea ar mai fi cum ar mai fi, dacă n-ar fi pățit-o și ciorapii hahamului. Niște ciorapi albi, atirnați pe zăplazul vecinei, s-au dus dracului. Hăhămoaica n-are decît să nu mai atîrne a doua oară ciorapii albi pe gardurile altora, nu ? Mama a făgăduit vecinei să-i cumpere altă pereche de ciorapi, numai să tacă din gură odată. Dar cu peretele și cu gardul cel nou ? A rămas ca mama și cumnată-mea Bruhă să se așeze cu două bidinele și să acopere petele.

— Noroc că ați dat de vecini cumsecade, zice Pese cea grasă. Dacă ați fi atîns cît de cît... cu o picătură măcar... peretele sau gardul lui Menășe felcerul, vă ieșea cerneala pe nas.

— Da, zău ! zice mama. Și la nenorocire trebuie să ai noroc.

Și se uită la mine. Ce o fi crezînd cu asta ?

3

— Acu o să fiu deștept, zice frate-meu Eli. Cum se întunecă golim sticlele în iaz.

Desigur, cel mai potrivit loc e în iaz. Frate-meu Eli are dreptate. Toate murdăriile le înghite iazul ăsta. Aici se spală rufe, aici se scaldă caii, aici se bălăcesc porcii. Vechi prieten, iazul ! V-am mai vorbit de el, cînd vă învățam cum se prinde pește.

Cum s-a înnoptat, am umplut niște coșuri cu sticle, ne-am dus la iaz, am vărsat cerneala, ne-am întors acasă, am luat alte sticle, le-am deșertat și pe astea în iaz și așa mai departe, pînă-n zori.

Demult n-am mai avut parte de o noapte atît de frămîntată și veselă. Vă dați seama ? Tîrgul doarme. Cerul e înstelat, luna se oglindește în iaz — liniște ca-n rai. Și iazul, un iaz plin de viață. Veniți să-l vedeți, după Paști, cînd se topește omătul, cum se umflă și se revarsă. Cu cît merge mai spre vară, se face tot mai mic, mai strîmt, mai tăcut... Pe la sfîrșitul verii începe să moțăie. Adoarme aproape cu totul. În lut și-n noroi cineva face bul-bul, bul-bul-bul, bul-bul... cîteva broaște răspund crooo, cocoo-cocroa... nu mai e un iaz, e o rușine ! Pot să-l trec de la un mal la celălalt, fără să-mi scot măcar pantalonii. Cerneala noastră a făcut să mai crească olecută ! Aproape o mie de sticle de cerneală — doar nu-i

jucărie ! Dar am muncit ca niște catiri. Cum am pus capul pe pernă, am și adormit.

Dimineată — un bocet pe mama.

— Vai de mine și de mine ! Ce ați făcut din iazul nostru ? Vai de mine și de mine !

Se pare că am nenorocit întreg târgul. Spălătoresele nu mai au unde să-și spele rufe, cotiugarii nu mai au unde să-și adape caii, aparii...

— Acuși, zice mama, se adună cu toții și vin să vă bată !

Eu și cu frate-meu Eli n-avem chef să vedem. Nu ne place să ne răfuim cu aparii. Așa că eu și cu frate-meu Eli o rupem la fugă spre prietenul Pine.

— N-au decît să vină să ne caute acolo, dacă au nevoie de noi ! spune frate-meu Eli.

Cine-i Pine ? Zilele astea, cînd o să ne mai întîlnim, vă fac cunoștință cu el. Nu strică să știți cine-i Pine ! Nici el nu-i băiat prost !

X. TOATĂ STRADA STRĂNUTĂ

1

Săptămîna asta de ce meserie ne ținem ?

De stîrpitul gîndacilor și șobolanilor.

Frate-meu Eli a stat toată săptămîna cu nasul în cartea care te învață cum se cîștigă cu o singură rublă, o sută de ruble pe lună — și acuma știe cum poate să vină de hac șoarecilor, gîndacilor și altor vietăți la fel de uricioase.

— Să mi se dea voie, zice frate-meu Eli, numai să intru cu praful acolo unde sînt şoareci... şi să vedeţi ce păţesc ! Fug de le sfîrîie călcîiele... Mulţi crapă pe loc. S-a isprăvit cu şoarecii !...

Cum îşi potriveşte el praful, asta nu ştiu. Frate-meu Eli nu vrea să sufle un cuvînt. Taina asta grozavă n-o cunosc decît doi: cartea şi el. Nimeni altul. Cartea o ţine băgată în sîn. Şi praful într-o hirtie. Un praf roşcat, pisat ca tabacul. Are şi un nume: „Smeriţi!“ Ce înseamnă „Smeriţi“ ? Piper turcesc. Ce-i asta piper turcesc ?

— Şi tu adică ai vrea, face frate-meu Eli către mine, ca eu să-ţi spun ţie ce se cheamă piper turcesc, nu ? Să ştii că dacă mă mai întrebî o singură dată, te învăţ eu cum să deschizi uşa cu capul !

Lui nu-i place să i se vorbească şi să fie tras de limbă, tocmai cînd e în toiul trebii. Mă uit şi tac. Văd că în afară de praful roşu, mai are încă un praf, tot pentru şoareci. De praful ăsta trebuie să te fereşti !

— E o otravă de moarte ! spune frate-meu Eli poate de o sută de ori pe minut, mamei, cumnată-mi Bruhă şi mie.

Mai ales mie. Să nu mă ating de el, ferească Dumnezeu ! E otravă.

Am încercat praful mai întîi pe guzganii vecinei Pese. Guzgani cu nemiluita. Bărbatu-său Moişe e doar legător. Toată casa e plină de cărţi. Guzganilor le plac cărţile. Adică nu atît cărţile, cît papul. Cu pap îşi leagă Moişe cărţile. De dragul papului guzganii mănîncă şi cărţile. Vă închipuiţi paguba lui Moişe ! De curînd i-au găurit o carte de rugăciuni, nou-nouţă !

— Lasă-mă, te rog, o singură noapte aici, se milogeşte fratele Eli,

Moişe nu vrea.

— Mă tem, zice, să nu-mi strici cărţile !

— Cu ce să-ţi stric cărţile ? întreabă frate-meu Eli.

— Nu ştiu cu ce, dar mi-e frică, sînt cărţi străine.

Du-te de-l fă pe un legător să priceapă ceva !

Cu chiu, cu vai, s-a îndurat să ne lase pentru o singură noapte să încercăm praful.

2

În noaptea dintii nu prea ne-a mers. N-am prins nici măcar un singur guzgan. Frate-meu Eli zice că ăsta ar fi semn bun. Guzganii au simţit praful şi au şters-o. Legătorul dă din cap, cu un zîmbet în colţul gurii. Pesemne, nu crede. Cu toate astea, ne-a ieşit peste tot zvonul că alungăm şobolanii şi gîndacii. Asta trebuie s-o mulţumim vecinei Pese cea grasă, care s-a dus dinadîns să bată toba în tîrg că așa cum ne pricepem noi să gonim gîndacii şi şobolanii, nu se pricepe nimeni... Cînd a fost cu cvasul, tot ea ne-a răs-pîndit faima în tîrg. Şi apoi cu cerneala. Că facem, zicea ea, o cerneală, de speriat, așa de bună e ! Că toată gălăgia asta n-a ajutat la nimic, nu-i vina ei. N-are himeni nevoie de atîta cerneală... Cu şobolanii e altceva. Şobolanii nu sînt cerneală... Şobolanii sînt peste tot. Aproape nu e casă în care să nu se fi aciuat şobolani. E adevărat că la casa oricui se află o pisică. Dar ce ajunge o pisică la atîta grămadă de şoareci ? Şi mai ales şobolani...

Şobolanului nici măcar să nu-i vorbeşti de pisică. Nici nu vrea să audă. Se pare că pînă

și pisica se teme de șobolani, zice Berl ciubotarul și ne povestește atâtea grozăvii despre șobolani, că ni se face părul măciucă. E drept că pe Berl ăsta îl știe tot târgul că-i place să facă din țințar armăsar. Dar ajunge ca, din tot ce spune, să fie numai pe jumătate adevărat — și încă e destul de frumos. El ne istorisește că într-o noapte, șobolanii i-au înghițit o pereche de ciubote noi. Se jură așa, că nu se poate să nu-l crezi. A văzut el, cu ochii lui, cum doi șobolani mari, uite așa, au ieșit din găurile lor și i-au mâncat cizmele. Să se apropie de ei, i-a fost frică... Vă închipuiți! Doi șobolani mari ca niște viței... A încercat să-i sperie de departe, a fluierat, a bătut din picioare, a zbierat, degeaba! A aruncat în ei cu un calapod de cizme, dar guzganii au ridicat o clipă ochii la el și și-au văzut mai departe de treabă. Supărat, Berl le-a aruncat pisica în obraz. Au sărit pe pisică și au mâncat-o și pe ea. N-a vrut nimeni să-l creadă! De ce, dacă omul se jură?

— Lasă-mă la dumneata o singură noapte, zise frate-meu Eli, și te descotorosesc de toți șobolanii.

— Vai de mine, cu cea mai mare plăcere, face Berl ciubotarul. O să-ți mai și mulțumesc.

3

Am stat toată noaptea de veghe în casa lui Berl cizmarul. Berl a rămas cu noi, să ne țină de urît. Ah, câte minunății știe să ne povestească Berl ciubotarul! Mai ales de pe vremea războiului cu turcii. El a fost soldat în armata țarului și s-a luptat într-un loc numit Plevna. Acolo, turcii împușcau cu tunuri. Știți cât de mare e un tun?

Închipuiți-vă numai că o singură ghiulea e mai mare decît toată casa. Și tunul poate să arunce o mie de astea pe minut. Ei, ce spuneți? Vă place sau nu? Ghiuleaua cînd zboară, face o gălăgie de-ți găurește urechile. Odată, povestește Berl cizmarul, cum stătea el așa, aude o bubuitură și se vede aruncat în văzduh, sus de tot. Pînă dincolo de nori. Și acolo se sparge ghiuleaua în bucăți-bucățele. Noroc că Berl a căzut pe ceva moale. Altfel își spărgea capul.

Frate-meu ascultă povestea și zîmbește cu sprîncenele. Ați mai văzut un zîmbet ca ăsta? Auzi, un om să ridă cu sprîncenele!...

Berl ciubotaru nu bagă de seamă. El îi dă mereu înainte. O poveste mai înfiorătoare decît cealaltă. Așa am stat pînă dimineața. Și guzganii — să zici să se fi arătat măcar unul, de leac.

— Ce să spun! Ești un vrăjitor! face Berl cizmarul, către frate-meu Eli.

Și se duce în tîrg să povestească minunea. Am alungat șobolanii cu un descîntec, într-o singură noapte. Se jură că l-a văzut chiar el pe frate-meu Eli, cum a început să mormăie ceva și cum șobolanii, fermecați, au ieșit din găuri numaidecît și au luat-o la goană spre iaz, au trecut iazul înot și au dispărut pe celălalt mal.

4

— Aici se alungă șobolanii? Vin alții, mereu, să ne întrebe și să ne roage să le alungăm șobolanii cu descîntecul nostru.

Dar frate-meu Eli e un om cinstit. Lui nu-i plac minciunile. El spune tuturor că n-alungă șobolanii cu un descîntec, ci cu un praf. Are el

un asemenea praf, încît șobolanii, cum îl miros, își iau tălpășița pe-aci-ncolo, cu coada între picioare.

— Las' să fie praf, las' să fie necazurile mele pe capul dușmanilor mei, numai să-mi alungi șobolanii. Cit trebuie să coste ?

Frate-meu Eli nu se tocmește. El zice că pentru un praf i se cuvine atîta și pentru treabă atîta și atîta. Bineînțeles, mereu urcă prețul. În fiecare zi alt preț. Adică nu el urcă prețul, ci cumnată-mea Bruhă.

— Dacă-i vorba să cîștigi, zice ea, cîștigă în-caltea. Dacă te-a blestemat Dumnezeu să ajungi să vînezi șobolani, cel puțin să nu fie degeaba.

— Cum poți vorbi așa, Bruhă ! zice mama. Ai uitat că mai e un Dumnezeu pe lumea asta ?

— Dumnezeu ? face Bruhă. Uite Dumnezeu !

Și arată spre cuptor.

— Bruhă ! strigă mama supărată și-și frînge mîinile.

— Mamă ! spune frate-meu Eli. Ce stai de vorbă cu o proastă ?

Și frate-meu Eli se plimbă prin odaie și-și mîngîie barba. A ajuns să aibă o barbă, să nu-i fie de deochi. Îi crește, văzînd cu ochii. Și-o ciupește și crește. Și unde ? Pe gît ! Obrazu-i este neted ca-n palmă, dar gîtul îi e plin de barbă ! Ați mai văzut o asemenea barbă ?

Altă dată, dacă frate-meu Eli ar fi îndrăznit s-o facă proastă pe cumnată-mea Bruhă, dînsa i-ar fi scos ochii, desigur. Acuma însă, ea tace și înghite, fiindcă frate-meu Eli cîștigă parale. De cîte ori fratele meu Eli cîștigă parale, ajunge tot mai scump în ochii și în inima ei. Acuma ține mult și la mine, fiindcă-l ajut pe frate-meu Eli

să ciştige paralele astea. Cîtă vreme ne mergea rău, din „zdrenţăros“ şi „nenorocit“ şi „nemîncat“ nu mă mai scotea. Acu, mă alintă. Acu nu mă mai cheamă Motl, ci Motălă... Motălă, dă-mi gheatele ! Motălă, adu-mi o cofă cu apă ! Motălă, dă gunoiul afară !...

5

Frate-meu Eli are un cusur. Orice, îi place să fie peste măsură de mult. Cvas — un butoi. Cernelă — o mie de sticle. Praf de guzgani — un sac întreg. Îl întreabă Moişe legătorul :

— Ce-ţi trebuie atîta ?

Îi răspunde frate-meu Eli că nu-i treaba lui. Cel puţin dacă ar ţine închis praful ăsta, într-un dulap, undeva. Dar nu ! Pleacă toţi de acasă şi mă lasă pe mine singur, cu sacul. Ei şi ? Ce mare nenorocire că m-am aşezat călare pe el, ca pe cal ? De unde să ştiu eu că sacul o să plesnească şi că o să se scurgă din el un praf galben... Praful cu care frate-meu, Eli alungă guzganii şi gîn... Uf ! Cum mai miroase ! Îţi vine să leşini !...

Mă aplec, vreau să adun ce s-a risipit pe podea... mă apucă un strănut ! Dacă aş fi tras pe nas o cutie întreagă de tabac, n-ar fi trebuit să strănut atîta. Nu mai pot ! Trebuie să fug afară... poate o să-mi treacă... Ies, dar strănutul nu mă slăbeşte.

Vine mama. Mă vede că strănut şi mă întreabă :

— Ce este ?

Pot să-i răspund numai cu un :

— Hapciu, hapciu...

Și încă o dată :

— Hapciu !

— Vai de mine și de mine ! își frînge mama miinile. De unde ai luat guturaiul ăsta ?

Eu strănut și-i arăt casa cu mîna. Mama intră și iese afară, strănutînd și mai rău decît mine.

Vine frate-meu Eli și ne vede cum strănutăm amîndoi.

— Ce-i asta ? întreabă el.

Mama îi arată casa cu mîna. Frate-meu Eli intră și iese furios :

— Cine a făcut... a a a hapciu, hapciu, hapciu !

De mult nu l-am mai văzut pe frate-meu Eli atît de îndirjit ca acum. Se repede la mine cu amîndoi pumnii ridicați. Noroc că strănută, altminteri aș ieși olog din miinile lui. Cumnată-mea Bruhă răsare și ea peste cîteva clipe și ne vede pe tustrei cum strănutăm și ne ținem de coaste.

— Ce-i cu voi ? face ea. Ce v-a apucat ?

Ce să-i spunem ? Parcă putem scoate un cuvînt ? Îi arătăm și ei casa cu mîna. Cumnată-mea Bruhă intră și iese îndată și-l ia în primire pe frate-meu Eli.

— Ce ți-am făcut... a a a hapciu... hapciu... hapciu...

Vecina Pese cea grasă ne aude și vine să ne întrebe ce-i strănutul ăsta pe noi. Îi răspundem cu mîna. Pese cea grasă intră și iese în grabă afară.

— Ce-ați făc... hapciu, hapciu !!

Bărbatu-său, legătorul, dă peste noi și începe să ridă cu lacrimi :

— Haha, face el, v-a dat Dumnezeu un strănut ! Noi îl poftim cu mîna să intre în casă. Legătorul intră și iese :

— Acu ştiu despre ce e vorba. Am mirosit ! E... hap, haap... hapciu...

Se ţine cu amîndouă mîinile de coaste, strănută şi rîde cu poftă. După fiecare strănut, sare în sus, rămîne o clipă în vîrfurile picioarelor, strănută şi iar sare şi iar strănută. Într-o jumătate de oră, toţi vecinii şi vecinele şi unchii şi mătuşile lor şi verii buni şi cunoştinţele lor şi toată strada de la un capăt la celălalt, strănută.

De ce s-a speriat aşa de rău frate-meu Eli ? Se teme pesemne că lumea o să-şi verse focul pe el, fiindcă i-a apucat pe toţi strănutul. Frate-meu Eli mă ia în grabă de mîna şi o pornim amîndoi, iuţind din ce în ce mai mult paşii, spre prietenul Pine.

Trece mai bine de un ceas pînă să putem vorbi şi noi ca oamenii. Frate-meu Eli îi povesteşte cu de-amănuntul lui Pine toată păţania. Prietenul Pine ascultă cu băgare de seamă, aşa cum îşi ascultă un doctor bolnavii. După ce frate-meu a isprăvit toată istoria, prietenul Pine îi spune :

— Ia să văd şi eu cartea aceea !

Frate-meu Eli scoate cartea din sîn şi o dă prietenului Pine. Pine citeşte foaia în care scrie că pentru o rublă, cîştigi o sută de ruble pe lună şi poate şi mai mult încă. Fără să scoată o vorbă, prietenul Pine ia şi aruncă în cuptor cartea. Frate-meu Eli se repede cu amîndouă mîinile întinse s-o scoată din foc. Dar Pine îl opreşte.

— Oh ! Nu te repezi aşa ! Stai liniştit !

Şi după cîteva minute, din cartea care l-a învăţat pe frate-meu cum să facă din nimic o sută de ruble şi poate şi mai mult încă pe lună, n-a rămas decît un pumn de cenuşă.

XI. PRIETENUL NOSTRU PINE

I

Vă aduceți, desigur, aminte că v-am promis să vă vorbesc despre prietenul Pine. Face să-l cunoașteți. Nu-i băiat rău ! Dar mai întâi trebuie să vă spun cine-i bunicu-său, cine-i tatu-său, cine-i unchiu-său și abia după aceea să vă arăt cine-i Pine. Nu vă speriați. N-o să mă întind prea mult la vorbă. De Hese sticlărul ați auzit vreodată ? Țăsta e bunicul lui Pine. E sticlăru și zugrav și face oglinzi și mai cu seamă tabac. Azi a dat la o parte toate meseriile și se ține numai și numai de tabac. Pisează tabacul și-l vinde. Atît cît trăiește, zice el, nu vrea să ajungă la altul. E lung, uscat, cu ochii roșii și cu un nas de-ți vine să fugi ! Jos lat, sus îngust și la mijloc îndoit ca un corn. Mă tem că are un nas ca ăsta de atîta tabac cît trage pe zi. Un moșneag. Împlinește o sută de ani. Dar se ține încă verde. Se zice că așa bătrîn cum e, are mai multă minte decît cei doi băieți ai lui, Herș Leib „mecanicul“ și Șneer „ceasornicăru“. Herș Leib „mecanicul“ e tot atît de lung și de uscat ca și tatu-său Hese. Are și el un nas mare, dar fără să tragă tabac. Mai tîrziu poate ! Deocamdată, nu trage. I se zice „mecanicul“ fiindcă se pricepe la cuptoare. Face cuptoare. Toți spun că ar fi un om deștept. Într-adevăr, are o frunte lată. Dacă ar fi fost lăsat să învețe, zice el, ar fi fost cel dintîi în meseria lui. În orice fel de meserie. Nău-i lucru pe lume să nu-l priceapă Herș Leib mecanicul. O spune chiar el. Prinde orice,

dintr-o singură ochire. Și cuptoare, tot el singur a învățat să facă. A văzut de cîteva ori pe unul cum face cuptoare și îi venea să se strice de rîs. Acela, habar n-avea ce se cheamă cuptor. Herș Leib s-a dus acasă, a dărîmat cuptorul și s-a apucat să ridice el singur unul nou, cu cărămizile vechi. Cuptorul ăsta a scos atîta fum, că-ți venea să-ți iei lumea în cap. Herș Leib mecanicul a dat din nou jos cuptorul și iar l-a pus pe picioare. O dată, de două ori, de trei ori, de zece ori, pînă a ajuns meșterul „mecanic“ de astăzi. Herș Leib a născocit din capul lui un cuptor pe care ajunge să-l încălzești o dată la opt zile. Din păcate îi lipsesc cărămizile potrivite pentru un asemenea cuptor. Dacă ar avea cărămizi cehliovene, de la Cehliova adică, ar zidi un cuptor, de să te duci să-l vezi ca pe o minune a minunilor. El, Herș Leib mecanicul, zice că pentru un cuptor se cere mai multă minte decît pentru un ceasornic. Asta o spune ca să-l umilească și să-l scoată din țîțîni pe frate-său Șneer.

— Frate-său Șneer — mai tînăr decît Herș Leib mecanicul, mai lung decît el, cu un nas la fel de mare, e de meserie ceasornicar. Ar fi vrut să ajungă rabin, sau haham, sau dascăl, fiindcă are un cap anume făcut pentru carte. Dar a socotit mai nimerit să fie ceasornicar. De unde și pînă unde la el, ceasornicăria ? Să v-o spun ! De mic, de pe vremea cînd mergea încă la școală, numai la lucruri mari se gîdea. De pildă, ar fi vrut să priceapă ce este un lacăt. De ce dacă întorci cheia spre dreapta se deschide și dacă o întorci spre stînga se închide ? Sau, de ce umblă un ceasornic ?

De ce bate ceasornicul tocmai cînd arătătorul cel mare arată douăsprezece ? Întîia oară cînd a văzut un ceasornic cu o pasăre, parcă și-a ieșit din minți. Ceasornicul ăsta cu pasăre, bătrînul Hese îl primise în dar de la un colonel la care lucra. Cînd ceasornicul trebuia să bată, se deschidea o porțiță și ieșea o pasăre care făcea „cucu“. Pasărea asta parcă trăia. Pînă și pisica s-a lăsat păcălită. Ori de cîte ori pasărea ieșea în porțiță și cînta „cucu“, pisica se zbirlea, gata să sară pe ea și s-o înhațe. Șneer și-a făgăduit că trebuie să afle ce-i cu pasărea asta. Într-o zi, cînd n-a fost nimeni acasă, s-a repezit la ceasornic, l-a dat jos din cui, i-a sucit șuruburile și i-a scos toate mașele. Cînd a venit tatu-său, l-a cotonogit așa de rău încît toată lumea credea că Șneer se curăță. Mai poartă și azi urme pe spate. Dar Șneer tot a făcut ce-a vrut. Azi e ceasornicar. Nu știi dacă e dintre cei mai de soi, dar nu cere mult și lucrează repede. Frate-meu Eli i-a dat la dres ceasornicul lui de argint, nu știi de cîte ori. Mai în fiecare săptămînă își drege ceasornicul. Păcătos ceas, ceasul ăsta al lui Eli ! Ba fuge ca un smintit, ba rămîne în urmă cu patru ceasuri, ba se poticnește și nu se mai urnește din loc. Fă-i ceva dacă poți. Nu-i vorbă, s-ar duce frate-meu Eli la un alt ceasornicar, dar îi este rușine de prietenul Pine. Prietenul Pine spune că vina este, desigur, nu a lui Șneer, ci a ceasornicului.

— Gîndește-te bine, zice prietenul Pine. Dacă ceasornicul este într-adevăr un ceasornic, atunci nu-i mare deșteptăciune să-l dreagă oricine. Numai că vezi — ceasornicul tău nu este ceasornic.

Atunci ce poate să-i facă un ceasornicar, oricît de priceput ar fi el ?

Poți să-i spui că n-are dreptate ?

Pine, prietenul lui Eli, e și el un om deștept ca și tatu-său Herș Leib mecanicul și ca unchiu-său Șneer ceasornicarul. Un nas, întocmai ca al lor. Sînt cu toții năsoși. Toată familia. Au o mătușă, Creina, care are o fată, Beila, care are un nas, ce să spun ? Face să te uiți la el, ca să vezi numai ce nas poate născoci Dumnezeu cînd vrea. Și nu atît nasul, cît obrazul ei. Nu-i un obraz omenesc. Parcă ar fi o pasăre, sau altceva. Dumnezeu să mă ierte. Se teme să se arate în stradă. Îți vine să-i plîngi de milă. Pine seamănă puțin cu verișoară-sa Beila. Dar el e bărbat. Unui bărbat nu-i poate strica. Oricum, Pine nu e frumos. Dacă te uiți la el trebuie să rîzi. N-ajunge că e lung și slab, dar mai are și o pereche de urechi lungi, un gît lung, de bitlan și vederea scurtă. Cînd merge pe stradă se ciocnește de ceilalți. Iar cînd se oprește îi calcă pe picioare. Întotdeauna are un pantalon sumecat, un ciorap căzut peste gheată, cămașa desfăcută, cravata la ceafă, mestecă mereu acadele și cînd vorbește, horăie ca-n somn. În schimb, are o minte deschisă. Nu-i lucru pe lume să nu-l știe. Carte are mai multă chiar decît rabinul și-n scris îi lasă în urmă pe toți. Nu numai că are o scriere frumoasă, dar face niște cîntece, să te bați cu mîna peste gură. Orice scrie, scrie-n versuri. A scris pînă acum despre tot ce-ți trece prin minte : despre rabin, despre ham, despre epitrop, despre măcelari, despre neamurile lui, despre ce vrei a scris — și numai în versuri. Cîntecele lui Pine trec din mînă în mînă.

Lumea se strimbă de rîs. Unii le cunosc pe de rost. De pildă, unul pe care-l știu minte :

*„Epitropul
Reb Șmil Aba
Are-un pîntec ca o minge
În castron își bagă laba
Și înfulecă de stinge !*

*Iar nevastă-sa Nehume
Sfîntă cum nu-s două-n lume
Dar asta nu ne privește pe noi !
E deșteaptă al dracului
Cum e capra rabinului
Dar-ar boala-n amîndoi !“*

Tot tirgul fierbea din pricina versurilor. Unul le-a potrivit o melodie, care a trecut din gură în gură pînă a ajuns la urechea epitropului și a nevastă-si. Epitropul a trimis să-l cheme pe tatăl lui Pine, Herș Leib mecanicul și a început să plîngă în fața lui, cu lacrimi fierbinți. Ce are Pine cu ei ?

Herș Leib mecanicul s-a dus acasă, l-a chemat pe Pine, a încuiat ușile și i-a tras un pui de bătaie, soră cu moartea — și n-a vrut să-i dea drumu pînă ce Pine nu s-a jurat că n-o să mai scrie poezii, cîte zile o avea.

2

De atunci Pine n-a mai scris versuri. Avea alte griji. Era foarte necăjit, zicea el. Îi ardea de însurătoare. Adică nu lui, ci lui tatu-său. Herș Leib ținea ca Pine să se însoare și să se facă „om“. Pine a luat pe fata unui ~~morar~~. Socrul i-a des-

chis o prăvălioară de făină. Frate-meu Eli ar vrea să fie în locul lui. Pine râde de frate-meu Eli. Pine spune că prăvălia ar fi o afacere, dar nu pentru unul ca el. Asta nu-i afacere, să înoți toată ziua în făină. Asta se potrivește unui om fără carte, unui morar. El nu poate sta în prăvălie. Gîndurile lui zboară aiurea. El e dintr-o familie de capete care zboară, zice Pine. La prăvălie nu poate să meargă. Mai bine stă cu nasu-ntr-o carte. Îi face mai multă plăcere. Socru-său, morarul, e foarte supărat, dar trebuie să tacă din gură. Se teme ca ginere-său să nu-l bage într-un cîntec. Și apoi fiică-sa e prea simțitoare. Taba o cheamă. E puțin cam spanchie dînsa, dar e tare bună la inimă. Toată ziua stă în prăvălie și Pine acasă. Noi venim să-l vedem pe Pine aproape în fiecare zi. El își descarcă sufletul față de noi. De cîte ori ne întîlnim, oftează și-și plînge soarta lui nenorocită. Se înăbușă aici, zice Pine. E prea strîmt pentru el. Simte că se îneacă. Dacă s-ar găsi în alt oraș, zice el, he-hei... ar fi cu totul altceva! Dacă ar putea pleca de aici, măcar pentru un an, ar răsturna lumea, îi spune el lui frate-meu Eli. Lui îi arată toate scrisorile care-i vin. Scrisori, zice el, de la „oameni mari“. „Oamenii mari“ îi scriu că în el e „stofă“. Și Pine crede la fel.

Mă uit la Pine și mă întreb : Doamne, ce fel de „stofă“ o fi avînd în el ?

3

Odată vine la noi Pine și-l cheamă pe frate-meu să-i spună ceva. De vreme ce vrea să-i vorbească în taină, trebuie să știu și eu ce vrea

să-mi ascundă. Îmi place să aflu tot ce alții nu vor să aud. Mă duc după ei și trag cu urechea :

Pine : Ce ne pierdem noi zilele pe aici ?

Eli : Asta mă-ntreb și eu !

Pine : Am citit mai zilele trecute că unul a plecat „acolo“ cu miinile goale... O jumătate de an a dormit sub poduri... a măturat străzile pentru o bucată de piine...

Eli : Și astăzi ?

Pine : Astăzi ?... Măcar de am fi noi în locul lui !

Eli : Așa ?

Pine : Așa, așa ! Da' ce ? O să te-nșel ? Am și vorbit cu nevastă-mea.

Eli : Și ea ce spune ?

Pine : Ce să spună ? E gata să plece.

Eli : Pleacă ? Dar socru ?

Pine : Cine-l ascultă ce spune ? Dacă o să plec singur, o să se simtă mai bine. El nu-și dă seama că nu-i locul meu aici, între sacii lui de făină ?

Eli : Și eu crezi că mă simt mai bine aici ?

Pine : Atunci ce mai stăm ?

Eli : Bine ! Plecăm ! Dar cu ce ?

Pine : Biletele de vapor nu costă parale. Se dau de pomană.

Eli : Ce înseamnă de pomană ?

Pine : În rate adică. Odată o să plătim. Deocamdată n-avem de dat nici un ban.

Eli : Dar pînă la vapor ? Nu mai sînt alte cheltuieli ? Biletele de tren...

Pine : Dar cîte bilete ne trebuie ?

Eli : Ei, cîte ?

Pine : Socotește ? Eu și cu Taba două... Tu și cu Bruhă, patru...

Eli : Și mama, sînt cinci.

Pine : Vra să zică, cinci !

Eli : Și Motl ?

Pine : Pentru el ajunge o jumătate de bilet...
Și poate nici o jumătate... O să spunem că n-a
împlinit încă trei ani.

Eli : Ai înnebunit ?

4

Ce să fac ? Nu mă mai pot ține și trag un chiot
de bucurie. Prietenul Pine și frate-meu Eli întorc
capul.

— Pleacă, pungașule ! Nu ți-e rușine să asculți
cînd oameni în vîrstă vorbesc între ei ?

Fug, sar, mă bat cu palmele peste pîlpe... auzi ?
Plec... vapor... tren... bilet... Unde plecăm ? În-
cotre ? Nici nu vreau să știu. Ce-mi pasă unde ?
Plec și atît !... Dacă stau și mă gîndesc bine, n-am
plecat încă, în viața mea, nicăieri. Nici nu știu
ce înseamnă plecare. Adică, o dată, nu-i vorba,
i-am simțit eu gustul. M-am urcat călare pe ca-
pra vecinului și plăcerea asta m-a costat scump
de tot. După ce am căzut și mi-am umplut nasul
de sînge, am mai mîncat și o trînteală zdravănă de
la frate-meu, Eli. De aceea nu pot pune la soco-
teală călătoria asta pe capră. Umblu ca zăpăcit
toată ziua. Nu mai mîncînc. Nu mi-e foame. Noap-
tea visez că plec. Nu plec, zbor ! Am aripi de
porumbel și zbor. Trăiască prietenul Pine ! A ajuns
în ochii mei de o mie de ori mai frumos ca înainte !
Dacă nu mi-ar fi rușine l-aș lua de git și l-aș
săruta... Dragă, dragă Pine... N-am avut eu drep-
tate cînd v-am spus că e băiat deștept prietenul
nostru ?

XII. ASCULTAȚI, OAMENI BUNI! PLECĂM SPRE AMERICA

1

Plecăm spre America.

Ce este America asta ? Habar n-am. Știu numai atît că e departe, departe de tot. Dacă o pornești într-acolo, trebuie să umbli și să umbli, pînă ce dă Dumnezeu și ajungi. Iar cînd ai ajuns, în sfîrșit, dai de o casă unde sînt adunați la un loc toți emigranții. Aici te dezbracă în pielea goală și te caută la ochi. Dacă ai ochi sănătoși, ai scăpat. Dacă nu, fii te rog bun și întoarce-te de unde ai venit. N-am nevoie de tine.

De ochii mei cred că nu mă pot plînge. O singură dată am pățit-o cu ei. Într-o zi, cîtiva băieți de la școală m-au trîntit la pămînt și mi-au suflat în ochi niște tabac. Doamne, rău i-a mai cotonogit frate-meu, Eli, cînd a pus mîna pe ei. Azi am ochi, slavă Domnului! Măcar de ar avea mama ochi ca ai mei, spune frate-meu Eli. Dar parcă cine-i de vină, dacă ziua și noaptea mama plînge și plînge. De cînd a murit tata, n-a încetat să bocească.

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, astîmpără-te o dată ! îi vorbește într-una frate-meu Eli. Nu ți-e milă de noi ? Din pricina ta, o să ne trimită pe toți înapoi.

— Copil prost ce ești ! îi răspunde mama. Parcă eu plîng ? Ochii îmi plîng singuri... fără să mă întrebe pe mine.

• Și mama își șterge lacrimle cu pestelca și se apucă să desfete așternutul. America e o țară în care nu sînt perne. Găsești acolo tot ce-ți trece

prin minte, în afară de perne. Cum doarme lumea în America, nu pot pricepe. Prost trebuie să se mai simtă bietii oameni, pe un pat tare ca piatra !

Cumnată-mea Bruhă o ajută pe mama la treabă. Avem, Dumnezeu să mă ierte, „așternut“. Trei plăpumi, șase perne mari și patru pernițe. Din pernițele astea mama vrea să facă o singură pernă mare. Păcat ! Mie-mi plac pernițele astea, mai mult decât celelalte. Cîteodată, cînd mă joc dimineața, în pat, fac din ele un coif sau o minge, sau o plăcintă.

— Las' să ajungem cu ajutorul lui Dumnezeu, acolo, în America, spune mama, și o să-ți fac din perna asta, din nou cîteva pernițe.

Și-i dă ghes cumnati-mi Bruhă să pună mai multă inimă la treabă. Cumnată-mea face și ea ce poate, dar umblă amărîtă. Nu-i vine de loc să se despartă de mă-sa și de tat'său. Dacă cineva, zice ea, i-ar fi spus anul trecut pe vremea asta că va pleca în America, l-ar fi scuipat drept în ochi.

— He-hei ! face mama. Dacă mi s-ar fi spus mie anul trecut că azi o să fiu văduvă... cu doi copii orfani...

Și o podidesc lacrimile, firește. Frate-meu Eli să înnebunească de furie :

— Iar plîngi ? se vede că ți-ai pus de gînd cu tot dinadinsul să ne îngropi pe toți de vii, nu ?

2

Și fiindcă atita poate nu este destul, își găsește să ne intre în casă tocmai atunci Pese, vecina cea grasă. Cînd ne vede că golim pernele și că

umplem cu fulgii ăştia alte feţe, începe să ne descînte atîta, de ne apucă durerea de cap.

— Vra să zică, plecaţi în America ! Să dea Dumnezeu să ajungeţi cu bine şi să fiţi fericiţi. La Dumnezeu, toate sînt cu putinţă... Uite, acu un an, mi-a plecat o rudă... Riva o cheamă... cu bărbatu-său, Hună... Îmi scrie că se chinuieşte acolo ca vai de lume, dar o duce bine ! Cît mă rog de ea să ne scrie... cum şi de ce şi pe unde... ea tot asta-mi răspunde : că America e o ţară în care toţi se chinuiesc ca vai de lume, dar o duc bine. Fă-i ceva, dacă ai cum ! Noroc că ne scrie şi atîta ! Bun şi asta ! La început, nu primeam nimic de la ei. Am crezut că s-au înecat, Doamne fereşte, în drum. Tocmai după cine ştie cîte luni, am primit de la ei o scrisoare cum că au ajuns în sfîrşit acolo... că se chinuiesc ca vai de lume, dar că o duc bine. Acu te întreb şi pe dumneata : nu face să strici bunătate de aşternut, să desfaci gospodăria, să umbli nu ştiu cîte săptămîni pe apă... mă rog, toată harababura asta... numai ca să ajungi acolo... să te chinuieşti ca vai de...

— Ce-ar fi, i-o tăie frate-meu Eli, să nu ne mai toci la cap cu prostiile astea ?

- Prostii ? se oţărăşte Pese vecina. Ia te uită la el... mucosul ! S-a făcut deodată deştept, că nu mai e nimeni de-o seamă cu el. Cît e de cînd te-am ținut în braţe şi te-am legănat şi am avut mereu alte necazuri cu tine ? Ia întreab-o pe mă-ta ce a fost cu osciorul de peşte pe care l-ai înghiţit cînd erai mic ? Dacă nu săream eu să te apuc
- pe la spate... un, doi, trei, acu nu mai ajungeai să pleci în America... să te necăjeşti ca vai de lume şi s-o duci bine...

Și vecina Pese ar mai îndruga ea multe, dacă nu s-ar amesteca mama, s-o mai îndulcească puțin :

— Te rog, Pesica, dragă, scumpa mea, sufletul meu, inimioara mea...

Și izbucnește într-un hohot de plîns.

Frate-meu Eli, foc supărat, trîntește ușa după el și urlă de afară cît îl ține gura :

— Da' mai ducă-se dracului de treabă !

3

Casa noastră nu mai este ce a fost. E toată plină de boccele și așternut. Un munte de așternut, înalt pînă în tavan. Cînd rămîn singur acasă, mă catăr pînă în vîrf și alunec pe spate, în jos, parcă m-aș da cu sania.

Cred că niciodată n-am fost atît de fericit ca acum. Mama nu mai gătește demult. Frate-meu Eli aduce din hală o scrumbie pe care o mîncăm cu ceapă. Ce poate fi mai bun decît scrumbie cu ceapă ? Pine mănîncă împreună cu noi. Pine a fost un zăpăcit întotdeauna. Dar de cînd se pregătește să plece în America, și-a pierdut capul cu totul. Așa spune mama. Cu un pantalon sumecat, cu un ciorap căzut peste gheată, cu cravata la ceafă, așa cum îl știm, ori de cîte ori intră în casă, se izbește cu fruntea de pragul de sus al ușii.

— Doar știi bine cît ești de lung, îi spune mama mereu. De ce nu te apleci, cînd intri pe ușă ?

— Lasă-l în pace ! face frate-meu Eli. E lung el, dar are vederea scurtă.

Și se duce cu Pine la Zeilig croitorul, care a cumpărat sărăcia noastră de „casă“. Azi trebuie să se

facă hîrțiile. Cocioaba am vîndut-o demult. Dar pînă am izbutit s-o vindem !... Ți-ai găsit... croitor să cumpere o casă, așa, cu una, cu două ! Și mai cu seamă unul ca Zeilig !

Uf ! Ce ne-a mai scos sufletul Zeilig, pînă a bătut palma cu noi... mai întii -a venit cam de vreo trei ori pe zi să vadă casa, el singur... să miroase pereții... să pipăie soba... să se cațăre în pod... să se urce pe acoperiș ! Apoi a adus-o pe nevastă-sa, Meni. Așa îi spune : Meni. Cînd mă uit la ea, mă apucă rîsul. O cheamă Meni, ca pe vițelul vecinei. Și cu ochii aceia rotunzi... aș putea să jur că-i seamănă, parcă i-ar fi soră dreaptă. Ceva mai tîrziu, Zeilig croitorul a început să aducă mereu alți „cunoscători“. Mai toți croitori. Fiecare i-a găsit casei un alt cusur. Pînă ce a rămas să-l cheme pe tatăl lui Pine, Herș Leib mecanicul. Herș Leib mecanicul se pricepe ca nimeni altul la case. Și mai e și om cinstit pe deasupra. Poți să ai în el toată încrederea. Herș Leib mecanicul s-a uitat la chichinețele noastre, cu de-amănuntul, apoi, cu nasul în tavan și cu șapca pe ceafă, a spus :

— Casa asta mai poate sta în picioare așa cum o vedeți, să nu zic mult, da' cam la vreo sută, dacă nu chiar două sute de ani...

— Desigur ! se băgă-n vorbă un croitor dintre „cunoscătorii“ lui Zeilig. Dar mai întii n-ar strica s-o căptușești bine cu cărămizi noi... s-o întepenești cu cîteva birne groase... să-i torni vreo patru pereți zdraveni... să-i pui un acoperiș de tînichie... și atunci poate sta, cu ajutorul lui Dumnezeu, pîn-o veni Mesia.

• Dacă l-ai fi înjurat de mamă, sau dacă i-ai fi turnat în cap o cofă cu apă fiartă, Herș Leib mecanicul n-ar fi trebuit să se mînie mai rău.

Doamne ce a mai început să zbiere ! Numai atit zicea el că ține să știe : cum poate un ovrei parșiv, un croitoraș neșesălat, un hoțoman, un nenorocit, să aibă nas să-i vorbească așa de urit !... Cui ?... Lui Herș Leib me-ca-ni-cul... lui.. lui... care...

M-am bucurat degeaba. Credeam că iaca-iaca... o să se ia de păr... și pumnii și palmele o să înceapă să zboare de o parte și de alta. Când colo, se bagă ceilalți la mijloc și se isprăvește cu cearta și începe tocmeala și se aduce rachiu și se bea adălmașul. Toți ne doresc să plecăm sănătoși în America, să facem afaceri bune, să cîștigăm multe parale și să ne întoarcem acasă.

— Ohoo ! face frate-meu Eli. Mai încetișor, te rog... Nu așa de ușor te întorci din America.

Și toată lumea începe să vorbească despre America, Herș Leib mecanicul se jură pe ce are el mai sfint, că o să ne întoarcem cu toții, cît de curînd.

— America, zice el, e... să mă iertați de cuvînt... pfui !

— Să nu-ți fie cu supărare ! face Zeilig croitorul. De ce e America, să mă ierți de cuvînt — pfui ?

— De ce ? răspunde Herș Leib mecanicul. Fiindcă America e o țară păcătoasă, de asta !

— Să nu-ți fie cu supărare ! face iar Zeilig croitorul. De ce e America o țară păcătoasă ? De unde știi dumneata că e o țară păcătoasă ?

— Nû-i nevoie să-ți spun de ce e America o țară păcătoasă, răspunde Herș Leib mecanicul. E doar la mintea omului !

Dar Zeilig croitorul e un încăpățînat cum nu s-a mai văzut de cînd lumea. El vrea cu tot dinadinsul să știe de ce „e la mintea omului“ că Ame-

rica o țară păcătoasă. Herș Leib începe să-i dea a înțelege de ce ar fi asta la mintea omului și i se împleticește limba în gură... și înșiră la verzi și uscate... să zici un cuvânt să se potrivească cu celălalt... E puțin charchelit Herș Leib mecanicul. Dar nici ceilalți nu sînt mai treji. Toți sînt înfierbîntați de rachiu. Toți se simt bine. Și eu, împreună cu ei. Numai mama își ascunde obrazul în șorț și-și șterge ochii mereu. Frate-meu Eli o vede și, furios, îi spune în șoaptă :

— Nu ți-e milă de ochii tăi și de noi, ha ?

4

Altă istorie. Trebuie să ne luăm rămas bun de la rude, vecini, prieteni, cunoscuți — mă rog, de la toți. N-am uitat pe nici unul. La Ioină brutarul, socrul lui Eli, am stat o zi întreagă. Ioină a întins în cinstea noastră o masă, la care s-au adunat toate rudele. S-a băut bere. Pe mine m-au așezat într-un colț cu Alta, sora cumnati-mi Bruhă. O știți. E mai mare decît mine cu un an și poartă două codițe împletite la ceafă, ca doi covrigei. La nunta lui Eli, vecina Pese cea grasă s-a apucat să spună că am fi o pereche potrivită. De atunci, de cîte ori sîntem împreună, lumea se uită la noi ca și cum am fi logodiți. Cu toate astea, nu ne e rușine să stăm de vorbă între noi.

— O să-ți fie dor de mine ? mă întreabă Alta.

— Desigur că o să-mi fie dor de tine, răspund.

— Dar o să-mi scrii din America ? întreabă ea.

— Desigur că o să-ți scriu din America, răspund.

— Cum ai să-mi scrii ? face ea. Parcă știi să scrii ?

Și eu de colo, cu mâinile înfipite în buzunare :
— Mare lucru, zău, în America... să înveți să scrii.

Alta se uită la mine și zîmbește. Știu eu de ce zîmbește. Eu plec și ea rămîne. Și asta o roade la inimă. Și nu numai pe ea. Pe toți cei care știu că plec în America. Pînă și Enoch Chiorilă, băiatul lui Iosl chiaburul, crapă de ciudă. Dacă ar putea, m-ar strînge de gît.

— Hei, ascultă ! mă oprește el în uliță. Aud că pleci în America.

— Da plec !

— Și mă rog, ce ai să faci tu acolo ? O să umbli din casă în casă, să cerșești o bucată de piine ?

Norocul lui că nu-i de față frate-meu Eli. Astfel i-ar arăta el cerșit. Nu vreau să-mi pun mintea cu un derbedeu ca ăsta. Îi scot limba și mă reped la vecina Pese cea grasă, să-mi iau rămas bun de la liota ei de copii. V-am mai vorbit despre ei. Opt podoabe, să nu le fie de deochi ! Unul și unul... Toți mă împresoară și mă întrebă dacă-mi pare bine că plec. Auzi vorbă ! Ce să vă spun ! Tuturora le ies ochii bine, bine de tot ! Mai ales lui Vaști, cel cu gîlma pe frunte. Se uită toată vremea la mine și-mi spune :

— Cite ai să mai vezi tu în America ceea !

— Da, zic, am să văd multe. Numai să ajung o dată acolo !

5

A venit Leizăr cu harabaua trasă de „vulturii“ lui. Trei cai, ca trei ardei iuți. Nu pot să stea o clipă pe loc. Se zbat în hamuri, lovesc cu copita în pămînt și aruncă pe nările aprinse bale, cu

care îmi improașcă obrazul. Nu știu ce să fac mai întâi : să mă uit la cai, ori să-i ajut pe ai mei să încarce în haraba boccelele și așternutul. Mai bine le fac pe amîndouă deodată : stau lingă cai și mă uit cum ceilalți încarcă pină-n vîrf harabaua cu calabalicul nostru.

E vremea să ne urcăm și noi în căruță. Pînă la gară avem de făcut patruzeci de verste. Toată lumea e de față. Eu și frate-meu Eli și cumnată-mea Bruhă și prietenul Pine și nevastă-sa Taba, și tot neamul lor — și Herș Leib mecanicul, tatăl lui Pine, și Șneer, unchiul lui Pine, și morarul și morăreasa, socrii lui Pine, și fata mătușii Creina, Beila năsoasa, și moș Hese, care a ținut să vină la gară, să-l învețe pe Pine cum să se poarte în America. Dintre ai noștri au venit numai socrii lui Eli cu băieții. Păcat că nu-i cunoașteți pe băieții lui Ioină brutarul ! Acu nu mai am cînd să vă vorbesc despre ei. Plec în America. Toți se învîrtesc în jurul nostru și ne sfătuiesc să fim cu ochii în patru, să nu ne prade hoții.

— În America nu sînt hoți ! face frate-meu Eli.

Și își pipăie buzunarul pe care i l-a cusut mama într-un asemenea loc, încît să aibă hoții o mie de capete și tot n-ar da de el. Acolo își ține el gologanii luați pe căscioară. Se vede că a pus mîna pe o sumușoară frumoasă. Astfel nu l-ar întreba fiecare dacă o ține bine ascunsă.

— Bine, bine. N-aveți nici o grijă ! face frate-meu Eli, puțin cam supărat.

Îi este lehamite să tot dea fiecăruia în parte socoteală de bani.

- Se face tîrziu. Nu mai putem sta. Trebuie să plecăm îndată. Dar unde-i mama ? Mama nu-i nicăieri. Nimeni nu știe unde-i mama. Frate-meu Eli, parcă i-ar fi dat cineva cu ciomagul în cap.

Prietenul Pine și-a pierdut legătura de la git și Leizer harabagiul zbiară într-una că o să ajungem la gară după ce o să plece trenul.

Sst... uite-o pe mama, cu obrazul încins și cu ochii umflați. Frate-meu Eli se repede la ea :

— Ce-i cu tine ? Unde ai fost ?

— La cimitir, să-mi iau rămas bun de la tata.

Frate-meu Eli se dă la o parte cu capul în pământ. Toți au amuțit dintr-o dată. Pentru întâia oară de când ne pregătim de plecare, îmi vine tata în minte. Simt o pișcătură la inimă. Mă gîndesc că plecăm cu toții în America... și numai tata, săracu, rămîne singur, singurel, aici în cimitir.

— Haide, Motl ! Nu mai sta ! Urcă în căruță ! strigă toată lumea la mine.

Cum, Doamne iartă-mă, să mă cocotez în căruță, pe grămada asta de legături și așternuturi ?

Dar Leizer nu-mi dă voie să stau mult pe gînduri. Mă ia în spinare și mă zvîrle peste boccele și deodată începe o pupăraie... și o gălăgie... și un plinset... Măi rău decît toți plîngea, bineînțeles, mama. Scuturată de hohote, cade de gitul Pesei, vecina, și-i spune :

— Mi-ai fost ca o soră... Mai bună ca o soră...

Vecina Pese nu plînge. Doar gușa ei grasă îi tremură, și lacrimi cît pumnul i se preling pe obrazul gras și lucios. Cu toții ne-am luat rămas bun, în afară de Pine. Face să dai nu știu cît, să-l vezi pe Pine cînd se îmbrățișează cu cineva. Nu nimerește niciodată unde trebuie. Ba-l sărută pe om în bărbie, ba în vîrfurile nasului, ba de-a dreptul pe ceafă.

În sfîrșit, ne-a ajutat Dumnezeu și sîntem cu toții în haraba — vreau să zic deasupra harabalei. Sus, pe perne și între perne stau : mama, Bruhă și Taba. Pe boccele frate-meu Eli și prietenul

Pină. Iar eu cu Leizer pe capră. Mama ar vrea să mă așez la picioarele ei. Dar frate-meu Eli zice că pe capră mă simt mult mai bine. Cred și eu ! Pe capră pot să văd pe toată lumea și toată lumea poate să mă vadă pe mine. Leizer pune mîna pe bici și toți cei de față încep iar urările și boce-tele :

- Umblați sănătoși !
- Să ajungeți cu bine !
- Să nu ne uitați !
- Să ne scrieți mereu !
- În fiecare săptămînă o scrisoare.
- Complimente lui Moîșe... lui Base... lui Meer... lui Humă... lui Herș Beer...

Și noi din căruță :

- Rămîneți sănătoși ! S-auzim de bine !...

Pot să jur că acu s-a isprăvit ! Plecăm.

Leizer împarte fiecărui cal, cu biciușca, cîte un sfichi zdravăn. Numai pe unul îl pocnește și cu codirișca să umble mai iute. Roțile pornesc să se miște, harabaua începe să se scuture și eu salt pe capră — gata să cad de bucurie. Mă mănîncă gîtlejul, aș vrea să cînt, să cînt într-una : Plecăm, plecăm, plecăm ! Sintem în drum spre America !

XIII. NE STRECURĂM PESTE GRANIȚĂ

I

Tare-i bine să umbli cu trenul. Nici cu harabaua nu-i tocmai rău, dar harabaua te hîțînă al dracului și te dor șalele după aceea, de-ți ies

ochii din cap. Caii lui Leizer zboară ca niște adevărați vulturi. Cu toate astea ne-am tîrît destul pînă la gară. Și cînd am ajuns la gară nu ne-am mai putut da jos din haraba. Adică mie mi-a venit mai ușor decît celorlalți. Stăteam doar cocoțat pe capră cu Leizer. E drept că oasele parcă-mi erau frînte, așa mă dureau. În schimb, cît ai clipi, am fost jos. Cu ceilalți însă, treaba asta nu mai mergea. Știți doar cine sînt ceilalți : frate-meu Eli și cumnată-mea Bruhă, prietenul nostru Pine cu nevastă-sa Taba și mama. Mai rău le era femeilor. Au intrat în căruță, parcă ar fi intrat în pămînt, că nu mai dădeam de ele. Așa că a trebuit să descărcăm mai întîi boarfele și tot așternutul și abia după aceea să tragem afară femeile, una cîte una.

Toate acestea le-a făcut, bineînțeles, Leizer. E drept că Leizer ăsta e tare supărăcios și înjură de ți se face părul măciucă. Dar e un om cumsecade. Păcat că ne-a zvîrlit pe jos tot calabalicul și s-a dus să vadă de un alt mușteriu, cu care să se întoarcă acasă.

Fără el, ne-am simțit singuri pe lume. Mai cu seamă cînd a început hamalul să se lege de noi că prea avem multe boccele. Și nu-l supărau atîta boccelele, cît așternutul. E treaba lui, că avem cu noi perne mai multe ?

Mama îl ia cu binișorul. Îi zice că plecăm în America. El începe să urle că mai se pleacă undeva — unde, mi-e și rușine s-o spun !

— Cu ăsta trebuie s-o tai scurt ! Dacă nu miști din urechi, nu faci nimic !

Așa zice prietenul Pine. Prietenul Pine este capul nostru. El știe bine rusește. Dar e cam iute din fire. Nici lui Eli nu-i lipsește nimic, dar nu se aprinde așa, ca prietenul Pine. Pine ia foc

repede. Ca un chibrit. Acu se apropie de hamal și-i spune în rusește :

— Ian ascultă, bre ! n-o să te ia dracu dacă o să plecăm cu atâtea perne și pernțe, în America... O să-ți dăm de un rachiu, porcule... și mai taci o dată dracului din gură.

Hamalul, se-nțelege, nu s-a lăsat — și mi l-a umplut pe prietenul Pine cu tot ce i-a venit la gură : Porcule... Măgarule... Boule... Vită-ncălțată!... Ne temeam de tărahoi, de poliție. Mama a și început să-și frângă mâinile și să se vaicăre : -

— Cine te-a rugat, îi zicea ea lui Pine, să sari cu gura, ca să te arăți ce știi !

— Nici o grijă ! Ne împăcăm noi !

Și așa a și fost ! S-au împăcat. Pine îi tot turna pe rusește și hamalului nu-i mai stătea gura cu injurăturile, dar tot a cărat boccelele și pernele în clădirea aceea înaltă cu ferestre mari, căreia-i zice „gară“.

Numai că buclucul de-abia aicea începe. Hamalul zbiară că n-o să fim lăsați în vagon cu atâtea perne și cu atâtea zdrențe. (Plăpumile sînt la el zdrențe. Pentru că li s-a rupt puțin căptușala, că se vede vata prin ea — se cheamă că sînt zdrențe la el.) Rămîne ca „șeful“ să hotărască.

Cine să stea de vorbă cu șeful ? Tot prietenul Pine. Ca de obicei, Pine se duce cu hamalul la șef. Eu mă țin după ei. Cu șeful, Pine nu mai vorbește așa cum a vorbit cu hamalul. Ci cu totul altfel. Nu mai zbiară, și nici nu se răstește — ci dă din mâini și din gură. Și spune niște vorbe pe care nu le-am mai auzit de cînd sînt : „Columb“, „civilizație“, „Alexandru de Humboldt“, „Slo-minski“, „matematică“ și altele pe care le-am și uitat. Șeful l-a ascultat, s-a uitat țintă la el și n-a mai îndrăznit să spună nici cîre ! Pesemne că Pine

l-a săpunit bine de tot. Dar la urmă, tot n-a ajutat la nimic. A trebuit să dăm așternutul la bagaj și să luăm o chitanță. Mama nu mai putea de su-părare : pe ce o să dormim ?

2

Mama s-a necăjit de pomană, că n-o să avem pe ce dormi. Eu aș fi mulțumit să am măcar unde să mă așez. Parcă dinadins e atîta înghesuială în vagon, că nici să răsufli bine nu poți. În afară de hoi mai e o grămadă de lume, care se bate pentru un loc. Atîta vreme ne-a luat așternutul că am pierdut locurile cele mai bune. Cu chiu, cu vai am izbutit să așezăm pe jos femeile și legăturile. Mama e într-un capăt al vagonului, Bruhă și Taba în celălalt capăt. Cînd vor să-și vorbească, strigă în gura mare, peste tot vagonul. Și rîde lumea de ele. Frate-meu Eli și prietenul Pine au rămas cu un picior în vînt. Nici nu stau, nici nu atîrnă. Pine, scurt de vedere cum e, mereu se izbește cu fruntea de cite ceva. Dar eu ? Mie să nu-mi duceți de grijă. Mie mi-e bine. Bine, cum nici nu se poate mai bine. E drept, mă cam strînge din toate părțile, de atîta înghesuială, dar stau la fereastră. Pe dinaintea ochilor îmi gonesc case, copaci, șesuri, păduri, că nici nu vi le mai pot descrie. Și cum mai zboară trenul ăsta al nostru ! Și roțile cum ciocănesc. Și ce trosnituri !... Și ce de-a mai fluiere !... Mama se teme să nu cad pe fereastră și-mi strigă mereu, peste capul celorlalți :

— Motl ! Motl !

Și unul, cu ochelari albaștri, se strîmbă după ea :

— Motl ! Motl !

Cealaltă rid și-și bat joc de noi. Ai noștri se fac că n-aud. Mamei îi pasă ca de zăpada de anțărț. Ea îi tot dă înainte :

— Motl ! Motl !

Iar ? Ce vrea ?

Vrea să îmbuc ceva. Am luat cu noi toate bunătațile din lume ; ridichi, ceapă, usturoi și castreți verzi și ouă tari — cîte un ou de fiecare. De mult nu m-am mai bucurat de atita mîncare ca astăzi.

Și așa trece o stație după alta. La fiecare stație se dau jos cîțiva — și se face tot mai mult loc în vagon. Femeile noastre nu mai stau pe dușumea, ci pe bănci, împreună cu toate boccelele. Frate-meu Eli și prietenul Pine nu mai pot de plăcere ! Au pus mîna pe locurile cele mai bune.

Pine intră în vorbă cu cîțiva de-ai noștri. Îi întreabă : încotro ? Mulți dintre ei pleacă în America. Nu mai întrebați ce bucurie pe noi, cînd am auzit de America.

— Păi cum asta ? De ce ați tăcut pînă acum din gură ? Că doar și noi plecăm în America !

Așa le spune prietenul Pine și ne împrietenim repede. Acum știm cu toții de unde vine fiecare și unde se duce.

— Voi... la New York ? Noi, la Filadelfia.

— Ce-i asta Filadelfia ?

— Tot un oraș ca și New York !

— Oho, mai stai olecuță ! Filadelfia față de New York, e ceea ar fi Eișșok, față de Vilna... Drajna față de Odesa... Otvoțk față de Varșovia... Simonovski față de Petersburg... Koșelet față de Harkov...

— Uite al dracului !... După cîte văd, ai cutreierat lumea, în lung și-n lat, să nu-ți fie de deochi !

— Măcar de-aș avea în buzunar atâtea cîte am văzut ! Dacă vrei, pot să-ți înșir toate orașele pe unde am fost !

— Asta, las-o pe simbătă, cînd n-o să avem altă treabă. Mai bine spuneți-mi, oameni buni, ce fac cu granița ?

— O să faci ceea ce facem și noi... ceea ce facem cu toții !

Și încep ai noștri să se vîre unul într-altul și să vorbească despre graniță și despre chipul în care o să se strecoare peste graniță, noaptea.

Ce-i asta să se strecoare noaptea ! Ca hoții ?... Pe cine aș putea să întreb ? Mama e o biată femeie. Ce știe o femeie ? Lui frate-meu Eli nu-i place să-i bat capul. Un băiețaș ca mine nu trebuie să se bage printre oameni în vîrstă. Pine s-a aprins rău. Vorbește. Toți vorbesc. Fiecare știe ceva despre cîte o altă graniță. Unul zice că cea mai bună graniță ar fi Noua Suliță. Altul zice că prin Brod e mai bine ca peste tot. Un altul zice că Unghenii n-ar fi tocmai o graniță proastă !

Stați ! Uite, că am și ajuns la graniță.

3

Eu îmi închipuiam că granița e un fel de balaur cu coarne. Cînd colo, nimic ! Aceleași case și aceiași oameni ca și la noi. Pînă și o piață cu dugheni și tarabe, ca și la noi.

Cumnată-mea Bruhă și Taba, nevasta lui Pine, s-au dus după tîrguieli. Vreau să mă duc și eu cu ele, dar mama nu mă scapă din ochi nici o clipă. Se teme să nu mă fure cineva, tocmai la graniță. Nu-l văd nici pe frate-meu Eli, nici pe prietenul Pine. Se învîrt cu niște oameni, pe care

nici nu-i cunosc. Mama zice că ăștia sînt „agenți“. Agenții o să ne ajute să ne strecurăm peste graniță, noaptea, ca hoții. Unul dintre ei arată chiar ca un hoț. Un caftan verde, o umbrelă albă și niște ochi de hoțoman. Celălalt, în schimb, este un om cumsecade, cu pălărie...

În toată afacerea asta se află în treabă și o femeie. Femeia pare să fie foarte cinstită și cuvioasă. Poartă perucă, așa cum poartă o evreică evlavioasă — și stă de vorbă cu Dumnezeu ! O întreabă pe mama dacă o să rămînem simbătă acolo. Mama zice că simbătă o să fim, cu ajutorul lui Dumnezeu, de partea cealaltă. Femeia ridică ochii la cer și zice :

— Amin ! Să dea Dumnezeu !

Dar se teme că „agenții“ ăștia o să ne cam ducă de nas. „Agenții“ cu care ne tocmim noi acum sînt niște tilhari de rînd. O să ne scoată banii din buzunar și o să ne mai bage și în bucluc. Dacă vrem, zice, să ne strecurăm peste graniță, putem să ne înțelegem, zice, cu ea — și-o să ne fie, zice, bine !

Așa ? Care vra să zică este o hoată și dinsa ? Atunci de ce mai poartă perucă și stă de vorbă cu Dumnezeu ?

Frate-meu Eli și prietenul Pine s-au întors din tîrg. Nu prea sînt în apele lor. Pesemne că iar s-au certat. Unul aruncă celuilalt în spinare că din pricina lui va trebui să rămînem și simbătă aici. Asta încă n-ar fi nimic. Dar aflăm că cei doi agenți s-au lăudat că o să ne pîrască poliției că vrem să ne strecurăm peste graniță.

Pină una-alta, mama plînge. Frate-meu Eli se răstește la ea că-și bate joc de ochi. Ochii ei, zice el, o să ne împiedice pe toți să intrăm în America.

Frate-meu Eli și prietenul Pine nu mai stau de vorbă cu agenții. Gata! zic ei, adică frate-meu Eli și prietenul Pine. Nu mai plecăm și nu ne mai strecurăm peste graniță. Mi se frînge inima de jale — fiindcă-mi închipui că-i de-adevăratelea. Cînd colo, aflu că e o șmecherie la mijloc. Capu lui Pine. Au spus-o ei, așa, dinadins, ca să se scuture de agenți. Și am început să ne tocmim cu femeia. Femeia ne-a luat cîteva ruble arvună și ne-a spus să fim gata cam pe la miezul nopții, să ne strecurăm peste graniță. Noaptele sînt întunecoase. Fără lună. Tocmai bine să te streкори peste graniță.

Aș vrea să ajung o dată să văd ce-i asta : graniță — și cum te streкори peste ea !

Toată ziua am avut treabă cu lucrurile și așternuturile. A trebuit să le împachetăm și să le dăm pe seama femeii. Ea ni le trimite după aceea. Înainte de toate, zice ea, să treacă oamenii. Adică noi. Noi să trecem mai întîi. Și ne învață ce avem de făcut. Cam pe la miezul nopții, zicea ea, să ieșim din tîrg pe acolo. Și acolo, zice ea, o să dăm de un delușor. Lăsăm delușorul și o luăm, zice ea, la stînga. Și să mergem, și să mergem, zice ea, pînă vedem iar un delușor. Să lăsăm și delușorul ăsta și s-o luăm, zice ea, la dreapta și să mergem, și să mergem pînă ajungem la o cîrciumioară. În cîrciumioara asta, zice ea, să nu între toți, ci numai unul dintre noi. În cîrciumioara asta, zice ea, o să găsim doi oameni de-ai ei, bînd rachiu la o măsuță. Să ne apropiem de ei, zice ea, și să le spunem „Himova!“ — și ajunge ! Cum o să audă oamenii, zice ea, cuvîntul ăsta, „Himova“ (e numele ei), în-

dată o să se ridice de la masă și o să meargă cu noi în pădurice. În pădurice o să ne aștepte alți patru oameni de-ai ei. Dacă îi găsim cumva adormiți, să-i trezim. În pădurice, zice ea, să vă țineți gura, să nu scoateți o șoaptă, că altminteri trag soldații cu pușca în voi. La fiecare pas este un soldat cu pușcă și trage ! Din pădurice, zice ea, oamenii mei o să vă ducă în vale, pe drumul cel bun și gata, sinteți „de partea cealaltă“.

Mie, povestea asta cu delușorul, cu circiumioara, cu păduricea, mi-a plăcut tare mult. Mamei îi este frică olecuță. Și cumnată-mi, Bruhă, și nevestei lui Pine, Taba. Rîdem de ele. Femeile se tem și de o pisică.

Am așteptat cu nerăbdare să se întunece, ne-am făcut rugăciunea, am mîncat și iar am stat și am așteptat, pînă ce a dat Dumnezeu și s-a făcut douăsprezece din noapte, cînd toți șase am pornit-o la drum.

În cap, mergeam noi, bărbații. După noi, femeile. Ca de obicei.

Femeia ceea cu perucă, parcă ar fi fost ghici-toare ! Fiindcă s-a-ntîmplat așa cum a spus ea. Cînd am ieșit din tîrg, am zărit un delușor. Am lăsat delușorul în urmă și am luat-o la stînga. De acolo am umblat și am umblat, pînă am zărit încă un delușor. Am lăsat și delușorul ăsta în urmă și am luat-o, așa cum ne-a învățat ea, la dreapta și am mers atîta, pînă am nimerit peste o circiumioară. În circiumioară a intrat unul dintre noi. Cine ? Se înțelege că Pine. Așteptăm o jumătate de oră, o oră, două ore — nu-i Pine. Încep femeile să ne spună că ar trebui să vedem ce-i cu Pine ! Cine să meargă ? Frate-meu Eli. Zică mama că-i este frică să-l lase... Ssst ! uite-l pe Pine !

- Unde ai stat atîta ?
- În cîrciumă !
- Dar oamenii unde sînt ?
- Dorm !
- De ce nu i-ai trezit ?
- De unde ştii că nu i-am trezit ?
- De ce nu le-ai spus : „Himova“ ?
- De unde ştii voi că nu le-am spus aşa ?
- Ei şi ?
- Nimic.
- Şi-i rău ?
- Da parcă cine zice că-i bine ?

5

Frate-meu Eli este, într-adevăr, om isteţ. El zice să intre amîndoi împreună în cîrciumioară, să mai încerce o dată să-i trezească pe cei doi. Zis şi făcut ! N-a trecut nici o jumătate de oră, că-i vedem că se întorc cu cei doi. Oamenii femeii cu perucă sînt încă adormiţi şi ameţiţi de băutură şi scuipă şi blestemă — o grozăvie ! Numai de „dracu“ vorbesc ! Mi se pare că femeile au început să tremure de frică. O văd după oftaturile şi gemetele lor şi după „Dumnezeu“ pe care mama îl pomeneşte într-una — în şoaptă. În gura mare se teme. Mergem şi mergem, dar nu mai dăm de alţi oameni. Unde sînt ceilalţi patru ?

Deodată, cei doi se opresc şi ne poftesc să le spunem cîţi bani avem. Ne cuprinde o spaimă, că ne îngheaţă limba în gură. Sare mama şi zice că n-avem parale. Zic ei :

— Nu-i adevărat ! Toţi ai voştri au parale !

Şi scot două cuţite lungi pe care ni le plimbă pe la nas şi ne spun :

— Dacă nu ne dați tot ce aveți, vă-njunghiem !
Toți stau muți și tremură ca niște oi.

Zice mama, către frate-meu Eli :

— Descoase buzunarul și dă-le paralele !

Sînt paralele pe care le-am luat pe casă.

Dar tocmai în clipa aceea, își găsește cumnată-mea Bruhă să leșine. Mama, îngrozită că o vede pe Bruhă cum cade jos leșinată, începe să strige :

— Aoleo ! Ajutor !

Taba, nevasta lui Pine, se ia după mama și începe să strige și ea :

— Ajutor !

Deodată — poc, poc, poc !

Se trage cu pușca. Împușcăturile fac să răsunе toată păduricea. Pe cei doi nu-i mai vedem. Parcă i-ar fi suflat vîntul. Bruhă se trezește. Mama mă apucă pe mine de-o mîină, pe frate-meu Eli de cealaltă :

— Copii ! Să fugim !

Habar n-am de unde la ea atîta putere de fugă. La tot pasul ne împiedicăm de cîte un copac și cădem. Ne ridicăm și o pornim mai departe, în goană. Mama întoarce mereu capul înapoi și tot îi îndeamnă pe ceilalți, în șoaptă :

— Pine, mai repede ! Bruhă, mai repede ! Tăbolă, mai repede ! Fugiți ! Fugiți ! Dumnezeu să ne ajute !

Cîtă vreme am fugit noi așa, n-aș putea să v-o spun. Din pădurice am ieșit mai de mult. Parcă ar începe să crape de ziuă. Suflă un vînticel răcoros. Dar nouă ni-e cald al dracului. În fața noastră zărim, deodată, o stradă — și încă o stradă. O biserică albă, grădini, curți, căscioare. Pesemne că ăsta este tîrgușorul despre care ne spunea femeia cu peruca, de parcă ar fi citit în

cafea. Dacă-i așa, atunci sintem „de partea cealaltă” de mult.

Ne iese în cale unul care mină o capră din urmă. Îl oprim și-i dăm bună-dimineața. Omul, cu un caftan lung, numai zdrențe, și cu gîtul înfășurat într-un șal verde — ne măsoară din cap pînă-n picioare. Pine intră în vorbă cu el. Omul ăsta cu capra are o limbă foarte ciudată. Tot limba noastră, dar parcă nu-i chiar a noastră. Pine îl întreabă dacă mai avem mult pînă la graniță. Omul cu capra se uită la el și-l întreabă :

— Care graniță ?

Și aflăm că am lăsat granița în urmă, de cine știe cînd !

— Păi atunci de ce alergăm așa ca niște vite ?

Și ne apucă pe toți un rîs — să murim de rîs, nu alta. Femeile, să se întindă pe jos de atîta rîs !

Numai mama ridică mîinile la cer.

— Mulțumescu-ți ție, Doamne, că ne-ai ajutat !
Și-o podidesc lacrimile.

XIV. AM AJUNS LA BROD

1

Știți unde am ajuns ?

Tocmai la Brod ! Cred că nu mai e mult pînă în America.

Frumos tîrg, Brodul ăsta. Nu seamănă cu al nostru. Nici ulițele, nici oamenii. Evreii ăștia de aici, parcă n-ar fi evrei ca noi. Adică, sînt evrei ca și ai noștri. Poate chiar mai evrei decît ai noștri. Picioare mult mai lungi, cu caftanul pînă la pă-

mint, cu nu știu ce fel de pălărie în cap, cu brîu, cu ghețe, cu ciorapi. Și femeile lor poartă perucă. Dar limba lor — să auziți ce limbă ! Nemțește i se zice. Nu-i de loc ca a noastră. Adică, vorbele sînt aceleași ca și la noi ! Numai că ei le cam strimbă... Și apoi cum vorbesc !... Mai mult cîntă, decît vorbesc ! Dar le-am prins repede meșteșugul. Cel dintîi a fost prietenul Pine. El a început s-o dea pe nemțește, cum am sosit. Lui îi venea mai ușor, fiindcă nemțește a învățat încă de acasă. Frate-meu Eli zice că pricepe și el tot așa de bine nemțește ca și prietenul Pine, cu toate că n-a învățat limba asta de cînd e. Eu — trag și eu cu urechea, cum vorbesc ceilalți și învăț. Într-o țară străină, trebuie să cunoști limba. Așa zice Pine. Și nevastă-sa, Taba, vorbește și ea pe jumătate nemțește, pe jumătate idiș. Ar vrea și cumnată-mea Bruhă să vorbească nemțește, dar nu poate, săraca de ea. Are cap greu. Cît despre mama — mama nici să n-audă nemțește ! Ea va vorbi aici, zice ea, cum a vorbit și acasă. Să-și rupă limba de dragul nemților, nu are poftă ! Ea e foarte supărată pe ei. Ea crede că nemții ăștia sînt niște oameni foarte evlavioși, care se duc la sinagogă, cînd colo află că nu sînt nici ei niște sfinți. Mai deunăzi a fost în piață și i s-a dat lipsă la cîntar. Ceruse un kil și i s-a dat, dracu știe cît i s-a dat !

Așa zice mama și mai zice că pesemne sînt tilhari și printre nemți. Cum o aude cumnată-mea Bruhă pe mama că vorbește așa, sare în sus și începe să dea din mîini, furioasă :

— Ce tilhari ! zbiară ea. Un tilhar mai mare decît celălalt. Trebuie să te ferești aici, mai rău ca la noi.

Toate sînt la nemții ăștia mai altfel. Pînă și banii. Aici nu se știe de copeici, de ruble, de un douăzeci, de un patruzeci ! Aici se cunosc numai creîțari. Pentru o rublă de a noastră, ți se dă un pumn de creîțari. Mama găsește că ăștia nu-s bani. ăștia-s nasturi. Frate-meu Eli zice că banii ăștia nemțești, parcă ar fi de zăpadă, așa ți se topesc printre degete. În fiecare zi, se viră într-un colț, își descoase buzunarul, își scoate de acolo o rublă și-și coase buzunarul la loc. Mîine iar o să-și descoase buzunarul, iar o să scoată o rublă și iar o să coasă la loc buzunarul. Și așa, în fiecare zi.

Și zilele trec și boarfele și așternutul nostru tot n-au sosit. Femeia cu perucă pesemne și-a pus gînd rău cu noi. Nu-i ajunge că chiar oamenii ei au năvălit asupra noastră în pădure, acu te pomenesci că ne mai lasă și fără de lucruri. Cît e ziua de mare, mama își frînge miinile și bocește după așternut :

— Așternutul ! Pernele ! Cum o să plecăm în America, fără așternut ?... fără perne ?

Prietenul Pine pune la cale mereu altceva. O să se ducă, zice el, la șeful graniței cu o cerere, ca să-l lase să se repeadă pînă la femeia aceea, să-i tragă un perdaf numărul unu !... El vrea s-o întrebe : de ce ?... Dar astea-s prostii ! Nu-l lasă nevastă-sa Taba să se repeadă pînă la femeia aceea, măcar de-ar cîntări-o cu aur. Așa zice cumnată-mea.

Gustul graniței îl mai ținem minte cu toții. Și cui vrea să ne asculte, îi povestim toată istoria : cum ne-am strecurat peste graniță, cum femeia aceea evlavioasă ne-a dat pe seama a doi ucigași, cum ucigașii ne-au dus într-o pădurice și au

vrut să ne înjunghie. Noroc de cumnată-mea Bruhă, care are obicei să leșine — și de mama care a început să strige ajutor ! Au auzit-o soldații și au început să tragă cu pușca. Hoții au luat-o la goană și noi am scăpat.

Așa povestește mama. Frate-meu Eli spune aceeași poveste, numai că ceva mai într-altfel. I-o taie cumnată-mea Bruhă — și începe aceeași poveste numai că ceva mai altminteri. Zice Taba, nevasta lui Pine, că Bruhă nu ține bine minte cum s-au petrecut lucrurile, fiindcă a leșinat tocmai atunci. Și Taba vrea s-o ia de la capăt, dar n-o lasă Pine care zice că ea nu știe nimic. Uite el are să povestească de-a fir a păr toate, de la început. În fiecare zi și-n fiecare parte, povestește cum ne-am strecurat peste graniță. Toți cei care ascultă clatină din cap și țîție din buze. Ei zic că trebuie să ne socotim fericiți și că trebuie să-i mulțumim lui Dumnezeu că am scăpat.

3

De partea astălaltă a graniței ne merge bine. Mai bine ca acasă. Toată ziua nu facem nimic. Ori stăm fără nici o treabă în han, ori ieșim la plimbare să ne uităm cum arată Brodul. Frumos tirg ! Nu știu ce are cumnată-mea Bruhă cu el. Nu-i zi să nu-i găsească alt cusur. Ba că-i plin de noroi ! Ba că pe aici miroașe mai urit ca-n tirgușorul nostru. Într-o noapte se trezește din somn cu o larmă :

— M-au năpădit !

Am sărit cu toții din pat.

— Cine ? Hoții ?

— Nu ! Ploșnițele !

Dimineata, cînd i-o spunem hangiului — ei, parcă ar fi picat din lună. Nici nu înțelege despre ce este vorba. Îl lămurește atunci Pine, pe limba lor nemțească. Dar hangiul zice că despre așa ceva încă nu s-a pomenit la ei pînă acum. Poate le-am adus cu noi de-acasă.

Ce s-a mai infuriat Bruhă ! Nu-l poate înghiți, s-o omori. Și nu știu de ce. Pare a fi un om cumsecade. Cînd stă de vorbă cu tine, zîmbește cu gura puțin strîmbă într-o parte. Și apoi, îi place să dea sfaturi. Unde să ne ducem, la cine să cumpărăm și la cine nu. Și cînd ne ducem după cumpărături se ia după noi.

Tîrguim mai cu seamă de-ale îmbrăcămîntei. Am început puțin cîte puțin să ne înțolim. Prietenul Pine zice că nu se face să umbli în zdrențe. Într-un oraș străin, zice el, trebuie să te îmbraci ca om. Mai ales, aci, unde toate-s mai mult de pomană. Asta-i doar lucru știut în lumea întreagă. Prietenul Pine și-a cumpărat mai întîi și întîi o pălăriuță așa cum se poartă la nemți și un pardesiu scurt pînă la genunchi și o crăvătică nouă. Cînd te uiți la Pine, în hainele lui nemțești, te apucă risul, fără să vrei. E lung și subțire și nu vede bine. Cînd umblă, țopăie. Și apoi, nasul lui ! Mama zice că obrazul lui Pine este o adevărată bătaie de joc.

Frate-meu Eli zice că dacă vrea, ar putea să se îmbrace și el ca un neamț. Dar nu vede care e isprava, să risipești fără nici un Dumnezeu, gologanii. Trebuie, zice el, să ne păstrăm rublele pentru America. Zice Pine :

— În America nu-ți trebuie parale ! Acolo, zice el, ești singur parale.

Și ne toacă la cap, pînă ce-și cumpără și frate-meu Eli o pălăriuță și un pardesiu și-mi cumpără și mie o pălăriuță și un surtuc. Tustrei ba-

tem ulițele Brodului și vorbim nemțește. Sînt sigur că toți ne iau drept nemți. Numai că, din păcate, femeile se țin după noi. Adică, mama, cumnată-mea Bruhă și Taba, nevasta lui Pine. Și nu ne scapă o clipă din ochi. Mama se teme să nu mă rățăcească printre nemți — și celelalte se iau după dînsa, ca niște vițele. De ce se tem ele atîta, nu știu !

Cînd ne învîrtim prin oraș, toată lumea ne arată cu degetul. Ce au văzut la noi — nu știu !

— Cei mai mari nătărăi de pe lume sînt nemții ! Așa zice frate-meu Eli.

— În afară de bani ! Ei țin la bani mai mult decît noi. Pentru un crețar își dau sufletul. Pentru o coroană ți-l vînd și pe tata. Pentru un gulden, pe toată lumea.

Așa zice cumnată-mea Bruhă și Taba, nevasta lui Pine, îi ține isonul.

V-am mai spus-o : tustrele femeile nu par mulțumite de nemți. Habar n-am de ce. Că doar noi le-am plăcut lor. Dacă n-ar fi America, mi-ar place să rămîn aici la Brod și să stau o veșnicie întreagă, fără să mai mă satur. Unde aveți voi case ca astea ? Și apoi oamenii ! Oameni atît de buni și cumsecade. Tot ce vrei, îți vînd.

Nici măcar vitele nu sînt ca la noi. Poate minte n-au mai multă decît vitele noastre. Dar parcă arată mai omenește. Toate au aici o altă înfățișare. Dar spune-le-o asta, femeilor, că ele o să-ți sară îndată în cap că la noi e mai bine. Nimic nu le place. Nici măcar hanul la care am tras. Și nu atît hanul, cît hangiul.

— Rupe pielea de pe tine, zice cumnată-mea Bruhă. Pînă și pentru un pahar de apă caldă îți cere plată. Nici măcar puțină sare nu vrea să-ți

dea fără bani. Dacă n-o ștergem de aici mai degrabă, o să-ajungem să umblăm cu mina întinsă, pe la casele oamenilor.

Așa zice cumnată-mea Bruhă. Dar ce nu-i în stare să zică cumnată-mea Bruhă ? Și dacă despre frate-meu Eli zice că-i o muiere și despre prietenul Pine că-i un stricat de n-are pereche în lume ? O alta în locul nevastei lui Pine i-ar trage o săpuneală... ehei !... Dar Taba e, cum zice mama, o pisică leșinată. Și nu-i răspunde nimic. Nici unul nu-i răspunde nimic. Nici eu ! Pe mine mă tăvălește cum vrea. Mie-mi zice „Motl umflatul“. M-am umflat, zice ea, de bine ce o duc de cînd sînt pe drum. A început să nu-mi mai pese ce-mi spune. Dar mama n-o rabdă s-o audă cum vorbește despre fălcile mele — și începe să plîngă. Și lui frate-meu Eli nu-i place s-o vadă pe mama plîngînd. Zice că dacă plîngi îți strici ochii — și că în America nu te lasă să intri cu ochii stricați.

4

Pot să vă dau o veste bună despre lucrurile noastre. Femeia cu perucă a fost închisă. Prietenul Pine nu mai poate de bucurie. După el, asta-i o afacere grozavă. Zice mama :

— Și lucrurile mele ?

Zice Pine :

— Da' lucrurile mele ?

Acum sîntem siguri că lucrurile noastre s-au prăpădit. Ce-i de făcut ? Trebuie s-o pornim mai departe. Frate-meu Eli umblă de colo pînă colo, buimac. Mama cearcă să-l mîngîie.

— Prostuțule, ce am fi făcut dacă hoții ne-a fi luat și banii și ne-ar mai fi și omorît pe dea supra !

Prietenul Pine îi dă mamei dreptate. Frate-meu Eli ar trebui să zică într-una : „Slavă Domnului Slavă Domnului !“ Cumnată-mea Bruhă vine, colar peste pupăză, să mai spună și ea, că nu degeaba l-a poreclit pe frate-meu Eli, muiere.

Ne pregătim de plecare. Pe cine întâlnim, întrebăm pe unde s-o luăm spre America. Oamenii stau și ne ascultă și ne dau sfaturi. Unul zice pe la Paris ! Altul : pe la Londra ! Un al treilea zice că prin Antwerpen e mai aproape. Ni s-a împuiat atîta capul cu tot felul de nume că am ieșit năuciți. Parisul nu-i place mamei. Se teme de el. Prea e mare gălăgie pe acolo, zice ea. Antwerpenul nu-i place Bruhăi. Antwerpen. Ce nume deochiat ! Așa ceva n-a mai auzit ea de cînd e ! Rămîne Londra ! Pine zice că prin Londra ar fi cel mai bine. A citit de o mulțime de ori în „ geografie “ (un fel de carte) că Londra e un tîrg grozav. Unde mai pui că de acolo e și Moise Montefiore. Și Rotschild, zice el, tot la Londra este.

— Nu-i adevărat ! Rotschild este la Paris !

Așa zice frate-meu Eli. Asta-i doar lege la el : ce zice unul, să zică celălalt pe dos. Zice Eli că-i albă — zice Pine că-i neagră. Nu ca să se ia de păr, ci, doar așa, să-și facă unul altuia împotrivă. Și se pot ciorovăi cîte un ceas, pînă ce sare unul dintre noi să-i despartă. Deunăzi, s-au luat la sfadă, din pricina unui cuvînt nemțesc : „hrean“. Unul zicea că „hrean“ pe nemțește e „hran“, celălalt că pe nemțește „hrean“ se zice „hrun“. Două

ceasuri s-au tot hărțuit și n-a fost chip să-i despărțim pînă a rămas înțeles să cumpărăm un hrean și să-l arătăm hangiuului. Am cumpărat hreanul și i l-am arătat hangiuului :

— Domnule neamț ! Avem la dumneata o rugă-minte, da să ne spui adevărul curat ! Cum se cheamă pe limba dumitale asta : hran sau hrun ?

Zice hangiuul :

— Pe limba noastră, asta nu se cheamă nici „hran“, nici „hrun“ — ci „Merettich“.

5

Să nu vă fie cu supărare, dar m-am luat cu vorba despre nerozii ăștia de nemți și am uitat că plecăm în America, adică nu de-a dreptul în America, ci deocamdată la Londra, vreau să zic, nu de-a dreptul la Londra, ci mai întii la Lemberg. Cică acolo la Lemberg s-ar găsi un comitet pentru emigranți ! Poate o să ne fie de folos cu ceva, comitetul ăsta ! Cu ce sîntem noi mai răi decît emigranții ceilalți ? Mai cu seamă că am pierdut toate lucrurile și tot așternutul. Mama a și început să se pregătească să plîngă față de ei. Frate-meu Eli se roagă de ea :

— Numai să nu plîngi ! Trebuie să ai grijă de ochi. Fără ochi, America nu te lasă înăuntru.

Așa zice frate-meu Eli și intră la hangiu să-i plătească ce-i datorăm. După cîteva cuvinte, frate-meu Eli iese de acolo mai mult mort decît viu. Ce s-a-ntîmplat ? I-a arătat hangiuul ăsta o socoteală că a văzut negru înaintea ochilor. Pentru toate ne cere parale... Pînă și pentru că am ascultat cum face el, rugăciunea simbătă seara !

Apoi, ne mai pune la socoteală și ceva care se cheamă „comision“. Ce dracu o mai fi și asta ? Zice el că asta i se cuvine pentru osteneala ce și-a dat-o ca să meargă cu noi să cumpărăm haine...

Cumnată-mea Bruhă se face roșie ca focul și plesnește din palme.

— Ce ți-am spus, mamă soacră ? Nu sînt nemții ăștia mai răi decît tilharii ceia din pădure ? Nu sînt huliganii noștri niște sfinți față de ăștia ? Ce crezi dumneata — că ne găsim la Brod ? Nu ! Aici ne găsim într-o capcană de hoți.

Pe hangiu nu l-a supărat atîta că Bruhă l-a asemuit pe el cu huliganii noștri, cît l-a supărat că a asemuit Brodul cu o capcană de hoți. S-a făcut foc ! Ne-a spus că halal să le fie huliganilor cu progromurile lor. Dăr așa-i încă prea puțin. Dacă el ar fi „kaizerul“ Rusiei, ar cere să fim măcelăriți pînă la unul.

V-am mai spus-o că prietenul Pine e cam iute din fire. Cît timp nu-l atingi bine de tot, tace. Dar cum ai venit cu o vorbă care nu-i place, să te ferească Dumnezeu ! Pine a sărit în aer, s-a repezit la hangiu și i-a strigat în gura mare, drept în obraz :

— Neamț timpit, arză-te-ar focu !

„Neamțul“ ăsta „timpit“ l-a costat cam scump pe prietenul Pine. Hangiul i-a tras o pereche de palme de au țîșnit scintei din fălcile lui Pine. Dar făcînd toate paralele să vezi ce a urmat. Cît ai clipi din ochi s-a adunat în fața hanului tot Brodul. A fost mare veselie. Mie-mi placé grozav cînd e vesel.

În aceeași zi, am șters-o la Lemberg.

XV. CRACOVIA ȘI LEMBERG

1

Vedeți ! Lembergul nu mai e ceea ce este Brodul ! Mai întâi, orașul ! Curat, cu uliți largi, frumoase — de-ți iau ochii. Adică se găsesc și la Lemberg ca și la Brod unele ulițe în care-ți vine să-ți astupi nasul și să-ți pui galoși înalți, în toțiul verii. Dar în schimb găsești în mijlocul orașului o grădină în care toată lumea se poate plimba — pină și caprele. Un oraș liber. Simbătă umblă ai noștri cu ștramurile¹ lor pe cap — și nimeni nu le zice nici măcar dă-te-ncolo ! Și apoi oamenii de aici ! Niște îngeri. Mama zice că între Brod și Lemberg e o deosebire ca de la zi la noapte. Frate-meu Eli zice că-i pare rău că la graniță se află mai întâi Brod și abia după aceea Lemberg. Ar trebui, zice el, să fie tocmai pe dos. Dar prietenul Pine îi dă a înțelege că de asta e mai bun Lembergul decît Brod, fiindcă se găsește mai departe de graniță și mai aproape de America.

Zice Eli :

— Se potrivește ca nuca-n perete ! Unde-i Lembergul și unde-i Americă ?

Zice Pine că dacă-i vorba de orașe, apoi să vină frate-meu Eli să învețe de la el, fiindcă el știe „geografie“.

Zice frate-meu Eli :

— Dacă ai învățat geografie, spune-mi, te rog, unde-i Comitetul ?

¹ Tichie îmblănită.

— Care Comitet ?
— Comitetul emigranților !
— Ce are a face scripcă cu iepurele ? Ce legătură are comitetul cu geografia ?

Zice frate-meu Eli :

— Cel care știe geografie, trebuie să știe de toate.

Așa zice frate-meu Eli — și începem să umblăm după Comitet. Pe cine întrebăm unde-i Comitetul, nu știe ! Al dracului tîrg !

— Ei știu unde e, dar nu vor să spună !

Așa zice cumnată-mea Bruhă. Nimic nu-i place cumnată-mi Bruhă. I-a găsit și Lembergului cusur : ulițele sînt prea largi. Mireasa-i prea frumoasă ! Tața, nevasta prictenului Pine, găsește Lembergului alt cusur. Care ? Că de ce se spune „Cracovia și Lemberg ?“ Dacă mănînci ceva acru, zici că-i așa de acru, că vezi Cracovia și Lembergul. Sau dacă mănînci o palmă de-ți sar ochii din cap, zici că ai văzut Cracovia și Lembergul. Pe scurt, așa-s femeile ! Rar să le placă ceva !

2

Am aflat unde e Comitetul. O casă înaltă, cu un acoperiș roșu. Mai întîi trebuie să stai puțin afară, să aștepți. Adică nu puțin, ci mai mult. După asta se deschide ușa și trebuie să urci niște scări. Cînd ajungi sus, dai de o grămadă de oameni. Cei mai mulți, de-ai noștri, veniți din Rusia. „Emigranți“ li se zice. Mai toți sînt flămînzi — și mai toți au copii de țîță. Cei care n-au copii de țîță sînt și ei flămînzi. Li se spune să vină mîine. Mîine li se spune încă o dată să vină mîine.

Mama intră în vorbă cu o mulțime de femei. Fiecare dintre ele are pe cap cite o belea. Dacă ar pune, zice mama, nenorocirea ei alături de nenorocirea celorlalte femei, ar mai ieși că ea este încă fericită. Multe din ele au fugit din pricina progromurilor. Cînd le auzi ce povestesc, ți se face părul măciucă. Toți pleacă în America și nici unul n-are cu ce. Mulți dintre ei au fost trimiși înapoi. Unora li se dă de lucru. Alții sînt îndrumați spre Cracovia. Acolo ar fi, cică, adevăratul Comitet. Și aici ce este? Nu știu nici ei. Li se spune să vină mîine, vin. Unde-i Comitetul? Atîta rău, dacă știu.

Intră unul înalt, ciupit de vărsat și cu niște ochi buni, zîmbitori.

— Uite, ăsta e unul din Comitet. E doctor!

Doctorul, cu ochii lui buni, zîmbitori se așază la o masă. Mereu se apropie de el cite un alt emigrant care-i vorbește. Doctorul îl ascultă și-i răspunde, că el nu-i decît un biet om. El singur nu poate să facă nimic.

— Avem, zice el, un comitet de vreo treizeci de inși, dar nici unul nu vrea să calce pe aici. Ce pot să fac eu, unul singur!

Emigranții nu vor să înțeleagă că el nu-i decît unul singur. Ei știu că pe aici nu pot să mai rămînă mult. Au mîncat tot ce-au avut. Ori li se dau bilete pentru America, ori sînt trimiși înapoi. Doctorul zice că el nu poate să-i trimită decît pînă la Cracovia, dacă vor. Acolo e un Comitet. Poate să aibă Comitetul acela cum să-i ajute. Emigranții îl ascultă și îi răspund că deocamdată ei n-au nici măcar de o bucată de pîine. Doctorul scoate portofelul și le dă cite un gologan. Emigranții se uită la bani și pleacă. Sosesc

alți emigranți noi. Ei se plîng doctorului că le vine să se întindă pe jos de foame.

— Ce vreți ? îi întreabă doctorul.

— Să mîncăm ! răspund ei.

— Uite, mi s-a adus de mîncare ! Mîncati !

Așa zice doctorul cu ochii lui buni, zîmbitori și le arată ce i s-a adus : cafea și niște chifle. Să nu creadă, zice el, că glumește cu ei. Le dă lor mîncarea. Ce poate să facă un singur om ? Emigranții zic că nu cer pentru ei, ci pentru bieiții lor copilași.

— Ei bine, aduceți copiii aici ! zice el.

Apoi se întoarce către noi și ne face cu ochiul :

— Și voi, ce vreți ?

3

Se apropie mama de doctor și începe iar povestea, de la început, cum că a avut un bărbat cantor, care a bolit cît a bolit și a murit — și că ea a rămas văduvă cu doi băieți... unul mai mare și celălalt încă un copil (asta mă crede pe mine). Pe cel mai mare l-a însurat... O afacere grozavă... Dar socrul a dat faliment și băiatul trebuie să stea la recrutare.

— Hai, lasă, mamă, că ai luat-o razna !

Așa zice frate-meu Eli și se apucă să înșire aceeași poveste dar mai așa :

— Recrutare, nerecrutare, plecăm, care vra să zică în America... adică eu și mama și nevastă-mea și un frățior (asta mă crede pe mine)... și uite-l și pe tînărul ăsta (aici îl arată pe Pine)... pleacă și el cu noi, care vra să zică, în America... Și a trebuit să ne strecurăm peste graniță. Și cum

pașapoarte care vra să zică, n-avem... fiindcă amîndoi trebuie să stăm la recrutare...

— Lasă-mă pe mine ! sare prietenul Pine și-l împinge la o parte pe frate-meu Eli, ca să înceapă aceeași poveste, dar ceva mai altfel.

Cu toate că Eli mi-e frate, trebuie s-o mărturisesc că Pine vorbește mult mai frumos decît el. Mai întîi, el nu te ia mereu cu „care vra să zică“ al lui frate-meu Eli. Apoi știe foarte bine rusește. O mulțime de cuvinte de-ale lui sînt rusești... și toate numai cuvinte alese pe sprinceană. Multe din ele nici nu le pricep, dar știu că sînt tare frumoase.

— Vreau să vă dau o scurtă descriere a întregii afaceri... și o să aveți o idee limpede asupra acestei chestiuni. Noi nu plecăm în America din motive războinice, cit din pricina civilizației, căci sîntem foarte înapoiți, cum spune Turgheniev...

Păcat ! De-abia atunci încep să curgă cuvintele cu adevărat frumoase. De-abia aici începe să i se deslege limba prietenului Pine. De-abia acum se pregătește prietenul Pine să-și suflece minile ca să vorbească și să vorbească. Dar tocmai acum găsește doctorul ca să i-o taie la mijloc :

— Haide, spune ce vrei ! îl pofteste el pe Pine cu un zimbet, sorbind din cafea.

Sare din nou frate-meu Eli la prietenul Pine :

— Ce-i obiceiul ăsta pe tine să-nșiri cai verzi pe pereți !

Asta-l supără, se vede, pe prietenul Pine, fiindcă-l vād că se dă la o parte și se răstește la Eli :

— Adică vorbești tu mai bine ? Atunci n-ai decît să vorbești tu, dacă vrei !

Și frate-meu Eli o ia de la capăt, ca să povestească pe scurt toată afacerea.

— Am ajuns, care vra să zică, la graniță. Cum am ajuns la graniță, care vra să zică, am intrat în vorbă cu agenții. Și agenții, știi doar și dumneata, sînt, care vra să zică, niște șmecheri fără pereche. Și au năvălit peste noi, unul după altul, toți hoțomanii și toți pîrîtorii, pînă s-a strecurat printre ei, care vra să zică, o femeie, cumsecade, evlavioasă, cu frica lui Dumnezeu, care s-a înțeles cu noi și și-a luat sarcina să ne care pe toți dincolo, întii pe noi, apoi lucrurile.. Și ne-a dat femeia, care vra să zică, doi tilhari să ne păzească...

— Ian te uită la el ! Gata ! A și ajuns la tilhari !

Așa zice cumnată-mea Bruhă care-l împinge la o parte pe frate-meu Eli, ca să povestească ea cum s-a întîmplat. Aceeași poveste numai că puțin mai altfel : cum ne-a învățat femeia să mergem și să mergem pînă o să dăm de un delușor. Cum s-o luăm de la delușorul ăsta la stînga și să mergem și să mergem pînă o să ajungem la un alt delușor. Cum de la delușorul ăstăla s-o luăm la dreapta și să mergem și să mergem pînă o să dăm de o cîrcumioară. Cum să intre unul dintre noi în cîrcumioară, unde-o să dea peste doi oameni de-ai ei care beau rachie la o masă. Cum să se apropie de oamenii ăștia și să le spună doar un cuvînt : „Himová“... ca ei să știe despre ce este vorba și să ne treacă printr-o pădurice.

— Noroc că am obiceiul să leșin !

Zice doctorul :

— Știi ce v-aș spune ? Că și eu am obiceiul să leșin. Spune-ți-mi pe scurt, ce vrei ?

Sare iar mama.

Mama : Vrei pe scurt ? Ni s-au furat lucrurile !

Doctorul : Ce lucruri ?

Mama : Așternutul : patru perne mari și încă două perne mari și trei pernțe mici...

Doctorul : Asta-i tot ?

Mama : Și trei plăpumi : două vechi și una nouă. Și îmbrăcăminte și o broboadă de mătase și...

Doctorul : Nu asta vă întreb. Altă nenorocire nu vi s-a întâmplat ?

Mama : Ce altă nenorocire ai mai fi vrut ?

Doctorul : Te întreb : ce vă lipsește ?

Mama : Așternutul !

Doctorul : Asta-i tot ?

Mama : Nu-ți ajunge ?

Doctorul : Da' bilete aveți ? Bani pînă la vapor aveți ?

Mama : Avem și bilete de vapor și bani pînă la vapor !

Doctorul : Atunci stați bine ! Slavă Domnului ! Aș vrea să fiu eu în locul vostru ! Ce-ar fi să schimbăm ? Fără glumă. Uite, na-ți mîncarea mea, na-ți emigranții mei, na-ți comitetul meu și dă-mi biletele de vapor și banii de drum pînă la vapor și o șterg chiar azi în America. Ce pot să fac eu unul singur, cu atîția săraci, să nu le fie de deochi ?

Doctorul e cam așa... nu știm nici noi cum !

Așa ne-am zis și ne-am hotărît să nu mai încurcăm drumul pe aici, de pomană. Frate-meu Eli zice :

— Păcat de parale. Mai bine plecăm la Cracovia. O grămadă de emigranți pleacă la Cracovia. Să ne închipuim că și noi sîntem emigranți !

— De vreme ce sîntem la Lemberg, trebuie să fim și la Cracovia.

Așa zice prietenul nostru Pine.

— Pesemne ca să iasă că am văzut Lembergul și Cracovia ! face nevestă-sa Taba.

Rămîneți cu bine, plecăm la Cracovia !

XVI. CU EMIGRANȚII

I

Dacă vrei să pleci în America, să pleci numai cu emigranții. Dacă pleci cu emigranții îți merge bine. Cînd vii într-un tîrg, nu mai e nevoie să cauți un han. Hanul ți s-a pregătit dinainte. Pentru asta este făcut Comitetul. Un comitet are grijă să găsești toate de-a gata. Cînd am ajuns la Cracovia, am fost băgați peste noapte cu toții într-un fel de casă, sau odaie, sau grajd, unde am stat pînă dimineța. Dimineța a venit unul de la Comitet și ne-a trecut numele pe o hirtie. La început mama n-a vrut să spună cum ne cheamă. Se temea de recrutare. Emigranții au ris și și-au bătut joc de ea. Ce are neamțul cu recrutarea noastră rusească ? Apoi am fost duși cu toții într-un han mare. O casă întreagă, cu o mulțime de pătucuri — și emigranți peste emigranți.

• Zicea cumnată-mea Bruhă către mama :

— Hai zău, mai bine să plecăm mai departe !

V-am mai spus o dată : femeile au obiceiul să nu le placă nimic. La toate le găsesc cite un cusur. Cracovia nu le-a plăcut din capul locului. Pînă și frate-meu Eli e supărat pe Cracovia. Cracovia zice el, nu-i Lemberg. La Lemberg sînt cel puțin evrei. Pe cînd la Cracovia nu sînt. Adică sînt ei

evrei, dar parcă n-ar fi : pe jumătate evrei, pe jumătate polonezi, cu mustățile răsucite...

Așa zice frate-meu Eli. Dar prietenul nostru Pine găsește iar prilejul să spună că frate-meu Eli n-are dreptate. El zice că aici este mai multă „civilizație“. Aș vrea să știu și eu ce este „civilizația“ asta, fără de care văd că prietenul Pine nu mai poate trăi.

2

În hanul care ne-a fost pregătit de către Comitet, e grozav de bine, adică nu așa de bine, pe cât e de vesel. Cunoști mereu alți emigranți. Stai împreună cu ei, măninci împreună cu ei și ascuți la povești!... Ah, ce povești! Una mai frumoasă decât cealaltă. Minuni și minuni! Minuni despre progrom. Minuni despre recrutare. Minuni despre graniță. Fiecare are de povestit o altă istorie despre agentul lui. Fiecare îl întreabă pe celălalt : cum era agentul dumitale ! Roșu sau negru?... Și celălalt îi răspunde : Nici roșu, nici negru... ci un hoțomam fără pereche !

Bineînțeles, venim și noi cu minunea noastră și povestim cum ne-am strecurat peste graniță, cum ne-au năpădit agenții, cum ne-am încurcat cu o femeie, cum ne-a tras femeia pe sfoară, cum oamenii ei ne-au dus în pădure și ne-au cerut bani, că altfel ne taie. Noroc că Bruhă are obiceiul să leșine și că mama a început să țipe și că s-au auzit împușcături și au fugit hoții și noi am putut s-o ștergem dincolo.

Toți ascultă povestea noastră, dau din cap și se minunează. Unul, un emigrant lung, cu o privire încruntată și cu vată în urechi, ne întreabă :

Cum arată femeia ? Nu-i una cuvioasă, cinstită, cu perucă pe cap ?

Cînd află că femeia arată chiar așa, emigrantul cel lung sare la nevastă-sa, pe care o cheamă Sura :

— Sura ! Auzi ? E aceeași femeie !

— Arză-o-ar focu s-o arză, cu toți agenții împreună, Dumnezeuule !

Așa zice nevastă-sa Sura și începe să ne povestească și ea ce a pățit cu femeia aceea care i-a jefuit din cap pînă în picioare și a vrut să le vîdă cu sila bilete de vapor pentru America.

Cum aude „bilete de vapor“, se bagă în vorbă un emigrant, un croitor cu ochii negri și obrazul alb ca varul, și zice :

— Bilete de vapor ? Atunci stați să povestesc și eu ceva despre niște bilete de vapor !

Și croitorul vrea să-și înceapă povestea. Dar se ridică un alt emigrant, unul Popolinsky, care zice că și el știe o poveste și mai frumoasă despre niște bilete de vapor. La el în tirgușor, zice Popolinsky ăsta, este o „companie“ care vinde, chipurile, bilete de vapor din Liban pînă în America. Și a pus mina „compania“ ăsta pe un tînăr și i-a luat șazeci de ruble pentru o hirtiuță cu un fel de vultur pe ea. Cică bilet de vapor. Aiurea ! Biletul nû făcea nici două parale !

3

Poveștile astea cu bilete de vapor au început să mă facă să casc. Mie-mi plac emigranții. În tren, în drum spre Cracovia, m-am împrietenit cu un băiat de emigrant, cam de vîrsta mea. Îi zice Copel și are o buză spartă. I se trage dintr-o

căzătură. S-a cățarat pe o scară și a căzut drept peste o bucată de lemn. Se jură că nici nu l-a durut, dar sînge i-a curs cu găleata. Și fiindcă n-ajungea, pesemne, că și-a spart buza, s-a mai repezit și tat' său la el și l-a burdușit zdravăn, să nu mai cadă a doua oară. Tat'său este emigrantul cea lung, cu privirea încruntată și cu vată-n urechi. Pe vremuri, zice Copel, au fost mari bogătași. Asta, nu de mult, ci chiar acu cîtăva vreme, înainte de program. Îl întreb :

— Ce-i asta program ? Tot aud la emigranți... program... program... dar ce-i un program habar n-am !

Zice Copel :

— Mă, da' prost mai ești ! Cum, nu știi ce-i un program ? Un program este ceva care-i azi peste tot ! Se ia din nimic... și după ce începe, ține trei zile !

— Și ce-i asta ? zic eu. Un iarmaroc ?

— Frumos iarmaroc ! Se sparg geamuri, se sfarmă lucrurile din casă, se rup pernele, de zboară fulgii pe sus ca zăpada...

— De ce ?

— Iaca și asta acu'... de ce ! Uite așa ! Un program nu-i numai împotriva caselor. E și împotriva dughenelor. Se sparg prăvăliile, se zvîrle marfa în stradă, se pradă tot ce se poate prăda... și peste ce nu se poate prăda se țearnă gaz și se dă foc ca să ardă !...

— Ce vorbești !

— Dar ce ? Crezi că te mint ? Și după ce au isprăvit cu jaful, încep să umble prin case cu topoare și răngi de fier și ciomege și poliția vine în urmă. Și cîntă și fluieră și strigă „Moarte jidanilor“... și bat și taie și împung cu țepi și omoară...

— Pe cine ?
— Pe evrei !
— De ce ?
— Iar de ce ? Doar e program !
— Și dacă-i program ?
— Hai lasă-mă, că ești prost al dracului ! Nu mai vorbesc cu tine.

Așa zice Copel și mă imbrîncește să mă dea la o parte și-și viră miinile în buzunar, ca un om mare. Mie, treaba asta nu-mi place. Mor de necaz că se ține așa de fudul față de mine. Dar tac. Lasă, bre, că-mi încapi tu o dată în mină ! Așa mă gîndesc și las să treacă cîteva minute. După aceea mă apropii iar de Copel și intru în vorbă cu el. Nu despre program, ci despre altele.

Îl întreb dacă știe nemțește. Rîde ! **Parcă** cine nu știe nemțește ! Nemțește e doar idiș.

— Așa ! Atunci, spune-mi, te rog : cum se cheamă „hrean“ pe nemțește ?

Copel, să moară de ris !

— Ce-i asta „hrean“ pe nemțește ? Hrean e hrean !

— Dacă-i așa, atunci chiar nu știi !

— Zău ! Ei, ia zi tu, dacă știi !

Parcă dinadins, tocmai acu' am uitat cum se zice hrean pe nemțește. Am știut dar mi-a ieșit din minte. Mă apropii de frate-meu Eli și-l întreb :

— Cum e hrean pe nemțește ?

Zice frate-meu Eli că îmi arată el mie hrean de o să-mi culeg toate măselele de pe jos. Frate-meu Eli e supărat, mi se pare. Ori de cîte ori umblă pe la buzunar, se înfurie. Prietenul Pine îl ia peste picior. Și iar încep să se întepe unul pe altul. Eu îmi caut un loc, **pe dușumea**, printre boccele și mă culc.

La Cracovia nu prea ne-a mers bine. La Comitet nu ne-am mai dus. Emigranții ziceau că e păcat de vreme. Cînd vii la Comitet, zic ei, începe o întreagă bătaie de cap. Mai întîi te întreabă cîți ani ai... După aceea te trimite la doctor să te vadă. După aceea ți se spune să aștepți. După aceea ți se spune să vii. Și cînd vii, te întreabă : de ce ai venit ? Răspunzi : fiindcă ți s-a spus să vii, ai venit. Începe să te descoase de ce pleci în America. Întrebi tu :

— Dar unde să plec ?

Zic ei :

— Unde scrie că trebuie să pleci ?

Le spui despre minunea ceea cu progromul.

Zic ei :

— Vinovați sînteți voi, nu alții ! Dovada, uite, ieri un băiat, dintre ai voștri, a furat o pîine în piață !

Zici tu :

— Poate că i-a fost foame ?

Zic ei :

— De ce umblă mai toți emigranții voștri în zdrențe ?

Zici tu :

— Las' să li se dea haine bune și n-o să mai umble în zdrențe.

Pe scurt, știu să-ți ceară socoteală de toate, dar parale nu dau.

Așa ni se plîng emigranții. Ei zic că sîntem fericiți că n-a trebuit să ajungem la haita asta de oameni de treabă din Comitet. Mama zice că nici acuma nu s-ar gîndi să se ducă la ei, dacă n-ar fi așternutul la mijloc. Dacă nu ne prăda femeia la graniță, azi ar fi fost împărăteasă. Mi-

aduc aminte de broboada ei galbenă, în care arăta cu adevărat ca o împărăteasă. Dar mama zice că după nimic nu-i pare așa de rău ca după așternut. Ce o să ne facem în America fără așternut?

Așa se vaită mama și-și fringe mâinile și începe să plângă. Frate-meu Eli se răstește la ea :

— Iar ? Iar te-ai apucat să plîngi ? Ai uitat pesemne, că sîntem aproape de America și că trebuie să-ți ferești ochii !

Și voi credeți că sîntem chiar așa de aproape de America ? Doamne ferește ! Mai avem de călătorit și călătorit ! Pe unde, nu știm încă bine. Tot aud de la emigranți nume de orașe : Hamburg, Viena, Paris, Londra, Liverpool... Deocamdată, ne pregătim de Viena. Acolo ar fi, zic emigranții, un Comitet ! Dar ce Comitet ? Un adevărat Comitet.

Comitet, necomitet, pînă una-alta, plecăm la Viena. Ați auzit vreodată de orașul Viena ? Așteptați numai să ajungem la Viena — și o să vă povestesc și vouă despre tot ce se petrece acolo.

XVII. VIENA ESTE UN ORAȘ ȘI CEL DE SUS ESTE UN PĂRINTE BUN ȘI MILOSTIV

1

Viena este un oraș — ceea ce se cheamă un oraș !

Așa a hotărît frate-meu Eli. Și prietenul Pine a adăugat :

— Și încă ce oraș ! Un oraș din țara orașelor !

Pînă și femeile zic că Viena este un oraș. De dragul Vienei, mama și-a pus broboada ei de zile mari și cumnată-mea Bruhă s-a gătit ca de nuntă. Cu rochia de sîmbătă, cu peruca ei, cu cerceii ei lungi și mari și cu obrazul ei mic și roșu, arată ca o pisică roșie într-un vâl negru. Ați văzut vreodată o pisică roșie într-un vâl negru? Eu am văzut. Copiilor vecinei noastre Pese, le place să facă tot soiul de năzdrăvănii cu pisica. Vă aduceți aminte ce poreclă i-au dat ei pisicii: Feighiolă epitroapa. Odată i-au potrivit pisicii pe cap, cu două șireturi, o tichie și i-au atîrnat de coadă o măturică. Tichia, pesemne că nu era pe măsura ei, fiindcă mereu îi aluneca peste ochi, iar măturica o supăra. Și a început Feighiolă epitroapa să alege ca o smintită, să se cațere peste tot și să strice la oale prin vecini, ceva de speriat! Aoleo, ce bătaie au mîncat băieții atunci! Dar mai rău decît toți a fost scuturat Vaști, adică Herșolă, 'cel cu gîlma pe frunte. Al dracului, Vaști ăsta! Mi-e dor de el, mai mult decît de toți ceilalți. Se poate întîmpla să ne vedem în curînd în America. Am aflat că vecina noastră Pese și cu bărbatu-său, Moise legătorul, și cu toată laia lor de copii pleacă azi în America. Înainte, tot rîdea de noi că plecăm într-o țară atît de depărtată... și acu chiar dumeaei singură pleacă acolo. Toți pleacă azi în America. Așa ne scrie cuscrul nostru, Ioină brutarul, care pleacă și el în America. A și ajuns la graniță. Nu la granița noastră. Ci la o altă graniță. O graniță mult mai bună. La granița noastră ți se fură așternutul. Se fură așternutul și la alte granițe, dar nu sar la tine cu cuțitoaiele să te omoare, așa cum au sărit la noi. Emigranții povestesc că sînt granițe unde te dezbracă în pielea goală și ți se ia tot, dar de bătut nu te bate. Nu

ne-au bătut nici pe noi, dar au vrut să ne bată. Cît pe ce să murim de frică. Noroc că s-a tras cu puşca. V-am mai spus doar povestea. Am uitat-o de mult. Nu ne place să ne aducem aminte de asemenea lucruri. Drept că femeile mai povestesc şi astăzi minunea cu aşternutul. Dar se roagă de ele, bărbaţii — adică frate-meu Eli şi prietenul Pine — să tacă din gură. Mai bine s-o povestească ei ! Ascultă-mă ! Pine zice că ar trebui să descrie asta într-o gazetă. Ba a şi început s-o spună într-un cîntec. Ştiţi doar că Pine scrie cîntece. Cîntecul despre graniţa începe aşa :

*„Razdivil e un mic târguşor,
Pe acolo este graniţa
Peste care pot să mă strecor !“*

Asta-i de-abia începutul, zice Pine. Mai departe, zice el, e şi mai frumos. A făcut — zice el — şi un cîntec despre Brod. Şi despre Cracovia şi Lemberg. Şi toate în versuri. Pine e mare meşter în de-alde astea. Toate sînt la el în versuri. Frate-meu Eli îl pizmuieşte pe Pine. El zice că în America, asta-i marfă, nu glumă. În America, zice el, sînt o mulţime de „gazete“ şi „ziare“ evreieşti. Pine zice şi el că ştie că în America va face treabă bună. Simte, zice el, că-i făcut pentru America, aşa cum America-i făcută pentru el. Numai să se vadă o dată, zice el, pe vapor şi să plutim pe apă. Deocamdată ştăm pe uscat şi ne aflăm la Viena.

2

Ce facem la Viena ? Nimic ! Batem străzile. Să vezi străzi ! Să vezi case ! Să vezi ferestre. Oglinzi, nu ferestre ! Apoi lucruri ! Mobilă ! Haine ! Biju-

terii ! Aproape la fiecare fereastră ne oprim ca să prețuim din ochi cam cît poate să facă marfa cutare ori cutare. Noi, bărbații, facem prețul și femeile își urează să aibă măcar pe jumătate cît face orașul Viena cu casele, cu lucrurile, cu mărfurile, cu bijuteriile lui. Începe prietenul Pine să ridă și zice :

— Ați putea să vă mulțumiți și cu a zecea parte și tot v-ar ajunge !

— Ce-ți pasă ție, dacă vor jumătate ? Te doare pe tine ?

Așa îi spune frate-meu Eli și-și mîngîie bărbița. De cînd sîntem în drum spre America, barba lui Eli a crescut deodată — și a crescut ca o mătură. Tare aș vrea să i-o zugrăvesc pe hîrtie. Deunăzi, l-am prins pe hîrtie și pe prietenul Pine. Și pe cumnată-meă Bruhă am făcut-o cu o bucatică de cretă pe masă. Și m-am ales cu o bătaie ! Cînd s-a uitat cumnată-meă Bruhă ce-am făcut pe masă parcă s-ar fi văzut în oglindă. L-a chemat și pe frate-meu Eli ! Și ce palme și ce pumni mi-a mai tras frate-meu Eli ! Dacă nu sărea mama, să-racă, m-ar fi omorît ! Ori de cîte ori mă vede că zugrăvesc, mă bate. Și mie îmi place asta de mic. Înainte îmi plăcea să fac oameni cu mangal negru pe pereții albi — și am mîncat bătaie. După aceea cu cretă, pe ușa — și iar am mîncat bătaie. Acuma, cînd zugrăvesc cu creionul pe hîrtie, iar vrea să mă bată.

— Tot nu te lași de „poze“ ?

Și nu mă bate atîta pentru „poze“, cît mă bate că frămînt pîine. Îmi place să frămînt pîine moale și să fac din ea purcei. Cînd frate-meu Eli mă prinde, îmi dă peste degete. Prietenul Pine vrea să-mi la apărarea.

— Ce ai cu el ? Lasă-l să frămînte, las' să zugrăvească ! Poate-i este dat să fie odată zugrav.

Frate-meu Eli, numaidecît sare cu gura :

— Ce ? Zugrav ? Un zîngălitor pe pereți ? Să vopsească tinichelele de pe acoperișuri ? Să umble cu mîinile murdare ! Nu ! Mai bine în cor, la un cantor ! Cum ajungem, cu ajutorul lui Dumnezeu, în America, îl tocmesc la un cantor. Are glas de soprano.

— Da' de ce nu la o meserie ? În America toți sînt meseriași. În America toată lumea lucrează.

Așa zice prietenul Pine. Da' mama, furioasă :

— Cum ? Meseriaș ? N-o să ajungă dușmanii mei să-l vadă pe băiatul lui Peisl cantorul, meseriaș !

După cîte văd mama are de gînd să înceapă iar să plîngă. Pine vrea s-o facă să înțeleagă :

— Nu știu ce fel de femeie ești dumneata ! zice el. Nu spune în cărțile noastre sfinte că învățatul rabi Iohanan a fost cizmar și că învățatul reș Ithac a fost fierar ? Și apoi, ce vrei mai mult : chiar unchiu-meu este ceasornicar și frate-meu este mecanic !

Pine crede că a izbutit. Cînd colo, în loc s-o dreagă, mai rău a stricat-o. Mama vărsa șiroaie de lacrimi.

— Mă întreb numai, zice ea, de ce a trebuit bărbatu-meu să fie cantor... om curat și cinstit... și să moară cu zile dacă-mi este scris să-l vad pe mezinul lui, Doamne ferește, croitor, sau cizmar... și încă în America !

— Gata ! Nu mai isprăvești o dată cu plînsul ? Ai uitat că în America ai nevoie de ochi ?

Așa zice frate-meu Eli și mama își șterge ochii îndată și nu mai plînge.

Aș face orice, numai să ajung odată în America. Mă trage inima într-acolo, grozav. Mi-am jurat mie însumi că în America am să învăț trei lucruri : să înot, să scriu și să fumez. Toate astea le cunosc și acuma, da' nu așa bine cum le-aș putea învăța acolo. La înot știu că aș fi fost tare vrednic, dar n-aveam unde ! În iazul de la noi, nu se poate, în iazul nostru, dacă te întinzi cu burta în noroi, rămâi cu picioarele afară. Și ăsta — iaz ! În America se zice că este o mare. Acolo, dacă te bagi în mare, apa te poate duce tocmai la mama dracului. Apoi știu să și scriu, cu toate că nu m-a învățat nimeni. Scriu litere ca în cartea de rugăciuni — și le fac așa de bine că e greu să-ți dai seama că-s făcute cu mîna. E mai mult zugrăveală decît scris. Dar aș vrea să scriu iute — și nu pot. În America aud că se scrie repede. Toate se fac acolo repede. În grabă. Acolo, se zice, n-ai vreme. Așa i-am auzit pe emigranți vorbind între ei. Cunosesc aproape tot ce se petrece în America, încă înainte de a fi ajuns acolo. Acolo umblă sub pămînt, se chinuiesc ca vai de lume, dar o duc bine ! Cum se face asta, încă nu știu. Dar sînt sigur că am să aflu repede. Prind orice foarte repede. Îmi ajunge să văd un om o singură dată, ca să-l mai muțăresc după aceea întocmai, fără să-i lipsească nimic. Deunăzi m-am strîmbat așa de bine după prietenul Pine cum umblă topăind și cum se uită cu ochii lui miopi și cum vorbește, parcă ar înghiți tăietei fierbînti, că Bruhă s-a ținut de coaste de rîs și mama, cit pe ce să înceapă să plîngă de rîs. Lui frate-meu Eli nu-i plac asemenea lucruri. Ce om și frate-meu Eli ! Mă iubește dar mă smin-

tește în băta. Mama nu-l lasă să mă bată și-i zice :

— Mai întâi fă-ți tu copii și apoi n-ai decît să-i bați !

Dar ia să încerce un străin să mă atingă cu un deget măcar — că-i scoate ochii. Deunăzi, un băiat de emigrant mi-a pus un „guvernator“. Știți cum se pune un „guvernator“ ? Stați să vă învăț cum : moi degetul gros în gură și-l repezi în cela, între coaste și pîtec, de vede stele verzi. Băiatul care mi-a pus un guvernator, are o pereche de labe — n-ar strica, zău, să i se usuce. Fiîndcă voia să intre în vorbă cu mine, s-a apropiat și m-a întrebat cum mă cheamă. I-am zis :

— Motl !

Face el :

— Motl capotl, drobl, trotl, Iosif sotl, erez comotl ?

Îl întreb :

— Ce-i asta ?

Zice el :

— Asta se cheamă că tu ești un bou, măcar că și pe mine mă cheamă tot Motl ! Poate ți-e poftă de un guvernator.

Zic :

— De ce nu ?

— Atunci vino mai aproape și am să-ți arăt !

M-am apropiat și mi-a arătat, că am căzut jos leșinat. Mama a văzut și a început să facă tărăboi și a venit frate-meu Eli și i-a arătat el lui Motl, să-l țină minte cît o trăi !

De atunci m-am împrietenit cu Motl. În afară de șmecheria asta cu guvernatorul, m-a învățat încă multe altele. De pildă, cum să vorbesc din

pîntece. Ce-i asta, n-aş putea să vă învăţ. Asta nu se învaţă. Trebuie să te fi născut pentru asta. Ții gura închisă, rămii țeapăn și latră ca un ciine, sau grohăi ca un porc, așa ca toți să caute sub masă. I-am speriat destul pe ai mei. Știți doar că Bruhă are obiceiul să leșine. Toți s-au băgat sub masă și pe sub paturi — și m-am aplecat și eu după ei să caut ciinele, dar lătram mai departe. Nu mai întrebați ce a fost ! Pînă ce, în cele din urmă, frate-meu Eli a simțit că asta-i o ispravă de-a mea. Și bineînțeles, m-a bătut. De atunci, nu mai vorbesc din pîntece.

4

Am fi părăsit Viena de mult, dacă n-ar fi fost „Alianța“ la mijloc. Ce-i asta „Alianța“ — n-aș putea să v-o spun. Aud numai că se vorbește mereu de „Alianță“ și „Alianță“ și „Alianță !“ Toți emigranții sînt supărați pe „Alianță“. Ei zic că „Alianța“ nu face nimic. „Alianța“, zic ei, n-are milă de oameni. „Alianța“ îi urăște pe ai noștri.

În fiecare zi frate-meu Eli și prietenul Pine se duc la „Alianță“ și vin de acolo înapoi, ca de la o baie de aburi.

— Arză-i-ar focu ! zice frate-meu Eli.

— Ca o luminare să arză, să dea Dumnezeu, îi zice prietenul Pine.

— Mai bine lăsați-mă pe mine, să mă descurc eu cu „Alianța“ ! zice mama și mă ia de mînă.

Ne ducem cu toții la „Alianță“, mama și cu mine și Eli și Pine și Bruhă și Taba. Ce am mai umblat noi în ziua aceea, pînă să dăm de „Alianță !“ Cum-

nată-mea Bruhă zicea că dacă pe „Alianța“ asta ar ține-o un junghi, în dreapta, așa cum o ține pe ea în stînga, poate nu s-ar mai fi băgat tocmai pe partea cealaltă a orașului. Cu chiu, cu vai, am ajuns, în sfîrșit. O locuință, măcar de am avea noi una ca asta ! Dar fără ogradă. Vienezii nu țin la ogrăzi. Vienezii iubesc ferestre mari și uși cît casa. Dar țin ușile ferecate.

— Se tem, pesemne, să nu-i fure cineva ! — zice cumnată-mea Bruhă.

Gata ! Nici la Viena nu-i mulțumită. Nu-i place că dacă te apropii de o ușă, mai întîi trebuie să suni. Ce-mi pasă mie că trebuie să sun ! Totu-i să-mi deschidă ! Dar „Alianța“ nu deschide ușa, cu una cu două. Poți să suni pînă îți ies ochii din cap. „Alianța“ nu se grăbește. Are vreme destulă. Credeți, poate, că sîntem singuri ? În afară de noi mai stau și așteaptă aici și alți emigranți. Au și ei nevoie de „Alianță“. Emigranții se uită la noi cum sunăm.

— Mai sunați o lecuță. Poate o să vă deschidă. Poate aveți mai mult noroc decît noi.

Așa zic emigranții și rîd. Sint veseli ! Pesemne că au pentru ce. Mereu vin emigranți noi, bărbați, femei și copii. Mie-mi place să văd lume multă. Dacă n-ar fi copiii care strică totul cu scîncetele lor și dacă n-ar fi mamele lor care-i blestemă și le astupă mereu gura cu mîna, ar fi destul de vesel și aici.

În sfîrșit, a dat Dumnezeu și s-a deschis ușa. Toți dau buzna grămadă, să se strivească unul pe altul. Noroc că în ușă a ieșit unul cu capul gol, cu un obraz roșu și cu un bot ras și a început să ne arunce afară, de unde am venit, unul cîte unul, ca pe niște cartofi. Pe o femeie cu un copil

în brațe a îmbrîncit-o așa de rău, că dacă n-aș fi fost eu și frate-meu Eli, și-ar fi rupt gîtul. Las' că și așa, tot s-a dat peste cap de vreo trei ori, pe scară. Pînă am intrat în casă cu toții, a durat nu știu cît. Și înăuntru, înăuntru a început o istorie... mamă, mamă ! Toți vor să vorbească mai întîi. Toți se îndeasă spre masă, unde cîțiva oameni cu capetele descoperite și cu bărbile rase, stau și rîd și fumează. Care dintre ei o fi „Alianța“, nu știu. Nu știe nici mama.

— Spuneți-mi, vă rog, le zice ea, care dintre dumneavoastră e „Alianța“ ? Am avut o pagubă mare. Am fost jefuită la graniță de tot așternutul... și mai-mai să ne ucidă, pe mine și pe copiii mei. Uite, ăștia sînt ! Niște bieți orfani. Bărbatu-meu a murit de tînr... a fost toată viața cantor...

Atît, și mai mult nu-i dă voie să scoată o vorbă. Unul o trage de șal și-i arată ușa cu mina. Vorbește într-o limbă pe care cu greu o pricepi. Mama nu vrea să se urnească din loc, pînă n-o să-i dea dreptul ei. Ea zice :

— Ce-mi vorbești pe nemțește ? Vorbiți-mi mai bine pe limba noastră, să-mi pot descărca inima față de voi... Care-i dintre voi „Alianța“ ?

— Mamă soacră ! Ascultă-mă pe mine ! Hai să mergem ! Dumnezeu ne-a ajutat pînă acum și fără „Alianță“ și fără orașul Viena și o să ne ajute, desigur, și mai departe. Dumnezeu e un tată bun și milostiv !

Așa zice cumnată-mea Bruhă și mama îi răspunde :

— Ai dreptate, copila mea ! Hai să mergem ! Viena este un oraș și Dumnezeu este un tată bun și milostiv !

XVIII. MINUNI DE LA ANTWERPEN¹

Ați mai văzut vreodată un oraș să se cheme Antwerpen ? Uite că este pe lume un asemenea oraș și noi plecăm într-acolo. De unde și pînă unde la Antwerpen ? Pentru că socrul lui Eli, Ioină brutarul, pleacă prin Antwerpen, în America. Cum a auzit că tat'său este în Antwerpen, cumnată-mea Bruhă a început să rupă pielea de pe noi, să plecăm și noi la Antwerpen. Înainte nici nu voia să audă de orașul ăsta. Nu-i plăcea numele. Acuma s-a îndrăgostit de el. Prietenul Pine zice că va trebui să se despartă de noi. El ar vrea să plece de la Viena, de-a dreptul la Londra. Îl trage, zice el, Londra. Londra, zice el, începe să miroasă a America. Englezi, păr galben, pantaloni cadrilați — cu totul altă lume.

— Pleacă sănătos la englezii tăi cu păr galben și cu pantaloni cadrilați... și noi o să plecăm în America prin Antwerpen.

Așa zice cumnată-mea Bruhă — și Taba, nevasta lui Pine se bosumflă ca o curcă. Țasta-i doar obiceiul ei ; să se bosumfle și să nu mai vorbească. O întreabă Pine :

— De ce ești supărată ?

Zice ea că nu-i iubește pe englezi.

Zice Pine :

— Parcă-i cunoști ! De unde ai văzut tu englezi ?

Zice ea :

¹ E vorba de orașul Anvers.

— Dar tu ai văzut ?

Pe scurt, rămîne să plecăm cu toți în America prin Antwerpen. Pentru mine-i tot una. Pot să plec pe unde-o fi, numai să ajung în America. Noi doi, eu și cu prietenul Pine, ardem de dorul Americii, mai mult decît toți. Acolo, știu că o să ne fie cum nici nu se poate mai bine. Prietenul Pine e supărat pe frate-meu Eli. El zice :

— Tot plecăm și plecăm și n-ai ce să vezi ? Mai mult stăm pe loc !

Zice frate-meu Eli :

— Ei ! Și cine te ține ? N-ai decît să pleci, să fugi, să zbori !

Zice Pine :

— Cum să zbor dacă mama ta vrea să stea de vorbă cu toate comitetele de pe fața pămîntului !

Mama aude și-i spune lui Pine :

— Dacă ești așa de deștept, atunci dă-mi, te rog, un sfat cum să ajung eu în America fără așternut ?

Aici, prietenul Pine nu mai are ce să răspundă și iarăși se împacă. Prietenul Pine nu poate să se despartă de noi. Și nici femeile nu pot trăi una fără alta. Se ceartă ele, nu-i vorbă și încă foarte des și de multe ori ajung să se ia chiar de păr, dar se împacă îndată. Dacă n-ar fi mama, de mult s-ar fi stricat prietenia dintre Taba și Bruhă. Toată ziua s-ar lua la bătaie. Mai cu seamă cumnată-meă Bruhă. Singură zice că-i un chibrit. Cînd o apucă, să te ferească Dumnezeu ! Dar se moaie numaidecît și se face bună, s-o pui la rană, de bună ce este. Mie îmi face zile fripte, încă de a doua zi după nuntă... Ea știe că n-o iubesc. Dar mai rău decît toate, o doare că rîd de ea ! Numai

că i se pare că rîd ! Ajunge să mă uit doar la ea, ca să se cheme îndată că rîd ! Nu de mult am făcut cu creta, pe jos, un picior. Dar un picior zdravăn, să ai la ce să te uiți. Să fi văzut ce a urmat ! Cum-nată-mea Bruhă s-a agățat că ăsta-i piciorul ei. De ce tocmai al ei ? Fiindcă nimeni n-are niște picioare așa de mari ca Bruhă. Doar poartă galoși numărul treisprezece ! Să vedeți ce galoși ! Și m-a pîrit lui frate-meu Eli și frate-meu Eli a răcnit la mine, ca de obicei :

— Poze ! Iar te-ai apucat de porcăriile tale de poze !

Să înnebunești, nu alta, cu oamenii ăștia. Și parcă dinadins, pofta de a zugrăvi îmi crește pe zi ce trece mai mult.

Acuma am un creion colorat. Mi l-a dăruit un băiat de emigrant. Acela care m-a învățat să pun un „guvernator“ și să vorbesc din pîntece. Motl ! Dar lui îi zice Motl cel mare — și mie, Motl cel mic. Azi sîntem prieteni la cataramă.

Fiindcă mi-a dăruit creionul, l-am zugrăvit, cînd eram în tren, spre Antwerpen, din cap pînă în picioare, așa cum e el, cu obrazii lui umflați, cu tot. L-am pus să jure că n-o să arate „poza“ la nimeni — fiindcă dacă află frate-meu Eli, e vai și amar de ciolanele mele. Bineînțeles, cum i-am dat hîrtia cu poza, s-a și repezit la Eli să i-o bage sub nas.

— Asta trebuie să fie isprava lui Motl. Unde-i, să-l învăț minte să nu mai strice hîrtie !

Așa zice frate-meu Eli și mă caută și nu mă poate găsi. Stau pitit în spatele mamei și rîsul mă îneacă. Ascunzătoare mai potrivită decît poate fi mama, nu mai găsești în lumea întregă.

Slavă Domnului, ne aflăm la Antwerpen. Zdruncinați, cu oasele frînțe, dar în sfîrșit am ajuns.

Ce să vă spun — este Antwerpen așa un oraș! Chiar Viena, nu este el! Pînă la Viena n-ajunge! Fiindcă Viena este mult mai mare și mai frumoasă. Și are și oameni mai mulți. Dar în schimb Antwerpen este mult mai curat. Ce să te miri, dacă străzile sînt spălate, trotoarele frecate cu peria și casele spălate. Am văzut-o asta cu ochii mei. Casele sînt curățate cu săpun. E drept că nu peste tot. De pildă, hanul în care stăm la un loc cu toți emigranții, este așa cum trebuie să fie. Adică numai noroi și fum și umezeală și înghesuială și un tărăboi — știți, cum îmi place mie, vesel!

Cuscrul nostru, Ioină brutarul, încă n-a sosit. Nici vecina noastră Pese, cu laia ei de copii. Sînt încă pe drum. Se tîrîie pe undeva prin Germania: În Germania e mai rău ca-n iad. Așa spun emigranții, care ne povestesc niște lucruri de ți se face părul măciucă. Nenorocirea noastră cu așternutul e floare la ureche pe lângă nenorocirile ăstora. Cunoaștem aici în Antwerpen o femeie din Meșbiș, care nu-i văduvă, ci, dimpotrivă, are bărbat — și încă un bărbat care se și găsește în America. Ea se duce la bărbatu-său. De un an se bălăbănește pe drumuri, cu doi copii în spinare. A fost pe unde vrei și pe unde nu vrei. Nu-i oraș pe unde să nu fi poposit. S-a ciorovăit cu toate comitetele din lume. Cu chiu, cu vai, a ajuns pînă aici la Antwerpen și vrea să se urce pe vapor. Dar nu i se dă voie. Credeți poate pentru că ar avea ochii stricați? Doamne ferește! Dar e puțin cam sărită! Adică, așa, poți să stai de vorbă cu ea despre toate. Dar uneori îți trîntește cîte

un cuvînt, că te apucă junghiul de rîs. De pildă, o întrebî :

— Unde ți-e bărbatul ?

Zice ea :

— În America !

— Ce face în America ?

Zice ea :

— E împărat !

Zici tu :

— Cum poate fi un evreu împărat ?

Zice ea :

— În America are voie !

Ei, poți să-i mai spui ceva ? Apoi și-a mai băgat ceva în cap : să nu mănînce. Și ne îndeamnă și pe noi să facem la fel. Zice să nu ne atingem de mîncare de lapte, fiindcă mîncarea de lapte aici e mîncare de carne.

Zice mama :

— Și carnea ?

Zice ea :

— Carnea nu este nici de lapte, nici de carne, ci de post.

Rîdem cu toții, în afară de mama. Mama nu vrea să rîdă. Mamei îi place mai bine să plîngă. Zice că e vai și amar de rîsul ăsta. Și începe să plîngă.

— Aha ! De mult n-ai mai plîns ! Vrei să ne mai trimiță înapoi, din pricina ochilor tăi !

Așa zice frate-meu Eli, și cît ai clipi din ochi, mama se oprește din plîns. Mai multă milă decît de femeia asta, îi este mamei de cei doi copii. Dar nû știu de ce plînge mama atîta. Copiii par destul de veseli. Cînd mama lor le spune prostii — ei încep să rîdă.

M-am împrietenit cu ei numaidecît. Mi-au spus că sînt trimiși înapoi, dar mama lor nu vrea să plece. Ea vrea să se ducă în America, la tatăl lor,

la împăratul... hihhi !.. Și aceia o înșeală și-i spun
că va fi trimisă cu trenul în America... hihhi !...
I s-a băgat în cap că de aci merge un tren de-a
dreptul în America... hihhi !...

3

Minunile pe care le vedem în fiecare zi aici,
la Antwerpen, nu pot fi descrise. În fiecare zi vin
oameni noi, cei mai mulți cu ochii stricați. „Tra-
homa“ i se zice. America nu dă voie să intre „tra-
homiști“. Poți să ai bolile cele mai rele. Poți să fii
șchiop, sau mut, sau tot ce vrei. Numai să n-ai
trahoma. De unde vine trahoma ? Vine, că te mo-
lipsești de la altul. Cîteodată se întîmplă că nu
știi nici tu de unde ți s-a luat. Așa am auzit că
se spunea chiar aici, la Antwerpen. O știu de la
o fată, Goldița. E de vîrsta mea, poate mai mare
cu un an ! Am cunoscut-o la „Ezra“. „Ezra“ de
aici, e cam același lucru ca și „Alianța“ de la Viena.
A fost făcută pentru noi, emigranții. În sfîrșit, cum
am ajuns la Antwerpen, ne-am dus de-a dreptul
la „Ezra“. „Ezra“ nu se poartă cu tine cum se poartă
„Alianța“. „Alianța“ îi alungă pe oameni ca pe niște
cîini — pe cînd „Ezra“ nu te alungă. Poți să vii
s-o vezi cînd vrei — și să-i vorbești, ca să-ți ușu-
rezi sufletul, cît îți place. Tot ce spui este trecut
într-o carte. Stă acolo o fată — domnișoara Zaicik
îi spune — și scrie. O fată tare cumsecade. M-a în-
trebat cum mă cheamă și mi-a dat bomboane.

Dar Goldița ? Goldița e de la Kutno. A venit aici
în toamna trecută cu părinții, frații și surorile ei.
Și au petrecut, zice ea, sărbătorile, cum n-au mai
petrecut niciodată. Adică, noroace n-au căutat
și nici prea bine nu le-a mers. S-au tăvălit în-

tr-un han, laolaltă cu toți emigranții. Dar aveau bilete de vapor pînă în America și erau îmbrăcați ca niște prinți. Toți aveau cîte două cămăși și cîte o pereche de ghetete întregi. Acuma Goldița a rămas cu o singură cămașă și fără ghetete. Dacă n-ar fi domnișoara Zaïcik, ar umbla azi desculță. Domnișoara Zaïcik i-a dăruit niște ghetete de ale ei. Niște ghetete foarte bune.

Așa mi-a povestit Goldița și mi-a arătat ghetetele pe care i le-a dăruit domnișoara Zaïcik. Ghetete foarte frumoase, dar cam prea mari pentru dînsa. Pe scurt, au trecut sărbătorile și a venit vremea să se urce în vapor. Li s-a zis să treacă pe la doctor. S-au dus la doctor. Doctorul i-a cercetat : și i-a găsit pe toți sănătoși și le-a spus că pot pleca în America. Numai ea, Goldița, nu poate pleca, pentru că are trahomă. La început ei nu și-au dat seama despre ce este vorba. Abia după aceea au înțeles. Asta înseamnă că toți pleacă în America și numai ea, Golda, trebuie să rămînă aici la Antwerpen. Și s-a pornit un plîns și un vuiet ! Maică-sa a leșinat de trei ori, tat'său voia să rămînă aici, dar nu se putea. Toate biletele de vapor ar fi fost pierdute. Așa că ei s-au înțeles ca ei să plece în America și Goldița să rămînă aici, pînă s-o face bine. Și uite, așa, e aproape un an de cînd fetița se îngrijește — și tot nu s-a lecut încă. Domnișoara Zaïcik zice că de asta nu i se vindecă ochii : fiindcă plînge mereu. Dar Goldița zice că din altă pricină nu i se vindecă ochii : din pricina creionului cu care-i unge doctorul ochii. Doctorul îi unge ochii întotdeauna cu același creion care a umblat și pe la ochii celorlalți bolnavi. Dacă ar fi avut bani să-și poată cumpăra un creion cu care doctorul s-o ungă numai pe ea — ar fi fost sănătoasă de mult.

— Ei... și părinții ? întreb eu.

— Sînt în America ! Primesc mereu scrisori de la ei. Aproape în fiecare lună îmi vine o scrisoare de la ei. Na ! Poți să le citești dacă vrei...

Și scoate din sîn un pachet întreg de scrisori pe care mi le dă să i le citesc cu glas tare. Eu aș face-o, desigur, cu dragă inimă, dar nu am învățat scrisul de mînă. Dacă ar fi de tipar, i-aș citi. Rîde Goldița de mine și zice că un băiat nu-i fată. Un băiat trebuie să cunoască tot ce-i pe lumea asta. Și mă tem că are dreptate. Tare mi-ar place să știu să citesc cele scrise de mînă. Cum aș mai vrea să fiu în locul lui Motl cel mare, care știe să scrie și să citească. Goldița i-a dat scrisorile pe care le primește din America — și el i le-a citit dintr-o răsufare, fără să se poticnească o dată măcar : „*Scumpă Goldița, dragă Goldița, să trăiești ! Cînd ne aducem aminte, aici în America asta, că fetița noastră ne-a fost smulsă din mîini și că tu te chinuiești acolo, printre străini, printre oameni necunoscuți, ne înecăm cu mîncarea. Zi și noapte plîngem și bocim după Goldița noastră, după steaua ochilor noștri...*” și așa mai departe.

Motl cel mare citește și citește și Goldița plînge și plînge și-și șterge ochii mereu. Cînd domnișoara Zaïcik o vede că plînge, se răstește la noi că de ce o facem să plîngă, și pe Goldița o mustră că nu se mai păzește și că-și nenorocește și rămășița aceea de ochi. Goldița rîde și lacrimile îi curg într-una :

— Ochii mi-i nenorocește doctorul cu creionul lui, nu eu cu lacrimile mele !

Ne luăm rămas bun de la Goldița și-i făgăduiesc că miine pe vremea asta o să ne vedem iar.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu ! răspunde Gol-
dița, cu un glas cucernic, ca de femeie bătrână.
Și noi amîndoi — Motl cel mare și Motl cel
mic — o pornim la plimbare prin Antwerpen.

Noi, adică eu, Motl cel mic și Motl cel mare,
nu sîntem singuri. Mai avem aici un prieten. Un
băiat de vreo treisprezece ani, pe care îl cheamă
Mendel. S-a poticnit și el la Antwerpen, în drum
spre America. Nu din pricina ochilor, ci pentru
altceva. S-a rătăcit de ai săi, cînd treceau prin
Germania. Tot drumul își ținuseră sufletul numai
cu scrumbii. Și-i era tare sete. Și într-o stație s-a
dat jos după apă. Și a rămas și fără bilet și fără
un gologan și fără o cămașă. Și fiindcă nu cunoș-
tea limba, s-a prefăcut că-i mut. Și a umblat o
lume întreagă pînă a dat de niște emigranți de
ai noștri. S-a apropiat de ei și le-a povestit păta-
nia. Emigranților li s-a făcut milă de el și l-au
luat cu ei, ca să-l aducă aici, la Antwerpen. Aici
a răzbit la „Ezra“. Și „Ezra“ asta a trimis o scri-
soare în America, poate s-o da de urma părin-
ților săi... Acu, Mendel așteaptă un răspuns și un
bilet de vapor. Adică jumătate de bilet. Fiindcă-i
încă mic. Adică nici nu-i el așa de mic, cît pare
de mic. Se pare că a împlinit treisprezece ani, cu
toate că la rugăciune, încă nici nu-și pune „tfi-
limi“¹, așa cum se cuvine să pună un băiat la
vîrsta asta. N-are „tfilimi“ ! Cînd au aflat emi-
granții treaba asta, au făcut o gălăgie de credeai

¹ Filacterii, obiecte de cult în religia mozaică.

că se răstoarnă pământul : că de ce nu i se face rost lui Mendel de „tfilimi“ !

Zice Mendel :

— De ce nu mi se face rost de cizme ?

Zice un emigrant furios :

— Tu, neisprăvitule, nu ajunge că are lumea grijă de tine, mai ești și obraznic !

Și emigrantul ăsta furios nu s-a lăsat pînă ce nu i-a silit pe toți ceilalți să pună mînă de la mînă, ca să-i cumpere lui Mendel o pereche de „tfilimi“ !

Tot ce vrei găsești în Antwerpenul ăsta ! Și dacă-ți închipui că nu sînt și sinagogi pe aici, te înșeli. Și încă ce sinagogi ! Una din sinagogile astea este turcească. Dar să nu credeți că se închină turcii acolo ! Nu ! În sinagoga turcească se roagă evrei ca și noi, dar pe turcește. Adică pe dos. Nu pricepi o boabă din tot ce spun ei acolo. La sinagoga asta ne-a dus noul nostru prieten Mendel. Tustrei, eu, Mendel și Motl cel mare, nu ne mai despărțim unul de altul. Zile întregi hoinărim prin oraș. Cît am fost la Brod, la Cracovia și Lemberg, sau la Viena, mamei îi era frică să nu mă pierd și nu mă slăbea o clipă din ochi. Aici, în Antwerpen, nu se mai teme. Acolo, zice ea, se găsesc numai nemți. Pe cînd aici în Antwerpen, zice ea, ne găsim între oameni. Aci mai auzim cîte un cuvînt evreiesc.

Mama îi crede pe emigranți. Trăiască emigranții. Printre emigranți te simți, cu adevărat, ca la tine acasă. Și mai ales printre neamuri. Acuși-acuși o să ne pice musafiri. Peste cîteva zile sosește Ioină brutarul cu toți ai lui. Azi-mîine o vedem și pe vecina noastră Pese, cu bărbatu-său Moişe și cu toată droaia lor de copii. De-abia de-acu încolo începe să fie mare veselie pe aici.

Cunoașteți doar mai de mult pe vecina noastră Pese, pe bărbatu-său Moise legătorul și pe cei opt copilași ai lor, fiecare cu câte o poreclă a lui. Cel mai mic dintre toți, Vaști, cel cu gilma pe frunte, e de vîrsta mea. Țiu mult la Vaști. Îmi place, fiindcă nu plînge. Oricît l-ai bate, înghite bătaia ca un burete. Nu poți să scoți de la el nici un țipăt măcar. O dată a rupt cartea unui mușteriu de-al lui tat' său. Și tat' său l-a bătut cu scîndura pe care taie hîrtie. Vaști a zăcut după bătaia două zile la rînd. Nici să mănînce nu mai putea. N-ai mai fi dat pe el nici două parale. Mă-sa a și început să-l bocească, de parcă ar fi murit și tat' său umbla prin casă, de colo pînă colo, năuc.

Toți credeau că s-a isprăvit cu Vaști — gata ! Cînd colo, nimic ! A treia zi, Vaști a cerut piine și a mîncat ca după post. La mîncare țin cu toții. „Cireada flămîndă“ — așa le spune vecina Pese, copiilor săi. Vecina Pese este o femeie foarte cumsecade, numai că e cam grasă. Are trei rînduri de guși. I-am făcut chipul de cîteva ori pe hîrtie. Odată Vaști a văzut ce fac și mi-a smuls hîrtia din mină ca să i-o arate mă-si. Vecina Pese a rîs. Dar a aflat frate-meu Eli și a vrut să-mi arate el mie „poze“ — așa cum îi este lui obiceiul. Noroc că vecina Pese nu l-a lăsat.

— Un copil ! Ce vrei ! Face și el prostii !... Nu trebuie să te necăjești pentru atîta lucru !

Dumnezeu s-o țină pe vecina Pese, că tare mult o iubesc. Numai cînd se pupă nu-mi place. Cînd

a venit la Antwerpen, m-a luat în brațe să mă pupa, ca pe-un copil de-al ei. Cu toată lumea s-a pupat. Se înțelege că, mai mult decît cu toți, cu mama. Mama cînd a văzut-o, parcă l-ar fi văzut pe tata întors de la groapă. A izbucnit într-un asemenea plîns, încît frate-meu Eli a început să urle și să zbiere la vecina Pese că din pricina ei își bate joc mama de ochi și nu poate să meargă la doctor. Fiecare trebuie să meargă la doctor, cum sosește aici, la Antwerpen. Cel dintîi lucru pe care-l fac emigranții este să se întrebe unul pe altul :

— Ai fost la doctor ? Ce ți-a spus doctorul ?

Pînă și „Ezra“, cum vii la ea, te trimite la doctor. Cînd ne-am dus pentru prima oară acolo, la „Ezra“, mama a și vrut să-și înceapă povestea : cum bărbatu-său, cît a trăit, a fost cantor la sinagoga măcelarilor, cum s-a îmbolnăvit și a zăcut la pat nu știu cît, cum a trebuit ea să vîndă totul din casă, numai să-l scape pe tata, cum a murit tata și cum a rămas ea văduvă cu doi orfani — cum pe unul din ei, slavă Domnului, l-a însurat, cum a vîndut casa și cum am pornit-o spre America. După aceea, cum ne-am strecurat peste graniță, în spatele Brodului, cît pe ce să fim uciși într-o noapte în pădure și cum am pierdut toată averea noastră, tot așternutul. Ce-o să facem noi acum fără așternut, într-o țară așa de depărtată, cum e America ?

Așa vorbește mama față de „Ezra“ și „Ezra“ ascultă și domnișoara Zaicik trece într-o carte fiecare cuvîntel de-al mamei. Și mama ar mai avea de povestit și de povestit, dar unul de la „Ezra“ îi spune :

— Care vra să zică, plecați în America ?

Zicem noi :

— În America, desigur, că doar nu la Iehupet !

Zice el :

— Dar la doctor ați fost ?

Zicem noi :

— Care doctor ?

Zice el :

— Uite, aveți adresa aici... Duceți-vă pînă la doctor, să vadă cum stați cu ochii.

Cum aude frate-meu Eli cuvîntul „ochi“, îi aruncă mamei o privire speriată și se face alb ca varul.

Ce-i spaima asta pe frate-meu Eli ?

2

Gata ! Slavă Domnului ! Am fost la doctor cu toții, în afară de mama. Mama o să se ducă mai târziu. Deocamdată frate-meu Eli se teme. Prea a plîns mult mama în vremea din urmă. Doctorul ni s-a uitat în ochi și a scris ceva pe o hîrtiuță pe care a băgat-o într-un plic. La început intrase spaima în noi. Am crezut că ne dă vreo doctorie pentru ochi. Îl întrebăm :

— Ce ne-ai dat ?

Și el ne arată ușa cu mîna. Ne închipuim că ne spune s-o ștergem de acolo. Ne ducem fuga la „Ezra“, să-i arătăm bilețelul doctorului. Domnișoara Zaicik deschide plicul, citește hîrtia și zice :

- Pot să vă dau o veste bună : doctorul găsește
• că aveți ochi sănătoși !

Vă închipuiți bucurie pe noi ! Dar ce facem cu mama, că o tot ține într-un plins ?

— Ce nu te mai astimperi o dată ? îi zicem noi. Ce te faci dacă doctorul nu-ți găsește ochii cum trebuie ?

— Păi tocmai de asta și pling !

Așa ne răspunde mama și își pune la ochi o alifie. Alifia i-a dat-o un emigrant, un felcer. Un om tare pocit. Are niște dinți strîmbi, dar se crede ! Poartă un ceasornic de aramă, cu un lanț de argint și are un inel de aur, pe deget. Și nici numele lui nu-i prea frumos : Biber îl cheamă. A venit aici împreună cu vecina Pese și copiii. S-au cunoscut în drum — și s-au strecurat peste graniță, cu toții grămadă. Nu s-a mai întîmplat cu ei nici o minune, așa cum s-a întîmplat cu noi. Nimeni n-a vrut să-i omoare — și nici așternutul nu li s-a luat, dar s-au chinuit al dracului, pe drumuri. Numai necazuri și necazuri. Parcă ar fi trecut, zic ei, printr-o baie de aburi, la Hamburg. Cîte n-ar avea ei de povestit despre Hamburg ! Grozăvii, de ți se face părul măciucă. Iadul e o jucărie față de Hamburg ! Cei de acolo se poartă cu emigranții mai rău decît se poartă la noi cu pușcăriașii. Dacă n-ar fi fost felcerul ăsta Biber cu ei, s-ar fi prăpădit cu toții pe acolo. Biber le-a stat în ajutor peste tot. E un mare obraznic ! Biber ne povestește cum i-a luat pe nemți în răsăr — ceva nemaipomenit ! Și cînd te gîndești că s-a răfuit cu ei nu în nemțește, ci în rusește. Rusește, zice el, știe bine. Se pare că mai bine chiar decît prietenul Pine. Prietenul Pine zice că tot ce ne înșiră Biber ăsta ar fi tare frumos dacă ar fi adevărat. Felcerul ăsta Biber nu i-a plăcut lui Pine, de la începutul începuturilor.

Biber, felcerul, și-a luat sarcina să dreagă ochii mamei. El zice că nici un doctor de pe lume n-a să-i mai poată găsi vreun cusur. Mai întâi și întâi, el cunoaște șmecheria asta de acasă. El e doar felcer — și un felcer e o jumătate de doctor. Și în afară de asta a fost în Germania și s-a uitat cu băgare de seamă să vadă ce se face cu emigranții, ca să aibă ochi sănătoși. El zice că dir emigranți aproape orbi, aceia fac oameni teferi. Îl întreabă Pine :

— Poate pe dos ?

Biber se supără foc și-l face pe prietenul Pine cu ou și cu oțet. Zice că Pine al nostru e mare deștept. Prea mare deștept pentru America. În America nu au căutare niște deștepți ca Pine. America este o țară care nu știe de glumă. Acolo, cuvîntu-i cuvînt. America, zice el, e clădită pe adevăr, pe dreptate, pe omenie, pe cuvînt de cinste și pe milă. Îl întreabă Pine :

— Și pe mai ce încă ?

Asta-l înfurie și mai rău încă pe felcerul Biber. Păcat că tocmai în toiul certeii, vine să ne spună că întreabă cineva de noi. Cine să fie ? Ieșim — musafiri ! Musafiri ! Musafiri ! Au sosit cuscii. Ioină brutarul cu tot neamul lui... Mare veselie ! Cumnată-mea Bruhă se sărută cu părinții... frate-meu Eli se pupă cu socru și soacra. Prietenul Pine se ia după frate-meu Eli și se pupă și el cu Ioină brutarul și cu nevasta lui Ioină... Felcerul Biber se ia după prietenul Pine și se pupă și el cu Ioină brutarul și cu nevasta lui Ioină. Întreabă cuscii :

— Cine-i ăsta ?

Zice el :

— Eu sînt Biber !

Și-l pufnește risul pe prietenul Pine. Mama, face ce face de obicei : plinge. Frate-meu Eli se uită la ea furios și-și smulge fire din barbă. Dar nu poate să spună nimic : doar nu e vorba de niște oameni străini... ci de rude, de cuscii.. și încă ce cuscii, din același tîrg cu noi ! Cum să n-o lași să plîngă și ea puțin, la un prilej atît de rar cum e ăsta !

— Da' cu granița ce-ați făcut ? Nu v-a jefuit nimeni ?

Asta a fost cel dintîi lucru pe care am vrut să-l știm. Și cuscii noștri încep să povestească mînji de povești ! Dar mie nu-mi arde de poveștile lor ! Mă bag într-un colț cu sora mai mică a cumnăti-mi Bruhă. Alta o cheamă, știți ! fetița aceea cu două codițe răsucite la ceafă ca un covrigel, care mi-a fost vorbită ca logodnică, la nunta lui Eli. Pe atunci avea nouă ani. Acuma are zece pe unsprezece, ca Goldița. Îi povestesc Altei despre Goldița și despre ochii ei bolnavi și despre prietenul meu Motl cel mare și despre prietenul meu Mendel și despre „Ezra“ și despre domnișoara Zaicik, care te trece într-o carte și despre doctorul care ți se uită în ochi...

Și-i mai povestesc, și despre Viena și despre „Alianța“, care nu-i iubește pe ai noștri și despre Cracovia și Lemberg și despre chipul în care ne-am strecurat peste graniță, că abia am scăpat cu viață de acolo. Nu las să-mi scape nimic. Alta mă ascultă cu ochii căsați. După aceea îmi povestește ce au pățit ei. Tat'său a vrut să plece mai de mult în America, dar n-a vrut maică-sa. Și nu atît maică-sa, cit neamurile. Neamurile zic că în America trebuie să muncești din greu și mama ei nu-i obișnuită cu așa ceva. Mama ei avea o pelerină. Pelerină asta i-a cumpărat-o tat'său, încă pe vremea

cînd îi mergeau treburile bine. Acuma, cînd lucrurile au început să-i meargă pe dos, a rămas să desfacă tot și să plece în America. Dar cînd a venit rîndul pelerinei la vînzare, zice mama că ar vinde orice, numai pelerina nu. O întreabă tata :

— La ce-ți trebuie pelerină ? În America nu-ți trebuie pelerină !

Zice mama :

— Ce-i asta, la ce-mi trebuie pelerină ? Ani de-a rîndul, zice ea, m-am rugat lui Dumnezeu să apuc și eu ziua aceea în care să mă vîd cu pelerină și acum, după ce mi-a ajutat Dumnezeu s-o cîpăt... să mă apuc s-o vînd ?

Zi și noapte numai de pelerină auzeai. Pelerină și pelerină. Rudele mamei erau toate în pîr acasă la Ioină. Cearta a ajuns așa de departe, încît Ioină brutarul era gata-gata să se despartă de nevastă-sa. Și asta numai din pricina pelerinei. Și cine a cîștigat pînă la urmă ? Mama, bineînțeles ! Pelerina n-a fost vîndută. Mama a împachetat-o cum trebuie și pînă a ajuns la graniță, n-a mai fost pelerină...

Așa-mi povestește Alta — și mai mult nici nu vreau să aud. Eu voiam numai să știu dacă mai există sau nu pelerina. Cînd aud că nu mai e pelerină, sînt mulțumit. O iau la plimbare pe Alta. Îi arăt orașul. N-o miră nimic. Ea zice că a văzut orașe ceva mai mari decît Antwerpenul. Vă place cît de măreață se ține ? Mă duc cu ea pe la căminurile unde stau emigranții. Nimic n-o tulbură pe Alta. E fudulă, nevoie mare ! A fost totdeauna așa. Mai tirziu mergem cu toții împreună, ai mei și ai ei, la „Ezra“. Acolo dăm peste vecina Pese cu toată droaia ei de copii. O găsim și pe Goldița acolo. Goldița vrea s-o cunoască pe Alta mai îndeaproape. Alta stă țepănă. Goldița mă întreabă în șoaptă

de ce se crede așa de grozavă fata asta, că nu-i dă mîna să stea de vorbă cu ea ? Și-i povestesc că anul trecut, la nunta lui Eli, era vorba să mă logodesc cu Alta. Goldița se face roșie ca focul și se dă la o parte să-și șteargă ochii.

4

Cum vă place nenorocirea care a dat peste noi ? Am fost cu mama la doctor. Doctorul i-a văzut ochii și nu i-a spus nimic. Și-a scris bilețelul, l-a băgat într-un plic și ni l-a dat să-l ducem la „Ezra“. La „Ezra“ nu găsim încă pe nimeni, în afară de domnișoara Zaicik. Mă întîmpină rîzînd. Așa rîde ea, ori de cîte ori mă vede. Și de fiecare dată îmi dă vești despre Goldița și rîde. Deschide plicul, se uită la bilețel și deodată, nu mai rîde și începe să-și frîngă mîinile. O întrebă mama :

— Ce este ?

Zice ea :

— Ce să fie ! E rău ! Doctorul zice că nu poți să pleci în America.

Cumnată-mea Bruhă, știți doar, are obiceiul să leșine. Și a leșinat îndată. Frate-meu Eli s-a făcut alb ca peretele. Mama a rămas înlemnită. Nu mai are putere nici să plîngă. Domnișoara Zaicik a dat fuga după apă. A trezit-o pe Bruhă, l-a mîngîiat cu vorbe bune pe Eli, i-a spus și mamei cîteva cuvinte și ne-a poftit să mai venim și mîine pe aici.

Pe drum, frate-meu Eli o muștră pe mama că toată vremea a plîns și-i amintește de cîte ori i-a spus să nu plîngă. Mama ar vrea să-i răspundă, dar n-are cuvinte. Se uită la cer și se roagă lui Dumnezeu :

— Fă, Dumnezeule, o minune cu mine și cu copiii mei și ia-mă pe lumea cealaltă !

Prietenul Pine zice că de vină e numai Biber lunganul acela de felcer.

Toată ziua și toată noaptea s-au certat între ei, pînă a venit ceasul să mergem iar la „Ezra“. Ne dă „Ezra“ un sfat : să încercăm pe la Londra. Poate că Londra o s-o lase pe mama să treacă în America. Și dacă nu în America, măcar în Canada. Unde-i Canada — nu știu ! Se zice că ar fi și mai departe decît America. Frate-meu Eli și prietenul Pine au deocamdată pe ce să se ia de păr. Frate-meu Eli îl întreabă pe prietenul Pine :

— Ia zi-mi ! Ce-i asta Canada ? Parcă ai fost cîndva un om cu geografie !

Zice Pine :

— Canada-i în Canada ! Adică nu în Canada, ci în America. Adicătelea Canada tot America se cheamă că este, dar tot nu-i America !

Îl întreabă frate-meu Eli :

— Cum se poate una ca asta !

Zice Pine :

— Uite, vezi !

Pînă una-alta trebuie să însoțim la vapor pe vecina Pese, pe bărbatu-său Moişe legătorul și toată ceata ei de copii. Ah, ah ! Ce de se mai întimplă pe vapor ! Femei, bărbați, copii, boccele, perne, saci. Unul aleargă, altul zbiară, al treilea plinge, al patrulea asudă, al cincilea mănîncă, al șaselea înjură.

Deodată se aude un răcnet de fiară : HUUUUUUUU ! Asta-i vaporul care dă lumii de știre că trebuie să-și ia rămas bun. Și începe o goană și o pupăraie și o bocitorie, să te strici de rîs, nu alta. Toți își iau rămas bun. Ne luăm și noi rămas bun. Toți se îmbrățișează. Mama o strînge în

brate pe vecina Pese și Pese îi vorbește mereu și o mîngîie și o roagă să nu și-o ia prea tare la inimă, fiindcă o să se mai vadă cu ajutorul lui Dumnezeu, curînd, în America. Mama îi face semn cu mîna și-și înghite lacrimile. În vremea din urmă, plînge mult mai puțin ca înainte. A luat o doctorie, să nu plîngă. Toată lumea e pe vapor. Noi stăm pe afară. Și tare am mai vrea să fim în locul lor ! Uită-te la Vaști. Altădată mă pizmuia el pe mine. Acum îl pizmuiesc eu pe el ! Îmi stă cocoțat sus și-mi scoate limba. Adică el pleacă, și eu nu ! Îmi vine să mor de necaz, dar mă țin tare și-i dau ou tîfla : na, ține ! Adică : măcar de ți-ar ieși ție ochii așa, cum n-o să treacă mult și o să mă vezi în America !

A ! Să n-aveți nici o grijă. În curînd voi fi în America.

XX. EMIGRANȚII SE RISIPESC

Pe zi ce trece, mulțimea de emigranți scade și Antwerpenul începe să devină pustiu. Sîmbătă pleacă iar o grămadă de emigranți — toți spre America. O dată cu ei, pleacă și prietenul meu Motl cel mare. Nu știu ce are cu el frate-meu Eli, că-l urăște atîta ! Eu cred că aicea și-a vîrît coada cumnată-mea Bruhă. Cumnată-mea Bruhă are obiceiul să tragă cu urechea la tot ce se vorbește, ca să afle de ce și de cine se rîde. E treaba ei că noi rîdem ? Poate rîdem de prietenul Pine, care scoate din buzunare mereu cîte o bucată de

turtă dulce ori bomboane pe care le înfulecă pe nerăsuflăte. Sau poate de felcerul Biber, cum taie la piroane, față de toți emigranții, că poți să plesnești de rîs ! Acuma închipuiți-vă ce-i în stare să facă Bruhă, mai ales cînd are dreptate, cum s-a întîmplat nu de mult, cînd ne-am bătut joc de mă-sa, Rivale brutăreasa cea cu pelerina. Zi și noapte, nu-i mai tace gura o clipă, că tot de pelerină vorbește. Mama mea nu se mai poate ține și-i spune :

— Aoleo, cuscro ! Dacă aș vorbi eu atîta de așternutul meu, de pernele care mi s-au furat mie la graniță, cît vorbești dumneata despre pelerina aceea...

Zice Rivale brutăreasa, cu glasul ei de bărbat :

— Nu zău ! Se potrivește chiar, una cu alta !

Zice mama :

— Dar ce ? Pernele mele sînt de furat ?

Zice Rivale, brutăreasa :

— Că-s de furat, ori nu-s de furat, nu știu, că n-am fost de față cînd le-ai cumpărat !

Zice mama :

— Eu nu înțeleg, cuscro, ce vorbă-i asta !

Zice Rivale, brutăreasa :

— Cum îmi vorbești, așa-ți răspund !

Zice mama :

— Cuscro ! Da' cu ce ți-am atins eu „onorul“ ?

Zice Rivale, brutăreasa :

— Da' parcă cine zice că mi-ai atins „onorul“ ?

Zice mama :

— Atunci de ce zici că nu se potrivește una cu alta ?

• Zice Rivale, brutăreasa :

— Se-nțelege că nu se potrivește ! Cînd vorbesc eu de pelerina mea, hop, îmi sari dumneata cu așternutul dumitale, cu pernele dumitale !

Zice mama :

— Dar ce ? Pernele mele sînt de furat ?

— Că-s de furat, ori nu-s de furat, nu ştiu, că n-am fost de faţă cînd le-ai cumpărat !

Şi încă o dată şi iar o dată, mereu aceeaşi poveste.

2

Se înţelege că noi amîndoi, adică eu, Motl cel mic şi prietenul meu, Motl cel mare, am şi pus în aceeaşi seară la cale o şotie, să aibă ce rîde prietenii noştri. Ştii ce ? Hai să fiu eu Rivale brutăreasa şi tu să fii maică-ta şi să vorbim întocmai ca ele. Cu acelaşi glas şi cu aceleaşi vorbe. Eu cu un glas gros, ca Rivale brutăreasa şi tu cu un glas plîngăreţ, ca maică-ta !

Ne-am pus unul o perucă şi celălalt o broboadă, ne-am adunat prietenii : Mendel, Alta, Goldiţa şi încă o grămadă de băieţi şi fete de emigranţi — şi am început :

Motl cel mic (cu glas plîngăreţ) : Aoleo, cuscro ! Dacă aş vorbi eu atîta de aşternutul meu, de pernele care mi s-au furat mie la graniţă, cît vorbeşti dumneata despre pelerina aceea...

Motl cel mare (cu glas bărbătesc) : Nu zău ! Se şi potriveşte chiar, una cu alta !

Motl cel mic : Dar ce ? Pernele mele sînt de furat ?

Motl cel mare : Că-s de furat, ori nu-s de furat, nu ştiu, că n-am fost de faţă cînd le-ai cumpărat...

Motl cel mic : Eu nu înţeleg, cuscră, ce vorbă-i asta.

Motl cel mare : Cum îmi vorbeşti, aşa-ţi răspund !

Motl cel mic: Cuscro ! Da' cu ce ți-am atins eu „onorul“ ?

Motl cel mare: Da' parcă cine zice că mi-ai atins „onorul“ ?

Motl cel mic: Atunci ce zici că nu se potrivește una cu alta ?

Motl cel mare: Se înțelege că nu se potrivește ! Cînd vorbesc eu de pelerina mea, hop, îmi sari dumneata cu așternutul dumatiale, cu pernele dumatiale !...

Motl cel mic: Dar ce ? Pernele mele sînt de furat ?

Motl cel mare: Că-s de furat, ori că nu-s de furat, nu știu... că n-am fost de...

Cine și-ar fi putut închipui că tocmăi cînd ne-am încălzit noi mai bine, o să se deschidă ușa și o să dea năvală în odaie musafiri : cumnată-mea Bruhă și mama ei, Rivale, și tat'său Ioină brutarul și mama și frate-meu Eli și prietenul Pine și nevastă-sa Taba și Biber felcerul și încă o grămadă de bărbați și femei ! Cumnată-mea Bruhă m-a făcut de ris și de batjocură, pentru că mă strîmb după toți — și a zbierat că vrea să vadă cum sar toți la mine, să-mi rupă spinarea. Dar „toți“ n-au vrut să-mi rupă spinarea... Mie-mi ajungea și frate-meu Eli. Frate-meu Eli are o mină așa de uscată și de grea, că dacă îți trage astăseară o palmă, îți rămîn urme de degete pînă poi-mine dimineța.

— Aștia doi Motl trebuie despărțiți !

Așa a hotărît cumnată-mea Bruhă — și frate-meu Eli mi-a spus răspicat că dacă ne mai prinde

împreună, face din mine armonică. Aș vrea să văd și eu cum poate face din mine o armonică. El uită, peșemne, că mai este o mamă pe lume — și că mama asta, mai curînd ar lăsa să i se scoată ochii ei bolnavi din cap, decît să facă cîeva din mine armonică !

4

Cu ochii mamei nu-i tocmai bine. Asta înseamnă că nu-i bine de loc. Ni se spune că mama n-o să poată urea pe vapor, nici măcar pentru un milion. Trebuie s-o ștergem de aici. Doctorii din Antwerpen sînt răi la suflet. Cum găsesc pe unul atîns de trahomă, parcă-i apucă dracu ! Pentru ei nu este nici obraz, nici milă ! Trebuie să plecăm în America pe alt drum. Pe ce drum, nu știu. Drumuri sînt destule, numai să ai cu ce să pleci. Se pare că în buzunarul lui frate-meu a început să sufle vîntul. Toți banii pe casă, ni s-au dus pe doctorii și felceri, din pricina ochilor mamei. Am prins o vorbă de la frate-meu Eli și de la prietenul Pine :

— Măcar de ne-am putea țiri pînă la Londra.

Eu aș vrea mai degrabă să plec de-a dreptul în America, decît s-o iau pe la Londra. Vecina Pese, cu bărbatu-său și copiii, se află de mult în America. Acolo își scot o bucată de piine. Vaști se plimbă cu mîinile în buzunare și mănîncă semînțe. Cuserii noștri, Ioină brutarul, cu Rivale brutăreasa, cu băieții și cu logodnica mea Alța, n-au mai putut să aștepte pînă o să-și vindece mama ochii și au plecat fără noi în America. Ah, ah, ce

a mai fost în ziua aceea la Antwerpen ! Pe mama n-am lăsat-o să se ducă la vapor, fiindcă la despărțirea de cuscii, iar o să plîngă, desigur, și o să-și strice și mai rău ochii. Și cu ce ne-am ales ? Că a plîns mai cu foc. Dacă n-o lăsăm, zice ea, să-și verse năduful din cînd în cînd, i se ia singura ei bucurie. Dar parcă cine o ascultă ?

5

Știți cine se bucură că ne-au plecat cuscii ? N-o să ghiciți niciodată ! Goldița ! Cînd a auzit că cuscii noștri nu mai vor să rămînă, îi venea să topăie de bucurie. De ce ? N-o iubește pe Alta, pentru că-i fudulă. Goldița nu poate iubi pe cineva care se umflă în pene.

— Nu pot s-o văd în ochi pe logodnica ta, cu codițe roșii ! Prea face pe grozava !

Așa-mi vorbește Goldița și obrazii îi ard ca un cuptor încins.

— De unde ai văzut tu la Alta codițe roșii, cînd ea are codițe negre ?

Așa-i zic eu Goldiței. Goldița se supără și mai tare, plînge și-mi zice :

• — Roșii, roșii, roșii !

Pe Goldița, cînd e furioasă, trebuie s-o lași în pace, pînă îi trece. După ce-i trece, e o bucățică de zahăr. Cu mine se poartă de parcă mi-ar fi soră. Mie îmi povestește de toate : cum muncește la han, cum mătură și șterge praful, cum dă de mîncare păsărilor, cum adoarme copiii (hangioaica la care șade n-a avut niciodată copii — acum a binecuvîntat-o Dumnezeu cu doi gemeni din-

tr-odată). Apoi îmi povestește cum merge în fiecare zi la doctor să-și îngrijească ochii și cum doctorul o unge pe ochi cu același creion cu care-i unge pe toți ceilalți bolnavi.

— Ah, dacă Dumnezeu mi-ar da un creion de-al meu, poate aș mai ajunge să-mi văd părinții!

Așa-mi spune Goldița cu lacrimi în ochi. Mi se frînge inima de mila ei. Nu pot s-o aud cum vorbește de părinți. Nu pot s-o văd cum plînge. Zic :

— Știi ce, Goldița ? Uite, eu plec în America. Din cei dintii bani pe care îi cîștig, îți trimit un creion.

— Spui drept ? Jură-te !

Așa-mi zice Goldița și eu mă jur că n-o s-o uit. Cum încep să cîștig, îi trimit un creion.

6

Acuma știu sigur că sîmbătă dimineța plecăm la Londra. Ne pregătim de drum. Mama și cumnată-mea Bruhă și nevasta lui Pine, Taba, se duc din han în han să-și ia rămas bun de la emigranți. Nu atîta să-și ia rămas bun, cît să-și mai ușureze puțin inima. Și ce credeți că aflăm ? Că pe lîngă ceilalți emigranți, noi mai sîntem niște oameni fericiți ! Sînt printre emigranții ăștia niște nenorociți care se găsesc în asemenea hal, încît ar vrea să schimbe cu noi. Necazurile lor nici n-ar putea fi povestite. Toți au fost acasă niște gospodari de vază, toți au avut averi mari, toți întindeau la ei mereu masă mare pentru săraci — toți își urează să aibă ce au împrumutat și nu li s-a

dat înapoi, toți s-au însurat cu cele mai bogate fete din țirg. Azi, sînt săraci !

Mi s-a acrit să tot aud poveștile lor. Înainte, cînd se povestea de un program, ciuleam urechile și căscam gura. Azi cînd aud cuvîntul „program” — fug. Îmi plac mai degrabă poveștile vesele. Dar nu prea are cine să spună povești vesele. A fost unul singur, felcerul Biber, un omuleț vesel, cu toate că mare mincinos — dar acuma e și el în America.

— Acolo taie la piroane cu ridicata ! zice prietenul Pine.

— Acolo n-o să-l lase multă vreme să taie piroane ! Nici o grijă ! Americii îi este silă de asemenea oameni. În America un mincinos este mai rău văzut decît un hoț de codru.

Așa zice frate-meu. Și Bruhă, îl întreabă :

— De unde știi tu ?

Începe o nouă ciorovăială : eu și cu prietenul Pine ținem cu frate-meu Eli — Taba ține cu Bruhă. Ce spune unul, spune celălalt pe dos.

Noi, bărbații : America este o țară de oameni care spun numai adevărul adevărat !

Ele, femeile : America aste o țară numai de mincinoși.

Noi, bărbații : America este clădită numai pe dreptate și milă !

Ele, femeile : Numai pe hoție, jaf și înșelăciune !

Noroc că se bagă mama la mijloc și spune :

— Copii, de ce vă certăți pentru America asta, dacă de-abia sîntem în Antwerpen ?

• Mama are toată dreptatea. Sîntem încă la Antwerpen. Dar nu pentru multă vreme. Acuși-acuși plecăm la Londra. Toți pleacă de aici. Toți emigranții ! Ce-o să se aleagă de Antwerpenul ăsta !

XXI. RĂMII SĂNĂTOS, ANTWERPEN!

1

De nici un oraș nu mi-a părut așa de rău că mă despart, ca de Antwerpen. Și nu atît de oraș, cît de oameni. Și nu atît de oamenii din Antwerpen, cît de emigranți. Și nu atît de emigranți, cît de prietenii mei și prietenele mele. Mulți au plecat mai de mult : Vaști, Alta, Motl cel mare, ăștia sînt azi de mult în America. Aci au rămas numai Mendel (Bruhă l-a poreclit „Minzul“). Și a mai rămas și Goldița, fata cu ochii bolnavi. Altul nimeni. Ce o să se facă „Ezra“ care-i ajută pe emigranți ? Pe cine o să ajute ? Îmi pare rău de Antwerpen. O să-mi fie dor de Antwerpen. Oraș cumsecade, oameni cumsecade ! Toți fac afaceri cu briliante. Toți umblă cu pietre în buzunar. Toți știu să taie și să șlefuiască. Pe cine întilnești este sau tăietor de pietre, sau șlefuitor. O mulțime de băieți de-ai noștri au rămas aici, ca să se facă tăietori de pietre. Dacă nu ne-ar trage așa spre America, m-ar da și pe mine la lucru. Lui Eli îi place meseria asta ! Și lui Pine. Dacă ar fi, zic ei, ceva mai tineri, s-ar apuca ei singuri să învețe să șlefuiască briliante. Bruhă rîde de ei. Ea zice că briliantele sînt bune să le porți, nu să le șlefuești. Taba, nevasta lui Pine, zice la fel. Și Taba ar vrea să poarte briliante. Ele se duc în fiecare zi să se uite în ferestrele dughenelor și nu se mai satură de atîtea briliante și diamante cîte stau îngrămădite acolo, de parcă ar fi coji de cartofi, nu pietre prețioase. Te apucă amețea. Pine rîde de ele. El zice că

toate pietrele astea îi par caraghioase și că acei care își bat capul cu ele sînt niște nebuni. Și s-a apucat să-și bată joc de ei într-un cîntec !

2

Frate-meu Eli se ceartă cu prietenul Pine din pricina cîntecelor lui. Eli zice că dacă cei de la „Ezra“ află că facem cîntece despre Antwerpen, ne alungă de acolo. Și noi ne-am pus toată nădejdea în „Ezra“ asta, să ne ajute cu ceva la plecare. În fiecare zi mergem la „Ezra“ unde vedem cunoscuți. Domnișoara Zaïcik ne știe pe toți. Pe mine mă iubește ca pe un copil. Cu mama se poartă ca o soră. Dacă pînă și cumnată-mea Bruhă zice că domnișoara Zaïcik e o fată de treabă ! Toți emigranții s-au îndrăgostit de domnișoara Zaïcik. Domnișoara Zaïcik le vorbește în idiș, nu în nemțește. Încolo toți vorbesc la Antwerpen numai nemțește, măcar să-i ia dracu ! Ba Pine zice că țara asta nici nu-i a nemților și că ai noștri ar putea vorbi idiș. N-ar plesni dacă ar vorbi idiș. Dar toți ai noștri de pe partea astălaltă a graniței, nu iubesc idișul. Pînă și calicii lor, tot nemțește vorbesc.

— Să crape de foame, numai pe nemțește să fie.

Așa zice Bruhă și tot trage de noi să plecăm la Londra. I s-a făcut silă de Antwerpen și de limba lui.

Dacă pe unde te duci, pe unde te învîrți auzi numai : briliante, diamante ! Toți umblă cu buzunărele pline cu pachete întregi de briliante.

— Și zici — să se lipească de noi măcar un singur briliant ! Să piardă unul din ei niște pietre și eu să le găsesc !

Așa zice Bruhă și ochii îi ard. Nu pricep de ce se prăpădește atîta cumnată-mea Bruhă după diamante și briliante. Eu v-aș da toate pietrele prețioase din lume, pentru o singură cutie de vopsele și o pensulă pentru pictat. Nu de mult am făcut cu un creion, pe hîrtie, un vapor plin de emigranți, claie peste grămadă. Poza am dăruit-o Goldiței. Goldița a arătat-o domnișoarei Zaicik. Domnișoara Zaicik a arătat-o „Ezrei“ întregi. Ce mi-a mai tras frate-meu Eli cînd a aflat.

— Poze ! O să isprăvești o dată cu pozele astea, ori nu ?

De mult nu mi-a mai tras frate-meu Eli o bătaie ca asta ! M-am apucat și i-am povestit Goldiței. S-a apucat Goldița și a povestit-o domnișoarei Zaicik. S-a apucat domnișoara Zaicik și i-a cerut socoteală lui Eli că de ce mă bate. Vedeam că-i tot arată hîrtiuța cu vaporul și-i vorbește, și-i vorbește. Frate-meu Eli a stat și a ascultat-o și cînd a venit acasă, de-abia m-a bătut zdravăn. Frate-meu Eli zice că trebuie să-mi scoată o dată din cap gărgăunii ăștia cu pozele.

3

Azi ne-am dus pentru cea din urmă oară la „Ezra“. Ce am căutat noi acolo, habar n-am. Frate-meu Eli vorbea cu ei nu știu ce. Pine tot dădea din miini. Cumnată-mea Bruhă s-a băgat la mijloc și ea. Mama plîngea. Cei de la „Ezra“ ne-au spus ceva, bineînțeles pe nemțește. Erau trei. Și tustrei s-au luat la întrecere, care știe mai bine nemțește. Degeaba mă întrebați ce au tot vorbit ei acolo, că eu eram cu gîndurile aiurea, la vapor, la

mare, la Londra, în America. Și unde mai pui și pe Goldița care vine într-un suflet să mă întrebe :

— Adevărat ? Pleci ?

— Plec.

— Cînd ?

— Mîine !

— Încotro ?

— La Londra !

— Și de acolo ?

— În America !

— Și eu rămîn aici cu ochii mei bolnavi — și cine știe cînd o să-mi mai văd părinții !

Așa zice Goldița și plînge, și plînge. Mi se sîfîșie inima de mila Goldiței. Vreau să-i vorbesc — dar nu pot. Mă uit la ea și-mi zic : „Dumnezeule ! Ce ai cu fetița asta ? Ce ți-a făcut ?“ O iau de mîină. O mîngîi.

— Nu plînge, Goldița ! Uite, plec în America și cum cîștig ceva bani, ai să vezi că-ți trimit un creion pentru ochi... După aceea am să-ți trimit un bilet de vapor, o jumătate de bilet, că doar n-ai împlinit încă zece ani. Și ai să vii în America. Acolo o să te aștepte la „Kesti-Garti“ toți ai tăi. Și am să te aștept și eu la „Kesti-Garti“. Cînd o să ajungi cu vaporul în America, să mă cauți din ochi la „Kesti-Garti“. Eu am să ții creionul ăsta în mîină — tu vezi ? Cînd ai să vezi în America un băiat cu un creion de ăsta în mîină să știi că eu sînt. Motl al lui Peisi cantorul. După aceea, cum ai să te dai jos din vapor, ai să-ți îmbrățișezi părinții. Da' nu o să te duci cu ei acasă. O să le dai numai lucrurile și o să mergi mai bine cu mine să vezi America. O să-ți arăt America întregă, că doar eu o s-o știu pînă atunci bine de tot.

După aceea am să te duc acasă la tine și o să stai la masă cu ai tăi... și o să mininci bine...

Goldița n-a vrut să mă mai asculte ce-i spun. Mi-a sărit de gît și m-a sărutat. Și eu pe ea!

Bruhă asta are un obicei : unde n-o semeni, tocmai acolo răsare. Ea trebuie să-mi pice taman în clipa în care îmi iau rămas bun de la Goldița. Nu mi-a spus nimica. Nici o vorbă măcar. Ci a scos numai cu glasul ei bărbătesc un : „Așa-a-a-a !” fără sfîrșit.

După aceea și-a strîns buzele cu răutate, a strîmbat din nas, a tușit cu înțeles : „Ahîm !” și s-a dus glonț la frate-meu Eli. Ce i-a spus, habar n-am. Atîta știu numai : că n-am apucat bine să ies de la „Ezra”, că frate-meu Eli mi-a și tras o palmă, de mi-au țiuit urechile.

— De ce ? îl întreabă mama.

— Știe el de ce ! îi răspunde frate-meu Eli și ne ducem cu toții la han.

Aici ne așteaptă treabă — nu joacă !

Trebuie să ne adunăm boarfele. Mie-mi place să văd cum se bagă toate în saci, în lăzi, în boccele.

La treaba asta se pricepe frate-meu Eli grozav. Cînd vine ceasul să se apuce de împachetat, își scoate caftanul și începe să poruncească :

— Dați-mi rufele murdare !... Mamă, ceainicul ! Pălăria ta, Bruhă, pălăria... hai, mișcă-te ! Galoșii, Pine... hei, chiorule... nu vezi ? Uite galoșii colo... Motl, ce stai ca o vită !... Pune mîna și tu !... Nu mai poze știe să facă !... Poze !

Asta mă crede pe mine. Sar și eu în ajutor și încep să-i zvîrl tot ce-mi cade sub mînă. Se înfurie frate-meu Eli și vrea să mă bată. Sare mama :

— Ce ai cu copilul ?

Nu-i place cumnati-mi Bruhă, că mama îmi spune „copil“ și se ia la ceartă cu mama. Mama îi amintește că sînt orfan și e gata-gata să plîngă.

Zice Eli :

— Plîngi, plîngi ! Plînge-ți bucățica de ochi care ți-a mai rămas !

Peste cîteva ceasuri plecăm din Antwerpen.

Rămii sănătoși, Antwerpen !

LONDRA, DE CE NU IEI FOC O DATĂ ?

1

De cînd sînt, n-am mai fost la un asemenea iarmaroc ca la Londra. Nu la Londra e iarmaroc, dar chiar Londra e un iarmaroc. Pocnește și sună și fluieră și trosnește și oamenii, ca furnicile, de mulți ce sînt. De unde atîția oameni — și încotro aleargă cu toții ? Pesemne că li-e foame, ori sînt în ajun de plecare și trebuie să-și facă bagajele în grabă. Altminteri, ce rost are să te împingă așa, să te dea la o parte, cu cotul, să te răstoarne și să te calce în picioare ? E vorba de prietenul Pine. Prietenul Pine al nostru e, după cum știți, scurt de vedere. Și apoi mai are și obiceiul să umble cu capul în sus și să calce strîmb, ca un om beat. Un zăpăcit. Mintea-i zboară aiurea. Cea dintîi porție a căpătat-o la gară. De-abia ne-am dat jos din tren că s-a și întîmplat o nenorocire.

Cel dintii, a zburat din vagon Pine, cu un pantalon sumecat, cu un ciorap căzut, cu cravata la ceafă, ca de obicei. Nu l-am văzut niciodată pe Pine așa de grăbit ! Ardea ca-n friguri. Turna la cuvinte fără înțeles, cum îi este lui obiceiul : „Londra ! Anglia ! Disraeli ! Istoria civilizației !“... Cu neputință să-l oprești. N-au trecut nici două minute, că l-am văzut pe prietenul Pine întins cît era de lung pe jos și lumea călca peste el, cum ai călca peste o scîndură. Noroc că nevastă-sa Taba a făcut gălăgie :

— Pine, unde ești ?

S-a repezit frate-meu Eli și l-a scos pe prietenul Pine din grămadă, murdar și mototolit ca o pălărie veche.

Asta a fost numărul unu ! A doua porție a căpătat-o Pine tot în ziua aceea, în oraș. Și încă în ulița evreiască, „Watșepel“ îi zice — unde se vinde pește, carne, cărți de rugăciune, miere, cvas, turtă dulce, zaharicale, bucăți de scrumbie, talesuri, lămii, ouă, pahare, oale, galoși, tăitei, mături, piper, frînghii — întocmai ca la noi. Nici măcar un fir de păr mai puțin. Pînă și noroiul e ca la noi. Și de mirosit miroase tot ca la noi. Uneori și mai rău. Ne-am bucurat din inimă, cînd am zărit „Watșepelul“ ăsta. Pine s-a bucurat chiar olecuță prea mult.

— Bardicef ! a strigat el. Săriți oameni buni ! Aici nu-i Londra. Aici e Bardicef !

Aoleo, cu ce „Bardicef“ s-a ales Pine al nostru. Credeam că o să trebuiască să-l mai ducem și la spital. De atunci nu-l mai lasă Taba să se plimbe singur prin Londra, nici măcar de ici, pînă colo.

Mă uit la „Watșepel“ și-mi zic : „Doamne ! Dacă la Londra-i așa, cum o mai fi în America ?“

Dar dacă stai de verbă cu Bruhă, zice ea, că mai bine ar fi luat foc Londra asta, încă înainte de a fi sosit aici. Londra nu-i place nici de frică. Asta, de la bun început.

— Parcă-i oraș, Londra asta? zice ea. Nu-i oraș, ci-i un iad! Măcar de-ar fi ars din temelii, încă din anul trecut!

Așa zice Bruhă. Și frate-meu Eli încearcă să apere orașul, să-i găsească adică și însușiri, nu numai cusururi. Dar își bate gura de pomană cu ea. Bruhă nu mai încetează să verse foc și pucioasă peste oraș. Taba, nevasta lui Pine îi ține parte. Mama zice:

— Poate s-o îndura de noi Cel-de-sus și o să fie Londra asta încercarea noastră din urmă!

Numai noi trei: eu și Eli și Pine, ținem la Londra. Nouă dimpotrivă ne place zarva și clocotul ăsta... Ce ne pasă nouă că orașul fierbe așa? Las' să fiarbă. Numai un lucru nu ne place: că umblăm fără nici o treabă pe aici. Căutăm un Comitet și nu putem da de urma lui. Pe cine întrebăm, sau nu știe, sau nu vrea să ne răspundă. Toată lumea e cu capul la dracu! Aleargă! Numai că nouă ne trebuie un Comitet! Nu ne putem lipsi de Comitet. Nu de alta, dar pentru că n-avem cu ce să răzvim pînă în America. Buzunarul lui Eli s-a golit de tot. Banii ce-i aveam s-au risipit ca fumul. Pine rîde de Eli:

— Acuma ce ai să faci cu buzunarul?

Eli se învinetește de furie. Lui nu-i plac asemenea glume. El nu-i ca prietenul Pine. El le vede pe toate în negru. De asta îl iubesc eu pe Pine. Cînd îl prinzi, e vesel. Ba, de cînd sîntem la

Londra, e și mai vesel încă. El zice că acolo la Cracovia, Lemberg, Brod, Antwerpen, Viena, trebuie să vorbești nemțește. Aici, la Londra, e o adevărată plăcere. Poți să vorbești idiș, ca acasă la tine. Adică pe jumătate idiș, pe jumătate rusește.

Limba ăstora de aici e mai pașivă decît nemțeasca. Bruhă zice că ar putea să-i ia dracu pe trei englezi, pentru un singur neamț.

— Unde s-a mai pomenit, zice ea, în lumea întreagă ca o stradă să se numească „Watșepel“ și banii să se numească „aipenii“, „tupenii“, „tripenii“ !

Mai este aici un cuvînt care are a face cu banii : îi zice „faif“. Cu „faif“ ăsta, am avut noi mare bucluc !

2

Știți doar că umblăm la Londra după un Comitet. Să cauți la Londra un Comitet e ca și cum ai căuta un ac într-un car cu fin. Dar, fiindcă-i un Dumnezeu pe lumea asta — ne ducem noi o dată, așa, la plimbare, prin „Watșepel“. Era cam pe înnoptate. Adică nu era pe înnoptate, ci ziua. La Londra nu-i niciodată ziuă, nici dimineață. La Londra e totdeauna pe înnoptate. Ne întîlnim cu unul care parcă ar căuta din ochi pe cineva.

— Aș putea să jur că sînteți evrei !

Așa zice el — și Pine îi răspunde :

— Și încă ce evrei ! Din țara evreilor !

— Vreți să-mi faceți un bine ?

Și Pine îi răspunde :

— De pildă ?

— Se împlinește azi un an de cînd a murit tata. Dar nu pot să plec de acasă... Îmi mai lipsesc cîțiva oameni la rugăciune... Băiețasu ăsta a împlinit treisprezece ani? Poate ar veni și el cu noi?

Ăsta mă crede pe mine.

Ne-am cățarat după el în beznă, pe niște scări și am pătruns într-o odăiță întunecoasă, înțesată de o droaie de copilași murdari, într-un fum de pește prăjit. N-am găsit nici un om pe-aici. Așa că mai lipseau încă șapte. Gazda ne-a poftit să ședem, și el s-a repezit din nou pînă în stradă, poate o să mai prindă pe vreo cîțiva de-ai noștri. Și așa s-a repezit el de cîteva ori pînă a adunat zece inși cîți trebuiau pentru rugăciune. În vremea asta am intrat în vorbă cu copilașii ceia murdari și tot trăgeam cu coada ochiului spre cuptor. În cuptor se prăjea pește. Dacă mi-ar da o bucătică de pește prăjit, și-ar face o pomană cu mine. Nici unul dintre noi n-am mîncat nimic toată ziua. N-am avut ce. Trăiam de vreo cîteva zile numai cu o bucătică de scrumbie și ridichi. În „Watșepel“ găsești niște ridichi negre, foarte bune. Gazda ar face tare bine dacă ne-ar pofti să îmbucăm ceva. Dar pesemne că nici nu se simte că am vrea să mîncăm. De unde o știu? Fiindcă de-abia am terminat cu rugăciunea, că omul cu peștele ne-a dat un păhăruț de rachiu, ne-a mulțumit pentru osteneală și ne-a spus că putem să plecăm. Dar frate-meu Eli voia să se aleagă cu ceva de la el. Și a început să-l întrebe de Comitet. Vorbea de Comitet, dar se uita într-una la pește și înghițea în sec. Omul nostru, cu o mînă ținea mînerul ușii, iar cu cealaltă ne povestea despre Comitet, ceva nu tocmai vesel. Mai întii, zice el, de Comitet nici pomeneală nu poate fi. Adică, un

Comitet este, ba sînt chiar mai multe, dar Comitetele din Londra nu prea dau parale emigranților. Dacă vrei să fii ajutat de vreun Comitet de pe aici, trebuie mai întîi să alergi cu limba de un cot după martori și după hîrtii cum că ești emigrant și că pleci în America, fiindcă sînt mulți emigranți care zic numai că pleacă în America, dar adevărul e că nu pleacă. Apoi, după ce ai adus tot ce trebuie, Comitetul îți poate da numai ca să ai cu ce să te întorci, adică să pleci de unde ai venit. Asta, pentru că nici un Comitet din Londra nu iubește America. Frate-meu Eli, cînd a auzit asta, s-a făcut roșu de furie. Iar Pine a început să zbiere :

— Cum se poate una ca asta ? Ce drept au ei să ne spună să ne întoarcem acasă ? Cum nu le e rușine să vorbească așa, într-o țară „civilizată” ca Anglia ?

I-o taie la mijloc omul cu peștele :

— Îți place, nu-ți place... asta e ! zice el, dînd ușa înlături ca să putem pleca. Iaca, aveți aici adresa unui Comitet !... N-aveți decît să vă duceți pînă acolo și o să vedeți că-i „olrait”.

3

Cînd am ieșit de acolo, ne mai urmărea mirosul de pește prăjit. Ne gîndeam cu toții la peștele ăsta, dar n-a suflat nimeni o vorbă, în afară de Bruhă. Bruhă l-a blagoslovit pe omul nostru, cum știe numai ea să blagoslovească.

— Să dea Dumnezeu, zice ea, să-i stea în gît tot peștele pe care-l înfulecă !

Mamei nu-i plăcea să o audă cum blestema :

— Ce ai cu oamenii ăștia ? Nu vezi cît de evlavioși sînt ? Cu toate că stau într-un iad ca ăsta, dar cînd e vorba de rugăciune, tot se roagă, săracii de ei !

Și Bruhă-i răspunde :

— Mamă soacră ! Lasă-i să ardă împreună cu peștii și cu rugăciunile lor. Ații calea unor oameni străini, îi poștești să-ți intre în casă, că doar ai nevoie de ei... atunci dă măcar copilului o bucătică de pește, de poftă...

Asta mă crede pe mine. Bine am ajuns, că Bruhă îmi zice „copil“ și se mai și îngrijește de mine.

Așa mă gîndesc. Și mergem toți șase la Comitet. Trebuie să-i mulțumim omului nostru cu peștele că ne-a dat un sfat să nu mergem pînă acolo pe jos, ci să luăm mai bine tramvaiul. Dar tramvaiul de la Londra are obiceiul să nu oprească. Oricît i-ai face cu mina el își vede de treabă : zboară ! Și nu face să alergi după el, fiindcă-i degeaba ! Nu-l prinzi ! Noroc că s-a îndurat unul de noi... și încă un englez cu mustățile rase (dacă vezi cumva pe unul cu mustățile rase, să știi că-i englez !) Englezul cînd a văzut că facem tramvaielor semne să oprească și că tramvaiele ne zboară pe sub nas înainte, ne-a dus pînă la o biserică și ne-a dat să înțelegem că e bine să stăm aici. Și așa a și fost ! N-a trecut nici o minută că a sosit un tramvai și a stat pe loc. Ne urcăm cu toții în el... eu și frate-meu Eli cu prietenul Pine și mama și Bruhă și Taba... și o pornim. Se apropie conductorul și ne cere să luăm bilete. Se apucă Pine și-l întreabă, jumătate în rusește, jumătate în idiș :

— Cit ?

Îi răspunde conductorul :

— *Faif !*

Adică în idiș ar veni : „fluieră !“

Îi întreabă Pine din nou : cit ?

— *Faif*, îi răspunde conductorul din nou.

Se întoarce Pine către noi și ne zice :

— Ați auzit ? Îmi cere să fluier !

Se apropie frate-meu Eli de conductor și-l întreabă cu mîna :

— Cit ?

Îi răspunde conductorul, de astă dată furios :

— *Faif !..*

Îi pufnește risul pe Pine. Dar frate-meu Eli se infurie și el și se răstește la conductor :

— Fluieră singur dacă-ți place !

Îi sare conductorului țandăra, trage de-o frînghie, oprește tramvaiul și ne zvîrle din tramvai cu atîta necaz, de parcă am fi vrut să-l înjunghiem și să-i luăm geanta cu bani. Cînd colo, aflăm că la el „faif“ e „cinci“.

— Ei, ce spui de Londra ? Să n-o ardă focu ?

Așa zice Bruhă și mergem pînă la Comitet pe jos:

4

La Comitetul londonez e veselie mare, ca la toate Comitetele. În curte, emigranți grămădă. Și înăuntru, în casă, niște oameni care fumează țigări și-și spun unul altuia :

— *Olrait.. !*

Deosebirea e că pe cită vreme comițorii nemți poartă mustăți răsucite în sus și vorbesc nemțește — comițorii englezi au bărbile rase, laolaltă cu mustățile și-ți vorbesc „olrait“. Să te strici de ris ! Bărbații umblă rași — și femeile poartă toate peruci. Și nu numai femeile, dar și fetele își lipesc de păr cîrlionți și au dinții mari și sînt așa de urite, că ți se face rău. Cu toate astea, își bat joc de noi pe față, ne arată cu degetul și zbiară așa de rău, că ți-e mai mare rușinea de ceilalți.

Două fete ne-au oprit în mijlocul străzii și s-au agățat de frate-meu Eli, să se ducă la „barber șop“. La început n-am înțeles ce înseamnă asta. Astăzi știu : să te duci la „barber șop“ înseamnă să te tunzi și să te razi. Deștepți oameni ! Umblă cu plete pînă la umăr, mănîncă în stradă față de toți un pește prăjit, care te trăneste de la o poștă și nu pot să sufere păr. Las', că nici să bea, nu trebuie să-i învețe nimeni. Numai că nu se tăvălesc pe străzi ca la noi. Nu-i lasă !

— Țara asta nu-i rea de loc, zice Bruhă, dar are un cusur : nu vrea să ardă !

— Și ce o să-ți iasă ție, dacă o să ardă ?

Așa o întreabă frate-meu Eli și se alege, bine-înțeles, cu un perdaf, de să nu-l mai poată spăla nici o mie de ape. Bruhă dacă vrea, poate ! Se întimplă uneori să nu-ți răspundă nimic și să nu stea de vorbă cu nimeni, dar cîteodată țîșnește din gura ei un izvor de cuvinte, că-ți vine să-ți iei lumea în cap.

— Și ce-mi aperi, te rog, așa Londra asta cu cerul negru ca moartea, cu boturile astea rase, cu „Watșepelul“ ăsta chipeș, cu peștele ăsta prăjit, cu

fețele astea bătrine, cu părul lor răsucit, cu calicii ăștia care beau „djindjer-bir“¹, cu conductorii care îți cer să fluieri, cu evreii ăștia ai lor, care te iau din stradă să le faci un bine și se țigănesc pentru un pahar cu apă ? Un oraș ca ăsta, mai bine să ardă, să dea Dumnezeu !

Așa zice Bruhă într-un răsuflu și isprăvește, cu mâinile împreunate la cer :

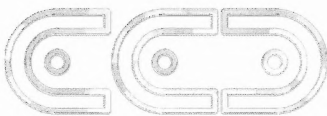
— Londra, de ce nu iei foc o dată ?

Doamne, Dumnezeule, cînd o să ajungem și noi în America ?

¹ Bere de ghimber — băutură englezească.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Label cronologic</i>	XXXV
<i>Romanul unui om de afaceri</i>	1
<i>Halal de mine, sint orfan!</i>	171

Scanare și prelucrare digitală

EM

de

Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

